BIBLIOTHECA HISTORICA ROMANIAE

60

CONSTANTIN N. VELIC

La Roumanie et le mouvement révolutionnaire bulgare de libération nationale (1850-1878)

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

BIBLIOTHECA HISTORICA ROMANIAE

ETUDES

60

CONSTANTIN N. VELICHI

LA ROUMANIE ET LE MOUVEMENT REVOLUTIONNAIRE BULGARE DE LIBERATION NATIONALE (1850-1878)

-, J I ' I

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei **125, 71021** Bucureşti
1979

Traducere din limba română de

RADU CREȚEANU

Colecția

BIBLIOTHECA HISTORICA ROMANIAE

apare sub egida

ACADEMIA REPUBLICII **SOCIALISTE ROMÂNIA**

și

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE A
PUBLICULUI SOCIALIST DIN ROMÂNIA

Directori : ȘTEFAN PASCU — **membru al Academiei**

STEFAN ȘTEFANESCU — **membru corespondent al Academiei**

Secrewire: GHEORGHE DIACONU

CUPRINS

PREFAȚĂ

„Renașterea " poporului bulgar, adică perioada istoriei sale cuprinsă între 1762 și 1878, a avut legături foarte strânse cu România. Am tratat *deja aceste relații, atât pe plan politic, cât și cultural , pentru prima parte a perioadei (1762-1850) în lucrarea intitulată* „Contribuția emigrației bulgare din Țara Românească *la* Renașterea politică și culturală a poporului bulgar (1762-1850), *publicată în aceeași colecție (nr. 28, București, 1970) ca și aceasta.*

Prezentul studiu, dedicat celei de-a doua părți a Renașterii, se referă exclusiv la mișcarea revoluționară de eliberare națională a poporului bulgar, în măsura în care aceasta era legată de Republică. Cu alte cuvinte, cititorul nu trebuie să se aștepte să găsească o relatare detaliată și sistematică fiabilă a mișcării de eliberare bulgare - a atacurilor efectuate în Balcani de către cheta *(trupa, detașamentul) lui Hagi Di·rnităr, a activității lui Vasil Levski în Bulgaria sau a insurecției din aprilie 1876, ca să cităm doar câteva exemple - evenimente consemnate în vreun manual de istorie bulgară. Toate aceste evenimente, oricât de importante ar fi fost, sunt tratate doar strict în limitele impuse de subiectul prezentei lucrări, adică în măsura în care sunt legate de România și de activitatea de emigrare a bulgarilor din România, sau în măsura în care este necesar să le cunoaștem pentru a înțelege mai bine procesul istoric.*

Rolul României, ajutorul acordat de poporul român, de autoritățile sau guvernele României mișcării de eliberare a poporului bulgar, pe care anumiți istorici bulgari de ieri sau de azi nu au uitat să le sublinieze, au fost admirabil scoase la iveală, chiar în momentul în care s-au produs evenimentele, de către poporul bulgar însuși, prin intermediul partizanilor lui Filip Totiu sau Hagi Dimitar, al liderilor lor de importanță mai mare sau mai mică și, mai ales, prin faptele, cuvintele și scrierile lui Gheorghi Btoikov Rakot'Ski, ale lui Liuben Karavelov, ale lui Hristo Botev și ale altora, adică prin vocea celor mai calificați reprezentanți ai poporului bulgar de Eliberare Națională.

Aceste pagini glorioase ale trecutului au fost și sunt evocate constant, cu toată autoritatea de care dispun, de către actualii lideri ai

două popoare, care au dus, în zilele noastre, vechile și strânsele relații româno-bulgare la un nivel superior. Astfel, la sfârșitul marilor întâlniri de prietenie româno-bulgare (Sofia, 1970), Todor Jfrkov, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar, a declarat: „Nu pot să nu amintesc, cu profundă recunoștință, ospitalitatea pe care poporul român a acordat -o revoluționarilor noștri din perioada renașterii, celor care au luptat pentru eliberarea națională a poporului bulgar, lui Rakovski și Karaveloi, lui Botev și Levski, șetelor lui Hagi Dimităr și Stefan Karadja, ale lui Panaiot Hitov și Filip Totiii, care au fost antrenați și înarmați pe teritoriul României, cu scopul de a traversa Dunărea albă și calmă și de a-și da viața pentru libertatea Bulgariei." În răspunsul său, caracterizând esența relațiilor dintre cele două popoare, președintele Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, a subliniat: „Cunoaștem glorioasele tradiții ale luptei noastre comune pentru a scutura jugul străin, pentru a realiza vechile acorduri de libertate, independență și progres social."

După cum se știe, în perioada 1866-1876, România era obligată prin acte internaționale să urmeze o politică de strictă neutralitate. Și mai semnificativ: având în vedere vechile relații și lupta de eliberare adesea comună dintre români și bulgari, în firmanul de recunoaștere al Prințului Carol se preciza în mod expres că teritoriul României nu putea deveni un loc de întâlnire pentru „săvârșitorii" împotriva Imperiului Otoman, termen care se referea în primul rând la revoluționarii bulgari. Cu toate acestea, în ciuda acestor interdicții, România a ales, a știut, a putut și a îndrăznit nu numai să-i primească pe acești revoluționari, ci și să închidă ochii la organizațiile politice și organele de presă pe care le foloseau în mod continuu pentru a obține prin toate mijloacele eliberarea patriei lor înrobite. Această atitudine a pus România în situații critice de mai multe ori: trupe masate la granițele sale, amenințarea unei anchete din partea marilor puteri și chiar iminența unei ocupații străine. Cu siguranță, politicienii români nu au pierdut din vedere perspectivele eliberării propriei țări și, în consecință, sprijinul acordat poporului bulgar s-a înscris în logica istoriei. Cu toate acestea, aceasta nu este singura explicație pentru largul sprijin acordat de România. Bulgaria, pentru politica sa generoasă și, în final, pentru sângele vărsat de soldații săi pe câmpurile de luptă de la Grivița, Plevna, Rahova și Vildin. Într-adevăr, după 1878 trebuia să vină un moment în care Bulgaria să simtă din nou nevoia ajutorului unui popor regal și prietenos. Ne vom referi la vremea unirii Bulgariei.

1 Nicolae Ceaușescu. *Rom<inia pe drumul construirii societății socialiste multilateral de?DOltate. voi. 5,* **București, Ed.** politică, 1971. p. 221.

B

și România de Est, în 1885. Acum, de data aceasta, cauza sau mai degrabă interesul menționat mai sus nu se mai punea, întrucât România fusese de mult timp un stat independent. Acum, în aceste împrejurări dramatice pentru poporul bulgar, care încălcase Tratatul de la Berlin, întreaga Românie s-a repezit în apărarea sa. Șeful statului, guvernul, opoziția și opinia publică, toate, într-o singură mișcare, și-au amintit că prin încălcarea Convenției de la Paris poporul român și-a realizat unitatea

*în 1859 și a pus astfel bazele statului-națiune roman modern. „Formarea statului național unitar român”, a specificat președintele Nicolae Ceaușescu, „nu a fost nici un dar, nici rezultatul unei conferințe internaționale, ci rodul unei lupte neobosite duse de forțele vii ale societății, de largile masele populare, pentru Unitate, rezultat firesc al dezvoltării istorice, sociale și naționale a poporului român ”. Acum, dreptul sacru de a dobândi independența națională era împărtășit de toate popoarele și de aceea România, alături de alte câteva țări, a ieșit din nou în apărarea Bulgariei. După cum vedem, pentru a explica anumite procese istorice, **trebuie** să privim puțin mai departe. Nu trebuie să uităm că în centrul sprijinului acordat de România s-a aflat o tradiție seculară. Acesta este motivul pentru care mișcarea de eliberare a poporului bulgar și-a avut mult timp centrul principal acolo. Istoricul bulgar A.Z. Biyrmov a început pe bună dreptate unul dintre studiile sale subliniind că mișcarea revoluționară pentru eliberarea poporului bulgar s-a născut în rândul emigrației bulgare din România și, într- o oarecare măsură, din Serbia și Rusia. Aici s- au născut cele mai importante organizații și publicații politice ; aici și-au desfășurat cea mai mare parte a activității Rakovsky, Karavelov, Botev și mulți alții. Zahari Stoyanov avea dreptate când a scris că România a fost „leagănul renașterii noastre politice ”.*

*

Pentru alcătuirea acestei lucrări, am folosit unele dintre publicațiile noastre anterioare, dar există perioade - mai lungi sau mai scurte - pentru care totul a trebuit dezvoltat de la început. În mod similar, pentru cunoașterea precisă a anumitor evenimente a trebuit să recurgem la documente - uneori publicate, dar cel mai adesea inedite - din Arhivele Statului din București sau Biblioteca Națională din Sofia. O altă serie de date ne-a fost furnizată de studiile istoricilor români sau bulgari din ultimii douăzeci de ani. În cele din urmă, ziarele, atât românești, cât și străine, și în special cele aparținând organizațiilor politice ale emigrației bulgare în România, ne-au ajutat foarte mult să reconstituim ideile și faptele vremii.

În ceea ce privește aceste organizații, deși suntem pe deplin de acord cu opiniile istoricilor privind caracterul revoluționar, burghezo-liberal sau conservator al uneia sau alteia dintre ele, concluzionăm mai presus de toate că acest caracter nu trebuie întotdeauna interpretat strict. *Prin urmare, trebuie să dăm dovadă de mai multă flexibilitate decât a fost cazul până acum atunci când judecăm acțiunile* Societăților de Caritate *; în acest sens, observațiile făcute de Konstantin Kosev, în colaborare cu Nikolm Jetchev și Doino Doinov în „Ilcmopur na Anp111tcKomo bcmauue" (Istoria Revoltei din Aprilie), Sofia, 1976, ni se par a fi extrem de judicioase. În al doilea rând , trebuie menționat că importanța anumitor organizații* ***nu*** *a fost întotdeauna recunoscută cu cuviință.* ***Acesta*** *este cazul Comitetului* Central Secret Bulgar *de la București, precum și al organizațiilor care au apărut din acesta:* Comunitatea Bulgară , „M.rtafJa *B ?JMapu.<t" și „Bpamcr<a* Jbo606". *Poate pentru că sunt categorizate drept* burghezo - *liberale, unii istorici, deși le acordă* ***o*** *anumită importanță, nu au reușit întotdeauna să le situeze la locul lor real în mișcarea de eliberare bulgară.*

Pentru istoricii obișnuiți cu o metodă științifică de lucru , nu este dificil astăzi să stabilească aceste distincții. Există motive să ne întrebăm cum au putut masele - ținând cont de identitatea lor ***culturală și*** *de conștiința lor politică - să le diferențieze în urmă cu mai bine de un secol . Dacă istorici obișnuiți precum N.]{ose11 și alții recunosc că, pe atunci, era clar că la* ***început*** *, chiar și pentru Karatelov, Botev și alți lideri revoluționari , să facă distincțiile în cauză, vom înțelege de ce este necesar să punem problema maselor. Desigur, este important să caracterizăm organizațiile emigrării bulgare din România* ***în anii*** *1866-1869 . Dar ceea ce este și mai important, în opinia noastră , este să caracterizăm acțiunea lor din acea vreme și ecoul pe care l-a stârnit în mase , fără a aduce atingere , desigur, dualismului turco-bulgar, pe care toată lumea l-a respins până la sfârșit, deși chiar și aici sunt posibile anumite rezerve . Nu trebuie uitat că, alături de organizația lui Rakovsky , tocmai cele menționate au determinat conștientizarea și educarea maselor, până la apariția unei mișcări revoluționare de amploare. În anii anteriori , nici* Ceta lui *Hagi Dimitar nu ar fi putut fi formată, nici cele două călătorii ale lui Levski în Bulgaria nu ar fi putut avea* loc *așa cum s- au întâmplat . De aceea credem că, deși proclamăm caracterul burghezo-liberal al organizațiilor în cauză, Este potrivit să evidențiem mai bine rolul pe care l-au jucat, chiar dacă acțiunile și propaganda lor nu au urmat întotdeauna o linie revoluționară consecventă . Deoarece datorită lor a fost pregătit terenul. pentru mișcarea revoluționară, adică pentru organizarea lui Levski și a* Comitetului Central Revoluționar Bulgar din București.

De asemenea, credem **că** *autorii care doresc să trateze în mod specific planurile marilor revoluționari bulgari ar trebui să pună un accent mai mare pe latura lor romantică, ceea ce explică poate anumite speranțe excesive legate de un Rakovsky sau un Botev.*

Înainte de *a încheia această prezentare, dorim să exprimăm recunoștința și mulțumirile noastre instituțiilor atât din România, cât și din Bulgaria, care, într-un fel sau altul, ne-au ajutat în activitatea noastră, punându-ne la dispoziție materialele necesare, precum și colegilor noștri români și bulgari, care, prin studii remarcabile, ne-au permis să înțelegem mai bine această perioadă efervescentă și eroică a anilor 1850-1878, care s-a încheiat cu cucerirea independenței de stat a României și eliberarea Bulgariei.*

1. ROMÂNIA ȘI MIȘCAREA DE ELIBERARE A POPORULUI BULGAR ÎN PERIOADA 1850-1863

1 **Bulgarii și Războiul Crimeii.** Imediat după semnarea Convenției de la Londra din 1841, țarul Nicolae I a ajuns la concluzia că Franța era exclusă dintr-o viitoare împărțire a Imperiului Otoman și că Marea Britanie nu i se va opune dacă ar obține Egiptul. Chestiunea a fost amânată o vreme la izbucnirea revoluțiilor din 1848, când se putea spune că mai rămăseseră doar două puteri în Europa: revoluția și Rusia. Țarul a intervenit prompt, iar armatele sale au înăbușit revoluțiile din Lachia și Ungaria. Intrarea trupelor țariste în Principate a dus la cea a armatei otomane. Faptul că aceste două armate au cooperat la înăbușirea revoluției române din 1848, căreia emigrațiile bulgare și sârbe se arătaseră favorabile, a afectat grav prestigiul Rusiei în Balcani. Ea, alături de Turcia, înăbușise o luptă de eliberare, o revoluție în al cărei program independența națională figura în prim-plan. Pe de altă parte, avea în exil în orașele Bulgariei un număr mare de revoluționari polonezi, români și maghiari care denunțau deschis adevărata față a Rusiei țariste. Influența directă în Bulgaria a revoluției muntene din 1848 este remarcată și de istoricul bulgar Straăimir Dimitrov ca unul dintre factorii externi care au favorizat izbucnirea revoltei din 1850 în regiunea Vidin. Să adăugăm că, în lunile mai-iunie 1848, turcii arestaseră 15 elemente de frunte din Oreahovo, localitate situată pe malul drept al Dunării, care se pregăteau să se ridice la ordinele unui boier român. 1. În mod similar, Ion Ionescu de la Brad, vorbind despre populația locală și propaganda revoluționară care a urmat rătăcirilor sale,

1 Stra^imir Dimitrov, *BumaH.uemo om* **1850** *zoiJuna eB'b.AzapUl* (Răscoala Bulgariei în anul 1850), Sofia, **1972,** p. **236 ;** Virginia Paskaleva. *OmaB'!J" om peBoA101f1Mma 6* EBpona npea **1848-1849** *e. 6 6'&.Aeapc1'ume* **aeMu** (Ecoul revoluţiei de la 1848-1849 în Europa în **teritoriile** Bulgariei), în *Bulgaria B'b.Aeapc1'UCM apc10CMOU0C10CMOU0C10CMOU0C* (Primul Congres de Istorie Bulgară Sofia, **1972,** p .

națiuni din nord-estul Bulgariei, a scris că << Am găsit unele dintre **ele** **tu** pregătițe pentru **revoluție** >> 2 •

Întoarcerea revoluționarilor români spre Occident, și în special spre Franța, nu a fost un incident izolat. Țarul Nicolae a observat **cu îngrijorare că** nici măcar prințul Alexandru Karadjordjević nu își îndeplinise dorința de a-l demite pe **prim-** ministrul **Ilia Garajan** , care nu se mai baza pe Rusia. În februarie **1849** , prințul Serbiei s-a adresat Franței „ în numele patriei sale **și în** **interesul** libertății și protecției politice a tuturor **slavilor** din regiunea subsahariană **”3,**

solicitând salvarea acestora, întrucât **Rusia** refuza să facă **acest lucru. În cele din urmă**, **când** Poarta, cu puțin timp înainte de **Războiul** Crimeii, a **trimis** o armată de **ocupație** **în** Muntenegru, a **cerut** ajutor Austriei, **nu** Rusiei, **iar** în **fața** ultimatumului austriac sultanul a **renunțat la** operațiunea militară **care** începuse.

toate acestea, Nicolae nu **a** ținut cont de motivele **declinului** influenței rusești în Bulgaria - un declin pe care îl supraestimase - nici de cauzele care **au** determinat o **creștere** oarecumă a influenței franceze în aceleași **regiuni**. Cauza **fundamentală a** acestui progres a fost **dorința** burgheziei engleze **și** franceze de a - **și** consolida și **mai mult pozițiile economice** în **Imperiul Otoman**. sau piața bulgară **a jucat** un **rol** important. Unele cifre **demonstrează** clar **acest** fapt. În perioada 1820-1830, **volumul** comerțului dintre Franța și **Turcia** crescuse de aproape zece ori. **În mod similar**, exporturile engleze, **care** SE ridicaseră **la** 1.440.592 de lire sterline **în** 1840, au **ajuns la** 3.548.595 **de lire sterline** în 1841. Revista „The Economist" afirma că „exporturile noastre **către Turcia sunt de** trei ori mai mari decât **cele** către Rusia **și** Austria la un loc".5 **Întrucât** Franța și Marea **Britanie** urmăreau să crească **aceste** exporturi, au început să câștige simpatia burgheziei **bulgare**, care făcuse progrese semnificative.

2 \'oir Ies interessantes appreciations de Ion Ionescu de la Brad dans sa cor pondance avec Ion Ghica, after Constantin **N.** Velichi, *Bulgarii din Țara Romaneascit participan/i la bourgeois reDolu/ia bourgeois-democratică de la* **1848 (Les Bulgalachires de la** \'cipantlie democratic democratic **1848),** in *Regatul Romano-Bulgar al lungi Dtacurilor-sec.* **XII- XIX** (Relaţiile româno-bulgari de-a lungul secolelor- secolele Xlle - XIXe), •Studii t, I. Bucureşti, **1971,** p. **278-280** (citiți acum.; *bulgari ai românei Sara ..* .) .

a **N.** Ciachir, *Istoria modernă a Serbiei* (Histoire moderne de **la** Serbie), Bucureşti. **1974.** p. **61.**

4 Mihail Dimitrov, RoMumem'bm na ***•Cmapume*** 1 - /J.o6poiJeme.Auama /J.py;xcuna (Le Comile des • Vieux • - La Societe de bienfaisance) dans B"0.A2ap1U1 **1000** eoiJuHu (Bulgarie - **100** ans), Solia, **1930,** p. **738.**

6 Citat de D. Kosev, JletnfUU ***no Hosa 6?.Mapctta*** *ucmopua* (Lecţii de istorie modernă a Bulgariei), Sofia, **1951, p. 133.**

Prin urmare , Bulgaria a primit vizite din partea multor experți occidentali veniți să studieze modalități de investire a capitalului industrial , comercial și bancar. O serie de activități culturale au fost întreprinse în această atmosferă . De asemenea, la inițiativa guvernului francez , Ordinul Lazarist din Constantinopol, care deținea o tipografie capabilă să tipărească texte cu caractere slave, s-a oferit să publice în condiții avantajoase cărțile bulgărești, care până atunci fuseseră tipărite aproape exclusiv la București și Odessa . Tinerii bulgari au fost atrași să studieze la Paris, pe lângă cei înscriși la colegiile englezești sau care își completau studiile la Londra . La întoarcerea în patrie, au devenit reprezentanți ai companiilor engleze, franceze, austriece etc. și au obținut rapid o naționalitate străină, ceea ce i-a plasat la mila autorităților otomane. În general, statele capitaliste din Occident nu au privit cu ochi buni dezmembrarea Imperiului Otoman, ceea ce ar fi antrenat pierderea unei oportunități politice atât de importante, o politică pe care Nicolae I nu a înțeles-o. Aceste state au încercat, de asemenea, să câștige guvernul bulgar , sau mai degrabă poporul bulgar, de partea ideilor lor, să -l împace cu puterea otomană și să-l abată de la acțiunile sale revoluționare în mijlocul reformelor .minim.

Toate aceste încercări, deși marcate de anumite rezultate , nu au reușit totuși să anihileze sau chiar să zdruncine puternica și tradiționala influență rusă. Însuși Engels afirma în acest sens, într-un articol publicat în aprilie 1853: „Atâta timp cât politica tradițională de menținere cu orice preț a status quo-ului și a independenței Turciei în starea sa actuală constituie principiul călăuzitor al diplomației occidentale, nouă zecimi din populația Turciei europene va vedea în Rusia singurul său sprijin, eliberatorul său, laicii săi. ” 6• Ajutorul acordat poporului bulgar în timpul și după războaiele ruso-turce de la sfârșitul secolului al XVI -lea și din prima jumătate a secolului trecut era prea recent pentru a fi uitat. Convingerea că Rusia va elibera Bulgaria era atât de adânc înrădăcinată, iar atașamentul poporului bulgar față de poporul și cultura rusă era atât de profund , încât aceste sentimente apar clar în literatură, memorii, corespondență și în toate documentele bulgărești ale vremii. Chiar și printre bulgarii care studiau în Occident sau în școlile grecești, existau unii care erau devotați Rusiei . Cel mai caracteristic exemplu ni-l oferă Dr. Ivan Seliminski: născut în Sliven, educat în școlile din Grecia, în

ı F. **Engels,** *Care va fi soarta Turciei europene?* **(Quel sera le sort de la Turquie d'Europe?), dans** K. Marx-F. **Eugels,** *Opere* **(CEuvres), voi.** 9, **Bucureşti, Ed. politică,** 1953, **p.** 34.

Deși era în Italia și Paris, neștiind să scrie în bulgară și scriind doar în greacă, era totuși un rusofil convins, deși fusese în Țara Românească în timpul revoluției din 1848 **și, prin urmare, putuse vedea acțiunea armatelor țariste cu ochii săi. Atât el, cât și majoritatea compatrioților săi nu erau capabili la acea vreme să facă distincția între poporul rus și politica țaristă,** atât de **contradictorie cu mișcarea de eliberare națională a popoarelor balcanice.**

concluzie **, țarul Nicolae** I **era convins că va avea de-a face doar cu Turcia, și nu cu o puternică coaliție europeană împotriva căreia nu era pregătit. Aceasta l-a împins să acționeze precipitat, trimițându -l pe Menșikov la Constantinopol pe** 1 martie **1853** , **cu cereri de natură ultimativă. Nu vom insista asupra detaliilor, care sunt deja cunoscute. Cert este că, imediat după refuzul sultanului, Menșikov s-a întors în Rusia însoțit de întregul**

personal al ambasadei ruse, ceea ce a însemnat ruptura relațiilor diplomatice dintre cele două imperii.

De la primele zvonuri despre un nou război ruso-turc, emigrația maghiară și, în general, cea balcanică (deci și cea a Greciei și Serbiei) stabilite în Principate au început să se agite. În Bulgaria se aștepta în mod special războiul. Emigrația bulgară din Constantinopol, reprezentată de unii mari negustori, i-a înaintat lui Enišikov un memorandum în care erau subliniate suferințele poporului bulgar și atașamentul său față de Rusia. Trebuie menționat că acest memorandum a fost semnat, printre alții, de revoluționarul bulgar G. S. Rakovsky, aflat pe atunci în capitala otomană.

Prin urmare, atitudinea țarului în această perioadă a fost, din motive ușor de înțeles, nefavorabilă unei revolte generale a popoarelor balcanice, atitudine criticată de slavofilul I. I. Pogodin. Cercurile conducătoare ale armatei aveau aproape aceleași idei ca acesta din urmă. În raportul său din 24 martie 1853, care urma să fie prezentat țarului, generalul Paskievitch a propus ocuparea imediată a Principatelor, ceea ce ar constitui nu numai o bază militară, ci și un mijloc de utilizare a mișcării pentru eliberarea popoarelor balcanice. Bulgarii și chiar sârbii „ vor traversa singuri Dunărea pentru a ni se alătura. Nu au nici arme, nici muniție: le vom da amândouă; în acest scop, va fi necesar să se constituie un depozit de 30.000 de puști la Izmail ”. Conform planului lui Paskievitch, Principatele dunărene ar primi sarcina de a întreține trupele rusești, iar armata românească ar fi împărțită între regimentele rusești. La fel, elementele halkanice care ar emigra, precum și cele deja stabilite.

7 D. Kosev, *op. cit.*, p. 123-124.

În Principate, urmau să se formeze unități atașate **acelorași regimente rusești. Pe scurt, era vorba de formarea unui corp de voluntari, ca în războaiele ruso-turce anterioare, dar aceste unități urmau să fie încadrate în regimentele rusești.** Trebuie **să se creadă că raportul l-a influențat pe țar, deoarece în mai puțin de două luni armatele rusești au intrat în Eloldavia și Țara Românească. Mai mult, când Poarta a adresat ultimatumul său Rusiei, ordonându-i să-și retragă armatele,** atât **Paskievitch, cât și - câteva zile** mai târziu **- țarul au început să ia în considerare posibilitatea declanșării unei revolte la sud de Dunăre. Dar Nicolae** I **a considerat că acest mijloc trebuia folosit doar mai** târziu **și numai în cazul în care Turcia nu ceda (după el, o astfel de revoltă nu putea izbucni decât în ultima fază a războiului, adică în jurul anului 1855).**

Conform istoricului **bulgar Mihail Dimitrov, liderii emigrației bulgare din București, independent de planurile țarului sau ale înaltului comandament rus, au fost primii care au luat inițiativa de a forma corpuri de voluntari și de a strânge fondurile necesare** pentru **întreținerea acestora. Conform altor istorici, acești lideri - marii negustori bulgari din România - ar fi reconstruit vechea** *Societate Națională Bulgară* (EnJirapcRo Hapo.n:Ho):(pymecTBo)91 **creată în 1848 de bulgarii care luaseră parte la revoluție; este de la sine înțeles că, după restabilirea vechiului regim, această** societate **a trebuit să suspende toate achizițiile. În orice caz, fie că a fost vorba de restaurarea vechii societăți sau de constituirea unei noi societăți, scopul ei de data aceasta a fost complet altul. Anumite documente arată că această organizație a fost înființată în primăvara anului 1853 și este cât se poate de firesc ca totul să se fi desfășurat în secret, corupt, având în vedere atitudinea autorităților române și a poporului român . ...:\.după intrarea** armatei **ruse și cu aprobarea** acesteia **sau mai precis** la instigarea lor **, în decembrie 1853 sau în primele zile ale lunii ianuarie 1851,** *a fost înființată oficial Epitropia,* **numită pe scurt** *Epitropia Bulgară,* **al cărei comitet de conducere a fost format din Constantin Ciocan, Hristofor Mustako, Ivan Bakaloglu, G.** A. Tanasovitch **și alții .**

generalul **Gortcha.kov a fost cel care a început practic recrutarea voluntarilor, cu ajutorul lui** *Efrem* . Acesta a încredințat **comanda corpului de voluntari generalului Sal-Jos, grec de origine, care, la** rândul său, s-a adresat generalului Iavros , pe atunci inspector general **al carantinelor din Țara Românească, și** lui Alexandru

8 **Pentru detalii, vezi dl. Dimitrov,** *loc. cit.,* **p. 743-744.**

9 **Existența acestei societăți, menționată** complet **izolat, nu a fost confirmată de surse până în prezent. Vezi C. Velichi,** *Bulgarii din Țara Românească* **... · p. 253-254.**

10 **Pentru detalii, vezi Mihail Dimitrov,** *loc. cit.,* **p. 746** ; **vezi şi Arhivele** Bibliotecii **Naţionale a lui Cyril şi Mhod din Sofia. foi** î^ **Movitch, II A 7430.**

- '«A

Hagi Ruset, un bulgar asimilat, ofițer în armata muntenească și membru al Comitetului Director al Eforatului Bulgar **11** • Acesta din urmă considera că recrutarea se putea face cu ușurință dacă o persoană care se bucura de prestigiu în cadrul emigrației vizita succesiv puținele orașe în care aceștia erau în număr mare. Pentru această misiune, s-a gândit la Dr. Ivan Seliminski, medic în Brăila, pe care l-a întâlnit **la** București. Pe 18 noiembrie 1833, Gorceakov i-a încredințat lui Seliminski această sarcină **12** și, la 2 ianuarie **1854** , generalul Sallos, care semnase la 29 decembrie 1853 ordinul care prevedea formarea corpului de voluntari, l -a numit consilierul său . Seliminski era purtătorul unei scrisori prin care solicita ajutorul autorităților române .

Seliminski și-a îndeplinit misiunea cu mare zel. Din noiembrie 1853, a vizitat Giurgiu, Zimnicea, Russi de Vede, Alexandria, Călărași, Ploiești, Buzău, Brăila și chiar a mers în Moldova, de exemplu la Galați și Tecuci . Peste tot, a apelat mai întâi la foști voluntari din războiul din 1828-1829 sau la persoane bine plasate, cu salariu lunar, și i-a însărcinat cu organizarea recrutării de voluntari la

nivel local .

La 2 ianuarie 1864, generalul Haltchinski a trimis o circulară autorităților române, anunțând formarea unui „ Batalion Yolontar compus din patru companii ”. Acesta urma să fie alcătuit „din români și persoane de orice altă națiune, **de** religie ortodoxă și domiciliate în Principate ” .15 Generalul Budberg, la rândul său, a ordonat ca opt subofițeri din Moldova să meargă la București , la generalul Sallos, pentru a se ocupa de instruirea voluntarilor.16 În cele din **urmă** , în ianuarie 1854 , comandamentul rus a cerut „Departamentului de Interne al Provinciilor **Dunărene** ” **să** ordone „ tuturor **autorităților** locale ” să- **i** acorde întregul sprijin generalului Sallos.

11 **IV. Kristanov, Iv. Penakov și colab. Maslev,** ***J/.p. l18an*** CeAUMIU{Cl'OU **(Dr Ivan ell minski), Sofia, 1962, p. 201-203.**

și J. VeUchl. ***Hanou ymovw-ea/iM omHWCHO 6uozpa$M Ha Op. Used*** *Certu-MUMKU* **(Câteva precizări privind biografia Dr. Ivan Seliminsk i), în volumul** B ***<cecm Ha a10aiJeMU1' Jl..*** *KoceB* **(În omagiu adus academicianului D. Kosev) Sofia, 1974, p. 400.**

13 IV. Kristanov, Iv. Penakov și colab. Maslev, *op. cit.,* **p. 213-214.**

14 Pentru detalii, volrArchives del'Etat - Braila, fonduri *Prefectura,* **dos.516/1854.** f. **15 sqq, citat de N. Uachlr,** *Aspecte ale relaţiilor româno-ruse în timpul campaniei dunărene a războiului din Crimeea* **,** c **Revista Arhivelor** t, **Bucureşti, 1961, p. 86.**

16 Arhitectul Statului - Bucureşti, fonduri *MAI, Direcţia rurală comunală, secţia de sănătate,* **nr. 512/1854, r. 2.**

11 **Arch. de l'Etat - Bucarest,** *Moldooa, Ministerul de rdzboi,* **dos. 560/1854, f. 5.**

17 Arch. de l'Etat - Bucarest, fonds *M.A.I., loc. cit.,* **f. 2.**

Recrutarea voluntarilor a durat doar până la sfârșitul lunii martie 1854, când, **în urma ultimatumului franco-englez, trupele** ruse au început **să** se retragă din Principate în aprilie același an . Conform unor surse, numărul total de voluntari la **31** martie se ridica **la** 4.027 de bărbați ,[18] **inclusiv - conform** evaluării lui Seliminski - 2.000 de **bulgari.19** Când trupele ruse s-au retras, unele unități de voluntari le-au urmat și au luat **parte** la operațiunile din Crimeea.20

Ca și în războaiele ruso-turce anterioare, trupele de voluntari includeau , pe lângă bulgari , elemente grecești , sârbe, române etc. Există o mulțime de date despre satele și departamentele **21** unde a avut loc recrutarea voluntarilor în taberele lor [22], pe anumite; abuzuri comise de aceștia, liste cu numele lor **23** etc.

Nu se poate trece însă cu vederea faptul că represiunile duse de armatele de ocupație asupra țăranilor după eșecul revoluției din 1848 nu fuseseră uitate. 24• Prezența **la Vidin a unor lideri revoluționari precum Niță lfagheru, Gh. Sosirea lui Ion Apolonie și a lui Ion Loranul (acesta** din urmă avea întâlniri frecvente cu Gheorghe Scurtulescu, din satul Pristoa-Iele, județul Ieherlinti, fost adjunct **la** Comisia Proprietății) și începutul retragerii trupelor rusești au reînviat speranța țărănimii oltene de a vedea zilele anului 1848 reînviate. Cete de țărani **au** trecut chiar Dunărea la **Vidin , cerându** - le revoluționarilor să se întoarcă, populația fiind pregătită **să** reia lupta . Aceștia s-au întors într-adevăr, iar **la Girla Mare (** departamentul Mehedinți) a avut loc o mare adunare, unde Ioniță 'Magheru a ridicat stindardul revoluției pe turnul bisericii și a recitit Proclamația de la Islaz către țărani . Revolta s-a extins în departamentul Gorj. Acest impuls revoluționar a fost apreciat de Marx și Engels, care considerau că **„** națiunea munteană **”** putea juca un rol important . Dar trupele țariste erau încă prezente și, odată cu ele,

18 [1]v. Krislanov, Iv. Penakov și colab. Maslcv, *op. cil„* **p.224** .

19 Arhivele Statului - Bucureşti, *doi. cil„* **l. 42, 475-476.**

20 **N. Ciachlr,** *Unele materiale inedite privind participarea romdni/or ln cadrul detaşamentelor greceşti la luptele din Crimeea ln perioada războiului din* **1853-1856 (Quelques materlau.."X inedits concernant la participation des Roumains dans le cadre des detachements grecs aux luttes de Crlmee durant la guerre de 1853-1856), dans** *Omagiu* **Iul P.** *Constantinescu-laşi* **(En hommage a P. Constantinescu-laşi), Bucureşti, Ed. Academiei, 1965, p. 465-469.**

21 **Arch. de l'Etat - Bucarest,** *dos. cil„* **f. 234, 246, 273, 292, 471, 432, 505, etc.**

22 *Ibidem*, f. 475-476.

23 *Ibid.*, f. 276, 353 etc. Pentru alte date despre voluntari, vezi și Arhivele Statului, colecția citată, dosarele 486/1854, 516/1854.

.u *Istoria Romdniei* (Istoria României), IV, Bucureşti, Ed. Academiei. 19Ci4, p. 111; C. Velichi, *Bulgarii din Țara RomdneasciL.* ,, p. 274 și urm.

A sosit și colonelul Solomon. Acest val de revoltă nu a putut fi menținut în fața armatei și a represiunilor 25, la fel cum alte planuri ale revoluționarilor români, maghiari și polonezi care se refugiaseră în România aveau să eșueze.

Cât despre țărănimea bulgară, este exact opusul a ceea ce sperau, și anume ca armatele rusești să treacă Dunărea.

Planurile de eliberare a Bulgariei din acea vreme erau opera lui G. S. Rakovsky, care - așa cum am menționat deja - se afla atunci la Constantinopol și începuse să „pregătească poporul să fie gata în orice moment să intre în acțiune în momentul în care armatele rusești intrau în Turcia” 26. De fapt, ținând cont de documentele nepublicate descoperite de istoricul V.D. Konoheev și de lucrările sale recente, acțiunea lui G. S. Rakonki reprezintă înființarea „primei organizații politice la nivel național din Bulgaria în anii 1853 și 1854 ”, organizație care a primit numele de „Societate Secretă ” 27. Aceasta a fost fondată de Rakovsky și susținătorii săi chiar în Constantinopol, în anul 1853. Pentru a-și duce mai bine planurile la bun sfârșit, membrii societății urmau să intre în serviciul armatei otomane. Rakovsky însuși a reușit să fie numit „interpret șef” al Armatei Otomane Dunărene, poziție care i-a oferit oportunitatea de a călători prin Bulgaria. Și într-adevăr, așa cum arată în schița sa de autobiografie, a reușit, însoțit de adjunctul său Ivan Bacov, să treacă prin orașele Târnovo, Sumen, Ruse, Svistov, Vraca și Vidin. Peste tot, a numit persoane de încredere care au fondat filiale ale *Societății Secrete*. Documentele descoperite de Konobeev arată că în mai multe dintre aceste orașe s-au format 28 de grupuri de luptă, unele dintre ele echipate cu arme. Din Vidin, Ivan Bacov a continuat spre Belgrad, unde a dezvăluit consulului rus planurile *Societății Secrete . Printre altele,* era vorba de a-i propune sultanului să organizeze detașamente bulgare armate pentru a lupta împotriva rușilor. Când va veni momentul, aceștia își vor îndrepta armele împotriva turcilor. Dar sultanul a refuzat această propunere .

20 *Ibidem*, p. 279-280.

zs *ApxUR na I'. C. Pa„oBC1"U* (Arhivele GS Rakovski), I. Sofia. 1952, p. 491.

2 7 VD Konobeev, *B'bl apc1'omo naiţu.01tOAHo-oc806oiJume11,no dBU31Cenue* (Le mouvement bulgare de liberation nationale), Sofia. 1972, p. 280 mp.

Ibidem, p. 293-294 .

19 Veselln Tralkov, *I'eopzu Cmoii.1'08, Pa1'0BC"1 , Buozpa* tji *Ulf,* (Gheorghi Stoikov Rakovskl, Biographie), Sofia, 1974, p. 105 (cite acum : *G. S. Rakovski)* ; VD Kon^ ev, *op. 293,* p. 293

În mai-iunie 1853, bulgarul Nikola Filipov, care participase la mişcările revoluționare de la Biăila din 1841-1843, a plecat din București spre Tărnovo pentru a pregăti revolta plănuită în acel oraș și la Gabrovo. În martie 1854, Ivan Bacov a ajuns la Craiova, unde i-a dezvăluit consilierului rus Fonton organizarea și forțele de care dispunea *Societatea Secretă* din Tărnovo: aproximativ 1.400 de oameni înarmați, se crede. Din Craiova, Ivan Bacov a plecat spre București *pentru a* contacta alți membri ai societății din Bulgaria . Centrul **Societății** *Secrete a fost*

stabilit la **Vidin**, de unde legăturile cu comandamentul rus erau ușoare. Mai mult, unii dintre participanții la revolta antiotomană de la Vidin din 1850 trecuseră în Oltenia și se aflau alături de generalul Liprandi, așteptând momentul potrivit pentru a intra în acțiune.

Faptul că în Principate existau detașamente de voluntari gata să treacă Dunărea cu armatele rusești le-a dat bulgarilor mari speranțe. *31.* Membrii filialelor *Societății Secrete din orașele Bulgariei au fost recrutați în principal din rândul intelectualilor, în timp ce țărănimea bulgară, care spera să vadă problema agrară rezolvată odată cu eliberarea țării*, a constituit principala forță de luptă a mișcării de eliberare.

La sfârșitul lunii martie 1854, a avut loc la București o întâlnire între reprezentanții bulgari din Odessa și cei ai *Eforatului Bulgar* în vederea stabilirii unității de acțiune.

În Balcanii de Sud, principalul organizator al țăranilor bulgari care așteptau armatele rusești a fost învățătorul Botio Petkov, tatăl lui Hristo Botev, care studiase la Odessa și căruia emigrarea din acest oraș, precum și cea din București, îi încredințaseră această misiune **32•**

Ceea ce este important, atât pentru ideologia lui Rakovsky, cât și pentru mișcarea de eliberare bulgară în general, este faptul că *Societatea Secretă* era o organizație politică care acționa la nivel național, cu scopul de a pregăti forțele interne pentru luptă, desigur cu ajutorul armatei ruse a Principatelor. Mai mult, aceste forțe pregăteau sosirea trupelor ruse, deschizându-le cel mai scurt drum. Se hotărâse ca traversarea Dunării să fie **la** Svistov, de unde, prin Valea Lantrei, se va ajunge la Târnovo, adică în regiunea centrală a Bulgariei unde, de ambele părți ale Munților Balcani, Societatea era cel mai organizată. Se aștepta ca o revoltă să aibă loc în momentul intrării armatelor ruse în Bulgaria. Notom; de asemenea, că Rakovsky se gândise la

30 *Ibidem,* **p.** 288.
31 *Ibidem,* **p. 301.**
H *Ibidem,* **p. 326.**

a stabilit contacte cu sârbii și grecii, pentru a-i împinge să participe la revoltă. Denunțat însă de ciorbadjii (elemente prospere ale burgheziei bulgare) din Kotel, a căzut în mâinile turcilor. În timp ce se afla în nordul Bulgariei, vizitând filiale, Rakovsky a ajuns la Vidin, de unde s-a dus la Kalafat în decembrie 1853. Acolo a fost arestat și dus, sub simplă supraveghere deocamdată, la Sumen, unde se afla comandamentul forțelor turcești. Cu toate acestea, în timp ce trecea prin orașul său natal, Kotel, a reușit să-l avertizeze pe un influent prieten turc, Idustafa bei. Acesta din urmă l-a așteptat la Adrianopol, l-a eliberat și l-a dus personal la Constantinopol. Dar prețul eliberării sale a fost destul de mare: Rakovsky a trebuit să promită că se va converti la islam și se va căsători cu fiica puternicului său protector. 33

proclamația lui Nicolae către „ frații noștri din Turcia uniți cu noi în aceeași credință”, a fugit cu doisprezece dintre prietenii săi în munții din jurul orașului său natal, Kotel, pentru a-i aștepta pe ruși. Curând a coborât în oraș, unde a rămas ascuns. Acolo, la Kotel, Rakovsky a scris una dintre principalele sale lucrări , *opticii fl-omuu* (Călătorul prin pădure). Apoi, aflând că armatele rusești se retrăgeau din Principate și temându-se de a fi arestat de turci, Rakovsky a părăsit Kotelul la sfârșitul anului 1854 și, în primele zile ale noului an , 1855, a petrecut-o în Țara Românească, unde, în ciuda prezenței armatelor turcești și austriece, se simțea mai în siguranță. Prudent, Rakovsky s-a refugiat la Sinești, lângă București, unde vărul său, Nikola

Balkanski, avea pământ. Acolo, uitând de griji , a revăzut opinia menționată mai sus și a scris o nouă versiune a acesteia. Aceasta este încă disponibilă. În mai 1856, Rakovsky a plecat în Belgia și din Ia în Noiembrie .

Deși planurile Societății *Secrete* fuseseră dejucate , activitatea revoluționară a lui Rakovsky și emigrația bulgară la București au dat roade. Astfel, în 1855, Nikola Filipovsky, bogat în experiența sa revoluționară la Brăila și București, plănuia să atace mica garnizoană turcească din Tărnovo și să acapareze artileria turcească din oraș. Se pare că turcii au aflat de această chestiune, deoarece garnizoana fusese întărită, iar planul lui Filipovsky nu a putut fi pus în aplicare. Cu toate acestea, acesta nu s-a materializat. Pregătiri revoluționare avuseseră loc și la Vidin, unde amintirea revoltelor din 1850 era încă proaspătă . Unii lideri bulgari , precum Liantcbo Krăstik și alții, au menținut relații cu emigrația bulgară din Craiova prin intermediul negustorului Kr. Todorovitch. Și aici, autoritățile turce au aflat ce se întâmpla, iar răscoala, planificată pentru 1855, nu a putut avea loc.

aa \'eselin Traikov, **op.** *cit.,* **p. 111.**

Totuși, orice speranță de îmbunătățire a soartei lor s-a stins pentru bulgari după Pacea de la Paris din 1856. Pentru a face imposibilă o posibilă intervenție a rușilor în favoarea slavilor balcarici, puterile occidentale au obligat Poarta să emită un decret care să le acorde drepturi egale cu cele ale musulmanilor. Acest decret, cunoscut sub numele de „ Hattihumayun ” din 15 februarie 1856, a fost proclamat solemn și inclus în tratatul de pace.

De fapt, Hattihumaylm a conferit populației creștine aceleași drepturi ca și Hatticherif-ul din 1839 și a rezolvat anumite probleme care interesau și puterile capitaliste din Occident . Turcia și-a asumat o serie de obligații care favorizau și mai mult pătrunderea capitalului occidental în Europa prin înființarea diverselor întreprinderi.

Pentru Poartă, Hattihumayun era un instrument prin care aceasta intenționa, pe de o parte, să contracareze influența romană și, pe de altă parte, să semăne discordie între supușii săi creștini de diferite naționalități, în special între greci și bulgari, pentru a-i putea controla mai bine. După intrarea în vigoare a Hattihumayun-ului, jafurile, abuzurile și violențele au continuat sub ochii indulgenți ai autorităților otomane. Nu putea fi vorba de egalitate în drepturi; puterile occidentale însele nu credeau în acest act solemn și nu puteau cere Porții să-l respecte. Astfel, în conformitate cu termenii Hattihumayun-ului, bulgarii, care se bucurau de aceleași drepturi ca și turcii, ar fi trebuit să fie admiși în armata turcă. Totuși, acest lucru era exclus și erau obligați să-și „ răscumpere ” această datorie civică prin plata unei taxe militare oneroase. Când Sadyk Pașa Chaikonki (un emigrant polonez în slujba Turciei) a intervenit pe lângă ambasadorul britanic pentru a pune în aplicare acest articol al Hattihumayun-ului, acesta din urmă a refuzat să se angajeze. Marea Britanie și-a dat seama, evident, că, în acest caz, creștinii din Balcani ar avea puține șanse să formeze o adevărată armată capabilă să lupte pentru eliberarea lor națională.

Deși o revoltă în masă a populației era exclusă, chiar dacă Rusia a fost învinsă în acest război, unii dintre liderii revoltei nu și-au încetat activitățile. Negustori și *ciorbadji bogați,* dintre care unii fuseseră chiar atrași în mișcări, iar alții care știau despre ele fără a li se alătura , se retrăseseră complet sau chiar începuseră să informeze - direct sau indirect - turcii. Acesta este motivul pentru care ultimele mișcări, încercate după încheierea Păcii de la Paris, au eșuat, iar liderii lor au fost arestați, tocmai ca urmare a trădării ciorbadjilor . Cu toate acestea, după încheierea Păcii de la Paris, mișcarea de la Vidin...

a reluat activitatea, în principal datorită **unui negustor din Silistra, pe nume Dimitraki Petrovici. Acesta făcuse parte din corpul de voluntari organizat în Țara Românească. Când teatrul de război s-a mutat în Crimeea și detașamentul de voluntari a fost desființat, Dimitraki Petrovici și alți voluntari au plecat cu armatele ruse pentru a lupta pe noul front, după care s-au întors în Țara Românească. Relațiile lui Dimitraki Petrovici cu străinătatea sunt puțin cunoscute. Tot ce se știe este că, prin intermediul lui și al negustorilor din Craiova, conspiratorii din Vidin au menținut relații cu Țara Românească și că au fost în contact cu Gorceakov și chiar cu Paskievici la Varșovia. Negustorii din Craiova l-au ajutat financiar. Dar, întrucât întâlnirile liderilor riscau să fie descoperite de turci, aceștia și-au transferat centrul de acțiune în Serbia. După o întâlnire ținută** la **Belgrad, s-au stabilit într-un mic sat din apropierea** graniței **cu Turcia. Cu ajutorul liderului sârb Sava Iovanovie, l-au adus din Vidin și pe Yan Kulin, care participase la revolta din 1850 și era cunoscut țăranilor din jurul Vidinului și Belogradjikului. Apoi s-au întors în Bulgaria și s-au stabilit la Mănăstirea Trinității, lângă Yilhlge Rakovica. Au cumpărat arme și praf de pușcă din Serbia și au decis să se întâlnească cu toții pe 12 mai 1856, în satul Vlaovitch și de acolo să atace Belogradjikul. Dar trădați încă o dată de** Chorbadji , **au găsit satul ocupat de trupe turcești regulate, care i-au pus pe fugă după o scurtă bătălie. Dimitraki Petrovitch, care era liderul militar al expediției, a rătăcit o vreme prin munți cu aproximativ douăzeci dintre partizanii săi, după care au trecut în Serbia.**

Revolta deja menționată, pregătită la Târnovo de căpitanul Nikola Filipovski, a suferit o soartă similară. După ce a început o activitate la scară largă imediat ce a izbucnit războiul, mișcarea a început să se dizolve după încheierea Păcii de la Paris. În zadar a exilat căpitanul Nikola bani ruși (pe care i- a obținut **de la negustorul Petru Kisimov din Târnovo) pentru a-i face pe oameni să creadă în sprijinul rusesc** . **Unii lideri ai Yilles-urilor, precum**

cei ai Elenei, s-au ascuns, alții au cerut amânarea revoltei, iar alții au început să informeze **autoritățile turcești. Deși revolta trebuia să înceapă** la **mijlocul lunii august 1856, până la sfârșitul lunii iulie toată lumea din Târnovo era la curent cu pregătirile. Prin urmare, în ziua stabilită, doar treisprezece persoane s-au dus la locul de întâlnire, care era Mănăstirea Leskovec. Sperând că numărul lor va crește pe parcurs, căpitanul Nikola s-a îndreptat spre Mănăstirea Gabrovo.** Într-adevăr , cheta **număra la un moment dat câteva sute de oameni, dar până la** urmă **se** redusese **la treisprezece persoane .**

inițiale. O bătălie a avut loc lângă Gabrovo, Cheta a fost dispersată, iar căpitanul Nikola a fost trădat și executat.

În concluzie, deși în Bulgaria au fost create unele centre revoluționare, dintre care mai multe erau legate de *Eforatul Bulgar* de la București, o răscoală generală s-a dovedit imposibilă din cauza terorii domnitoare, a arestării lui Rakovski și, în principal , a retragerii trupelor rusești din Principate.

După cum am văzut, această luptă de eliberare națională a fost, la început, strâns legată de numele lui G.S. Rakovsky, considerat în istoriografia bulgară drept „patriarhul revoluției bulgare”, ca prim ideolog și organizator al mișcării de eliberare politică a poporului său.

2. G. S. Rakovsky și Mișcarea de Eliberare a Bulgariei după Războiul Crimeii.

Ajuns la Novisad, Rakovsky a continuat să lucreze pentru eliberarea poporului său. Pentru început, a publicat acolo prima sa lucrare, „ *Să anunțe călătorul prin pădure”* , și a început să colaboreze cu ziarul „Srbski Dnevnik”, în care descria situația dificilă a poporului bulgar. De asemenea, a anunțat publicarea cărții sale „ *Călătorul prin pădure”,* pentru tipărirea căreia a plecat în septembrie **1856 la Galați, pentru a solicita** ajutorul emigranților bulgari din diferite orașe din Principate. A rămas la Galați până în noiembrie , a obținut ceea ce avea nevoie și a distribuit prima sa broșură tipărită . Rakovsky le-a explicat emigranților cât de necesară era fondarea unui ziar bulgar care să apere interesele poporului și să lucreze pentru eliberarea acestuia, reușind să-și facă mulți prieteni. Încurajat, Rakovsky a publicat în Novísad, în aprilie **1857, ziarul „EnJirapc1m ntteemn^a”.** Pe lângă articolele dedicate bulgarilor, a abordat problema fundamentală a românilor, unirea Principatelor, chiar din primul număr. Rakovsky a descris în detaliu situația în care **se aflau Principatele** și a arătat motivele care l-au determinat să abordeze această chestiune: crearea unui stat românesc modern ar constitui un prim pas către eliberarea popoarelor supuse Imperiului Otoman. Aceasta explică succesul ziarului în multe orașe ale Principatelor unde existau emigranți bulgari.

Tot în Novisad a publicat Rakonki, în **1857,** cea mai importantă dintre lucrările sale, Jong poeme fopc1rn Il&THKK (Călătorul prin pădure), în care denunță ahus-urile autorităților turcești, regimul otoman în general și susținătorii acestuia: clerul fanariot și *țorbadjii hulgari* . El cheamă poporul la luptă. Deși versurile sunt grele și lipsite de valoare artistică, ele au stârnit un ecou puternic la publicarea lor prin imboldul lor revoluționar, tonul lor patetic, exaltarea bătăliilor haidukilor și așa mai departe. În afară de Pa^ie și Neofit Bozveli, nimeni nu-l cunoscuse.

niciodată scrisă în termeni atât de convingători despre trecut, suferințele și aspirațiile poporului bulgar. Călătorul *prin pădure* reprezintă prima poezie revoluționară din literatura bulgară 34 •

Cu siguranță, toate acestea nu puteau fi acceptabile pentru Poartă. În urma intervenției acesteia din urmă, publicarea ziarului - din care apăruseră 18 numere - a fost suspendată, iar Rakovsky a fost arestat pentru a fi predat turcilor. Cu mare dificultate, a reușit să evadeze, să ajungă la Orșova și, pe 9 noiembrie 1857, a trecut în Țara Românească .

Ajuns la Galați și susținut de emigranți, Rakovsky plănuia să înființeze acolo o tipografie bulgară. În acest scop, însoțit de compatriotul său P. Abramov, s-a prezentat la Iași caimei cam (locotenentului princiar) Nicolae Vogoridi, un bulgar grecizat originar din Kotel, fiul lui Ștefanaki Vogoridi, influent consilier al sultanului. În timpul venirilor și plecărilor sale în Moldova, Rakovsky a fost impresionat de lupta Partidului Unionist și de propaganda pe care aceasta o desfășura în presa occidentală . De asemenea, a fost informat despre revistele în limba franceză publicate de românii locuitori în Occident. **36.** Sub această influență, fără îndoială, a tipărit la Iași un *Apel pentru* publicarea *unui ziar bulgar în Europa* (în Belgia sau Paris). Vogoridi l-a autorizat pe Rakovsky

să deschidă o tipografie, iar acesta din urmă s-a întors *la* Galați cu planuri grandioase și plin de speranță. Însă , *în* același timp, caimacamul, care era omul turcilor și lupta pentru a împiedica unirea (în speranța de a obține în schimb treme-ul Moldovei), a avertizat Poarta de prezența lui Rakovski la Iași. Primind ordinul de a-l aresta și de a-l trimite la Constantinopol , Vogoridi a acționat . Dar nu a reușit să -l aresteze. Avertizat de Abramov, Rakovski a părăsit imediat Gafatı și, pe 7 martie 1858, a trecut prin Kubei, în Rusia. Acolo a încercat în zadar să-și continue activitatea editorială. Toate cererile sale de permisiune pentru publicarea unei reviste, pe care bulgarii din Odessa erau gata să o finanțeze, au rămas fără răspuns din partea cenzurii țariste, deși Rakovski a rămas în această revistă până la sfârșitul anului 1859. După cum subliniază istoricul bulgar Veselin Traikov, < în condițiile regimului autocratic,

M. IM Septunov, *^op6ama 6o.i<apcKa peao^Miuottita nosMa „Topenu nomituK om I'. C. Pa1>06c1>u* (Le premier poeme r^volutionnaire bulgare · Voyageur forestier • de G. S. Rakovski), dans le recueil *I'eopeu Cmoil Kuil* . *^U6om* (Gbeorghi Stoikov Rakovski, ses concepts, son activite et sa vie), I, Sofia, Ed de I'Academie Bulgar^ des Sciences, 1964, p .

35 Veselin Traikov, *Pa1>06c1tu u 6a.t11>a11c1>ume uapoiJu* (Rakovski et *Ies* peuples balkaniques), Sofia, 1971, p. 201 mp. ; idem, *GS Rakovski,* p. 146.

31 Revistele · Junimea româna · publicate în Priss, Republica Romană 1 , editate de CA Rosetti, care au apărut *la* Paris în 1851 și *la* Bruxelles în 1853 etc. Vezi *Istoria romanilor,* I\, p. 236-237, 703.

a reușit să -și realizeze planurile de a publica reviste sau de a realiza celelalte lucrări ale sale.” Acesta a fost motivul care l-a determinat să părăsească Rusia. Cu toate acestea, Rakovsky nu a rămas inactiv. Cât despre activitatea sa revoluționară, trebuie menționat că la Odessa a elaborat primul său plan de eliberare a Bulgariei, intitulat „*Apel către patrioții bulgari pentru* eliberarea *Bulgariei* ”.

Părăsind Odessa, Rakovsky a luat în considerare stabilirea în Serbia, unde situația politică se schimbase. Alexandru Karadjordjevic, devotat Austriei, fusese succedat de Ilos Obrenovic, cunoscut pentru politica sa antiotomană și favorabil mișcărilor de eliberare din Balcani. În această situație, Rakovsky nu numai că putea acționa în deplină libertate, dar putea chiar fi util noului suveran. Mișcarea de eliberare s-a intensificat și în urma unirii Moldovei și Țării Românești. Astfel, consulul francez la Belgrad a telegrafiat la Paris în august 1859: „Skupchina sârbă, urmând exemplul românilor, a vrut să proclame în septembrie anul curent independența absolută a Serbiei și să refuze plata tributului.” [37]

În drum spre Belgrad, Rakovsky s-a oprit la Brăila, unde emigranții bulgari îl cunoșteau și îl sprijiniseră întotdeauna. Încă o dată, aceștia s-au oferit să sprijine publicarea operelor sale. Liderii emigrației bulgare din Brăila au semnat un contract prin care se angajau să-i dea 300 de ducați imediat ce manuscrisele erau depuse la tipografie. Datorită acestui ajutor generos, Rakovsky a putut, în lunile următoare, să publice cinci lucrări cu caracter istoric, etnografic și lingvistic.

Sosit la Belgrad în primele zile ale lunii martie 1860, după ce rezolvase problemele legate de tipărirea cărților sale, Rakovsky și-a continuat activitatea de publicare a periodicelor. La 1 septembrie 1860, a apărut noua sa revistă „ J;yila.BCKH Jie6eA” (Lebăda Dunării), una dintre cele mai citite publicații periodice bulgare, care a jucat un rol foarte important mai ales în lupta împotriva Patriarhiei Grecești și a mișcării uniate bulgare. [38] Evitând, la început, un atac deschis asupra Porții, revista lui Rakovsky a reușit să pătrundă în Bulgaria, precum și în cercurile emigranților din Constantinopol, Rusia și mai ales România. Numai la Brăila existau 80 de abonați. Prin vasta rețea de corespondenți voluntari pe care o organiza, prin știrile preluate din toate ziarele europene și din articolele sale aprofundate în limba franceză,

a1 N. **Ciachir.** *RomCtnia ln sud-e^tul Europei* **(La Roumanle dans le sud-est de l'Europe), Bucureşti, Editura politică, 1968, p. 62-63.**

3! **Veselin Traiko\',** *G. S. Rakovski, p.* **187, 196.**

Această revistă a lui Rakovsky s-a bucurat de o largă circulație. Emigrația bulgară din România, în special, a susținut în mare măsură această revistă. **39.** Mai mult, deși stabilit la Belgrad, Rakovsky a menținut un contact strâns cu cercurile de emigranți bulgari din orașele românești unde venea constant. Astfel, în 1861, se afla la București, unde a fondat primul centru de lectură din țară. **40** Este evident că mai târziu, mai ales când Rakovsky a combătut politica diplomației ruse, care, în complicitate cu Turcia, începuse o colonizare masivă a bulgarilor din regiunea Vidin din Crimeea, trimițând în schimb tătari crimeeni în Bulgaria, cercurile conservatoare ale emigrației s-au declarat împotriva lui Rakovsky și a ziarului său, ale cărui articole atrăgeau atenția emigranților asupra vieții grele duse de țăranii din Rusia. **La fel ca** ei, emigranții urmau să fie înrobiți pe pământurile moșierilor și așa mai departe. Rakovsky a scris chiar și o broșură pe această temă, pe care a publicat-o la București . Hristo Gheorghiev, care se afla în fruntea „ vechii ” facțiuni, deși era și împotriva emigrării în Rusia - mai mult, arestase câțiva dintre emigranții din România - nu a putut tolera astfel de atacuri asupra Rusiei, așa că a confiscat pamfletul lui Rakovsky. Dar prietenul lui Rakovsky, Teodor Ikonomov, care se ocupa de tipărire, a reușit să tipărească în secret o nouă cantitate de 3.000 de exemplare și să le ducă, via Giurgiu, la Vidin.41 A lăsat un avocat la București pentru a „ introduce un proces în numele său împotriva trădătorilor și a-i întreba , în mod corupt, cu ce drept au confiscat pamfletul, din moment ce libertatea presei este garantată în România ”. Rakovsky a mers chiar și la Odessa și a ținut întâlniri cu cercurile conducătoare, reușind până la **sfârșit** să obțină garanții pentru încetarea emigrării.42 În pamfletul său, Rakovsky a

demascat deschis politica țaristă. El a făcut o distincție clară între țarism și poporul bulgar (o distincție pe care douăzeci de ani mai devreme, la Brăila, în timpul mișcărilor revoluționare din 1842, nu reușise să o stabilească și care apoi aproape l-a costat viața). Acum, indignat pe cei care realizaseră o astfel de colonizare, profund dăunătoare poporului bulgar, Rakovsky, imediat ce a sosit

38 Vezi pe această temă articolul lui Traian Jonescu-ișkov, *Istoria ziarului „Dunavski Lebed • și difuzarea ei în Principatul românesc ”* (Istoria ziarului • Le Cyg ne du Daube • și difuzarea sa în Principatele Române), în „ Romanoslavica ”, XVII, București , 1970 , p . 599-612.

•0 P. Constantinescu-lași, *Prima citalişte bulgară din Bucureşti* (Le premier cabinet de leclure bulgare de Bucarest), dans • Studii şi articole de istorie •, V, Bucureşti, 1963, p. 7-12.

41 .Mihail Dimitrov, *op. cit.*, p. 725.

42 Pentru întreaga problemă, vezi Vesclin Traikov, *op. cit.,* p. 196 și următoarele. Vezi şi Traian Jonescu-Nişcov, *Unele aspecte ale activității lui G.S. Rakovsky și rapoartele sale despre Principatele Române,* în • Romano - lavic a 1, IX, București, 1963, p. 565.

Bejgrade a trimis o scrisoare consulului rus în care declara că renunță de acum înainte să se mai considere cetățean rus .

La întoarcerea sa la Odessa, Rakovsky s-a oprit încă o dată la Brăila, unde evenimentele din 1842 nu fuseseră uitate, așa cum crezuse el. Cu atât mai mult cu cât întoarcerea sa provocase acolo o anumită agitație. Într-o cafenea întâlnise un grup destul de numeros de bulgari, cărora le vorbise pe un ton atât de pătimaș despre soarta nefericită a poporului și despre necesitatea continuării luptei, încât au jurat să sacrifice totul pentru patria lor. Cucerit de un asemenea entuziasm, Rakovsky însuși a jurat alături de ei în numele Bulgariei că la prima chemare își va lua sabia în mână și pușca în spate și va traversa Dunărea pentru a planta steagul național pe vârful Muntelui Balcan. 44 Ziarul lui Rakovsky și-a declarat solidaritatea cu toate popoarele care luptă pentru libertatea lor. După cum am menționat deja, el a menținut inițial o atitudine moderată față de Imperiul Otoman, deoarece altfel ziarul ar fi fost interzis în Bulgaria. Dar a intervenit indirect, denunțând abuzurile autorităților otomane și argumentând că Poarta era interesată în primul rând să acorde o mai mare libertate bulgarilor. În caz contrar, s-ar fi ajuns la conflicte care ar putea provoca intervenția unor state străine. Iar Rakovsky a dat exemplul Siriei, unde Franța intervenise direct. În cazul Bulgariei, încălcarea Hattihumayun-ului din 1856 ar fi dus în mod logic, mai devreme sau mai târziu, la intervenția Rusiei.

Poarta nu a luat însă nicio măsură pentru a îmbunătăți situația. Dimpotrivă, când Marele Vizir Mehmed Kăbrazli Pașa a încercat să investigheze anumite abuzuri, acțiunea sa a provocat o renaștere a fanatismului otoman. Pe de altă parte, Rusia a insistat asupra unei intervenții colective a Marilor Puteri pe lângă Poartă. În aceste condiții, atitudinea ziarului s-a schimbat: Rakovsky nu s-a mai mulțumit să demascheze anumite abuzuri sau ilegalități, 45 ci a început să critice din ce în ce mai deschis politica internă a sultanului.46 Firește, Poarta nu a rămas inactivă și a cerut guvernului sârb să oprească publicarea ziarului, lucru pe care acesta l-a refuzat. Știind că o cerere de extrădare pentru comisari politici va primi același răspuns, guvernul turc a ales un alt subterfugiu. L-a trimis pe Mustafa Bey, fostul

u *Ibidem.*

44 **Vl. Diculescu,** *Din legăturile lui G. S. Rakovski cu bulgarii din Brăila* **(Sur Ies relations de** G. **S. Rakovski avec I« Bulg^es de Brăila), d^s ·Romanoslavica** „ V, **Bucureşti, 1962, p. 180.**

45 **Voir** « ,J,yHaBCHl.f Jie6ep; » **de mai el .iuin 1861.**

48 *Ibidem,* **nr. 48 din 28 august 1861 și nr. 5:3 din 3 octombrie 1861.**

Protectorul lui Rakovsky, cu o cerere de extrădare bazată pe condamnarea *acestuia din urmă* de către o instanță turcă pentru neplata anumitor sume datorate menționatului Mustafa. Cu toate acestea, Michel Obrenovic a refuzat să acorde extrădarea, sub pretextul că Rakovsky era acum cetățean rus (ceea ce nu mai era în întregime corect) și că o astfel de cerere putea fi aprobată doar cu acordul ambasadei ruse la Constantinopol. Dar între timp Rakovsky a obținut un pașaport sârbesc.

În realitate, situația internațională era favorabilă. Imperiul Otoman, zdruncinat de o gravă criză financiară, era îngrijorat de revoltele din Muntenegru. Existau tulburări în Herțegovina. Iichel Obrenovic dorea să profite de situația internă din Imperiul Otoman și l-a încurajat pe Rakovsky să întreprindă acțiuni revoluționare în Bulgaria, unde populația era profund nemulțumită de așezările turcilor și de intenția guvernului turc de a-i stabili pe tătarii crimeeni în regiunea Vidin. Relațiile sârbo-turce erau tensionate, incidentele dintre sârbi și turci la Cetatea Belgradului erau frecvente, iar delegația condusă de Garar;anin nu reușise să rezolve nimic la Constantinopol. Austria nu își revenise încă după efectele războiului împotriva Franței și Italiei. Cu toate acestea, sprijinul rus era îndoielnic, deoarece Rakovsky nu era bine văzut de diplomația țaristă. 47 De aceea, a considerat necesar să-i trimită lui Gorceakov o scrisoare explicativă, pe care a trimis-o în ianuarie 1862. 48 În Bulgaria avea să înceapă o luptă deschisă, adică o răscoală, în momentul în care Serbia declara război Turciei, ceea ce, după opinia lui Rakovsky, nu putea întârzia . În acest sens, atât în Bulgaria, cât și în rândul emigranților, trebuiau să înceapă pregătirile, iar Rakovsky a început să le facă prin intermediul corespondenților săi. Răspunsurile au fost încurajatoare. Cei mai activi au fost bulgarii din Brăila. Rakovsky însuși considera că sosise momentul să schimbe pana cu sabia. 49 Corespondența sa cu bulgarii din Constantinopol - mulți dintre ei fiind în contact cu cei din orașele bulgare - sau direct cu aceștia din urmă arată pregătirile pe care revoluționarul bulgar începuse să le facă pentru această răscoală generală. Trimișii săi i-au contactat pe calduci în ascunzătorile lor din Munții Balcani și le-au cerut să întreprindă acțiuni în munții de pe partea graniței sârbe .

Vedeți **caracterizarea evident nefavorabilă trimisă** *către* **Sankt Petersburg de A. Vlangali, consul al Rusiei** *la* **Belgrad, în** Jl.o'"YAUmmu aa 6'MzapacKama ***ucmopiM*** **(Documentele Ustoriei Bulgariei), I, Sofia, 1931, p. 274.**

48 Textul este reprodus în ***Ap:w6*** ***Ha r. C. PaK06CKu,*** **I, p. 383.**

19 Veselin Traikov, ***op. cit.,*** **p.** ***219*** sqq.

Sperând că Serbia va declara în curând război Turciei , Rakovsky a trecut la fapte, adică la deschiderea propagandei revoluționare în rândul adepților săi din Bulgaria. În planul de acțiune revoluționară al lui Rakovsky, elaborat **în** perioada 1861-1862 , se poate remarca un element nou, și anume ideea că era necesară crearea unui centru pentru dirijarea luptei. La sfârșitul anului 1861 , acesta a elaborat „Planul său de eliberare a Bulgariei ”, un document binecunoscut, în care prevedea formarea de comitete secrete în orașe și sate, comitete al căror rol **nu** era doar

propaganda . Mai mult, această propagandă în sine era înțeleasă în felul următor : comitetele aveau misiunea de a anunța tuturor celor care urmau să ia parte la revoltă data la care aceasta urma să fie declanșată, astfel încât să aibă timp să cumpere arme, pulbere de praf și muniții și să fie pregătiți la momentul potrivit.

Se vorbea despre organizarea în afara granițelor Bulgariei a unui corp de armată de aproximativ 1000 până la 1200 de oameni, cuprinzând opt escadrile de cavalerie, câteva tunuri, medici etc. Conform planului lui Rakovsky și în concordanță cu situația politică, acest corp de armată urma să fie creat și antrenat în Serbia. Acesta urma să treacă granița bulgară prin lanțul balcanic și să avanseze de-a lungul crestei muntoase până la Tărnovo. Rakovsky era optimist și credea că, în urma acțiunii comitetelor , țăranii vor participa în masă la răscoală. De îndată ce va da semnalul, aceștia vor tăia liniile poștale și telegrafice și apoi vor veni și vor mări rândurile armatei , astfel încât la sosirea acesteia la Tărnovo să numere cel puțin 150.000 de oameni, aproape o treime dintre ei **înarmați** . Couquis-urile de la Tărnovo, chetele formate în România, comandate de ofițeri , vor trece în Bulgaria. Aceștia erau bulgarii, mai mult sau mai puțin asimilați, care serveau în armata romàna, dar care cu siguranță vor fi de acord să vină și să sprijine răscoala în patria lor. În acest scop, Sviştov urma să fie ocupat. În cele din urmă, armata bulgară urma să-și continue marșul spre Marea Neagră, efectivele sale ajungând atunci la 500.000 **de oameni** , inclusiv 100.000 **înarmați** . De îndată ce armata intra în Bulgaria, urma să fie format un guvern bulgar pro-Hmir , acționând în strânsă legătură cu armata sârbă. De fapt, așa cum vom vedea mai jos , acest guvern a fost format în iunie 1862 la Belgrad , **sub** conducerea lui Rakovsky. Acesta era convins că armata va fi capabilă să declanșeze o revoltă generală în Bulgaria și că, în momentul în care sârbii intrau în război împotriva Turciei, muntenegrenii și grecii se vor ridica la rândul lor .

primăvara anului 1861, **a luat naștere** armata bulgară , formată din doar 300 de oameni , conform unor surse, 600 de oameni

Conform altora , numele lui Rakovsky, cunoscut pentru activitatea sa jurnalistică, a câștigat și mai multă autoritate de când ziarul său, „Cuvântul lui Rakovsky *”,* se preocupa mai puțin de atacurile asupra clerului grec și trecuse **la** lupta deschisă împotriva guvernului otoman. Rakovsky era cunoscut sub numele de „Garibaldi al bulgarilor ” , iar unitatea sa militară includea mulți căpitani de haiduki și lideri ai revoltelor din Bulgaria, Serbia și România. Printre aceștia s-au numărat Vasil Levski, Stefan Karadja, Ivan Kasabov, Ivan Kulin, Vasil Drumey și alții, cunoscuți mai târziu și pentru activitatea lor revoluționară. În principalele orașe ale Bulgariei s-au format comitete secrete, iar trimisii lui Rakovsky au agitat masele. Unii dintre ei au fost arestați de turci și deportați în Diar-Bekir.

Evident, toate acestea necesitau bani. Rakovsky nu conta prea mult pe bogații negustori bulgari din Constantinopol și cu atât mai puțin pe ajutorul bulgarilor din România, deoarece principalii negustori erau grupați în jurul vechiului *Eforat Bulgar,* creat *la* instigarea Rusiei. Rakovsky intrase în conflict cu Hristo Gheorghiev, așa cum am **văzut deja,** încă de la începutul emigrării bulgarilor din Vidin în Rusia. Consulul rus *la Belgrad raportase, firește* , toate pregătirile lui Rakovsky, pregătiri făcute independent de Rmesia, ceea ce contribuia *la* slăbirea prestigiului acesteia din urmă. Prin urmare , pentru a da impresia că Eforatul *Belarus nu* era o creație a Rusiei, această organizație a fost transformată în

Societatea Belarusă (*Societe dP BiPnphesanee* , I(o6po:n;eTeJiua Apym1rna), cunoscută și sub numele de *Partidul Insularului,* care , conform statutelor sale, publicate **la** București în ianuarie 1862, era activă doar pe plan filantropic și cultural. De fapt, Hristo Gheorghiev și anturajul său au urmat cu strictețe linia diplomației țariste. Prin urmare, în negustorii din Brăila și Galați își pusese Rakovsky toate speranțele . *În* acest scop , a trimis la **Brăila** doi dintre oamenii săi de încredere - dintre care unul era Ivan Kasabov - aducând un apel din partea sa . În aprilie 1862, Kasabov colectase, de la doar opt bulgari „de clasa a doua ”, 225 de ducați austrieci, dați „ pentru nobila cauză a patriei noastre Bulgarii ” **.51•** Cu toate acestea , Au *existat* și câțiva bulgari **la** Brăila care au considerat momentul prost ales, întrucât Rusia, recent învinsă în *Războiul* Crimeii, nu era pregătită *să* intervină. Printre aceștia

50 D. Kosev, ***op.*** *cit.,* p. **168,** dă cifra de **600** de oameni, în timp ce în **V.** Traikov, ***op.*** cit., **p. 239,** numărul lor nu depășește **300.**

61 Vezi în *I.* ***C. Pa10osc1>u, 6'ba2.1ZefJu, fJeunocm*** **u** ***:HCU6om*** (Gheorghi Stoikov Rakovski, concepțiile, activitatea și viața sa), **II** (Documente din arhivele bulgare, române, grecești și italiene, publicate de **Y.** Traikov) numele lor și sumele pe care le-au dat.

A fost acolo Dr. Ivan Seliminski, care, după ce s-a consultat cu bulgarii din Galați și București, precum și cu consulul rus, a plecat la Viena, unde a avut un interviu cu ambasadorul rus, după care a ajuns la Belgrad. De fapt, era o idee bine stabilită în întreaga sferă a marilor oameni de afaceri conservatori că Bulgaria nu putea fi eliberată decât de Rusia. Seliminski, care încercase să-i împiedice pe bulgarii din Brăila să dea bani, a avut și el un interviu cu Garasanin. Dar **la** Belgrad spiritele erau încinse și Seliminski a trebuit să părăsească orașul în grabă. 52 •

Rakovsky a aflat de la bulgarii din Viena că planul unei răscoale îl interesa pe prințul Nicolae Konaki Vogoridi, fostul caimacam al Moldovei, printre alții, așa că l-a trimis pe Kasabov să-l contacteze. Dar, cum Vogoridi nu se mai afla la Viena, întâlnirea dintre Rakovsky și Konaki Vogoridi a avut loc în Gruia, în Oltenia. Această întâlnire a avut loc între două persoane, așa că nu ne este cunoscut conținutul conversației. Se pare că Vogoridi spera că, dacă răscoala ar reuși, va deveni prinț al Bulgariei . Turcii, la rândul lor, credeau că Vogoridi era șeful comitetului secret de la Viena, că era în contact cu comitetele din România și Odessa, precum și cu ambasada Rusiei **la** Viena și că dăduse 5000 de ducați pentru răscoală .

Între timp, relațiile sârbo-turce au continuat să se deterioreze, în mare parte din cauza incidentelor repetate din Cetatea Belgradului. În această atmosferă tensionată a avut loc incidentul din 3-15 iunie 1862, când soldații turci au ucis un tânăr sârb la Belgrad. O ciocnire a avut loc între sârbi și turci în afara cetății. Rakovsky a participat la luptele care au durat toată noaptea alături de voluntari din Bulgaria. În dimineața zilei de 4 iunie s-a convenit un armistițiu , în urma intervenției consulilor, dar a doua zi, fără niciun motiv aparent, artileria otomană din cetate a bombardat orașul timp de peste patru ore, iar luptele au reînceput cu o vigoare reînnoită. Rakovsky a participat din nou , activ, alături de unii dintre voluntarii săi, a căror pregătire militară începea să fie cunoscută sub numele de „ Legiunea Bulgară”. Prințul Mihai intenționa să profite de acest nou incident pentru a obține retragerea garnizoanelor turcești, chiar ***dacă*** asta însemna să declare război Porții. Însă Garasanin și ministrul de război, căpitanul francez Hippolyte Iondaine, cunoșteau mai bine adevărata putere militară a Serbiei și l-au sfătuit pe prinț să se abțină și să se bazeze în schimb pe ajutorul

51 V. **Traikov,** *op. cil.,* **p. 240.**

63 **Voir** le **rapport du baron Prokesch dans** *a o^Menmu aa 6Mzapcxama ucmopun. N,* **Sofia, 1948, apud** \". **Traikov,** *op. cil.,* **p.** 242.

Marile puteri . **Serbia** ducea lipsă de **arme mai presus de toate.** De **fapt** , prințul Mihai nu **se baza pe armele** existente **, ci pe cele** care urmau să sosească **din Rusia. Pentru a asigura recepția** lor , **el trimisese deja în martie** 1862 un

emisar prințului Alexandru Ioan Cuza, cu cererea de a permite tranzitul armelor rusești prin România. În vara aceluiași an, Cuza s-a dus la Sculeni, unde a avut o întrevedere secretă cu un general rus, promițând să introducă ilegal armele în Serbia, indiferent de risc. Pentru a grăbi sosirea lor, un trimis special al prințului Micbel a plecat spre Rusia. Cu toate acestea, armele nu au trecut granița ruso - română decât pe 22 octombrie 1954, adică după ce conflictul ruso - turc fusese rezolvat pe cale amiabilă. Cuza însuși le aștepta de mult timp și, în cazul în care turcii din Vidin s - ar opune intrării lor, concentrase deja trupe la punctul de frontieră Gruia în august: un regiment de infanterie, un regiment de cavalerie și două baterii de artilerie. Consulul britanic la București a raportat că cinci mii de soldați români erau masați pe Dunăre. 55 Misiuni speciale pentru achiziționarea de arsenal suplimentar au fost trimise în același timp în Franța, precum și la Atena și Cetinje, pentru a obține ajutorul grecilor și muntenegrenilor.

Beneficiind de ajutorul substanțial al guvernului prințului Mirhel Obrenovic, Rakovski și-a organizat ferm „Legiunea" și chiar a format, la mijlocul lunii iunie 1862, un „ guvern provizoriu de pace ", din care Ivan Ka făcea parte — în afară de el însuși —, Ivan Grudov și alții. Pentru prima dată, emigrarea a constituit un punct central al luptei. O lună mai târziu, guvernul Serbiei l - a trimis pe Atanasie Nikolic la București. Trebuie menționat că acesta nu *s - a adresat elementelor revoluționare, ci tocmai elementelor conservatoare, adică Societății biPnfn iSSfll / Cf ' (, 106po]] ; eTeJ1Ha , 1 pym1rna), sau Partidului în ÎPu.r , așa cum era* numit acum vechiul eforism bulgar din 1854. Liderii săi erau aceiași - Hristo Gehorghiev, Jvan Bakaioglu, Dr. Atasiacovički, Dr. Ivan Seliminski etc. - și au continuat să fie împotriva unei revolte în Bulgaria. În plus, obiectivul sârbesc era cu totul altul, și anume să obțină de la București ajutor pentru transportul armelor rusești 56 •

Legiunea a funcționat cu acordul guvernului german, care a finanțat - o în mare măsură, deoarece se credea că

M Constantin C. Giurcscu, *Tranzitul armelor sirbeșli prin Roman ia sub Cu:a Vodă— Uti2* (Le Iransit des armes serbe par la Roumanie sous le prince Cuza – 1862), ·Romanoslavica », XI, București, 1965, p. 34, 39-41.

1i!i *Ibidem,* p. 48-50.

Evenimentele de la Belgrad din iunie 1862 sunt relatate cu mare detaliu, pe baza tuturor surselor, de Traikov, *op. cit.,* p. 245 și următoarele.

la iminența războiului sârbo-turc. Încă astăzi nu se știe dacă toate aceste relații dintre Rakovsky și sârbi au fost rezultatul unui acord scris sau pur și simplu al unor discuții verbale. În orice caz, guvernul sârb avea interesul să sprijine cu toate puterile pregătirile pentru revolta bulgară. Rakovsky a scris chiar și un manifest adresat bulgarilor, care urma să fie distribuit în Bulgaria în momentul izbucnirii războiului dintre sârbi și turci și al intrării Legiunii pe teritoriul bulgar. În acest manifest, Rakovsky scria că poporul bulgar trebuie să-și cucerească singur libertatea.

Însă planurile lui Rakovsky s-au spulberat curând. Ciocnirea din 15 iunie 1862 de la Belgrad, în care Legiunea Bulgară aflată sub comanda sa se distinsese în mod deosebit, nu a dus la război, așa cum se așteptase. Într-adevăr, marile puteri au profitat de acest incident pentru a solicita convocarea unei conferințe, care a avut loc la Constantinopol, în districtul Kanligi, conferință la care și-au impus punctul de vedere.

Conferința de la Kanligi, care a durat mai mult de o lună, s-a încheiat la începutul lunii septembrie cu un protocol semnat de marile puteri, care a soluționat conflictul dintre Serbia și Poartă. Turcii și-au retras garnizoanele din doar două cetăți, Sokol și Ujice, care urmau să fie demontate. Populația civilă turcă din Serbia urma să plece în Turcia. Într-adevăr, 8.000 de musulmani au părăsit Serbia, iar garnizoanele turcești au rămas doar în câteva cetăți importante. A urmat o destindere și, în aceste condiții, prezența Legiunii Bulgare nu mai interesa guvernul sârb și chiar risca să devină o pacoste. Mai mult, Marea Britanie a intervenit energic pentru a o suprima. Pe **7 septembrie**, Ministerul de Război al Sârb a ordonat acest lucru, iar trei zile mai târziu legionarii au fost eliberați din serviciu. Puțini dintre ei au intrat în armata sârbă; majoritatea au plecat în România.

Unii istorici au condamnat atitudinea lui Mihail Obrenovic 58, și anume faptul că nu a declarat război

Turciei mai devreme, spulberând astfel speranțele bulgarilor, o opinie adoptată ulterior și de Botev 59. Totuși, aceasta înseamnă a ignora realitățile: Mihail Obrenovic avea într-adevăr o armată, dar **la** sfârșitul anului 1862 deținea doar 4.000 de puști, o cantitate absolut insuficientă pentru a putea susține un război. Lucrurile ar fi putut lua o

67 Vezi Grgor Iaksic și V. Vuckovic, * *Spolna politikfa Srbie:a Illade kncaza .lliltaila** (Politica externă a Serbiei sub domnia prințului '.Šlichel), Belgrad, **1963,** p. 478-485.

5s Veselin Traikov. *op. cit.,* p. 256.

69 Hristo Botcv, Ob•IU/teHLUJ (CEuvres). editat de Mihail Dimitrov, li. Sofia, 1945, p. **6G.**

cu totul altceva dacă armele furnizate de Rusia ar fi sosit nu în decembrie, ci cu patru luni mai devreme.

Rakovsky a înțeles toate acestea. Mai mult decât atât, a putut să-și dea seama de slăbiciunile planului său, și anume **că armata sa fusese organizată, iar guvernul său provizoriu fusese format într-o țară străină, în acest caz Serbia, și, prin urmare, că ambele depindeau de politica acelei țări. Astfel s-a încheiat „planul revoluționar ” al lui Rakovsky, un plan care, în ciuda numeroaselor sale slăbiciuni, însemna totuși progres pentru mișcarea de eliberare. Ceea ce este încă surprinzător astăzi este încrederea oarbă a lui Rakovsky, convingerea sa că întregul popor bulgar se va ridica ca unul singur, chiar dacă organizarea revoltei din Bulgaria a fost complet inadecvată. De asemenea, este uimitor că Rakovsky nici măcar nu s-a gândit la faptul că cei** 150.000 **de oameni prevăzuți în planul său ar fi neînarmați.**

Cât despre pregătirile pentru o răscoală în Bulgaria, acestea au dus la tentativa de răscoală **care a avut loc în** 1862 la **Târnovo. Acțiunea inițiată de Rakovsky în Serbia s-a resimțit mai puternic în regiunea Gabrovo și Târnovo, unde,** de altfel, **se făcuseră pregătiri mai ample. Pentru a** înțelege mai bine **situația, locuitorii din Târnovo** au trimis **doi delegați** la **Belgrad pentru a se consulta cu Rakovsky. Aceștia** au fost primiți de **Gara8anin, care i-a asigurat că, de îndată ce răscoala va începe** în **Bulgaria, Legiunea lui Rakovsky și trupele sârbe** vor trece **granița. La întoarcerea** celor **doi delegați** la **Târnovo, li s-a alăturat Hagi Stavri, care** făcuse **parte din corpul de voluntari din Crimeea și pe care Rakovsky îl trimitea să organizeze acțiunea. Un număr mare de bulgari au fost convinși** de **ideea** unei **răscoale, dar când veștile despre** evenimentele de la **B.C. și Stavri erau gata** să **înceapă răscoala, au apărut** disensiuni **între conspiratori. Marii** negustori **erau de părere să amâne răscoala până la intrarea trupelor sârbe în Bulgaria, în timp ce Bagi Stavri** și **tinerii ar fi dorit să intre în acțiune imediat** . **În fruntea a** 70 **de oameni, în speranța că alte elemente le vor mări rândurile, Stavri a părăsit Tărnovo și a ajuns în munți . Dar turcii luaseră măsuri** la **timp, astfel încât mica trupă a lui** Stavri **a rămas izolată. Apoi, aflând că începuseră negocierile între sârbi și turci, Stavri și-a desființat trupa și a reușit** să **fugă în România. În același timp și tot în munți, între Sliven și Tărnovo, o altă** Cetă **a intrat în acțiune, sub comanda lui Panaiot Hitov, dar Stavri nu a putut să i se alăture. În schimb, Hitov fusese avertizat că răscoala nu trebuie declanșată, întrucât războiul dintre '36...**

Dacă sârbii și turcii nu aveau loc, el **a putut să se retragă în Serbia, urmat de forțele jandarmeriei turce.**

După cum am arătat deja, armele mult așteptate nu au sosit din Rusia decât foarte târziu, în decembrie 1862. **La cererea** Serbiei **, transmisă de Atanasie Nicolic, guvernul rus îi oferise gratuit** 40.000 de **puști cu baionetă,** 10.000 de **carabine și** 30.000 **de pistoale, plus săbii.** 00• **Aceste arme, ambalate în** 1.759 **de lăzi și reprezentând o încărcătură de** 35 de **vagoane, au fost transportate cu ajutorul a** 500 de **căruțe. Un anume Episcopescu, om de încredere al prim-ministrului și ministrului de interne N. Crețulescu, a fost însărcinat de Cuza cu conducerea caravanei de** 500 **de căruțe până la granița cu Serbia. 61• Una dintre etape a fost făcută pe pământul Vogoridiului, la Nămoloasa.**

De asemenea, *Societatea de Binefacere* **și Hristo Gheorghiev au contribuit personal, prin intermediul anumitor persoane, la transportul armelor. Rakovsky a contribuit** și el **: acesta părăsise Belgradul pentru a se stabili** la **Negotin, reședința guvernatorului Craïnei, care îi era prieten.** A **fost tulburat de diverse procese,** inclusiv **cel care a urmat jefuirii sediului Legiunii Bulgare, iar în cele din urmă întreaga sa avere a ajuns acolo, bunurile sale fiind vândute la licitații în Belgrad și** Negotin . 6 3 • **Cu toate acestea, fericit că armele erau pe**

drumul cel bun, și-a oferit din nou serviciile. Într-adevăr, echipat cu un nou pașaport sârbesc, „colonelul sârb Rakovsky ”, așa cum este desemnat pe viza românească, a trecut granița de mai multe ori , înarmat și escortat de un om la fel de înarmat. Toate acestea i-au determinat pe unii - și chiar pe turci - să creadă că armele erau destinate bulgarilor. Ziarul „ Ewrap ”, care apărea la Constantinopol sub conducerea lui Dragan Tzankov, scria chiar în decembrie 1862: „Se crede că aceste arme sunt destinate Bulgariei , unde se pregătește o răscoală împotriva guvernului otoman. La Brăila funcționează un Comitet Bulgar , cu scopul de a organiza răscoala . Se crede că există mai multe comitete similare în alte localități ale Principatelor ” 64•

Armele au ajuns la G11 ia de unde, sub supravegherea armatei române, au fost transportate în Serbia. Pe 20 decembrie , primele transporturi au ajuns la arsenalul din Kraguevac.

60 Acestea sunt cifrele la care s-a oprit CC Giurescu, *op. cit.,* p. 52. Alte cifre sunt furnizate din surse diferite.

11 *Ibidem,* p. 51.

62 Veselin Traikov. *Transferul prin **teritoriul românesc** al trupelor rusești **în*** Serbia *(octombrie-decembrie 1862). Revoluția bulgarilor,* în · Studii Balcanice · VI, Sofia, 1970, nr. 2, p. 90-98.

n V. Traikov, GS ***Rakovski,*** p. 260.

14 Idem, *Transferurile ... ,* p. 97.

Așa cum era de așteptat, consulii străini din România au protestat energic și în mod repetat. Dar Cuza știa să dea răspunsuri inteligente, a tergiversat, a luat măsuri imediat evidente și le-a revocat etc. Acest principe - scria Gărăsanin, apreciind meritele lui Cuza - „s-a expus, prin marele serviciu pe care ni l-a adus, unor pericole pe care altfel le-ar fi putut evita cu ușurință …" Principele Cuza a mers până acolo încât a consimțit, dacă era necesar, să lupte împotriva dușmanilor noștri .

La sfârșitul anului 1862, odată cu rezolvarea definitivă a problemei armelor și în ciuda eșecului acțiunii sale în Serbia, Rakovsky era optimist. În apelul său către poporul bulgar, și-a exprimat bucuria pentru faptul că, pentru prima dată de la instaurarea dominației otomane, se afla într-o situație favorabilă, întrucât menținea relații strânse și de bună vecinătate cu două state prietene, Serbia și România. <(Românii, scria el, deja aliați cu sârbii, după cum reiese din acțiunile lor, și-au îndreptat atenția față de noi și s-a creat o simpatie frățească între ei și noi " 66•

Rakovsky era convins că doar un front comun al statelor balcanice le putea elibera de dominația otomană . Acesta era și punctul de vedere al Serbiei, care avea relații strânse cu România. Prin urmare, Rakovsky a acceptat misiunea diplomatică încredințată de Prințul Mihail în Grecia și Muntenegru. Sosind în primăvara anului 1863, a avut câteva discuții cu personalități politice pe care a încercat să le convingă de ideea unei alianțe balcanice. În urma acestor discuții, Rakovsky a ajuns la concluzia că guvernul grec, deși încetase să mai urmeze o politică antiotomană, nu dorea o astfel de alianță . La întoarcere, Rakovsky a făcut un ocol la Cetinje, unde a avut întâlniri în același scop. Înapoi la Belgrad , i- a prezentat Prințului Mihail rezultatele vizitelor sale , dar a trebuit să se convingă că aceleași tendințe opuse existau și în Serbia .

În concluzie, deși proiectele lui Rakovsky din 1856 până în 1863 nu au atins rezultatele scontate, este totuși adevărat că întreaga sa activitate a avut efectul de a trezi și mai puternic conștiințele societății bulgare.

În cele din urmă, la sfârșitul anului 1863, Rakovsky, al doilea, a trecut în România, unde spera să pună în practică aceleași planuri revoluționare.

65 CC Jurescu, *op. vol,,* **p. 54-55, 66 \'. Traikov, op.** *vol.,* **p. 95-96.**

ROMÂNIA ȘI LUPTA DE ELIBERARE A POPORULUI BULGAR ÎN PERIOADA 1863-1867

I Etica revoluționară a lui G. S. Rakovski în România. Rakovski a sosit la București pe 18 septembrie 1863. Era înarmat și însoțit de ordonanța și mirele său, Anton Păun. Cazat la

hotelul „Patria” și purtând ostentativ armele, a atras imediat atenția poliției. Însă ^Igazinovic, consulul sârb **la** București, l-a luat sub protecția sa, deoarece lui Rakovski i se furniza un pașaport sârbesc. Acest fapt i-a determinat pe liderii Societății de *Binevoie* să vorbească cu agentul diplomatic sârb, pentru a-l calomnia pe Rakovski. {101} Fais :Magazinovic a preluat apărarea lui Rakovski.

Situația politică din România și viața emigrației bulgare de acolo îi erau foarte bine cunoscute lui Rakovilki, nu numai datorită numeroaselor vizite pe care le făcuse acolo în anii 1860-1863, ci și din corespondența pe care o primea și o publica în „ Il;y1rnBcK11 Jle6e]J; ”. El însuși urmărise cu mare interes politica externă și internă a prințului Cuza, pe care o aproba pe deplin. La scurt timp după sosirea sa în România, referindu-se **la** situația emigrației bulgare și a bulgarilor din România în general, revoluționarul bulgar avea să publice în primul număr al ziarului său „J;pa -H HTe.1 ” (Apărătorul) următorul apel: „Bulgari rezidenți în România ! Vă deosebiți de ceilalți frați ai voștri atât moral, cât și material: moral, pentru că trăiți într-o țară liberă, care urmează calea culturii și care s-a dezvoltat mult, **la** care ați contribuit și voi; material, pentru că v-ați construit o bună situație economică și aveți resurse la dispoziție.” Într-un alt apel, adresat bulgarilor din Craiova pentru a-i încuraja să înființeze o școală, Rakovsky scria: „Onorabilul guvern și poporul român ne întind o mână prietenoasă și fraternă și doresc să ne ajute în dezvoltarea noastră. Ne permit cu generozitate să avem biserici, școli și tipografii în limba noastră maternă. Trebuie să le fim recunoscători pentru aceasta...” **1•**

1 \'eselin TraikoY, PaKoecKu u 6n.11>a1tcKume Jt(lpoiJu, p. 21l-l.

În ceea ce privește politica internă și externă a principelui, este suficient să menționăm că la aproximativ o lună după sosirea lui Hakovsky la București , Cuza i-a încredințat sarcina formării guvernului lui Mihail Kogălniceanu, inaugurând astfel perioada marilor realizări socio-economice a domniei sale. Luptele politice dintre moșierii conservatori și liberalii progresiști erau la apogeu. Se pregătea legea de secularizare a proprietății conventuale, iar conflictul cu Patriarhia Greacă era deschis. Rakovsky, care condusese și o campanie susținută împotriva Patriarhiei Fanariote, a continuat aceeași linie. Faptul că scrisese atât de mult despre unire și despre Cuza, încât fusese martor la relațiile strânse dintre acesta din urmă și Ichel Obrenovic, precum și ajutorul acordat de principele român în transportul armelor rusești în Serbia - toate acestea au favorizat o apropiere între Rakovsky, Cuza și Kogălniceanu. Conform propriei sale declarații, Hasdeu îl cunoștea pe Rakovsky prin intermediul lui Cezar Bolliac, care el însuși intrase în contact cu revoluționarul bulgar prin intermediul principelui.

II Lui Rakovsky nu i-a luat mai mult de o lună să-și consolideze vechile relații și să stabilească altele noi, în special cu Iihail Kogălniceanu, C.A. Rosetti și mai ales cu marele savant român Bogdan Petriceicu Hasdeu. Rakovsky s-a împrietenit și cu Constantin Crețulescu, cu poetul Dimitrie Bolintineanu, ministrul Instrucțiunilor Publice, cu Christian Tell și cu multe alte personalități. Atât Ivan Kasabov, prieten al lui Rakovsky încă din perioada belgrăvenească, cât și P. Kisimov, despre care vom vorbi mai jos, amintesc în amintirile lor de întâlnirile lui Rakovsky cu C.A. Rosetti și Ion Brătianu **.**

Cu acest sprijin, Rakovsky s-a gândit la eliberarea emigranților și bulgarilor din România de sub influența marilor negustori și cămătari grupați în jurul *Societății de Binevoie* . Cea mai bună cale era lansarea unui ziar, iar cel care l-a încurajat cel mai mult în această direcție a fost Hasd^u. În acest sens, iată interesanta evocare făcută de marele savant într-o conferință ținută la Ateneul Român pe **7** decembrie 1900 : „ În 1864 **, Rakovsky, cel mai înfocat patriot bulgar al vremii,** a sosit la București. Luptase în fruntea unei legiuni împotriva turcilor pentru a-i ajuta pe sârbi să elibereze Belgradul . A găsit refugiu la București, unde prințul Cuza, care simțea simpatie pentru bulgari ca toți prinții români de odinioară, l-a primit călduros și i-a dat bani să înființeze un ziar, deoarece Rakovsky era sărac. Prin intermediul prințului Cuza a intrat în contact cu Cezar Bolliac și, prin intermediul meu…”

2 Ivan Kasabov, *Моите cno.\fe11u от 6'b3p<U»CiJaueмo иа BoA<apwr, c pe60A10- lfUOHUu uiJeu* (Mes souYenirs sur **la** renaissance de la Bulgaria par des idees revolu- tlonnaires) Sofia, 1905, p. **47;** P. Kisimov, *Ifcmop u'tec"l>u pa6omu. Моите cn0Me11u* (Probl^mes d'histoire. :\Ies souvenirs), Ill, Sofia, 1901, p. **142.**

prietenul Bolliac, cu mine însumi. Rakovsky (...) îi iubea foarte mult pe români. Mai mult, era istoric și erudit în cărți,

ceea ce m-a făcut cu atât mai înclinat să -i devin prieten. Între noi, am fondat **la** București un ziar româno-bulgar – EmyiuHocT – Viitorul (Viitorul - nn) » *3*• Era firesc ca Hasdeu, erudit în cărți și slavist, și mai ales editor de periodice, să se împrieteneascā cu Rakovsky, dat fiind că aveau aceleași idei **asupra** problemei secularizării proprietății conventuale, asupra împărțirii pământului între țărani, asupra dreptului de vot etc. Dar ceea ce i-a unit și mai mult a fost lupta împotriva reacției, a marii burghezii și a moșierilor conservatori. Nu trebuie uitat că Hristo Gheorghiev a fost unul dintre marii fermieri ai vremii, întrucât arendase în acei ani, - numai în județul Ilfov, pământurile Ifimeni, Obilești și Tatina, plus cel al Suțeștilor din județul Brăila și altele încă; mai târziu, avea să devină el însuși un mare moșier. Alți bulgari care s-au dezvoltat în jurul *Societății de Binevoie* au fost, de asemenea, mari fermieri și exportatori de cereale și vite , interesele lor de clasă fiind aceleași cu cele ale marilor moșieri români.

Afirmația lui Hasdeu că ziarul fusese fondat de cei doi nu trebuie interpretată literal. Permisiunea a fost, de fapt, cerută și obținută în numele lui Rakovsky. Dar, la acea vreme, Hasdeu era atât de apropiat de el, încât putea considera și ziarul ca fiind al său. Aceasta explică de ce în unele articole, precum Situația (în numărul 8), a scris în numele redacției; în mod similar, în celebrul său articol *Da sau* ***Nu*** *!* (publicat în numărul 10), Hasdeu s-a adresat cititorilor în numele „ ziarului nostru ”.

Cât despre banii pe care Rakovsky i-a primit de la Cuza pentru editarea ziarului, era evident o subvenție care nu acoperea toate costurile. Prin urmare, Rakovsky a fost nevoit să apeleze la ajutorul concetățenilor săi în emigrare.

Având în vedere relațiile importante ale lui Rakovsky, este de înțeles că a obținut atât de repede „brevetul ” pentru publicarea ziarului . Într-adevăr, cererea sa a fost depusă la ministrul de interne (care la acea vreme era încă I.I. Kogălniceanu) pe 13 octombrie 1864. Autorizația ar fi fost emisă, fără îndoială, imediat.

3 Voirla conference de B. P. Hasdeu, *Prieteni cu voie sau fără voie* (Amis de ***gre*** 'ou de force), publiee dans la revue • Literatură şi artă română t. v, Bucureşti **1900-1901,** n° 2, p. **69-77.**

t D. Kosev, v. Paskaleva el ***VI.*** Diculescu, *Despre .^itua/ia şi activitatea economică a imigra/iei bulgare ln Muntenia şi Oltenia ln secolul al XIX-iea* (Sur la situatlon et l'acti- vile: economique de l'lmmigration bulgare en Munte]Jie et en Oltenie au **XIX8** siecle), dans *Reia/ii romdno-bulgare de-a lungul veacurilor* (Relations roumano-bulgares au long du sièc l«), **I,** Bucureşti, **1971,** p. **346** sqq.

dacă Rakovsky ar fi implicat un manager. Această formalitate a fost îndeplinită pe 23 octombrie (managerul era Take Vasilescu, **de** origine română **)** și pe 31 octombrie, adică într-un timp record pentru acea vreme, Rakovsky a obținut „brevetul ” care îi dădea dreptul de a publica ziarul bulgaro - român **„** Bnp;yru;ttocT ” (Viitorul).

Pe **2 noiembrie** , Rakovsky a publicat un fluturaș care anunța viitoarea apariție a ziarului și specifica scopul și principalele titluri ale acestuia: „Cu permisiunea autorității competente ” **,** a anunțat Rakovsky , „ni s-a acordat dreptul de a publica în capitala României un ziar politic, literar și comercial în limbile bulgară și română, sub titlul «Vineri - Viitorul».

Nu vom intra în explicații detaliate pentru a arăta utilitatea unui ziar bine editat; vom sublinia pur și simplu că acest consilier zilnic al publicului reprezintă singurul mijloc și singurul organ eficient capabil să regenereze o națiune și să inspire în ea dragostea de patrie (...) .

Conținutul acestui jurnal va fi următorul:

1. Articole aprofundate, care vor trata adevăratul curs al politicii europene actuale, în special în ceea ce privește aceste două națiuni , bulgara și româna (...). Scopul său va fi apărarea drepturilor și intereselor acestor națiuni cu sinceritate și cu cel mai mare patriotism posibil .

:!. Partea literară, al cărei unic scop va fi acela de a demonstra care au fost relațiile dintre aceste două națiuni în trecut (...). După ce Bulgaria a căzut sub jugul Turciei, România, păstrându-și viața politică și drepturile, a fost pentru națiunea bulgară un adăpost liber și inviolabil, în timp ce casa țăranului român a fost deschisă bulgarului cu cea mai mare și mai cordială ospitalitate. În mod similar, românii care ulterior s-au refugiat în Bulgaria au fost primiți de bulgari cu bunătate și ospitalitate.

3. Partea comercială (...) .

4. Știrile de astăzi, evenimente importante (...).

Acest ziar va apărea de două ori pe săptămână începând de anul viitor, 1864, în ambele limbi (...). Niciodată chestiunea orientală nu a cunoscut o agitație atât de mare ca în zilele noastre (...) . Ne aflăm în mijlocul unui ocean din care nu putem scăpa decât prin propriile noastre mijloace, prin forța noastră fizică, morală și intelectuală.

Romani și bulgari de pretutindeni ! Țineți în **mâini** cheia Răsăritului ... t .

Ziarul lui Rakovsky a fost tipărit în format mare . t:-ia. clevise Hait: <(Concord și Alianță - Drepturile Naționalităților » 5. Pentru a-l susține, Rakovsky a fondat o societate pe acțiuni , care a emis 400 de acțiuni la 10 ducați fiecare . *6* •

„ Anunțul " lui Rakovsky a provocat o alarmă considerabilă . În primul rând, Pașa din Rumanciuria a informat pe toată lumea că noul ziar nu putea fi primit , citit sau distribuit în Imperiul Otoman. Această interdicție urma să fie comunicată tuturor creștinilor la slujbele de ***duminică*** . În al doilea rând , constatând sprijinul acordat lui Rakovsky nu numai de autoritățile române, ci și de consulul Serbiei, trei membri importanți ai conducerii Societății de *Binefacere,* și anume Hristo Gheorghiev, președintele acesteia, însoțit de Dr. Atanasuvioh și Dr. Protitch, au avut un interviu cu Costa Iagazinovic. Trebuie menționat că ultimii doi, ambii medici, erau profesori la Școala Națională de Medicină și Farmacie sub conducerea Dr. Carol Davilla , iar Hristo Gheorgbiev i- a ales anume să-l însoțească, pentru a sugera că aceștia exprimau , într-o anumită măsură, fie oficial , fie neoficial, opinia unei instituții românești care includea mulți studenți bulgari . Opinia celor trei reprezentanți ai Societății *de Binevoie* era că Rakovsky avea o fire frivolă și lipsită de tact. Prin urmare, alegerea sa ca redactor al jurnalului risca să compromită orice idee pe care ar fi vrut să o susțină. Și mai grav: publicarea jurnalului lui Rakovsky ar fi avut efectul ***declanșării*** unui val de persecuții împotriva poporului bulgar din partea autorităților otomane. Aceștia înșiși, ca negustori, ar fi trebuit să sufere în relațiile lor comerciale cu Imperiul Otoman.

Replica consulului Magazinovic a fost destul de tăioasă, chiar și în forma reținută , specifică limbajului diplomatic . El a declarat că Rakovsky era un om inteligent și, mai presus de toate, un patriot pe care *Societatea de Binefacere* nu-l putea găsi în niciunul dintre membrii sau adepții săi. De aceea, era potrivit să-l lase să o facă, deoarece era singurul capabil să conducă un astfel de ziar, util nu numai bulgarilor, ci și tuturor slavilor de sud . Magazinovic i-a avertizat pe reprezentanții *Societății de Binefacere* că va vorbi în același sens consulului rus la București, baronul Offenberg .

5. Vedeți o descriere mai completă a jurnalului la Al. Jordan, *Primul :iar bulgaro-romlm Bădušnost - Viitorul* (Le premier journal bulgaro-roumain Bădušnost - L'Avenir), București, **1940**, p. **8.**

și *Ibidem,* p. **9.**

7. Volr Ies documente publicate de Veselin Traikov si Nikola Popov in ***rc*** Pa1'06CICU, ***nae.aeau*** . . . , II, p. **98 , 361 – 363 .**

8. Vezi documentele sârbești publicate de V. Traikov în lucrarea menționată mai sus, **li,** p. **89** 11qq.

În acest moment, reprezentanții Societății *de* Binefacere *și-au moderat* considerabil tonul, mergând chiar până la a declara că vor sprijini ziarul. Dar contribuția lor a rămas foarte mică. Astfel, Hristo *Gheorghiev a subscris doar* la două acțiuni, *Ivan* Bakaloglu la trei, Petru Simu *la două și așa* **mai departe** . Cu toate acestea, alți bulgari apropiați *Societății de Binefacere au cumpărat un* număr mai mare de acțiuni : Marintcho Benli, 30 ; Mitropolitul Panaret Rasev , 20 *etc.*

Baronul Offenberg l-a primit pe Rakovsky foarte amabil și i-a promis că va scrie la Sankt Petersburg despre ziar, ceea ce nu- l convenea prea mult pe Rakovsky, deoarece știa că este prost stimat **de**

autoritățile țariste . Într-adevăr, de îndată ce a primit obiecții cu privire la afacerea ziarului, cu recomandarea de a-l ignora pe Rakovsky, Offenberg și-a schimbat atitudinea față de el. Ulterior, *Societatea de Binefacere* a revenit și ea la poziția inițială. Mai mult , Dr. AtamtsoYitch s-a întâlnit cu Magazinovic de mai multe ori în februarie 1864, înainte de publicarea ziarului, pentru a încerca să-l determine pe consulul sârb să-l convingă pe Rakovsky să renunțe la postul de redactor al ziarului sau cel puțin să găsească un nume mai puțin provocator pentru acesta decât „ Viitorul". Și alți bulgari care erau implicați în *Societatea de Binefacere* au încercat să pună obstacole în calea acesteia, de exemplu, sfătuind emigranții să nu se aboneze. Un document caracteristic în acest sens este scrisoarea 9 a Dr. Mirkovitch, un bulgar din Brăila, către Dr. Ivan Seliminski, care fusese numit medic în 1863 la Bolgrad, principalul centru de așezare a bulgarilor din această regiune. Mirkovitch i-a scris lui Seliminski că Rakovsky avea o scrisoare de recomandare pentru Iancu Panaitescu, prefectul Bolgradului, rugându-l să-l ajute pe redactorul ziarului să obțină cât mai multe abonamente în oraș și satele din jur. Însă această scrisoare a avut doar un efect parțial, întrucât Panaitescu era absent la sosirea lui Rakovsky. Acesta este motivul pentru care redactorul i-a scris prefectului o scrisoare în februarie 1863 , subliniind rolul important pe care îl va juca ziarul româno-bulgar. El spera să obțină un număr mare de abonamente, având în vedere că bulgarii, ,, care s-au bucurat de atâtea beneficii din partea guvernului român, au datoria să contribuie la un **interes comun** , pe care acest guvern însuși îl aprobă și îl susține". [10]

În ciuda tuturor acestor intrigi, jurnalul lui Rakovski **(1 Bn.u;ylIH OCT** - Viitorul » a paru le 8 mars 1864, salue par presque toute la presse de Roumanie. Ainsi, BP Hasdeu ecrivait da.ns sa . revue <• Aghiuţ.ă » du 12 mars .

[9] Vezi textul **din I.** *C.* Pal>0Bc1>u, Boaz.neau, II. p. **85.**
10 Scrisoarea este publicată de V. Traikov, în aceeași colecție, pp. **85-86.**

numărul ziarului său bulgaro-român „VAvenir". Formatul acestui ziar fiind enorm în comparație cu celelalte ziare ale noastre, avem toate motivele să spunem că domnul Rakovski are un viitor foarte luminos."

Cel mai important ziar **românesc** , „ Românul", al cărui director era O. A. Rosetti, scria printre altele: **„** A apărut un nou ziar care, suntem convinși, este destinat să facă vâlvă. Acest ziar va apărea în bulgară și românească, în fiecare duminică, sub conducerea lui G.S. Rakovski . Scopul său, citim în partea de sus a ziarului, este *concordia și alianța, drepturile naționalităților.* Acesta este și propriul nostru scop (...) în ceea ce privește popoarele dunărene. Primul număr publicat a exprimat dorința de înțelegere perfectă între bulgari și români. Această dorință a fost și va fi întotdeauna a noastră . Sârbii și bulgarii au fost și sunt, în opinia noastră , cei mai buni și mai iubiți dintre vecinii noștri, așa că cu bucurie am **văzut** apărând acest ziar și îi urăm cel mai deplin succes atâta timp cât va persevera pe această cale ... " [11]•

În mod similar, ziarul „Vocea României" scria în numărul 18 din 24 martie: „Scopul viitorului **este** apărarea drepturilor naționalităților..."

La rândul său, ziarul lui Cezar Bolliac, „Buciumul", scria în numărul 203 din 7 martie **2019** : „Pe lângă ceea ce se publică la Brăila, bunii noștri vecini bulgarii au înființat în România un alt ziar , săptămânal deocamdată, de format mare, în două limbi, bulgară și română, intitulat «L'Avenir». Să ne felicităm prietenii și vecinii pentru semnele de viață pe care le dau și să ne felicităm pe noi înșine pentru ospitalitatea pe care am putut să le-o oferim (...). Redactorul ziarului «L'Avenir» este neobositul patriot bulgar , domnul Rakovski, iar colaboratorul său este domnul Velisson, al cărui talent este cunoscut cititorilor noștri."

11 ı **Roman** · **din 10 martie 1864.**
u **Vezi textul scrisorii lui** C. Velichi, ***Alexandru-Jean Cuza, Georges*** *S.* ***Rakovski şi ziarul • Bddustnost*** ·. **d^s • EtudK beam^qu^** ·. **Sofia, 1970, nr. 3,** p. **96 mp**

Poarta a intervenit însă direct pe lângă Prințul Cuza. La 8/20 aprilie, acesta din urmă a primit, prin intermediul agentului său la Constantinopol, Bordeanu, o scrisoare de la Aali Pașa, ministrul Afacerilor Externe al Turciei, în care se precizează: „1... profesiunea de credință din primul număr al ziarului arată clar tendințele sale " și că „ simplul nume al redactorului" era suficient pentru a-i sugera lui Cuza „ caracterul său de ostilitate sistematică față de guvernul imperial " . Poarta și - a exprimat speranța că prințul nu va tolera publicarea ziarului, ci va ordona „suprimarea acestuia și expulzarea autorului său din Principatele Unite ". 12 Făcând din această cerere o chestiune de încredere, Poarta își alesese perfect momentul . De fapt, în aprilie

, opoziția față de Cuza era la apogeu. Reprezentanții săi trimiseseră emisari la Londra și Paris pentru a câștiga Marea Britanie și Franța împotriva francezilor. În cele din urmă, Cuza încerca chiar atunci **să** câștige grațiile Porții, pe care a asigurat-o prin scrisoare de loialitatea sa, pentru a bloca armele comandate din Franța, pe care aceasta din urmă le sechestrase la Gurile Dunării. Alte scrisori de la Cuza, datate 16 și 21 aprilie, garantau în mod similar loialitatea sa față de Poartă. Era, așadar, momentul să o dovedească prin fapte. Mai mult, Bordeanu i-a scris lui Cuza pentru a doua oară că Aali Pașa era furios pe el din cauza jouniei. (\ EnAYJ.l.\HOCT)) **13•** Cu toate acestea, Cuza a permis continuarea publicării ziarului. Această atitudine se explică nu numai prin simpatia sa pentru Rakovsky și pentru cauza dreaptă a eliberării poporului bulgar, ci și prin faptul că, în primul număr al ziarului, revoluționarul bulgar publicase un articol bine documentat prin care aproba secularizarea proprietății conventuale, marea reformă a principelui. Articolul se încheia afirmând că poporul român știe să înfrunte pericolul și intrigile din străinătate. Românii au dovedit acest lucru încă din 1821 < prin acel adevărat patriot, Tudor Vladimirescu >, precum și prin dubla alegere a lui Cuza. În mod similar, în numărul 8 al ziarului, datat 1 **mai** 1864, Rakovsky a semnat un articol în favoarea împărțirii pământului, în care scria, printre altele **:** „ Fără o organizare internă , nu numai că România nu va putea să se consolideze și să câștige respect, dar nu va putea niciodată să fie în pace și liniște, liberă de influența unei politici externe neprietenoase, căci poate un țăran român să-și iubească țara când țara sa nu-i aparține , când nu posedă casa strămoșească ? (...) **Nu** credem; nu că poate exista un român, în venele căruia curge sânge cu adevărat românesc, care ar spune că pământul nu trebuie dat țăranului, că acesta nu trebuie să ia în stăpânire casa sa și să aibă mijloace de trai, că nu trebuie să fie liber și să se bucure de drepturi egale (...) Celor care întreabă: pe ce drept se bazează această revendicare a țăranului , vom răspunde în câteva cuvinte: pe dreptul național, pe dreptul țării, dreptul de reorganizare, dreptul veacurilor, dreptul de a suprima abuzurile etc. ". El RaJrnvski concluzionează că, dacă prințul și guvernul său vor reuși să realizeze această operă grandioasă, vor intra în istorie ca mari reformatori **14•**

De asemenea, favorabile lui Cuza au fost articolele semnate de B. P. Hasdeu, printre care vom menționa *La Bituation, Oui ou. no* etc.

13 **Cuza a primit această veste la 1 mai** 1864, v. **J. Velicbl,** ***op. cit.,*** **p. 100.** u ***Apxu6 si*** I'. J. ***Pa1toec11:u,*** **IV, p. 181- 184; Al. Iordania,** *op.* cit., p. 10; **V. Trai- kov,** ***op. cit.,*** **p.** 248-249.

Evident, ziarul lui Rakovsky era preocupat în primul rând de eliberarea poporului bulgar și, prin urmare , a fost bine primit în cercurile de emigrare bulgară . Redactorul ziarului a călătorit mult și a reușit să strângă [12]***abonamente*** . Astfel, bulgarii din Alexandria i-au trimis 2000 de lei, iar locuitorii din Giurgiu 16 și din alte orașe s-au abonat. În ciuda interdicției impuse de autoritățile otomane, ziarul s-a răspândit și în Bulgaria, după cum reiese din documentele care relatează arestarea de către poliția turcă a unor bulgari vinovați de citirea ziarului, de exemplu în cazul a zece bulgari din Plevna 17. Articolul lui Rakovsky, care ia hotărât partea reformei agrare din România, împotriva marilor proprietari de pământ și fermieri, i-a determinat pe Hristo Gheorgheev și pe ceilalți lideri importanți ai *Societății de Binefacere* să suspende imediat orice ajutor acordat ziarului. Revoluționarul bulgar a reușit să publice doar două numere. Dar în acesta din urmă, începuse să spună lucrurilor pe nume. În ciuda succesului ziarului, editorul său nu a putut găsi sprijinul la care sperase, de unde și necesitatea întreruperii publicării acestuia timp de o lună. Conform explicațiilor lui Rakovsky, au existat bărbați, „ chiar și printre bulgarii noștri ", care, la instigarea anumitor persoane sau din proprie inițiativă, au făcut tot posibilul să oprească publicarea ziarului. Nu numai că nu au dat nimic ei înșiși, dar i-au împiedicat și pe alții să dea. Rakovsky i-a acuzat deschis pe bogații negustori și bancherii bulgari din București. Aceștia sunt oameni în ale căror cape există un spirit oligarhic și care insistă că tot ce se face pentru cauza națională bulgară trebuie făcut doar conform convingerilor și voinței lor ." 18 •

Totuși, Rakovsky era sigur că poate rezolva problema financiară. Așadar, la începutul lunii iunie, se gândea să reia publicarea ziarului. Însă Societatea de *Binefacere* trebuie să fi intervenit din nou , deoarece pe 14 iunie 1864, în incinta Casei Culturii Bulgare din București, fondată în 1861 de Rakovsky, ***a fost*** formată o comisie formată din cinci persoane pentru a pregăti statutul unei noi societăți parteneriale care să asigure publicarea ziarului „ **BixyocT** — Viitoral **"**. De fapt, acestea erau încă oamenii *Societății de Binefacere,* dar probabil că, între timp, îl convinseseră pe Rakovsky să schimbe numele ziarului. Cert este că pe 25 iunie au fost întocmite statutele, iar pe 19 iulie a apărut noul ziar intitulat „EpaH11TeJI" (Apărătorul). 19 De data aceasta, Rakovsky nu mai apare ca redactor, fapt care este anunțat în primul număr al ziarului, fără îndoială la cererea expresă a „acționarilor". Cert este că, deși emis pe numele lui Ștefan Rasidescu (un bulgar asimilat) și directorul era același Take Vasilescu, „brevetul", semnat de Kogălniceanu , i-a fost dat lui Rakovsky. În ciuda unui ton ceva mai moderat, autorul articolelor din ziar este ușor de identificat în persoana fostului redactor al <Niitorul>. Și totuși, chiar și în această formă de compromis între Rakovsky și *Societatea de Binefacere,* aripa dreaptă a remigrației era suspicioasă în ceea ce privește ceea ce ar putea urma și nu a existat un al doilea număr al ziarului.

Deși Rakovsky nu a renunțat la ideea de a publica un ziar, nu a mai reușit niciodată să o facă. În ciuda acestui eșec, atât prin ziarele sale, cât și prin fondarea Casei de Lectură și prin toate celelalte acțiuni ale sale, a câștigat simpatia majorității tinerilor bulgari din București și din alte orașe, bucurându-se de o mare autoritate în rândul acestora.

După dispariția ziarului „ EpaHnTeJI", relațiile dintre Rakovsky și *Societatea de Binefacere* s-au deteriorat. Este adevărat, așa cum tocmai am văzut, că acestea nu au fost niciodată cele mai bune. Facțiunea conservatoare a emigranților, mai precis liderii Societății de *Binefacere,* credeau însă, într-o oarecare măsură, că puteau folosi talentul jurnalistic și prestigiul de care se bucura Rakovsky în rândul bulgarilor, atât al celor

12 Nikolai Jetchev, *f(o'l>yMenmu no pa:mpocmpaneнuemo* 6 *8-boyUJ.nocm,* (Documente referitoare la tirajul ziarului Bădu^tnost). în rc ***Pa'!>06CJl:U, f/'baeaeau*** ... **II.** p. **365–370.**

rămași în patrie, cât și al emigranților. În acest scop, au încercat de două ori să creeze societăți pentru publicarea ziarelor sale, când au văzut că acesta îi ataca pe conservatorii români - marii moșieri, adversari ai lui Cuza și ale căror interese coincideau cu cele ale marilor bancheri, moșieri, fermieri și negustori din emigrația bulgară - relațiile dintre Societatea de *Binefacere* și Rakovsky s-au deteriorat. Rakovsky i-a numit deschis „șarlatani”, „oameni dominați de spiritul oligarhic”, „speculanți în cauza națională” etc. Astfel, contradicțiile de clasă care existau prealabil în rândul emigranților apar acum cu o forță tot mai mare. Emigranții se divid definitiv în două mari grupuri: pe de o parte, aripa conservatoare, gravitând în jurul Societății *de Binevoie;* pe de altă parte, aripa revoluționară condusă de Rakovsky. Lupta dintre aceste două facțiuni începe să se poarte din ce în ce mai deschis.

19 rc Pa1'06Cl>U, 6'bae.1e până la ...' **II,** p. **99.**

11 Este adevărat că o serie de elemente ale emigrației - și numărul lor nu era neglijabil - ocupau o poziție intermediară , în sensul că, fără a face parte din *Societatea de Binefacere,* nu îndrăzneau să ia poziție împotriva acesteia, dar nici nu aveau curajul să se ralieze deschis lui Rakovsky. Acesta din urmă, însă , prin acțiunile sale și ardoarea sa în demascarea oamenilor *Societății de Binefacere,* a câștigat tot **mai** mulți adepți în cadrul emigrației .

Printre acțiunile lui Rakonki, merită menționată admiterea a 30 de tineri bulgari la Școala Națională de Medicină și Farmacie, cifră care a crescut ulterior la 45.20. Aceștia i-au mulțumit prințului Cuza prin ziarul **„B'Lo** ;ym,HocT ". Dr. Carol Da.vila, care era prieten cu Rakonki, le permitea studenților bulgari la medicină să meargă la el acasă duminica și în zilele de sărbătoare pentru lecții de istoria Bulgariei. Dar, de fapt, aceste lecții au fost o școală revoluționară, așa cum au arătat studenții înșiși în memoriile lor. Potrivit lor, la Rakovski veneau și alți tineri bulgari din București, care nu făceau parte din Școala de Medicină: unul dintre ei a fost Bagi Dimițăr, care avea să devină mai târziu cunoscut ca unul dintre cei mai faimoși lideri *Chetat* . Trebuie menționat că uneori părăseau orașul pentru exerciții de tragere **.**

Dacă Rakovsky **a reușit să** adune în jurul său un număr mare de bucureșteni, aceasta s-a datorat și faptului că s-a ocupat de educația lor. Am arătat deja că în 1861 a fondat Casa de Lectură din București, în primul rând pentru tineri. Să menționăm și inițiativele sale pentru crearea unor școli bulgare la **Craiova** , Giurgiu și alte orașe, inițiative care ar fi trebuit să aparțină Societății *de Binefacere* . Ian Kasabov, pe atunci unul dintre cei mai apropiați prieteni ai lui Rakovsky, povestește în memoriile sale cum, în 1864, a fost fondată una dintre aceste școli. Și adaugă **:** „ Am fost foarte impresionat de spiritul de libertate al românilor și al rulgarilor care locuiesc aici. Nici guvernul român, nici românii în general nu au pus cel mai mic obstacol dezvoltării culturale și politice a bulgarilor, fie că era vorba de mișcări revoluționare sau de educație școlară. Fiecare este liber să gândească, să vorbească și să facă ce vrea în cadrul dezvoltării naționale (...) ”

20 Au sujet des eleves bulgares de l'Ecole nationale de medecine et de pbarmacie (a partir de 1869, Faculte de Medecine), ainsi que des villes de Bulgarie dont ils etaient originaires, voir P. Constantinescu-Iași, *Profesori şi studen/i bulgari la Facultatea de Medicină din Bucureşti Intre anii* **1856- 1878** (Professeurs et etudiants bulgares **a** la Faculte de Medecine de Bucarest durant Ies annees 1856-1878), dans *Studii istorice romdno· bulgare* (Etudes bistorlques roumano-bulgares), Bucureşti, 1956, p. 43-63.

21 Vezi memoriile doctorului Alexi Drumev scrise în aprilie 1900, în *I. C. Pa1'oec1'u,* **tnae.AeiJu** . . . , II, p. 480-481.

Am dedus imediat că acesta este locul cel mai potrivit atât pentru protagoniștii renașterii bulgare, cât și pentru liderii mișcării politice sau revoluționare. [22]•

O nouă lovitură adusă prestigiului *Societății de Caritate pentru* Bulgarii Emigrați a fost dată de chestiunea construirii spitalului din Târnovo. Încă din 1854, Mihail Kifalov, un bulgar din Târnovo care se stabilise la București, lăsase moștenire o sumă importantă de bani pentru construirea unui spital și a unei școli în Târnovo. La această donație, statul român adăuga, în același scop, o subvenție anuală de 10.000 de lei. Cu toate acestea, și deși încasa regulat aceste sume, *Societatea de Caritate* nu începuse încă construcția spitalului în 1864. În 1865, Rakovsky l- a informat pe Dr. Davila despre această situație, cerându-i să obțină din partea guvernului român dreptul de a cere dreptate *Societății de Caritate,* care încălcase testamentul și schimbase destinația sumelor. Confiscate de guvernul român, tot ce a putut răspunde Societatea *de Caritate a fost că se afla în* posesia banilor . **23.** Autoritatea lui Rakovsky asupra bulgarilor din România se datora și faptului că era întotdeauna gata să le vină în ajutor și să le rezolve dificultățile datorită **legăturilor sale** în societatea românească .

Nemaiavând ziarul său , Rakovsky a încercat să- și procure propria tipografie , pentru care s-a gândit să

întreprindă o călătorie la Brașov. Trebuie însă crezut că turcii îl urmăreau fără oprire, deoarece în iunie 1864 legația turcă de la Viena a intervenit pe lângă guvernul turc și l -a informat despre această călătorie plănuită a revoluționarului **bulgar** , care constituia o excelentă ocazie de a-l aresta și preda Porții pe acest om, la fel de periculos pentru ambele imperii **. 24.** Rakovsky, la rândul său, a procedat atunci așa cum făcuse la momentul publicării „Viitorului" sau imediat după, când a publicat articolele sub formă de broșuri separate . Așa a apărut în 1864 *„Chestiunea religioasă a bulgarilor în raport cu fanarioții și marea iluzie a panelenismului"* (111 pagini) .

În 1865, Rakovski a publicat în traducere bulgară *Răspunsul lui A. Alexandru Ioan Cuza* la *scrisoarea Marelui Vizir* (16 p.) precum și *Mesajul Principelui României Alexandru Ioan Cuza rostit* la *deschiderea Camerelor și Senatului, la 5/17 decembrie 1865* (16 p.). Rakovski a tradus și a publicat aceste două lucrări deoarece le considera deosebit de importante nu numai pentru români,

de **Ivan Kasabov, op.** ***cit.,*** p. „1-42.

!a **Vol.** documentele **din colecția** *I. C.* Pa1'01c1'u, 1?.ae.AeiJu **...** , **pp.** *102* - 104.

11 \'. **Tralkov,** **G.** *S.* Rako11s/ci, p. **297.**

dar și pentru bulgari 25• Încă în 186;), a apărut **în** Buca rest primul și singurul număr al revistei „ Bli>.nrapc:Ka CTap1rna " , care include articolele lui Rakovsky în domeniile limbii bulgare , istoriei și etnografiei **26.** Deși aceste articole sunt lipsite de valoare științifică, revista a jucat un rol important în educația patriotică a bulgarilor.

Prin toată această activitate, Rakovsky a ajuns **să** fie recunoscut ca liderul politic al poporului bulgar; numele său a fost asociat cu speranța unui viitor mai bun, cu cucerirea libertății. Acest prestigiu a fost întărit de faptul că în 1864 și 1865 și-a continuat activitatea revoluționară. Deși tot ceea ce a întreprins a fost învăluit în mister, prestigiul său de revoluționar înflăcărat a fost stabilit nu numai în România, ci și în Serbia, Grecia, Muntenegru și Imperiul Otoman. Spre Rakovsky s-au îndreptat toți cei care au luptat sau au vrut să lupte pentru eliberarea Bulgariei. În jurul lui au gravitat mulți foști membri ai Legiunii Bulgare de la Belgrad. Astfel, din Belgrad, în primăvara anului 1864, Panaiot Bitov, unul dintre cei mai faimoși lideri ai hajdukilor , l-a întrebat prin intermediul emisarului său, Bagi Dimitar, ce mai intenționează să facă. În același timp, hajducii bulgari din Munții Balcani încercau să -i alunge pe toți cei care jefuiau poporul, atât bandele de jefuitori turci, cât și beii și chiar prelații greci. Astfel, Bagi Dimităr și Rakovski au încercat să trimită o chetă pentru a-l lichida (era în obiceiurile vremii) pe mitropolitul grec de Tămovo, Neofit, cunoscut pentru extorciunile sale **27•** Această chetă, sub comanda lui Bagi Dimităr, a trecut Dunărea și a intrat în Bulgaria, dar nu și-a reușit misiunea și, în septembrie, conducătorul ei era înapoi la București.

Toujours en 1864, Rakovski formeaza o alta tcheta, aici trece. le Danube sub ordinele:": de Petăr Stoianov et de Bristo Makedonski. The arms avait·Jtt. ete procurres de !'arsenal de l'armee roumaine par Liubornir Ivanovic, Serlw tl'origine et officier dans

25 Laura Baz Fotiade, *I'eopzu Pa1toec1'u u noAumu1'ama na ÂAexcallapy lloaH.* R *ya a* (Gheorghi Rakovski et la politique d'Alexandru Ioan Cuza), dans *·Eau'I> u .1mmepamypa* • (Langue et litUrature), Sofia, 1972, n° 2, p. 95-97.

21 Despre publicaţiile lui Rakovski, vezi Maniu Stoianov, *B-oAzapc-,w,* 8'ba *po* ;HC *a e* ncK *a* '1>Hu;JfCuna (Bibliographie de la littbature bulgare de la renaissance), I, Sofia, 1957, p. 308 mp

27 *Apxus în I'. J. Pa-,.oec-,.u,* I, p. 313-314; IV, p. 226-227; Naiot Hitov. *Mol.U!mo n-omyeatte no Cmapa ll.1 HUHa u :>1eueomonucdH.uemo Ha HJl.'l>OU 6-o.i2apc1'u cmapu u Hoeu eoueoau* (Călătoria mea în munții Stara Pianina și biografia unor vechi bulgari și noi cetățeni : *'He Moll; Cmapa ll.1 HUHa* ...) , Sofia, 1934, p. 36; K. Kosev, *llaHauom Xumoe, ;>ICU60m u pe80.A10lţUOHHa oeuHOcm* (Panaiot Hitov, sa vie et son activite revolution- naire), Sofia, 1963, p. 18; V. Traikov, GS *RakoJJski,* p. 307.

Armata românească. Revoluționarul bulgar era sigur că, odată ajunsă în munți, ceta, care inițial era formată din doar 12 oameni, își va vedea rândurile umflându-se cu numeroși țărani bulgari din satele prin care aveau să treacă. A reușit să ajungă prin munți la Mănăstirea Rila și să- l alunge pe Hasan Pehlivan, infamul bandit turc care teroriza populația. Dar, contrar planurilor sale, niciun țăran bulgar nu s-a alăturat cetei , fapt semnificativ pe care nimeni nu l-a luat în

considerare. Dimpotrivă, șase membri ai cetei au rămas în satele lor respective, în timp ce ceilalți șase, după ce au iernat la mănăstirea Zogra.phou de pe Muntele Athos, s-au întors la Buca.restul [28]•

În toate aceste circumstanțe, Rakovsky *a fost* cel mai probabil ajutat de Cuza. Revoluționarul bulgar a recunoscut acest lucru în timpul unei conversații cu prietenul său Ivan Tzankov. „Cuza", a declarat Rakovsky, „mi-a promis oficial ajutorul său, atât moral, cât și material, pentru cauza eliberării noastre". .... „. Printre altele, se gândise să antreneze niște tineri bulgari ca ofițeri care, atunci când va veni momentul, să treacă Dunărea în fruntea unor cete bine pregătite și echipate , pentru a declanșa o răscoală în Bulgaria. Rakovsky susține că Cuza a fost de acord cu planurile sale, deoarece spera că revolta, declanșată în momentul cel mai favorabil, va contribui la crearea unui climat favorabil proclamării independenței românești . Brătianu, se pare, ar fi fost solidar cu Cuza.

Portul P nu putea ignora complet complicitatea lui Cuza la comploturile revoluționare ale lui Rakovsky . Spionii turci de la București probabil aflaseră ceva și informaseră guvernul de la Constantinopol. De acolo, agentul diplomatic sârb, Iovan Ristic, i-a scris lui Gărăsanin despre armele care se presupunea că ar fi trecut din România în Bulgaria și a presupus că în spatele unor posibile tulburări din Bulgaria ar putea exista planuri puse la cale de Cuza. și Rakovsky 39•

28 V. **Traikov,** *op. vol.,* **p. 308. Vezi memoriile lui Hristo I. Lakedonski în lucrarea sa** *„ 3anuc"; „Note ale lui Hristo Makedonski, fost voievod în timpul revoltelor pentru* eliberarea **Bulgariei , 1852-1877", Sofia, 1896, pp. 35-36.**

28 **Ivan Tzankov,** ***CnoMeHU om MUHa.iomo. IIo cn,y1tau 50 eoauw1mHama om CM"bpmma*** na ***BeAu1>u.ri nampuom I'. C. Pa1>06c10u*** **(Souvenirs du passe.** Cu **prilejul aniversării** sale **de la moartea marelui patriot Gheorghi Stoikov Rakovski), Sofia , p .**

IO ***Dr*** **George lgnatovitch,** ***C"bp6ct>u ao,;yMeHmu no 6Mzapc10omo 6âapa:HCaaHe. r.*** c. ***Pa1ro6C1"U u C"bp6UA (apXU6HU u nC'lamHu Mamepua.nu)*** **(Documents serbes en** r **. Materiaux d'archlves et Imprimes), dans** *r.* ***PanoBCKu, nazjMau*** II**, p. 337 - 338.**

Este adevărat că Alexandru Ion Cuza și Rakovsky au avut ocazia să schimbe opinii pe tema eliberării popoarelor balcanice. Astfel, când Marko Vrbica, trimisul prințului Nicolae al Muntenegrului, a venit să discute cu Cuza, Rakovsky a fost prezent la întâlnire. **31.** În ciuda eșecurilor pe care le suferise **până** atunci, acesta era convins că în momentul în care o forță bulgară numeroasă, bine înarmată, susținută moral și material de Cuza, ar traversa Dunărea, Fichel Obrenovic și Nicolae al Muntenegrului , dacă momentul ar fi fost favorabil, nu ar ezita să provoace o revoltă în Bulgaria. Acesta este motivul pentru care Rakovsky a menținut relații cât mai strânse cu prințul român. Mai mult, l-a avertizat despre complotul care **se** pregătea pentru depunerea sa **,** avertisment pe care Cuza l-a ignorat. Evenimentele au dovedit că Rakovsky avea dreptate. Cât despre depunerea în sine, aceasta a avut repercusiuni asupra activității politice a emigranților bulgari din România. În general, Cuza, mai ales prin Rakovsky, îi cunoștea bine pe bulgari, i-a ajutat în multe feluri și se bucura de mare favoare și recunoștință atât din partea emigranților, cât și din partea întregului popor bulgar. Nu este, așadar, surprinzător că, la moartea lui Cuza, poporul bulgar și-a exprimat marea durere. Astfel, într-o lungă scrisoare adresată în august 1873 lui Cezar Bolliac, redactorul ziarului **„i** Trompeta Carpaților", A. Ivanov (în numele „tuturor compatrioților săi bulgari de dincolo și de aici de Dunăre ") scria: „Cu cel mai profund respect, cu sufletul frânt și cu lacrimi arzătoare, națiunea bulgară vine să îngenuncheze în fața mormântului sacru al domnitorului Alexandra Ioan Cuza și să depună acolo semnele sale de respect, devotament și recunoștință în fața acestui semizeu al românilor și al națiunilor creștine asuprite din Orient ." **<1** ... Toți bulgarii ar fi dorit să-i ofere coroanele nemuririi pe care le merită nu numai pentru națiunea sa românească, ci pentru toate națiunile subjugate ale Orientului, pentru întreaga lume civilizată." Scrisoarea sublinia în continuare că națiunea bulgară avea datoria să-i fie veșnic recunoscătoare, dat fiind că „Cuza a fost singurul gânditor care a imaginat adevărata cale de a tăia nodul gordian al Orientului." Autorul subliniază apoi spiritul democratic al principelui și importanța reformelor sale, deoarece el a fost cel care „a abolit rușinoasa sclavie"

31 Y. Traikov, ***op. gene,*** p. **309.**

3^ Faptul este relatat, cu detalii uneori improbabile, de Panait Hitov în memoriile sale. Ivan Tzankov susține același lucru. Veselln Tralkov, care cunoaște atât de bine perioada și activitățile lui Rakovsky, manifestă

o anumită rezervă în această privință. Cât despre noi, faptul pare foarte probabil și natural, desigur fără toate înfrumusețările adăugate de Hitov conversației dintre Rakovsky și Alexandru Ioan Cuza.

„țăranii ridicându-i la rangul de cetățeni români și dându-le proprietățile la care aveau dreptul." Ivanov insistă în mod special asupra importanței secularizării proprietății convenționale, reformă care a dat o lovitură grea clerului fanariot, împotriva căruia și bulgarii a trebuit să lupte. 33 Această reformă, precum și împărțirea pământului, a avut un ecou puternic în Bulgaria și a grăbit rezultatul luptei duse de poporul bulgar împotriva clerului fanariot și pentru autodeterminarea sa națională. Pasajele reproduse mai sus stau mărturie în această privință. favoarea de care se bucura principele român în rândul emigranților bulgari din România, care îl admirau pentru politica sa externă curajoasă și dreaptă, în perfect acord cu aspirațiile nu numai ale mișcării de eliberare bulgare, ci ale tuturor popoarelor balcanice .

2. **„** Coaliția Sacră **",** Comitetul Central Secret Bulgar (CCSB) și organizația revoluționară a lui Rakovsky. Depunerea lui Cuza în februarie 1866 și problemele complexe apărute în legătură cu succesiunea sa34 au plasat România într-o situație critică, de care Poarta intenționa, în mod firesc, să profite. La un moment dat, sultanul a efectuat chiar concentrări de trupe pe Dunăre, ceea ce a determinat guvernul J"oumain să ia anumite măsuri militare și să caute aliați. Acest lucru a dus la negocieri purtate de **un** comitet român format din susținătorii politici ai lui C.A. Rosetti, pe de o parte, și de un comitet bulgar, pe de altă parte, creat în acest scop și care și-a atribuit epitetele de „central " și „secret". Discuțiile, inițiate, se pare, chiar de redacția ziarului **„** Românul ", au condus la realizarea planurilor pentru încheierea unei „Coaliții Sacre" a bulgarilor și românilor. Aceste planuri au ajuns până la noi în mai multe variante.

Astfel, evenimentele care au urmat detronării lui Cuza au avut repercusiuni politice directe asupra emigrației bulgare din România, întrucât consecința a fost crearea unei noi organizații, cu o orientare politică diferită de *Societatea de Binevoie* și de grupul revoluționar al lui Rakovsky. Aceasta a fost *Comitetul Central Secret Bulgar de la București.*

[33] **Originalul scrisorii se află la Biblioteca Națională din Sofia, colecția** 3, DO 38/6.

[u] **Gr. ChiriţA,** *Preludiile și cauzele detrondrii lui Cuza Vodă* **(Preludes et causea de la déposition du prmce Cuza), dara • Revista de Istorie •, 29, Bucraești, 1976, n°** 3. **p.** 347-371.

Voici le texte de la. Coa1ition sacree d'apres certains manuscrits **35 :**

«Acte de „Coalition sacree" entre Roumains et Bulgares.
Acte d'alliance entre Roumains et Bulgares

I. Comitetul *Secret Bulgar* este format în următoarele condiții :

Persoanele menționate, și anume... *36* , constituie Comitetul Central Bulgar din București, care va avea relații directe cu comitetul român (de aceeași natură), reprezentat de C. Ciocîrlan, Gr. Serurie și E. Ca.rada.

II. Comitetul Central Bulgar din București va înființa, de asemenea, un comitet central într-unul din principalele orașe ale Bulgariei și un altul în Serbia, ambele urmând să aibă relații directe cu Comitetul Central din București și fiind plasate sub auspiciile acestuia.

III. Fiecare dintre aceste trei comitete centrale va forma comitete de ramură în statul în care își desfășoară activitatea, care vor fi în contact direct cu comitetul central respectiv de care depinde.

IV. Scopul comitetelor menționate mai sus, atât centrale, cât și de ramură, va fi de a pregăti mințile pentru o revoluție generală împotriva dușmanului comun al popoarelor creștine din Răsărit. Semnalul revoluției în Bulgaria va fi dat de Comitetul Central Bulgar de la București, în acord cu Comitetul Român, în momentul în care revoluția va izbucni în țările vecine, adică în România, Serbia, Muntenegru, Herțegovina, Epir și Albania, care, alături de Bulgaria, aspiră la formarea unor state autonome și independente .

Y. Scopul menționat la Art. IV va fi atins în modul următor:

1. Propagarea prin emisari și prepararea băuturilor spirtoase în toată Bulgaria.

2. Formarea (atunci când comitetele român și bulgar din București consideră necesar) și conducerea unor grupări în Bulgaria, în special în Munții Balcani. Aceste grupări vor ține forțele și gărzile inamice într-o stare de alertă perpetuă, în timp ce comitetele centrale de aici vor propaga mișcarea prin pliante, iar comitetele de acolo o vor sprijini prin toate mijloacele necesare, asigurând contingente.

3. Comitetele centrale vor face apel la patriotismul bulgarilor , îndemnându-i să contribuie cu averea și viața lor.

ca **Detalii la** C. **Velichi,** ***Relafiile romano-turce în perioada februarie-iulie*** **1866,** ***lnfiin/area Comitetului central bulgar de la Bucureşti şi legiUurile acestuia cu gU1e rnul romdn (Relaţiile româno-turce în perioada februarie-iulie*** **1866 , crearea Guvernului bulgar şi a Comitetului Central al României), în** România **. XIV, Bucurați, 1963,** nr. **4,** p. **843-867.**

a. **Numele au fost scrise și apoi șterse.**

4. Detaliile modului de acțiune pot fi multiplicate și adaptate împrejurărilor, dar întotdeauna cu știrea Comitetului Central Român.

5. Fondul acestei acțiuni va fi ținut de un casier numit de cele două comitete; banii necesari vor fi plătiți de acesta pe baza unor ordine scrise emanate de la cei doi președinți.

6. Comitetul Român își rezervă dreptul de a comunica cu celelalte comitete ale națiunilor slave și grecești și de a întreține relații între acestea și bulgari în vederea unei acțiuni comune și de a se consulta reciproc la momentul potrivit ; fără aceasta nu se va face nicio încercare izolată.

VI. Până când Comitetul Central Bulgar din Buca va avea suficiente mijloace proprii, Comitetul Român se angajează să -i furnizeze tot ce are nevoie, cum ar fi bani, arme, muniții de război, îmbrăcăminte și mijloace de existență; precum și resursele necesare pentru a întreține unul sau doi emisari în Europa și pentru a obține sprijinul presei europene.

VII. „Având în vedere că se poate întâmpla ca, în împrejurări imprevizibile, România să-și obțină independența pe alt mod (decât printr-un război împotriva Turciei) și să formeze un stat liber și suveran, și în acest caz Comitetul Central Român (menționat mai sus) se angajează să respecte cu strictețe articolul precedent (art. VI) .”

Iată câteva formulări diferite care apar într-un alt Yariante:

(< Scopul menționat la art. IV va fi atins în modul următor :)

3 Când va veni momentul, cu mințile pregătite, Comitetul de aici, prin intermediul comitetelor de acolo, va da grupurilor semnalul să coboare din munți pentru a declanșa o revoluție generală în toată Bulgaria.

4 Atunci poporul bulgar va fi chemat la arme prin proclamații ale Guvernului Provizoriu Bulgar, care va acționa

nom de l' ASS CI în vederea obținerii independenței sale.

7 Toate sumele furnizate de Comitetul Român vor fi considerate datorie publică a Statului Bulgar și vor fi rambursate cu recunoștința acestuia …».

*

În istoriografia bulgară și sovietică actuală, există încă unele aprecieri eronate privind *Comitetul Central Secret Bulgar* (denumit în continuare 0.0.8.B.), înființat la București în primăvara anului 1866. Acestea se datorează în principal faptului că istoria acestei organizări a emigrării burgheze bulgare din România a fost scrisă în principal din surse de mâna a doua, în special memorii, materialul documentar în sine fiind insuficient pentru a oferi toate detaliile și uneori fiind utilizat doar parțial. Astfel, bazându-se pe memoriile contemporanilor, precum și pe documente existente în arhivele bulgare, istoricul burghez bulgar D. Strasimirov a abordat de două ori această problemă, ajungând la anumite concluzii, dintre care unele au fost adoptate, într-un spirit mai mult sau mai puțin critic , după 1944. Ultimele lucrări dedicate 0.0.8.B., de istoricul bulgar Al.

Burmov, reprezintă , cu rezervele formulate mai jos, cele mai bune studii pe tema 0.0.8.B. realizate de istoriografia bulgară. Al treilea articol, care urma să trateze orientarea ideologică a C.0.8. B., nu a fost publicată. Această lacună este completată de excelenta lucrare a lui D. Kosev, deja menționată aici. Concluziile la care au ajuns aceste studii sunt reflectate în ultima ediție a tratatului de istoria Bulgariei. 37 Erorile se referă la data creării acestui organism (martie 1866), la rolul jucat de Ion Brătianu în această creare, la relațiile sale cu Rakovsky și Ivan Kasabov în martie 1866, la care trebuie adăugată importanța insuficientă acordată **ecoului** anumitor acțiuni ale acestui comitet în rândul maselor. Aceste erori au fost transmise **anumitor** studii de către istoricii sovietici. Astfel, în istoriografia bulgară se spune că, în urma detronării lui Cuza, România s-a aflat într-o situație critică, deoarece Poarta concentra trupe la granița dunăreană. La București, se răspândise zvonul că „turcii se pregăteau să treacă Dunărea pentru a-l repune pe Cuza pe tron (...). În această situație, Brătianu și Rosetti au decis să folosească emigrația revoluționară bulgară, incitând-o să treacă la acțiuni ofensive, pentru a deturna atenția guvernului turc”38•

37 **Al. Burmov,** TaeH tţe11mpa.!le11 6'b.fleapcHu *100.immem* **(The Bulgarian Central Secret Committee), în** ״11cTopHqecKH Ilperne.u;", **XVI. Sofia, 1960, nr.** *2,* **p. 40-65 și nr. 3, p. 59-84;** D. **Kosev,** *RvAt* uc1nopUJ1ma *ли* pe80J1,/01ţWJf1.H,Off1O ae1w1eenue 8 BoJ1,Z11p1M npea 1867-1871 *г.* **(Despre istoria mișcării revoluționare a Bulgariei în anii 1867-1871), Sofia, 1958** *;* N. **Kondare\·,** J.''b.AI 6'bnpoca aa pe80.!110lşU01tHOmo *iJBu:>ICeHue* e BaJteapuR npea 1867-1871 e. **(Despre problema mișcării revoluționare din Bulgaria în anii 1867-1871), Sofia, 1962, p. 30 sq.;** Hcm-0pUJt Ha BMiapu.'1 **(Istoria Bulgariei),** I, prima **ediție, Sofia, 1961, p. 408-410.**

38 D. **Kosev,** JleHtţu1i *no* 11oea ucmop UJt na Ba.aiap1M. **p. 172;** V. **Traikov.** *op. vol.,* **p. 321.**

Al. Burmov, folosind memoriile bulgare, recunoaște că, cu puțin timp înainte de 25 martie 1866,39 „Brătianu i s-a adresat **lui Rakovsky** ”, întrebându-l dacă poate aduna voluntari pentru a lupta împotriva turcilor în cazul în care aceștia ar ataca România. Se spune că marele revoluționar bulgar ar fi răspuns că poate avea 5.000 de oameni disponibili în trei zile, cu condiția ca România să își asume sarcina de a-i înarma. Dar a doua zi „Brătianu s-a înveselit” și chiar i-a spus cuiva că Rakovsky, cu 5.000 de oameni , ar putea crea dificultăți. Prin urmare, „acest om periculos trebuia îndepărtat de aici” și abia atunci se putea lua în considerare recrutarea de revoluționari. Mai mult, Brătianu ar fi spus că un alt bulgar **l -a abordat** și l-a avertizat în legătură cu Rakovsky. Drept urmare, Brătianu l-a renunțat la acest revoluționar bulgar, care în schimb a început **să** fie urmărit de poliție. La sfârșitul lunii martie, Rakovsky a plecat la Brăila, dar simțind că și el **este urmărit** , s-a dus în Rusia .

La trei zile după plecarea lui Rakovsky din București, deci în jurul zilelor de 23-25 martie, C. A. Rosetti a făcut aceeași propunere **lui** Ivan Kasabov, secretarul acestuia. A doua zi (25-26 martie), Kasabov i-a arătat lui Rosetti că înrolarea revoluționarilor bulgari, după trista experiență din Serbia, ar fi dificil de realizat; a propus în schimb formarea unui ***Comitet Secret Bulgar*** , cu scopul de a organiza o răscoală în Bulgaria și de a atrage astfel atenția turcilor în această direcție. Deși Rosetti a fost de acord în principiu, și-a amânat răspunsul cu 24 de ore (cel mai târziu 26-27 martie) pentru a-l consulta pe Brătianu. Acesta din urmă declarându-se în favoarea **acestei** propuneri, ***Comitetul Secret*** *Român* (cel care îl detronase pe Cuza) a delegat trei persoane - C. Ciocîrlan, Gr. Serurie și E. Cărada - să discute cu reprezentanții emigranților propuși de Kasabov **: D.** Diamandiev, St. Riapov, Ivan Adjenov, At. Andreey și Har. Searov. Conform unei alte versiuni, Comitetul Român ar fi intrat în contact cu aceiași bulgari prin intermediul negustorului maghiar At. Andreev. După niște discuții între delegații bulgari D. Diamandiev, I. V. Kasabov și alți lideri bulgari (care au format ***Comitetul*** *Central* ***Secret Bulgar)*** și delegații români - unul în casa lui Cioërlan și celălalt în redacția ziarului „Românul”

39 **Datele folosite de Burmov și, în general, atât în istoriografia românească , cât și în cea bulgară pentru această perioadă sunt cel mai adesea în stil vechi.**

40 **Al. Burmov,** ***op.*** cit. **pp.** 44-45. **Pentru datarea acestor discuții, vezi pp.** 54-55. **Aceeași versiune se găsește în** prima **ediție a Istoriei Bulgariei. Dacă data discuțiilor nu este specificată acolo, se face referire la lucrările lui T. T. Stra^imirov și Al. Burmov, citați mai sus, care afirmă** că **acestea au avut loc în primele zile ale celei de-a doua jumătăți a lunii martie. Vezi D. T. Stra^imirov,** ***HoMt^MmcKomo aecem^^mue*** **(Deceniul Comitetelor), în** *BbAsap^ 1000 2o0uttu* **(Bulgaria — 1000** de ani), **Sofia, 19:30, p. 863 și Al. Burmov,** ***op. cit.*** **pp.** 54-55.

am încheiat un act de „ coaliție sacră .... " al cărui scop era pentru a da un nou impuls luptei popoarelor balcanice împotriva Turciei și pentru a crea state autonome independente. *Comitetul Central Secret Bulgar* ***a fost*** astfel format, conform lui Al. Burmov, la 25-26 martie 1866. **41.** Totuși, se dovedește în studiul menționat anterior (vezi nota 35) că în martie 1866

Brătianu nu se afla în România; în mod similar, pare dovedit că ***CCSB*** a fost fondat în a doua jumătate a lunii mai 1866 la inițiativa lui C.A. Rosetti care, în absența lui Rakovski, s-a ocupat de Kasabov; în final, după toate probabilitățile, Rakovski a fost monitorizat de poliția românească din cauza relațiilor sale strânse cu Cuza.

Trebuie subliniat din nou că evenimentele din primăvara anului 1866 nu trebuie considerate într-un sens restrâns, limitat la obiectivele imediate ale guvernului român, deoarece ar fi atunci o simplă coaliție între români și bulgari, așa cum sunt prezentate lucrurile de Kasabov și alte memorii. Totuși, din aceste memorii reiese că Rosetti a fost cel care a impus majoritatea modificărilor textului Coaliției, în sensul extinderii sale **la o** luptă antiotomană generală.42 De fapt, toată inițiativa a venit de la români și toate acțiunile au fost dirijate de Comitetul Român. Așa cum prevedea „Coaliția Sacră”, România, odată ce scopul său a fost atins, a aplicat clauza stipulată și a ajutat CCSB ***să* ducă** o existență independentă .

Noua organizație, precum și cele derivate din aceasta, au fost, de fapt, influențate de ideologia revoluționarilor români din 1848. Când Rusia țaristă înăbușise revoluția, al cărei obiectiv principal era cucerirea independenței, iar protagoniștii acesteia apucaseră calea exilului (în Franța, în cea mai mare parte), aceștia au întreprins o propagandă puternică, menită să sprijine mișcarea internă, care urma să ducă **la** unirea Principatelor . În acest fel avea să manevreze ***CCSB*** , iar O.A. Rosetti, precum și guvernele liberale ulterioare, l-au ajutat cu toată puterea.

Cert este că, după ce Poarta l-a recunoscut pe Carol drept principe domnitor al României, activitatea ***CCS*** *B.* a început **să** fie cea a unei organizații independente, nu mai subordonată comitetului sau guvernului românesc, ci susținută de acesta.

De îndată ce s-a ajuns la un acord de principiu asupra „Coaliției Sacre ”, CCSB a elaborat un „Statut”. ***Este*** interesant de observat că proiectele Statutului au fost păstrate în limba română, toate textele **„** Coaliției Sacre”; toate

n Al. Burmo\·, np. cit. p. **; "17.**
H **P. Kisimov,** ***op. gene,*** p. **28.**

doi sunt în perfect acord. S -a stipulat că ședințele vor fi foarte frecvente și că activitatea comitetului va fi secretă. În acest sens, în virtutea articolului 3 din Statut, a fost redactat textul „ Jurământului ” , inclusiv modalitatea de depunere a jurământului 43 •

În iunie și iulie, unii dintre membrii comitetului au plecat în Bulgaria și au înființat „filiale” ale 0. 0. SB: la Ruse, Târnovo, Sumen, Svistov, precum și în orașele românești cu emigranți bulgari. Astfel, în comitet s-au alăturat A. Giurgiu, D. Ikonomov, Todor Zaprianov, Nikola Tzenovitch etc.; la Brăila, comitetul era condus de Dobri Voinikov și poetul D. Veliksin , fost colaborator al lui Rakovsky.44

În august 1866, Rakovsky, aflând de la Kasabov că poliția românească nu mai era preocupată de el, s-a întors la București. De fapt, ministrul de război, D. Leca, îi ceruse lui Kasabov să -l informeze pe Rakovsky că ar dori ca acesta să se întoarcă. Dar Kasabov se gândea **să-l elimine** pe Rakovsky, așa că nu l-a informat despre această dorință a guvernului român, ci doar despre cererea sa de a fi ținut la curent cu locul unde se află .

Călătoria lui Rakovsky în Rusia nu a fost prea reușită. La Odessa, revoluționarul bulgar nu a obținut banii solicitați pentru a-l înarma pe voluntarul Cheta pe care intenționa să-l trimită în Bulgaria. Pentru a intra în Rusia , Rakovsky și-a validat la Galați vechiul pașaport rusesc, pe care îl obținuse la Belgrad, deși acesta nu mai era valabil și renunțase de mult la cetățenia rusă - la Belgrad, în circumstanțele deja menționate . Pe baza acestui pașaport expirat, el a prelungit Prin intermediul consulului rus la Galați, autoritățile din Odesa i-au eliberat unul nou. Pe 15/27 iulie, Rakovsky a părăsit Odesa și, după o scurtă ședere la mănăstirea Căpriana , s-a întors la Brăila. Părăsise Odesa exact la timp, deoarece la scurt timp după aceea, guvernatorul orașului a fost informat că eliberarea pașaportului revoluționarului bulgar fusese o greșeală. Consulatele din București și

Belgrad au primit ordin să-l urmărească și să -i confiște pașaportul. La care baronul Offenberg, consulul general al rusului la București, a făcut cunoscut faptul că procedura i se părea greșită : pe de o parte, risca să producă o reacție mai neplăcută în cercurile bulgare; pe de altă parte, autoritățile trezoreriei nu mai puteau , dacă era necesar, să ia măsuri împotriva revoluționarului bulgar .

4a **A se vedea textul Statutului și Serment chez Al. Burmov, *op. cit.*, p. 57-59.**

44 *Ibidem* , p . 59-60 .

4s **\ ' . Traikov, G. S. *Rakovski,* p. 329.**

46 ***Jbidem,*** p. **326-327.**

Înapoi la București, Rakovsky a aflat, în ciuda naturii sale secrete, despre formarea și activitățile 0.0.SB:, ceea ce a cauzat ruptura definitivă dintre el și Kasabov, pe care primul îl acuza pe bună dreptate de duplicitate. După experiența de la Belgrad, Rakovsky se temea că lucrurile se vor repeta și aici. Mai mult, potrivit lui, fondatorilor Comitetului le lipsea experiența revoluționară . Prin urmare , a făcut tot posibilul să discrediteze comitetul în ochii emigranților. Apoi, susținut de alți emigranți proeminenți - Panaiot Bitov, Filip Totiu, Bagi Dimităr, Hristo Ifakedonski, Stefan Karadja și alții, care se întâlneau pe pământul Țiganca, de lângă București, deținut de Nikola Balkanski, o rudă apropiată a lui Rakovsky, el a pus bazele unei noi organizații, care nu depindea de guvernul român și care se numea „ Comandamentul Secret Civic Suprem Național Bulgar" (BopxoaHo, HapoAHo, 6n:IrapcRo, TaiiHo, rpam;o;aHCI:W H3qa^CTBO), o organizație **cu** un spirit revoluționar consecvent, care își asumase sarcina de a conduce mișcarea revoluționară de eliberare națională. Întrucât Rakovsky a crezut până la **sfârșitul** vieții sale - care urma să vină în mai puțin de un an - că numeroase țchite bine organizate , înarmate în România sau Serbia, puteau, pătrunzând în Bulgaria, să declanșeze **o** revoltă generală, întâlnirea de la Țiganca a întocmit la 1 ianuarie, după dezbateri prelungite, un <c Regulament provizoriu al țetei 47 • Formarea și antrenamentul tactic sau de orice altă natură al țchitelor înarmate luau o formă organizată, conform acestui regulament care prevedea îndatoririle liderilor (sau „voivoilor ") și ale oamenilor, precum și tot ce avea legătură cu acțiunile lor 48 • Prin crearea <c Comandamentului" 49, numărul organizațiilor care lucrau pentru eliberarea Bulgariei a crescut **la** trei . Trebuie menționat că toate trei aveau sediul la București și fiecare avea propria ideologie.

sprijinul lui Rakovsky , Kasabov **și-a continuat** activitatea, mai ales că toate comitetele locale îi cereau instrucțiuni; cel din Giurgiu chiar l-a acuzat de slăbiciune. S-a gândit să înființeze un ziar, tot bilingv, a cărui publicare să fie garantată de o societate pe acțiuni, după vechea metodă a lui Rakovsky. Societatea a fost, de altfel, înființată, iar lista acționarilor arată că aceștia erau în majoritate oameni.

*** Textul Regulamentului de procedură al** *TC PaK06CKU , 1 ,* **p. 429-433.**

te Pour Ies detalii, vezi Al. **Burmov,** 1Jem1w'tec1'0 *06U:>K:enue 6 Bo.nzapuJt npea* 1867 *zoiJuHa,* **I,ll** *odzomo61'a ua* 'lemume **(Le mouvement des *tchetas* en Bulgarie en l'annee 1867, : , L'entralnement des *tchemfitasHKK),* dans · AHKHKK BaÿmfitasHCK. YmrnepcttTeT, cJIHJJococpw1ecHH-HCTOptt•i:ecKH cJiaK.** t(Annuaire **del'Universlte de** Sofia, Faculte **d'Histoire- Philosophie), t. 53, Sofia,** 1960, **fasc. 2. Voir egalement V. Traikov,** *op. cit.,* **p. 332 sqq.**

49 Despre **componența comandamentului, vezi A. I. Burmov,** ***op. cil.,*** **p. i7.**

al *Societății* de Binefacere . Desigur, ei încă nu știau nimic despre noua organizație, care era secretă. Dacă au subscris la aceste acțiuni, este pentru că *Societatea de Binefacere,* după dispariția ziarelor lui Rakovsky, se gândea în principiu la crearea **unui** nou organ de presă. Deși chiar titlul ziarului fusese ales („Ilpec.TiaB") și programul său fusese stabilit în linii mari, până la sfârșit ziarul nu a mai apărut, și aceasta din motive financiare. Kasaboy a încercat să obțină ajutor de la comitetul brăilean, dar Dobri Voinikoy, reprezentant al acestui comitet, a dorit să aibă propriul ziar, lucru pe care l-a și reușit puțin mai târziu. Confruntat cu acest eșec, Kasa.boY și-a

abandonat proiectul.

Și, întrucât nu se putea întreține din fondurile comitetului, a încheiat un contract cu bulgarii din Ploiești prin care a fost numit proiectant al școlii lor și, la 1 noiembrie 1866, s-a stabilit în acel oraș. Cât despre ceilalți membri ai comitetului, precum Atanas Andreev și alții, neavând nici energia necesară, nici timpul pe care îl avea Kasabov, întrucât erau cu toții negustori sau funcționari publici, aceștia s-au interesat foarte puțin de organizare. Mai mult, interesul lor politic era și el foarte limitat, după cum reiese din faptul că i-au permis lui Kasabov să ia toate arhivele comitetului, inclusiv sigiliul său. Au fost treziți din această letargie de o împrejurare care, în același timp, le-a dezvăluit conspirația.

Probabil în noiembrie 1866, Atanas Andreev îl întâlnise pe P. Kisimoy, care se alăturase mișcării revoluționare ca susținător al lui Rakovsky, luase parte la tentativa de răscoală din 1862 de la Târnovo și era în prezent ocupat cu afaceri la Ploiești. I-a povestit lui Andreev despre o mică lucrare de natură politică pe care o scrisese. Andreev i-a cerut manuscrisul și, după ce l-a citit, s-a oferit să-l traducă în franceză și să-l publice în numele *Consiliului Central Secret al Bulgariei,* dezvăluindu-i astfel existența. Kisimoy a fost de acord, traducerea a fost efectuată, iar lucrarea a apărut la București, în franceză, în 1866; în același timp , a fost publicată și în bulgară. Cele 25 de pagini ale sale reprezintă un protest împotriva comportamentului inuman al autorităților otomane față de popoarele creștine subjugate și împotriva politicii criminale a puterilor occidentale, care susțineau Turcia . Această politică a dezamăgit profund popoarele din sud-estul Europei, în special în ceea ce-l privește pe Napoleon al III-lea, pe care îl considerau „ mesia politic destinat să elibereze lumea asuprită de dușmanii libertății ” . Motivele invocate de obicei de marile puteri erau fie că aceste popoare nu erau încă pregătite pentru autonomie, fie că erau adepți ai panșwismului. Kisimov a răspuns invocând, în ambele cazuri, exemplul românilor. Departe de a fi un popor care nu merită să fie

Liberi, românii au dat dovadă de maturitate <1 până la punctul de a putea zădărnici chiar și tratatele de la Paris și actele internaționale "; cât privește pansiavismul și Rusia, românii *„ au respins influența fostului lor protector și tind* să se apropie de Occident " *50*• În concluzie, pamfletul cerea libertate pentru poporul bulgar, care nu putea pune în pericol echilibrul Europei, nici interesele comerciale ale vreunei țări.

Broșura a dat un nou suflu CCBB . Schimbări au avut loc în comitetul director: a fost ales un nou președinte în persoana lui D. Diamandiev, care a funcționat ca magistrat român sub numele de Diamandescu; noul secretar a fost D. Brankov, iar Comitetul Central a fost completat de persoane din provincii (Ploiești, Giurgiu etc.); dar figura centrală a comitetului a fost cu siguranță P. Kisimov. A fost elaborat un nou statut, oficializat ulterior în 1867.51 . A reieșit că, spre deosebire de cel precedent, CCSB nu mai depindea în niciun fel de guvernul român, ci era o organizație independentă. De fapt, atâta timp cât organizația fusese sub controlul Comitetului Român , aceasta urmărea un singur scop, eliberarea Bulgariei , și pleda pentru revoluție ca unic mijloc de realizare a acesteia. Conform noului statut, scopul urmărit era în continuare eliberarea țării , dar se aveau în vedere și posibile grade intermediare : autonomie pentru Bulgaria sub suzeranitatea sultanului sau un regim dualist cu națiunile vecine. Destul de repede, s -a ajuns chiar la o propunere de dualism cu Turcia . În cele din urmă, oamenii nu au mai vorbit exclusiv despre revoluție , m : tiR de <1 orice mijloace p *m;* sibil » .

Deși a circulat în cancelariile *europene* , pamfletul CCBB nu a avut un impact mare . Evenimente mult mai importante avuseseră loc pe arena internațională . Astfel, înfrângerea Austriei de către Prusia a lăsat Rusia mână liberă . Pe de altă parte, în septembrie 1866, revolta se răspândise în Creta și, în toamna aceluiași an, Serbia, profitând de situație, ridicase din nou problema evacuării garnizoanelor otomane. În cele din urmă, în februarie 1867, Franța a trimis o notă guvernului otoman în care solicita aplicarea reformelor prevăzute în Hattihumayun din 1856, sub forma acordării anumitor drepturi populației creștine din Imperiul Otoman. În mod similar, la 6 februarie, Rusia a trimis o notă guvernului otoman solicitând implementarea reformelor prevăzute în Hattihumayun din 1856 , sub forma acordării anumitor drepturi populației creștine din Imperiul Otoman .

50 ***La JJulgarie dcvanl /'Europe,* Bucarest, 1866, p. 7, 19; Traian Jonescu-Nişcov, *Unele asprele din mi.^carca de eliberare națională a Bulgarilor ln nordul Dunării Intre 1850- 18 70* (Quelques aspects du mouvement de llheration nationale des Bulgares au nord du Danube au cours des annees 1850- *1* ii70), dans le recueil *RelaJii romdno-bu/gare· de-a lungul veacwilor, op. cit„* I, p. 372.**

&1 ***Al.* Burmov, *Tacu 1re11mpa.1en* lioMumem ..„ p. 60. Le texte du Statut, p. 62.**

Conține o notă similară, inclusiv un proiect de reforme menite să îmbunătățească soarta populației creștine. În această situație complexă , CC8.B. s-a manifestat printr-un document intitulat „ Memorandum ", care fusese redactat de P. Kisimov, aprobat de Ivan Kasabov, tipărit la București și predat Sultanului și celor unsprezece mari puteri. Acest act a reprezentat acțiunea principală a Comitetului și a marcat o schimbare radicală în atitudinea politică adoptată până atunci de organizație. 52. **Într** -adevăr, așa cum am menționat deja, atâta timp cât CC8.B. se aflase sub tutela guvernului român, se vorbise doar despre o revoltă generală și în termeni revoluționari. Acum, devenind independent, CC8.B. s-a adresat Sultanului cu acest „Memorandum ", în care îi propunea un dualism similar cu cel al Austro-Ungariei, conform căruia Turcia ar deveni un stat dualist, iar Sultanul ar fi recunoscut și ca „Țar al bulgarilor ". Bulgaria, sub înalta conducere a unui locotenent creștin al Padișahului, ar avea propria administrație, propria armată și propria Biserică independentă. Documentul arăta numeroasele avantaje ale unui astfel de dualism: Imperiul Otoman, aflat în strânsoarea unei crize politice și amenințat cu dezmembrarea, ar putea

să-și păstreze integritatea; bulgarii ar deveni supuși loiali ai sultanului și nu ar mai căuta să se unească cu alte popoare care luptă împotriva imperiului, odată ce ar fi obținut drepturile la care aspirau. Memorandumul conținea însă un pasaj despre consecințele unui posibil refuz: dacă aceste drepturi legitime ale unui popor credincios și devotat tronului imperial ar fi respinse, ar urma consecințe teribile pentru cei care nu ar fi ținut cont de ea. Această propoziție a memorandumului a fost interpretată ca o amenințare la adresa Porții, ca o întoarcere într-un fel la linia revoluționară, care, după cum vom vedea mai jos, nu corespundea intențiilor reale ale liderilor comitetului.

Memorandumul a fost înmânat nu numai sultanului, ci și lui Napoleon al III-lea , împăratului William I și țarului Alexandru al II-lea; a fost imediat retipărit în două ziare din Constantinopol, ziarul francez „Oourrier d'Orient **”** și ziarul grecesc **„I** Vizantios ”, precum și în ziarul bulgar „ **Malmörn” (Malmörn)** , tipărit tot la Constantinopol. Ziarul francez a criticat memorandumul, la fel ca și ziarele bulgare turcofile publicate în Bulgaria sau la Constantinopol, cum ar fi **„** Typrörn ” sau „ **Ilyläs** ” (din Ruse), care erau de fapt ziare neoficiale. În Bulgaria, memorandumul,

52 Un exemplar al „Memoriilor” se află și la Arhivele Statului - București, *colecția Casa regală.* spate. 32/1867.

53 Scrisoarea către șeful de cabinet al lui Napoleon al III-lea și ziarele franceze cărora le - a fost trimis memorandumul **se află** în Arhivele Bibliotecii Naționale din Sofia, colecția *Grudov ,* 116, 3, pp. 33-34.

1a. distribuită pe scară largă de poșta austriacă și de comitetul Svistov, a avut un *mare* impact.

În Rusia, Memoriile, mai ales **având în vedere alternativa amenințătoare a** *sfârșitului* , au fost interpretate aproape ca preludiul unei iminente revolte armate. Mai mult, Rusia susținea revolta cretană și *căuta* oportunități de a protesta împotriva Porții. Conform unor surse, citate de istoricul bulgar D. Kosev, ministrul rus de război, Miliutin, a organizat un transport de arme *către* Serbia, stat care se pregătea *să* intre în război împotriva Turciei, iar o parte din aceste arme urmau să fie livrată bulgarilor. În conformitate *cu* politica oficială a țarismului, bulgarii din Odessa au adunat *200 de* napoleoni care au fost plătiți către ***O.S.B.*** și au format un comitet de șapte membri, ca o filială a celui din București. Cu acești bani, a putut publica, *începând* cu 21 septembrie 1867, ziarul **„** *Hapoć(IIOCT)* **"** (Națiunea) sub conducerea lui Ivan Bogorov, apoi Ivan Grudov și în final Ivan Kasabov .

În schimb, cercurile de emigranți turcofili din Constantinopol au răspuns memorandumului cu proteste din partea Dr. Ciomakov, Ilarion Makariopol și a altor personalități de marcă . Emigrația bulgară din România a răspuns cu pamfletul în limba franceză *„Les plaies de la B1„lgarfr",* tipărit *la* Galați, care arată că protestele bulgarilor din Constantinopol nu exprimă adevăratele aspirații ale poporului bulgar.

Între timp, încă din toamna anului 1866, sub conducerea lui Rakovsky, voievozii Panaiot Hitov și Filip Totiu își pregăteau ***cetele,*** care urmau să intre în Bulgaria din primăvara următoare. Rakovsky își propusese inițial să antreneze o trupă de peste *1.000* de oameni, dar din lipsă de fonduri a fost nevoit să reducă acest număr. Pe parcursul întregii veri a anului 1866, atât Rakovsky *, cât și* mulți dintre oamenii săi au rămas pe pământul Țiganca, lângă Buca . Nikola Balkanski, vărul lui Rakovsky, a achiziționat armele, *pulberea de pușcă* și plumbul necesare fabricării gloanțelor. *„Dacă* cineva ar fi venit atunci la Țiganca și ar fi intrat în clădirile fermei , ar fi *găsit* un arsenal de diverse arme și o adevărată cazarmă de partizani ", 56 relatează unul dintre ei. Toate aceste pregătiri erau cunoscute nu numai guvernului român, ci și, într-o oarecare măsură, spionilor turci care îi monitorizau pe emigranții bulgari, precum și agenților de informații.

M **D.** Kosev, JleK.1fuu , **p. 175.**

05 Trajan Ionescu-Nishchow, *op. cit.,* **p. 373.** Originalul protestului se află în Arhivele Bibliotecii Naționale din Sofia, fond **116, f.** 28-30.

56 \'oir l'article de Ivan **P.** Hr. Kărfovski, Hu1>0J1a Ba.u^ancK.u (Nikola Bal- Jransk.i), dans le journal •I01ta1>•, Sofia, 1898, n° **16** du **26** avril.

Informațiile Austriei. Astfel, încă din ianuarie 1867, agentul diplomatic austriac din Rustchuk și-a informat guvernul despre distribuirea în Bulgaria a broșurii *„ Chipul bulgar* către etiopian", lucrare tipărită de Comitetul Bulgar din București care, „ creat sub auspiciile și protecția guvernului român în timpul domniei lui Cuza", avea un fond de 12.150 de ducați .

Pentru a se proteja de posibile proteste din partea ambelor puteri, precum și de atacurile adversarilor politici din interiorul țării, noul președinte al Consiliului de Miniștri, Constantin Crețulescu, a declarat, la cinci zile după urcarea sa la putere (5/17 martie 1867), că guvernul va adopta o neutralitate strictă față de acțiunile emigranților bulgari din România . Această declarație era în sine un gest ostil față de sultan, în contradicție flagrantă cu una dintre clauzele fundamentale ale firmanului din 1866, care stipula că România nu putea servi drept loc de întâlnire pentru „ săvârșitorii", în acest caz, emigranții bulgari . În realitate, nu era vorba de neutralitate, ci, dimpotrivă, de acordare deschisă de azil tuturor organizațiilor de emigranți bulgari din România, fapt care a determinat guvernul otoman să atragă atenția agentului diplomatic român ***la*** Constantinopol . Contele Ignatiev, ambasadorul rus la Poartă, a fost, de asemenea, informat despre pregătirile care aveau loc în România de către consulul rus la Plovdiv, bulgarul Naiden Gherov 58. Aceste pregătiri nu au rămas secrete nici pentru unii dintre emigranți, nici măcar pentru anumiți lideri ai Bulgariei. Având în vedere că Rakovsky era grav bolnav, toate acestea au fost puse pe seama *CCSB* . Mai mult: unii membri ai filialelor, confruntați cu inerția Comitetului, l-au încurajat să depună mai multă energie în această direcție, amenințând cu moartea - în conformitate cu spiritul

vremii - unii dintre liderii săi dacă persistau în această atitudine .

Comitetul de la Turnu Măgurele a fost deosebit de activ, ***condus*** de negustorul Danail Hr. Popov, cunoscut mai mult pentru activitatea sa revoluționară. La începutul lunii mai 1867, acesta i-a scris lui Ivan Grudov, membru al conducerii CCSB , *întrebându* -l despre statutul comitetului și arătându-i că în orașul său se strângeau fonduri și arme pentru *cheta* lui Filip Totiu , la care unii tineri din Turnu Măgurele doreau să se alăture pentru a trece Dunărea . Bucureștenii nu au fost mai puțin activi.

67 ^01>!J.A1enmu aa 6'M2apc1>ama ucmopUl, **VI. Sofia,** 1950, **p.** ***409.***

6^ *Ibidem,* **I,** Sofia, 1931, **p.** 421.

i9 **Al. Burmov,** Taen qeHmpaMH ***TlOMumetn. loc. cit.,*** **p.** ***69.***

asimilați din acest oraș, precum I. Bunescu, magistrat și mai târziu avocat, un anume Vasiliu **60** și alții. Prin aici trecea nu doar corespondența cu ramura Sviștov, ci cu siguranță și armele **61•**

Confruntat cu această situație, ***CCSB*** a fost nevoit să ia o decizie. Unii au susținut că ar trebui să rămână în rezervă în ceea ce privește mișcarea revoluționară, alții, dimpotrivă , au considerat că este necesar să meargă și mai departe și să se adreseze guvernului român pentru a împiedica ***Ceții*** să treacă Dunărea. **62.** Însă o astfel de agitație domnea în rândul emigranților și, pe de altă parte, situația externă era atât de favorabilă, încât liderii Comitetului ***Central*** *Secret Bulgar* au fost uneori nevoiți să cedeze entuziasmului revoluționar.

10 **D.** T. StraSimirov, *BMM^eBCKu* **(VasU** LevsU), I, *l/asopu* (SourcK), Sofia, 1929, p. 396-397.

11 Vezi și scrisoarea lui Zaprianov **către K.** Tzankov din 28 mai 1876 în arhivele Bibliotecii Naționale Chiril **și** Metodiu din Sofia,

colecția 5, 3 p. 26. La **29 aprilie,** Comitetul SvUtov a scris CCSB *că* a aflat că revolta **a fost amânată, dar că** IJ are nevoie de proclamații. Vezi arhivele citate, colecția 116, 3, p. 39; G. Hristov, CBuUfm08 8 Mu1uzJ1omo (86-1871) (SviUov în trecut - 86-1877). SviUov, 1936.

&a Al. Burmov, *op. **cit.,*** **p.** 70.

111.ROMÂNIA ȘI MIȘCAREA DE ELIBERARE BULGARĂ ÎN ANII 1867-1869

1. *Societatea* joacă un *rol în caritate* și în încercarea de a forma un stat sârbo-bulgar. Primul pas către acțiuni de amploare nu a fost făcut însă de *CCSB , ci de o altă* organizație a emigrației bulgare din România, și anume *Societatea de Caritate* , *și* nu la inițiativa acesteia, ci a contelui Jgnatiev, ambasadorul rus la Constantinopol. Iată ce conțin memoriile acestui diplomat în acest sens : „ Am prevăzut că războiul din 1866 va stârni din nou problema naționalităților și că beneficiara faptului va fi marea putere care va da dovadă de cea mai puternică inițiativă, de cea mai tenace perseverență și care nu va ezita să aleagă metodele cele mai potrivite .”

Într-adevăr , Ignatiev a acționat rapid și energic, punând în aplicare o inițiativă menită să realizeze o apropiere între popoarele balcanice, să reducă fricțiunile sau neînțelegerile existente între ele și, în final, prin autoritatea sa de reprezentant al Rusiei, să creeze o uniune între Serbia, Grecia, Muntenegru și bulgari. Nu trebuie trecut cu vederea faptul că, la acea vreme, prințul Iochel Obrenoic al Serbiei era considerat un mare prieten al Rusiei și se bucura de o încredere aproape nelimitată în diplomația țaristă.

Acțiunea contelui Ignatiev se baza pe un plan complex care viza formarea unui mare stat balcanic, care să includă toate popoarele peninsulei - sau cel puțin popoarele slave - pentru a ridica o barieră împotriva tendințelor expansioniste ale Austriei. Acest stat urma să fie condus de prințul Mihail al Serbiei, așa cum se menționează în memoriile lui Ignatiev: „Având în vedere că loialitatea prințului Serbiei față de noi și prejudecățile sale față de Austria nu pot fi puse la îndoială și că, pe de altă parte, bulgarii reprezintă doar un material (...) lipsindu-le cadrul necesar pentru a constitui un stat independent, se indică faptul că toate teritoriile sârbo-bulgare **68**
Stațiile care au putut fi eliberate de jugul turcesc au format un stat sârbo-bulgar sub autoritatea prințului Iichel **I>** 1.

Societatea ***de Binefacere,*** consecventă ca întotdeauna liniei sale de colaborare cu diplomația țaristă, a elaborat la 14 ianuarie 1867 „ Programul ” care urma să stea la baza viitorului Stat Sârbo-Bulgar. Acest document sublinia în cele 12 paragrafe ale sale vechimea relațiilor dintre cele două popoare și interesele lor comune, discuta denumirea care urma să fie dată de acum înainte acestor popoare (sârbo-bulgari sau bulgaro-sârbi) și Statului lor comun (Bulgaro-Serbia sau Sârbo-Bulgaria), plasat sub autoritatea Prințului Mihail, și stabilea prevederile privind guvernul, adunarea deputaților, legislația, organizarea Bisericii, moneda, adoptarea sistemului metric etc.

Programul a fost trimis în Serbia, unde Gara'anin, prim-ministrul, și-a dat aprobarea în principiu. Într-o

scrisoare adresată Comitetului de la București, el a întrebat dacă această inițiativă ar trebui considerată ca emanând de la toți bulgarii sau doar de la cei din București și a sugerat ca programul să fie discutat în fața unui cerc mult mai larg. Răspunsul lui Gara'anin a fost transmis ***Societății de Binefacere*** de către Kosta Magazinovic, consulul sârb la București. Conținutul planului a fost comunicat și baronului Offenberg, consulul rus la București. Cei doi consuli au luat măsuri pentru organizarea unei adunări a bulgarilor la București, care ar examina problema apropierii bulgaro-sârbe. O corespondență particulară ne oferă următoarele informații în acest sens : „La inițiativa consulului general rus, Offenberg, și a consulului sârb, Magazinovic, reprezentanții bulgarilor din principalele orașe ale Bulgariei au fost invitați să participe la o conferință (la București) unde vor discuta despre cum s-ar putea realiza o apropiere între noi și guvernul sârb în vederea viitoarei noastre eliberări. Aceasta deoarece Rusia ne-a arătat că ajutorul este posibil doar prin intermediul Serbiei, orice acțiune directă din partea sa riscând să pună întreaga Europă împotriva ei. ” **2•**

De fapt, pe 5 aprilie 1867, a avut loc la București o adunare, la care au participat și trimisi din Bulgaria. Însă toți acești 35 de delegați erau reprezentanți ai ***tcho1-badji*** sau ai marilor comercianți . Ei au semnat un „ Protocol **1” 3** care, în esență, reedita

1 Vezi citatul și detaliile din Mihail Dimitrov, **IloMumembm на cmapume*, loc. cil.,* **p. 761.**
z ***Ibidem*, p. 762.**
a Voir le Protocole, Ies noros de tous Ies delegues et Ies autres documents chez Iv. Ev. Ghefov, *E6.AOZU I'eopzue6, ttepmu* ua *^u6oma MY u iJ011YMenmu* ua *apxU6ama MY* (Evloghi Gheorghiev, donnees sur sa vie el documente de ses archives), dans **• Ile- puonaqecKo CnHcąHHe** ·, LXI, Sofia, **p.** 190, Sofia. **7** mp.

Cele 12 puncte ale „ Programului ”, cu excepția viitorului stat dualist, pentru care au propus termenul „ Iugoslavia ”. Intr-o nouă notă, Garasanin și-a dat aprobarea, adăugând că semnarea oficială va avea loc după o discuție asupra detaliilor. În același timp, în pregătirea unui viitor război împotriva turcilor, la Belgrad a fost deschisă o școală militară, unde un grup numeros de bulgari s-au înscris sub numele de „ Legiunea a 11-a de Bulgari din Belgrad ».

O anumită rezervă din partea lui Garasanin poate fi explicată prin faptul că, între timp, relațiile sârbo-turce se schimbaseră oarecum. Supus presiunilor din diverse părți, sultanul s-a străduit să cedeze în unele puncte pentru a putea rezista mai bine în altele. Astfel, așa cum îl recunoscuse pe prințul Carol al României în toamna anului 1866 , a cedat și de data aceasta, astfel încât tensiunea sârbă să nu ducă la un conflict armat, așa cum speraseră bulgarii. Pe scurt, după o vizită a prințului Mihail la Poartă, turcii au decis să... retragă de bunăvoie puținele garnizoane pe care le mai aveau în orașele Serbiei.4 • Până la sfârșitul lunii martie, tensiunea sârbă se diminuase și era clar că posibilitatea unui război era practic eliminată. În mod similar, puterile europene începuseră să intervină pe lângă guvernul otoman pentru a-l convinge să îmbunătățească soarta populației creștine prin reformă. Un proiect francez a fost înaintat sultanului la sfârșitul lunii februarie, iar Rusia i-a trimis și ea un memorandum foarte detaliat în același sens . 5 • Rakovsky

însuși și-a dat seama că oportunitatea fusese ratată încă o dată: lipsiți de mijloacele financiare necesare , insuficient pregătiți și cu prea puține trupe, *Ceta* era, evident, incapabilă . În acel moment , era timpul să declanșeze o revoltă în Imperiul Otoman. La această situație se adăuga și boala lui Rakovsky, care se agravase. Din toate aceste motive, el a decis să-și amâne planul până la apariția unei noi oportunități potrivite. Desigur, între timp, Ceta, cu forțe reduse , trebuia să traverseze Dunărea pentru a menține poporul bulgar într-o stare de spirit favorabilă unor acțiuni energice de eliberare națională.

Contele Ignatiev fusese informat la timp despre intenția Porții de a respinge nota franceză privind reformele care urmau să fie realizate în Imperiul Otoman, întrucât nemulțumirile popoarelor creștine fuseseră satisfăcute prin Hattihumayun din martie 1856.

'DACĂ. lovanovitch, 1{pyza 6J1aiJa MIJ.lo wa u MuxaUJZa (A doua domnie a lui Milo^ și Mihail), Belgrad, 1933 , **p** . 345 **și urm.**

Pentru ambele proiecte, vezi Mihail Dimitrov, op. ***cit.,*** pp. 758-759.

'10

Ignatie a căutat să demonstreze contrariul provocând mișcări în Bulgaria. În acest scop, l-a chemat pe Naiden Gherov, viceconsulul rus la Plovdiv, bulgar de origine și aflat în strânsă legătură cu *Societatea de Binefacere,* pe N. Daskalov, funcționar la agenția rusă din Varna, precum și pe un grup de bulgari din Constantinopol . **6•** Aceștia urmau să organizeze și să trimită în Bulgaria niște *cete* însărcinate cu provocarea de tulburări și să demonstreze astfel că populația nu era mulțumită de situația sa actuală .

Naiden Gherov a comunicat planurile contelui Ignatiev liderilor *Societății de Binefacere din București. Ca de* obicei , Hristo Gheorghiev, care se afla în fruntea acestei organizații, a intrat imediat în acțiune pentru a pune în aplicare planul ambasadorului rus. Intenția sa a coincis cu dorința lui Panaiot Hitov de a trece în Bulgaria cu orice preț. Știind că Rakovsky nu i-ar permite niciodată să apeleze la *Societatea de Binefacere,* Hitov l-a contactat pe Hristo Gheorghiev prin intermediul lui Nikola Balkanski și fără știrea lui Rakovsky, obținând un răspuns favorabil în principiu . **7•** Pe 24 martie, la casa lui Marinte ho Benli din București, a avut loc un interviu direct între Panaiot Hitov și reprezentanții *Societății de Bunăstare,* care, de fapt, căutau un căpitan *tcMta* pe care să-l trimită în Bulgaria, conform dorințelor lui Ignatiev. Hristo Gbeol'ghiev l-a însărcinat pe Hitov să-și pregătească trupa; sumele pe care le va primi urmau să fie fixate la adunarea generală convocată de *Societatea de Bunăstare* pentru 5 aprilie 1867, la care urmau să participe și delegați ai bulgarilor din Brăila, Rusia și alții. Dar de data aceasta, la ședința din 5 aprilie , N. To^kov, delegatul bulgar de la Odessa, a propus ca în chestiunile de echipare a *tasko-urilor* și trimitere a acestora în Bulgaria, să fie apelat la Rakovsky, la care Hristo Gbeorghiev s-a opus categoric. În cele din urmă, s-a decis trimiterea în Bulgaria a unui total de 44 *de chete* a câte 25 de oameni fiecare, la intervale scurte de timp, acordându-se fiecărui om 10 lire turcești. Zece *cete* urmau să fie trimise în cursul anului 1867. Panaiot Hitov a primit chiar și atunci, pentru cheltuieli trecute și viitoare, 160 de lire sterline **.** Ulterior, a primit sume noi, dar mult sub așteptările sale. Aceasta deoarece, în ciuda rezoluției adunării de a trimite zece *cete* în Bulgaria în timpul

1 Vezi **detalii** despre această organizație în **Al.** Burmov, ***vol.*** **op.,** p. **82-83.**

7 Puaiot Hitov, ***Mowmo n^mysane și Cmapa ^WHUHa*** ., p. 47 – 4 8 .

^ Despre **delegații bulgari** de la Odessa, vezi corespondența ulterioară **dintre** N. Toikov și Hr. Gheorghiev, cum **ar fi D. T.** Strașmirov, ***op*** . cit. **p. 393-399.**

.^n^ **că l -** a recunoscut chiar **în** scrisoarea **sa către** N. Ba^oW, **publicată de** DT Strtiimlrov, ***op.*** cit., **pp.** 399-401. Vezi **și Konstantin** Kosev , ***lla.H*** < Juom

În vara anului 1867, **s-au dat bani doar pentru două, deoarece Hristo Gbeorghiev se temea** să **nu declanșeze o adevărată revoltă în Bulgaria. Prin urmare, Panaiot Hitov, comandantul** primei tta (tată) , **a primit instrucțiuni timpurii** ' **cum ar fi aceea de a-și limita activitatea** la **o investigare a situației reale, având grijă să nu** provoace **o revoltă, ceea ce ar fi fost posibil doar atunci când sârbii ar fi luat măsuri. Astfel, dacă această primă** *tta, urmată la scurt timp* de **o a doua, comandată de Filip Totiu, a fost pregătită și înarmată de** *Societatea de Binefacere , acest lucru este de înțeles* și nu înseamnă *în* **niciun fel că această organizație a adoptat o poziție revoluționară.**

2. Trecerea Dunării prin *cetele* lui Panaiot Hitov și Filip Totiu. După ce **trimisese anterior doi oameni** la **Giurgiu pentru a răspândi zvonul că** *ceta sa urma* **să traverseze Dunărea spre Svistov,** Panaiot **Hitov și** cei 30 **de oameni ai săi** s-au oprit pe pământul **lui Hristo Gh('orghiev)** la **Ulmeni, pe Dunăre, de unde au traversat râul** și **au ajuns la Turtukaia pe** 28 **aprilie** 1867, **fără ca** turcii **să fi simțit nimic. Înainte de a părăsi Hucharest, Ivan Kărsovski, secretarul cetei** (care **a descris toate aceste** evenimente **în memoriile sale publicate** după **eliberarea Bulgariei), învățase pe de rost un cifru alfabetic pentru corespondența sa cu** *Societatea de Binefacere și* *în special* **cu organizația lui** Rakovsky . **Armele celor două** *cete* **fuseseră cumpărate de** Nikola **Balkanski. Câțiva baliuki din Bulgaria fuseseră recrutați și încorporați în cele două** *chete* **ca ghizi.**

Cheta comandată **de Filip** Totiu a fost pregătită și ea pe teritoriul **lui Nikola Balkanski și a traversat** Dunărea **lângă Svistov în** perioada 17-29 mai; aceasta urma să **se alăture** primei **în Munții Halkarn;** 10 • **Numerele filialei** Svistov **a** *CCSB* **au fost implicate în** *chetă alături de* **Filip Totiu, iar unii dintre ei chiar** au luat **parte la** *chetă.* **Acest fapt** a avut consecințe dezastruoase, deoarece unii dintre tinerii **lui Svistov căzuseră în mâinile turcilor** , **aceștia din urmă au știut cum să** -i facă **să vorbească și au preluat** controlul **asupra întregii organizații. 11 •**

Grupul **de lucru** *al lui Panaiot* Hitov **s-a îndreptat spre Razgrad,** s-a ascuns o vreme în pădurile **Deliorman** și , **la o lună după ce a traversat** Dunărea , a ajuns în **Halkans, lângă Kotel. Deși o** *serie de* haiduki **izolați** au **cerut** să **fie luați în custodie** ...

10 În memoriile sale, Filip Totiu nu reproduce fidel realitatea; aceasta ar fi putut fi retrogradată pe baza documentelor (vezi „oK:y.Menmu aa 6o.a2apcKama ucmopWI. III, Sofia, 1940, pp. 458-461).

Vezi rapoartele consulare franceze din 13 iunie 1867 către Arhivele Statului - București, ***Microfilm, Franța,*** banda **44.**

Reînnoit în *chetă,* Hitov i-a acceptat doar pe cei pe care îi cunoștea **personal** și care erau urmăriți de turci sau care nu puteau trece în România. Din Jeravna, l-a trimis pe unul dintre acești noi recruți - Ivan Tzankov - la București, pentru a-i aduce vești lui Rakovsky. În august 1867, cheta a intrat în Serbia și a ajuns la Kraguev la trei luni după plecarea sa din București. Toate aceste evenimente au fost raportate de Hitov lui Rakovsky , Nikola Balkanski și *Hrif* ; lui Gheorghiev . Cât despre oamenii **săi** , i -a trimis în România , „ dat fiind că în Serbia nu găseau de lucru pentru întreținerea lor " 12 • Hitov și Kărson ; ki au rămas la Belgrad, unde Primul a primit o pensie din partea guvernului sârb, în vederea formării viitoarei legiuni bulgare13 •

3. CCSB după incursiunea Chetei lui Panaiot Hitov și Filip Totiu. Această incursiune a Chetei

a provocat o mare senzație **în** Bulgaria și a determinat *CCSB* **să** - și schimbe atitudinea față de *o* posibilă revoltă în această țară. În primele zile ale lunii mai , sub presiunea membrilor comitetului care erau în favoarea declanșării unei revolte, *CCSB* s-a adresat guvernului român sub numele de „Coaliția Sacră" și i-a cerut ajutorul. Cei trei delegați - Andrei Ev, Grudov și Tzankov - i-au explicat situația **lui** Ion Brătianu , cerând guvernului român arme pentru a **declanșa** o revoltă în Bulgaria . Brătianu, care cunoștea foarte bine situația, a refuzat, justificându-și refuzul prin faptul că acordul cu Grecia și Serbia planificat în acest scop de **„** Coaliția Sacră **"** nu fusese încă realizat. De fapt, România se afla încă în faza negocierilor cu aceste țări, dar, în general, nici ea, nici Grecia nu erau pregătite pentru o revoltă14; cât **despre** Serbia, aceasta renunțase pentru moment la ideea de a intra în război împotriva turcilor. După ce bulgarii au intervenit pentru a doua oară , se spune că Ion Brătianu , pentru a-i convinge, ar fi răspuns, cu spiritul său realist caracteristic **,** în acești termeni : **„** Vreți să dați foc la casă fără să vă gândiți că mâine nu veți avea unde să dormiți și ce să mâncați " **.** O altă încercare de a obține arme din România, în al cărei guvern Brătianu a jucat un rol important, a fost, de asemenea, respinsă. România însăși nu era foarte bogată în arme.

i2 P. Kărsovski, 11 *a .u un a/ o . /(01']/Mewnu no no.i umu'lecr>o nu* 6'bilpa:w:aane, p. **116-130.**
și K. Kosev, ***op. cit.,* p. 33.**
14 Vezi Constantin N. Velichi, ***Relațiile româno-grecești în perioada* 1866-1819,** în Revista de Studii Sud-Est Europene · VIII, București, **1970,** nr. **3, p. 351** și următoarele. Vezi și Arhivele Bibliotecii Naționale din Sofia, f. **116, 4, p. 44.**

Cu toate acestea, atât Poarta, cât și guvernele Austriei , Franței și Angliei au acuzat deschis România că a contribuit la înarmarea Bulgariei și la activitatea tehetelor . Marele *Vizir* a declarat într-o notă **către** guvernul român că, potrivit informațiilor sale, conții bulgari de Galați Brăila și Giur e Aiu înșelau vigilența autorităților române și , în consecință , le cerea să ia contramăsurile necesare .

Guvernul român nu a acordat prea multă atenție notei guvernului otoman. Cu toate acestea, la 13 aprilie 1867, prințul Iochel al Serbiei l-a vizitat pe prințul Carol, în timpul căreia a declarat că România, la fel ca Serbia, are interesul **să** rupă vasalitatea față de Poartă. Prințul Carol a fost de acord cu această opinie, dar a adăugat că trebuie mai întâi să-și întărească armata. 16. Nota otomană a fost însă discutată în Consiliul de Miniștri din 25 aprilie, care a decis să informeze confidențial Ministerul de Interne cu privire la măsurile **care urmează a fi** luate. După cum am arătat mai sus, trei zile mai târziu, la 28 aprilie 1867, *ceta lui Panafot Hitov* , cu Vasil Levski ca purtător de stindard, a trecut Dunărea în Bulgaria. Plasat într-o situație jenantă, guvernul român evident nu a putut răspunde imediat. Cu toate acestea, nu a luat nicio măsură și, la 17 mai, Filip Totiu a putut trece liber în Bulgaria la rândul său, cu întreaga sa *cetă* . După care, pe 22 mai, - guvernul român a răspuns **Porții** pe un ton evaziv, specificând că este vorba de persoane izolate, fără pașapoarte, și asigurând guvernul otoman că va lua măsuri, măsuri care **în** realitate au rămas pur formale. 17. Pe 24 mai , demonstrativ, aproximativ patruzeci de tineri bulgari au fost dezarmați **la** Turnu Măgurele, dar nu au fost extrădați. 18• În cursul aceluiași an, prințul Carol a propus **Porții** să numească agenți comerciali la București și în porturile Dunării: care să aibă și misiunea de a-i monitoriza pe bulgarii supuși turci. Dacă turcii nu au făcut acest lucru, este pentru că aveau spionii lor de mult timp, fapt pe care guvernul român îl știa foarte bine. Acesta este și motivul pentru care a făcut această propunere, care nu ar fi schimbat practic nimic situația . 19.

Cu toate acestea, presa austriacă și franceză a continuat să acuze guvernul român că susține *șetele bulgare* .

„Arhivele Ministerului Afacerilor Externe al României, vol. 126, nr. 105/66 și 65/72, **apud Traian Ionescu-Nishchow,** ***loc. cit.*****, p.** 379."

[11] ***Memoriile Regelui*** **Carol** ***I*** ' **al III-lea București , sd p.** 38-39.

[17] **Tr. lonescu-Niščov,** ***op. cit.*****, p. 380.**

[18] **VI. Diculescu,** ***Din legăturile lui G. S. Bakooski...*****, p. 472.**

[18] **Archives de l'Etat — Bucarest,** ***Casa regală,*** **dos. 42/1868.**

Această problemă începuse să preocupe serios diplomația europeană . Prin urmare, guvernul român și-a instruit agentul diplomatic la Paris să convingă guvernul francez că nu numai că România nu a jucat niciun rol în formarea Republicilor Cehoslovace , ci *că* , dimpotrivă, făcea tot posibilul pentru a împiedica acțiunile comitetelor bulgare din România . Cu toate acestea, agenții diplomatici francezi și austrieci din Rustchuk și din alte orașe din Bulgaria au continuat să transmită guvernelor **lor** informații care erau în mare parte exagerate. Astfel,

agentul austriac **din** Rustchuk, Sax, a afirmat că, potrivit unui prizonier, teritoriul viitoarei Bulgarii va fi în curând ocupat de Prințul Carol al României . De fapt, dacă toată această agitație era dăunătoare României , era în schimb benefică cauzei bulgare, prin simplul fapt că aceasta din urmă începea să figureze pe agenda diplomației europene. **21•** La rândul său, Poarta a luat anumite măsuri militare , **și anume** a concentrat trupe la Sumla, așa cum a relatat A.G. Golescu, agentul României **la** Constantinopol . **22•** Întrucât armele românești nu soseau, *0.0.SB* a încercat să realizeze o apropiere de Societatea *de Binefacere* , ***ceea ce*** era în conformitate cu opiniile *consulului* rus la București, întrucât acesta nu cunoștea toate detaliile activităților comitetului și chiar le prezentase ***la*** Sankt Petersburg într-o lumină favorabilă. Însă *Societatea* ***de Binefacere*** *intenționa* să-și exercite hegemonia asupra întregii emigrații bulgare din România și, în consecință, și-a propus să risipească această impresie cât mai repede posibil. În acest scop, a recurs la Naiden Gherov, care a lansat calomnii împotriva ***0.0.SB*** , susținând că România promisese Bulgariei arme și ajutor financiar pentru a o ajuta să se elibereze de TW'CS în acest moment favorabil, dar cu condiția să renunțe atât la sprijinul Rusiei , cât și la o alianță cu Serbia. **23** Drept urmare, în mod firesc, diplomația țaristă a luat toate măsurile împotriva organizației care urmărea scopuri contrare politicii rusești. În același timp, și tot prin intermediul lui Gherov, *Societatea* ***de Binefacere*** a reușit și ea să discrediteze 0.0.SB. B. cu bulgarii din Odessa, care până atunci se arătaseră favorabili **acestui** comitet și îi acordaseră chiar un ajutor financiar de 100 de ducați în aprilie 1867 , sumă care

Vezi raportul lui **Sax** din iulie 1867 în /10Kg^nmu aa 61.Aeapc ^ama. ucmopu. VI, p. 196.

de Tr. Ionescu-Nlšcow, op. ***cit.,*** p. 380-384; **Vl. Diculescu,** sau p . ***cit.,*** p. 474.

Arhivele Statului - București, nr **.** 42/1868, p. 11-12.

n J(o^MeHmu aa 6ueapMama uemopwc, I, p . 436-437, 440-441 (Ies **l** ettrea **de** Nalden Gherov **A lgnaUev daUes de București** , **ier el 20 mal** 1867) ; **Al.** BurmOY, **Vol.** 1WMU'crOY **.** HCTopB'leCKa Uper.1e,t .. **XVI, sona** 196(), DG 3, **p.** 76-77.

i s-a permis să înființeze ziarul „ **Hapo^ocT** ”, organul oficial al comitetului. Atitudinea ostilă a societății de caritate față de CC8.B. , de care bulgarii din Odessa nu **erau** conștienți, a continuat . Când acesta din urmă a trimis o nouă sumă de **200** de ducați Comitetului prin intermediul lui Ivan Gheorghiev , acesta din urmă a reținut banii24 .

Ziarul „ Hapo **^ocT** ” a început să **fie** publicat pe 21 octombrie 1867, dar disensiunile existente în cadrul Comitetului au făcut ca această publicație să fie foarte ineficientă . Ivan Kasabov , care a devenit mai târziu redactor - șef al ziarului , făcea în realitate parte din alte organizații și grupuri , deși derivate din CC8.B.

De fapt, Comitetul Central Secret Bulgar era o organizație a burgheziei liberale a emigranților bulgari ***din** București* . După cum am menționat deja , C.A. Rosetti a fost cel care a luat inițiativa formării sale , cu scopul de a elibera Bulgaria prin luptă armată în cazul unui atac al Turciei asupra României. Având în vedere această eventualitate , armata româna a fost concentrată asupra Argentinei și au fost formate detașamente de voluntari . În mod similar, CC8. B. , condus de Kasabov , a organizat și el grupuri de voluntari , ale căror nume ne sunt cunoscute . Dacă Turcia ar fi atacat România, România ar fi ripostat și s-ar fi format la București un guvern provizoriu bulgar , care ar fi acționat în numele prințului Carol și , așa cum era prevăzut în „ Coaliția Sacră ” , ar fi fost susținut de celelalte popoare subjugate din Balcani , adică ar fi rezultat o răscoală generală împotriva Porții . Din aceasta reiese că în vara anului 1866 , Comitetul Central Bulgar era hotărât să ***se angajeze*** în mișcarea revoluționară , alături de români și de popoarele vecine subjugate . Această atitudine nu este surprinzătoare , având în vedere că la acea vreme Ivan Kasabov se afla încă sub influența lui Rakovsky. Se poate spune că CC8.B. a rămas fidel acestei linii cel puțin până la întoarcerea lui Rakovsky la București . Trebuie menționat că această atitudine a CO8.B. în perioada sa ***inițială*** nu a fost evidențiată de istorici până în ziua de azi .

Dacă după ruptura dintre Kasabov și Rakovsky , primul , care era șeful întregii conduceri CC8.B. , și - a schimbat treptat poziția , Marea majoritate a membrilor Comitetului , în special cei din provincii , au rămas fideli o anumită perioadă vechii linii revoluționare , urmând **exemplul** ramurilor din Giurgiu , Turnu Măgurele și Sv1 § to v . Însă , de când începuseră negocierile inițiate de guvernul român pentru recunoașterea prințului Carolus , CO8.B. a trecut printr - o criză , din care a ieșit doar în urma celor două manifeste care , fără a fi cunoscute în detaliu și bine ***înțelese*** de opinia bulgară atât din țară , cât și din rândul **emigranților** , au părăsit im-

[la] Al. Burmo\', *op. cil„* p.79 .

presiune ca organizația să continue să urmeze aceeași cale revoluționară ca la început. Tot CC8.B. i- a fost atribuită incursiunea cetelor lui ***PanaiotHitov și*** FilipTotiu în Bulgaria . Autoritatea comitetului era atât de puternică încât , chiar și atunci când acesta a **încetat** să mai existe - de exemplu în iunie 1868 , când s -a format Comunitatea **Bulgară** *,* sau mai târziu , în 1869 - mulți emigranți , ca să nu mai vorbim de ***bulgarii*** din Bulgaria , nu știau de existența acestei din urmă organizații sau a altor organizații noi și au continuat să atribuie toate inițiativele CC8.B. Acest lucru se explică prin faptul că aceste organizații erau, de fapt, derivate din CCSB , că erau reprezentate de aproape aceleași ***persoane*** ca acesta din urmă , grupate în jurul lui Ivan Kasabov ,

din același ziar (< Hapop ; HOCT », *care, după ce fusese organul CCSB* , a devenit ulterior cel al Comunității Bulgare , al Sălii de Lectură < c EpaTcHa JI1000B » (Dragoste **Frățească** !) și al mișcării numite < c l \ ba) J ; a Bn.nrap1rn » (Tânăra **Bulgarie**) . Mai mult, < c **Hapop**)J;HOCT » a fost mult timp singurul ziar politic al emigrației bulgare emigrante din România. Cu siguranță , astăzi este ușor să facem delimitări precise și nu ::; ne dăm seama că propaganda revoluționară a acestui ziar acționează ca un simplu mijloc de acțiune , și nu ca scopul său. **Trebuie** însă să subscriem opiniei istoricului bulgar D. Kosev , care confirmă că chiar în acea perioadă reprezentanți cunoscuți ai emigrării revoluționare , precum Danail Popov din Turnu Măgu , Ivan **Karelov** , Dumitru Tzenovitch, Kiriak Tzankov și chiar Liuben Karavelov, *la* început , au considerat CC8.B. o organizație revoluționară.25 • Cea mai mare din **Bulgaria** , a fost considerată organizația revoluționară care *a* lansat cetele lui Panaiot Hitov , Filip Totiu și mai târziu a lui Hadji Dimitar peste Dunăre ; care apoi au intrat în contact cu Iazzini și Garibaldi și așa mai departe . În această aureolă revoluționară , care a contribuit atât de *mult* la mobilizarea minților din Bulgaria , rezidă importanța CC8.B.

Încetul cu încetul , însă , ***CC8.B.*** a alunecat pe panta colaborării cu Poarta. Frazeologia sa revoluționară era un mijloc simplu de a agita chestiunea bulgară în fața diplomației europene ; așa cum celebrul < c l \ Iémoire 1 > încerca să rezolve problema prin dualism . Mai mult , membrii comitetului înșiși , conștienți de modul în care organizarea lor era apreciată , au considerat potrivit să - **și explice** clar poziția în Proclamația către **Poporul** *Bulgar* , *tipărită* în mai 1867 la București și distribuită printre emigranții bulgari și în Bulgaria , dintre care 26 ...

25 D. Kosev, *op.* **cil.,** p. **30-33.**

26 Voir *061iBJ1ettue K'b M 6'MzapcKuiJ. 11.apoiJ om ^e11.mp* a.Mm *uapoiJen KoAtumem* (AvJ-uri către poporul bulgar din partea Comitetului Central Secret), reeclitare de către autor. **P.** Kisimov, în revista • BmrapcKa C6up«a », II I, Sofia, **1896,** fasc. APA, p. **672-676.**

Vom cita aceste propoziții concludente: „ Comitetele secrete ale altor popoare sunt exclusiv revoluționare , adică acțiunea lor are ca scop răsturnarea tronurilor. Dimpotrivă, comitetele bulgare lucrează pentru consolidarea domniei Imperiului Otoman, pentru menținerea integrității Imperiului Otoman, în conformitate cu interesele supușilor *săi* și ale statului ." Și din nou: „ Șetele halidoukilor (...) nu sunt în niciun caz produsul Comitetelor Secrete Bulgare, așa cum le place dușmanilor noștri și celor care vor să ne dăuneze patriei **(** ...) **.** *Comitetul* **Central** Secret *Bulgar nu* ***vede*** în prezent necesitatea *de* a **recurge la** mijloace ***extreme*** de *acest* fel . " Și pentru a concluziona : „Comitetul Central Secret consideră că poporul bulgar, cerându- **și** constant drepturile pe căi legale, le va obține în cele din urmă " 2i ·

Astfel, ***CCSB*** intenționa să acționeze prin mijloace strict legale, pentru a nu stârni vreo suspiciune cu privire la ajutorul oferit de guvernul român. Mai mult, însuși Kasabov a arătat comitetului că, în urma întâlnirii sale cu Ion Brătianu: „Românii ne vor lăsa să lucrăm aici în pace pentru patria noastră, cu condiția să evităm compromiterea intereselor lor ". Kasabov a subliniat, de asemenea, diferența de comportament a românilor și a sârbilor **față de** aceștia: „... în Serbia, când nu au mai avut nevoie de noi pentru propriile lor interese, i-au urmărit pe tinerii Legiunii, înfometați, fără haine și fără picioare, ba chiar i-au batjocorit, pe când aici românii ne-au lăsat să lucrăm în libertate pentru eliberarea Bulgariei și ne-au sprijinit chiar și cu jurămintele lor " .28

Creat la inițiativa liberalilor români, este normal ca ***CCSB*** să fi fost influențat de aceștia, așa cum s-a subliniat pentru. Mai întâi, istoricul bulgar Mihail Dimitrov în 1937 și, mai târziu, deși mai puțin categoric, D. Kosev **29•** Primul nu și-a urmat concluziile până la capăt și apoi, în ciuda comentariilor lui Kmiev, problema nu a mai stârnit niciun interes deosebit. În ce ***constă , potrivit lui Dimitrov, influența românească*** asupra CCSB? În faptul că a fost prima organizație politică a emigrației bulgare care a rupt o tradiție seculară ; mai precis, să nu se mai fi îndreptat spre Est - spre Rusia - în speranța îmbunătățirii soartei sale, ci **spre** Vest. „Lovitura de stat (împotriva lui Cuzann) - *a scris* domnul Dimitrov - a fost dusă la îndeplinire de liberalul de partid , care în al cincilea an-

11 *Ibidem,* **pp.** 674-676.

eu! IV. Kasabov, Moume cno.uH" , p. 72 - 73.

* M. Dimitrov, *op. cit.,* p. 760; D. Kosev, *Mișcarea națională bulgară și ...* .

în **Studii istorice** , Sofia , **1960, p.** 328.

Un secol al secolului trecut se numea încă „Tânăra Românie". După evenimentele din 1848, „Tânăra Românie" a dus o politică hotărât antițaristă și s-a îndreptat spre Occident, unde a desfășurat o intensă propagandă pentru unire; această orientare era încă în vigoare în 1866 și se reflecta atât asupra membrilor bulgari ai „Coaliției Sacre", cât și asupra celor ai *Comitetului Central Secret Bulgar.* Așa cum, în atmosfera Păcii de la Paris din 1856, propaganda desfășurată de liderii emigrației românești în Franța a reușit să atragă atenția diplomației europene asupra României, așa cum 0.0.SB dorea să obțină același rezultat în circumstanțele politice ale anilor 1866-1867. Acesta era scopul stabilit de pamfletul lui P. Kisimov, *Bulgaria* înaintea *Europei ,* așa cum afirma chiar el 30• „Știm, pe *de* altă parte", continuă dl Dimitrov, „că proiectele de îmbunătățire a soartei creștinilor din Turcia, lansate de Occident, nu puteau încălca un anumit

principiu diplomatic, **și anume** (...) că această îmbunătățire trebuia să aibă loc respectând integritatea Imperiului Otoman ." *31*• În consecință, orientarea politică a 0.0.8.B. nu putea fi mai naturală. Cu siguranță, pentru a nu nemulțumi Rusia, comitetul a trimis o scrisoare țarului Alexandru al II-lea, la publicarea *memoriilor JJf, evocând legăturile de sânge dintre cele două popoare. Dar, în același timp, scrisoarea adresată* lui Napoleon al III-lea sublinia politica urmată de acesta din urmă pentru cauza naționalităților, iar cea trimisă **lui** Bismarck sublinia crearea în România a noii dinastii Hohenzollern și relațiile de prietenie dintre români și bulgari 32• Acest ultim punct merită remarcat în mod special. Mai mult, orientarea 0.0.8. B. către Occident s-a resimțit și în alte documente. Astfel, Kisimov, în articolul său *Să rămânem strâmbi, dar să judecăm drept, avea să scrie mai târziu, printre altele: „Scrisorile adresate de compatrioții noștri din București și din alte părți* prințului Napoleon nu vor rămâne inutile. Putem aștepta cu încredere **simpatia** Franței și a celorlalte puteri (...) . Cum ar fi afectat echilibrul Franței dacă prinț-

ao Constantin N. Velicbi, *PyM'âHCKomo 11atţuo1uZJ1110 06u:>1Ce1tue u oc606oome.a11u-* me 6op6u Ha 67 >.azapc"tCama eMuzpatţwi (1750 - 1810 - 1810 - 1810) Men migration e par . bulgare (1850 - 1870), dans *C6opHU1" 6 na.wem 11a nporfjecop A.aeKca1107>p BypMo6* (Recueil en l'honneur du pr Alexan- dăr Sofia, 1973), p. 238-241; **M.** Enculescu, *Influen/a revolu/iei romdne de la **1848** asupra mişcdrii de eliberare bulgare* (L'influence de la r e v o l u tf o n roumalne de 1848 aur le mouvement de liMration bulgare), dans Annalele Universită, Bulgaria . Hiatoire, XXIII, 1974, p .

ai **M.** Dimitrov, *op. cit., loc. cit.*

Vezi copia scrisorii către regele Prusiei în arhivele Bibliotecii Naționale Cyril și Mohde din Sofia, Cod 116 , 3 , f. 37, precum și Al . Burmov , ***op** . cit.,* p. ***65.***

„Comunitățile clanubiene, care sunt în prezent două la număr, urmau să devină trei sub suzeranitatea Sublimei Porți și sub protectoratul marilor puteri?" [13]. La începutul anului 1868 , prin intermediul ziarului „ **Hapo^ocT** ", care purta încă subtitlul „ organul CCSB ", s-a încercat o întoarcere spre Occident. Profitând de eșecul planului lui Ignatiev și de dezacordul dintre Societatea *de* **Binefacere** *și guvernul Serbiei* , Ivan Kasabov a acționat împotriva unui acord sârbo-bulgar. 34• Influența românească asupra *fracțiunii emigrației* bulgare care fondase CCSB a continuat *și* după dispariția sa , așa cum vom *vedea* mai jos .

-1. A Doua Legiune Bulgară la Belgrad. Planul contelui Ignatiev și al diplomației țariste pentru crearea unui stat sârbo-bulgar sub protecția Rusiei, pentru care avuseseră loc negocierile menționate mai sus, a fost abandonat în **anii** următori , din mai multe motive. După cum am văzut deja , la Belgrad fusese înființată o școală militară , în *acord* cu Societatea de Caritate *și* Rusia - finanțată de Rusia , în care se înscriseseră **300 de** tineri , inclusiv 200 de bulgari ; existau și voluntari bulgari din Rusia și România . Așa s-a născut „ A Doua Legiune Bulgară a Serbiei " . *În același timp, Societatea de Caritate l-a trimis în Bulgaria pe bogatul farmacist bulgar din Belgrad, Farinteho* BPnli , care a vizitat principalele *orașe ale* Bulgariei și *a* înființat **comitete** de sprijin . În cele *din* urmă , ***armamentul*** trimis din ***Rusia*** **pe** Dunăre a fost descărcat în Serbia . Dar ***curând*** toate pregătirile au fost

13 Vezi articolul **republicat** de Kisimov în lucrarea sa *Hcmoputtec1tu pa6omu* (Probleme de istorie), în revista D' **hJirapc1rn C6up1rn** -. **III.** 1896, fasc. XIII, p. 765; vezi şi M. Enculescu, ***loc. cit.***

încetinite din cauza noii situații create de faptul că Turcia hotărâse să **retragă** de bunăvoie ultimele garnizoane pe care le mai avea în unele cetăți sârbești . în toamna anului 1867, guvernul Serbiei a fost încredințat reprezentantului diplomatic al Serbiei la Constantinopol, Ivan Jistıcı, care era în favoarea unei înțelegeri cu Turcia. De atunci, Legiunea Bulgară a devenit un obstacol . Cu toate acestea , *pentru* a nu dezamăgi Rusia , guvernul sârb nu a suprimat **-o** , ci a recomandat comandanților sârbi să facă tot felul de **dificultăți** bulgarilor din legiunea respectivă , pentru a - i forța să se retragă de bunăvoie. Intervențiile făcute la Belgrad rămânând fără rezultat36, Hristo Gheorghiev a apelat la ajutorul și

Intervenția Rusiei [14]. Dar diplomația rusă nu a clintit din loc, pentru că nici atunci, după ce sprijinise atât de ferm mișcările slavilor în Balcani , se producea o schimbare. Profitând de complicațiile cauzate de problema cretană și dorind să vadă tensiunea dintre Poartă și Grecia diminuată, guvernul țarist luase inițiativa convocării unei conferințe internaționale pentru a realiza o conciliere: spera să reușească astfel să modifice clauzele tratatului de pace din 1856, care îi interziceau să înființeze o flotă în Marea Neagră . În situația actuală, Rusia dorea să-și dovedească intențiile prietenoase față de Turcia și nu mai putea ceda vechiului plan al contelui Ignatiev.

În martie 1868, unii membri ai Legiunii au fost expulzați după ce sârbii, pentru a îndulci pilula pentru ruși, i-au acuzat de acte de indisciplină. În aprilie, membrii rămași ai Legiunii au demisionat, drept urmare, relațiile dintre guvernul sârb și Societatea de Binefacere, al cărei prestigiu fusese afectat semnificativ de aceste evenimente, s-au răcit. Până la sosirea lui Rakovsky în România, aceasta dominase emigrația bulgară, iar doar prestigiul, personalitatea puternică și ideologia revoluționară îi slăbiseră autoritatea. Însă tuberculoza severă, care a adus sfârșitul revoluționarului bulgar în octombrie 1867, îl exclusese deja cu câteva luni mai devreme din viața politică a emigrației și din problemele mișcării de eliberare . Nu a știut niciodată nimic despre încercarea eșuată a contelui Ignatiev de a forma un stat sârbo-bulgar. Se poate spune că, de la pregătirile pentru incursiunea Ceților lui Panaiot Hitov și Filip Totiu până la suprimarea celei de-a doua Legiuni Bulgare, Societatea de Bunăstare a *dominat* **din *nou*** *întreaga mișcare **de*** eliberare *din **Bulgaria*** la nord de Dunăre .

Din ianuarie 1868, Kasabov și grupul său (care era și cel al ziarului „ НароАНОСТ”) au profitat de fricțiunile apărute între guvernul sârb și Societatea *de Binefacere* pentru a se pronunța împotriva subjugării totale a acesteia din urmă față de diplomația rusă și împotriva hegemoniei pe care aceasta începuse să o exercite **din nou** . **din** a doua jumătate a anului 1867. Treptat **,** în **urma** întăririi comunității greco-turce și chiar româno-

■toques, precum și sosirea la București a tot mai multor membri ai Legiunii a Doua Bulgară de la **Belgrad** , definitiv înăbușită în aprilie 1867, tonul articolelor din această JURNAL a devenit mai colocvial, stilul său mai revoluționar.

Între timp, unii dintre membrii J. ^_g1on care au venit în **Ungaria** au format chiar mici *cete* care traversau Dunărea, alimentând și mai mult campania de proteste pe care diplomația austriacă și cea a Portului **încetaseră** să o mai conducă **,** mai ales de la incursiunile lui Panalot H1tov și Filip Totiu · Din păcate, această

Belu, unde a fost condus nu numai de compatrioții săi, ci și de o mulțime de români, precum și de anumiți agenți politici și unele personalități importante ale vieții politice și culturale românești, vezi Veselin Traikov, *I. C.* ***Pa1'o6c1'u, 6uoeparfiwi*** (G. S. Rakovski, hiografie), p. **355** și următoarele.

campanie a fost susținută de presa conservatoare din România, care **a făcut din** problema *cetelor bulgare* un mijloc de luptă împotriva guvernului liberal.

5. Guvernul român și problema *Cetei* **până în** 1868. Încă de la mijlocul lunii ianuarie 1868, ziarul conservator „ Țerra” acuza guvernul că se unește cu Prusia și Rusia pentru a instiga o revoltă în Est și că introduce clandestin arme rusești în Bulgaria. La care „ Roma nul ” din 22/23 ianuarie a răspuns imediat că ziarul de opoziție obținea aceste informații fanteziste din presa austriacă. De fapt, ziarul austriac „Fremdenblatt” publicase o corespondență de la București, în care se afirma că „ Comitetul Ruso-Bulgar” lucra deschis și discret, ajutat de subcomitetele cu care țara era plină, că obținuse arme și muniții și le depusese în porturile românești de la Dunăre pentru a fi introduse mai ușor în Bulgaria și așa mai departe.

„ Țerra” a reprodus și informații preluate din alte ziare adresate austriecilor, care susțineau - în realitate, fără temei - că existau *forțe Cheta* din ce în ce mai mari și mai numeroase. Astfel, „La Correspondance du Nord-Est” a specificat, conform corespondenței primite de la București, că existau șapte *forțe Cheta* de câte 500 de oameni fiecare, comandate de străini și care, staționate în diferite orașe românești, așteptau doar ordinul de a traversa Dunărea. O parte din arme și echipament erau depozitate în satul Trovoi, lângă Silistra . „ Tageblatt” din Viena afirma că forțele Cheta formate în România se duseseră mai întâi în Serbia și apoi în Bulgaria. Știri similare fuseseră publicate și în ziare franceze, precum „La Presse” pe 8, 10 și 11 februarie.

[38] Arhivele **Bibliotecii** Naționale **din Sofia.** fond 87, **II A** 8184, 8189, 8190, 8193; Al **.** Burmov, B'b.1a12 pcJCOmo na14u0Ha.iuio peBOA101fUOHHO iJBU.:>1Cem1.e *u* 6ueapc1Cama eMuzpalfuoHHa 6yp:JH:Oa81UI npea 1867-1869 *e. (Mișcarea* **național** -revoluționară bulgară și burghezia bulgară a **imigrației** în **anii** 1867-1869), în t tapaiecm Dper^ej **•. Sofia,** 1961, nr. 5, p. 36, nota **22.**

(stil nou) **40**, „La Correspondance generale”, „Memorial dp lo matique ”, „Le Journal des Debats”, „La France” din 10 februarie, organul liberal al presei franceze neoficiale, „L'Indépendant belge ” din 14 **februarie** , „ La Patrie ” din 11 februarie , „ Le Constitutionnel ” din 15 februarie etc. „ **L'** Etendard ” afirmase în mod similar , conform unei scrisori de la București , că existau patru cete cu un efectiv total de 2000 de „ sârbi ” (adică bulgari *)* , un anumit număr de cetățeni români și câțiva emigranți ruși . Toți **acești** oameni urmau să fie izolați lângă Giurgiu , așteptând ordinul *de* a intra în Bulgaria .

„La Correspondance du Nord-Est”, care avea corespondenți la Belgrad , Adrianopol , Istanbul etc., a oferit știri mai precise . Conform informațiilor de la Houstchuk, **acest** ziar afirma că Filip Totiu se afla la Slobozia , lângă Giurgiu , unde aduna oameni din orașul bulgăresc menționat . Un ofițer rus cu câțiva subofițeri și 150 de bulgari ar fi ajuns la Galați pentru a se alătura cetelor deja formate în mai multe orașe românești , a căror efectiv total era de 4.000 de oameni . Răscoala urma să izbucnească pe 15/27 februarie 1868, când se plănuia ca Filip Totiu să intre în Rustuchuk cu 2.000 de oameni și să incendieze cartierul turcesc . Aceeași procedură urma să fie urmată și în alte porturi de pe malul drept al Dunării , după care insurgenții se îndreptau spre Munții Balcani . Aceste știri au fost reproduse în „ Trompeta Carpaților ” , conform ziarului francez „ Le journal des Debats” din 15 februarie , care la rândul său le preluase de la ziarul austriac **42•** 1. În ciuda acestor afirmații specifice8 , autoritățile române din orașele în cauză nu au primit ordinul de a-l urmări pe Filip Totiu . Această operațiune a fost întreprinsă abia mai târziu, după intrarea în Bulgaria a chetei lui Hagi Dimităr . Mai mult, „Trompeta Carpaților ” , al cărei director era Cezar Bolliac , a publicat nu doar pasaje din presa străină, ci și știri directe. Astfel, în numărul din 30 ianuarie /11 februarie, sub titlul „Oocardes pansla ?Jisees”, ziarul

afirma deschis că un căldărar prusac de pe strada Stavropoleos fabrica o cantitate mare de cocarde purtând motto-urile „ Hapop;Ha rop]:(ocT ” (Mândrie Națională) și „(Ceo6oJJ;a **HJil'I** CM'hpT)) (Libertate sau Moarte). Era ușor de verificat acest lucru, întrucât strada Stavropoleos nu putea avea multe ateliere de acest fel și cu atât mai puțini gravori prusaci.

Ziarele românești, dacă nu poartă două date, sunt datate după stilul vechi, în timp **ce** ziarele occidentale **sunt** datate după stilul nou .

Vezi citările articolelor acestor ziare în 1 Țer a • din **4-7** februarie și în ı Națiunea românească ·din **7 februarie** 1868 .

„· Țerra ·din **16 februarie.”**

Ziarul adăuga că „așa cum s-a pronunțat împotriva unei insurecții a polonezilor hotărâți **să** moară pentru patria lor ˒ tot așa s-a pronunțat împotriva formării cetelor bulgare. Nu a făcut-o nici ca prieten al Rusiei în primul caz, nici ca prieten al Turciei în al doilea. Mai mult, bulgarii știu bine că «Trompeta Carpaților» nu le-a fost niciodată ostilă, dorind **eliberarea** POPOARELOR - subjugate. Totuși, având în vedere că România a declarat că va rămâne neutră, trebuie să respecte acest angajament față de marile puteri. Dacă s-ar face doar cocarde **,** nu ar fi nimic, ci era vorba despre «formarea cetelor de către un Comitet Ruso-Bulgar care urmărește **să** instige o insurecție în Turcia» (conform ziarului francez «Le Nain jaune » din 28 ianuarie), o insurecție care urma să fie declanșată de aproximativ 2000 de bulgari și români uniți (conform «L'Etendard», care a primit această veste de la Viena) 43• În cele din urmă, «Trompeta » „Carpaților” a publicat și pasaje din alte ziare, precum „La Presse” din 10 februarie , „Tageblatt” din Viena, „Le Constitutionnel” etc.

Ziarul „Romanul” a combătut aceste zvonuri, invocând ziarul francez „ La Patrie”, care susținea că existența șetelor nu era nimic mai mult nici mai puțin decât o invenție.44 Profitând de publicarea acestor știri, C. A. Rosetti și-a formulat atât propriul punct de vedere asupra problemei orientale în general, cât și - ulterior - opinia sa asupra rolului șetelor în eliberarea Bulgariei. Observând că lupta pentru libertatea popoarelor oprimate din Balcani nu era „propagandă sau influență moscovită”, așa cum susțineau oponenții acestor popoare, el citează **în** sprijinul acestei idei un scurt pasaj din „La Question d'Orient”, un ziar publicat în Belgia care era, după propriile sale cuvinte, „ziarul naționalităților din Balcani”. „Libertatea”, scria acest ziar, „este un pom care dă roade doar celor care l-au plantat cu propriile mâini și l-au udat cu sângele și sudoarea lor. Vai de popoarele care își primesc libertatea de la străini. Vor plăti întotdeauna scump pentru ea și nu vor ști să o păstreze, pentru că nu au știut să o cucerească prin propriile mijloace.” O. A. Rosetti declară că este de acord cu acest punct de vedere, nu fără a adăuga diverse alte considerații. În Prezență, el arată că popoarele din Est, rămase în urmă din motive binecunoscute și abandonate în plus de puterile occidentale, s-au găsit mult timp sub influența Rusiei. Este adevărat că în 1855 Franța a ridicat standardul naționalităților. Rusia susține aceleași principii. Dar a pretinde că mișcarea...

[43] **• Trompeta Carpaților • du 8/20 levrier, reproddt aussi dans** c **NațiMtt română** ı **du** 9 **levrier.**

" • Românul • du 27 janvier.

procesul de eliberare se desfășoară doar sub influența Rusiei este o greșeală gravă. Aceasta ar însemna că **aceste** popoare sunt lipsite de **inteligență** și de orice simț al naționalității și justiției **.** Dar dacă popoarele balcanice trebuie să se teamă de influența Rusiei, atunci de ce nu este menționată și cea a Austriei? Nu are Austria aceleași **tendințe** în Est ? Acum - adaugă imediat ziarul - nu prin amenințări și forță armată se va împiedica propaganda și influența Rusiei , ci, pe de o parte, prin obligarea Turciei **să** satisfacă, dacă mai este capabilă să o facă, toate revendicările legitime (ale popoarelor subjugate **-** *nn)* și, pe de altă parte, prin proclamarea clară și fermă a principiului neintervenției. **45**

C. A. Rosetti consemnează că acesta este punctul de **vedere pe** care l-a menținut întotdeauna, atât în România, cât și în exilul său de după revoluția din 1848. În concluzie, articolul din **Românul** adresează un apel către toate aceste popoare **:** „Pregătiți-vă, uniți-vă și nu urmați nicio altă politică decât cea care vă este dictă de legile de nezdruncinat ale națiunii, nu aveți altă credință decât cea în naționalitate și libertate. ” **46**

În perioada următoare, atenția publică s-a concentrat o vreme asupra interpelării **din** Cameră a lui P.P. Carp, un important lider al opoziției conservatoare , din 1 februarie, în care, pe lângă problema Chetei bulgare și **sârbe** , care era subiectul anunțat al interpelării , autorul aborda politica externă a României în general. Reflectând diversele opinii exprimate **pe** această temă, Carp a observat că existența Chetei nu era o chestiune pur internă **cu** implicații externe, ci o chestiune direct legată de independența României, adică de problema capitală a politicii sale externe . Analizând cele două soluții pe care le considera posibile - o alianță cu Rusia sau cu puterile occidentale - Carp a ajuns la concluzia că politica acesteia din urmă, favorabilă **păstrării** integrității Imperiului Otoman și categoric opusă „ **acțiunilor** conjunctive care ar duce la dezmembrarea acestuia”, nu era incompatibilă cu „ acțiunile patriotice izolate”; **În** sprijinul acestei idei, Carp citează două exemple: poziția Marii Britanii și a Franței în ceea ce privește unirea Principatelor și cea a Franței în chestiunea cretană. Cât despre **politica** țaristă, Carp a considerat-o ca având ca scop **provocarea** unei conflagrații generale, cu scopul de a cuceri Constantinopolul. Aceasta explică atât opoziția Rusiei față de detronarea lui Cuza, cât și dorința sa

C. A. Rosetti avea să dezvolte acest principiu mai târziu.
te • Românul 1 din **28 ianuarie.**

a unei alianțe a românilor cu sârbii și bulgarii, care ar putea aduce o „soluție rapidă" la chestiunea orientală, servind în același timp intereselor Rusiei.

În ciuda dorinței firești a guvernului român pentru o „soluție rapidă" la problemele sale, Carp considera că ar fi o greșeală să o accepte, deoarece ar însemna o ruptură totală cu Franța. El susținea că independența statală a României trebuie realizată printr-o politică liberă de influențe atât din Est, cât și din Vest. De aceea, interpelarea sa urmărea „nu numai să provoace o discuție , capabilă să facă lumină asupra problemei șetelor , ci și să elibereze guvernul din situația nebuloasă în care se aruncase " .47

Interogatoriul liderului conservator a fost întrerupt de mai multe ori de cei care doreau să-l readucă la subiect, adică la problema șetelor . Însuși Ion Brătianu a declarat că nu se așteaptă la o discuție privind direcția politicii externe a României . Acesta i-a răspuns lui Carp în cadrul aceleiași sesiuni, arătând că guvernul încearcă să urmeze o politică independentă, că s-a opus și se va opune în viitor oricui ar încălca drepturile poporului român. Dar atâta timp cât astfel de încălcări nu se produceau, guvernul intenționa să nu provoace pe nimeni. Brătianu considera că România , ca stat mic, nu trebuie să încheie alianțe ofensive și defensive, ci trebuie să se pregătească pentru a fi în măsură să impună respectarea drepturilor sale . „Să ne întărim, să ne organizăm, astfel încât în ziua în care se va pune această problemă să putem juca un rol în ea. Europa să știe că există aici un popor puternic, înarmat și organizat, care are voința de a-și apăra existența ..." . Subliniind că guvernul nu se simte legat „nici de politica Estului , nici de cea a Vestului, ci de politica noastră națională ", el a declarat: „Nu suntem în măsură să emancipăm alte popoare , pentru că până acum nu ne-am emancipat complet ". În același timp, însă, el a proclamat

7 Prin politica externă nebuloasă în care guvernul uberal aruncase România , P.P. Carp se referea la orientarea țării nu spre Prusia, ci în principal spre Rusia, de care Prusia se apropiase și îl sfătuise pe Col să facă același lucru . În consecință , la începutul anului 1868, o misiune diplomatică fusese trimisă în Rusia. Carp, precum și presa conservatoare , au lăsat să se înțeleagă că fusese semnat un tratat de alianță cu Rusia , care dusese la o re-

sement des rapports franco-roumains el 6tait considere comme une trahlson des lnUreta

carest, *Casa* Regala. dos. 32/1868; volr egalement N. Clachlr *Romdnia rn sud-estul Earopel* (La Roumanle dau le sud-est de l'ElD'ope), BucureşU, t968, p. 106 1qq.

veritabile du pay. Volr lil-deasua l'Ev^que Melchizedek, *Un episod diplomatic* (Un eplsode dlplomaUque), Bucureşti, 1907 ; volr e gal e m e u. t VI. Dlculescu, *op. cit.,* p. 474-475; v^ egil^mt co ^uponduce ente C«ol si Gortchakov, ArcMv« al Statului _^-

solidaritatea românilor cu toate popoarele care „aspiră la libertate " . Trecând la problema Chetei și a chestiunii armelor, așa cum a fost pusă de presa austriacă și franceză, precum și de conservatorii din România, Ion Brătianu mi -a spus că informațiile difuzate de aceste ziare nu au fost confirmate. În cele din urmă, l-a criticat pe Carp și opoziția, care făceau jocul străinilor acuzând guvernul că a dat adăpost Chetei și că s-a aliat cu Rusia împotriva Franței . 48 •

Pentru a lămuri opinia publică cu privire la chestiunea Chetei, guvernul a publicat un „Comunicat " în care se specifica că știrile despre formarea în România a Chetei formate din bulgari și sârbi, organizată chipurile de ofițeri străini pentru a pătrunde în Turcia și a provoca insurecții, fuseseră răspândite de „ provocatori străini " din România. Transmise de „cei care nu aprobă starea actuală de lucruri din România, aceste zvonuri au fost răspândite

prin telegramă în toate capitalele Europei ” . Guvernul și Camera au negat aceste zvonuri, declarând că Europa va fi în curând convinsă că în România domnește calmul absolut .

În urma acestui comunicat de presă, ziarele franceze <(Opinion nationale ›› și « Le Tf>mps ›› au recunoscut pe 10 februarie că unele ziare franceze neoficiale au publicat informații inexacte despre chetas 50•

ziare franceze și austriece au continuat să dea detalii despre șete, reproduse imediat în ziarele opoziției românești. Astfel, „Țerra ” a publicat, conform „Le Constitutionnel ”, informații conform cărora Filip Totiu ar fi organizat mici șete la Giurgiu, Călărași, Oltenița și Brăila51 ·» Trompeta Carpaț.j] or ” a publicat alte detalii privind șete care ar fi trecut prin Călărași sau Nicopol. Conform „La Presse” din 23 februarie , șetele nu ar fi fost decât avangarda armatei regulate pregătite de prințul Carol pentru a declara România stat independent62 •

În paralel cu această campanie de presă împotriva guvernului , avea loc o ofensivă diplomatică. Astfel, marchizul

Vezi dezbaterile Camerei publicate în •Românul ı din 2, 3, 4 și 5 februarie . " •Românul ı din 5-6 februarie .
60 • RomAnul ı din 9 februarie .
61 • Țerra ı din februarie 20 .
62 Este vorba despre Panaiot Hitov. Ziarul francez nu spune acest lucru, dar • Trompeta Cârpățil sau Au adăugat cu răutate că, dacă nu s - ar fi specificat că Panalot se afla la Belgrad , ar fi putut fi confundat cu I. Panaiot, onorabilul nostru primar . Ziarul voia să insinueze prin aceasta că acesta din urmă se afla și la bulgari. ahl&i că mai târziu același ziar avea să o afirme deschis. Toate aceste informații au fost preluate din ziarul francez Le Constitutionnel ı, precum și din • Bull eUn International .

de l' Foustier , ministrul Afacerilor Externe al Franței , a cerut la 23 ianuarie (stil vechi) ambasadorilor săi la Bertoldo , Londra și Sankt Petersburg , precum și consulului francez la București să protesteze împotriva declarațiilor guvernului român privind chestiunea sarcinilor , lucru pe care l - au și făcut . 53. Guvernul român a răspuns reprezentanților Austriei , Franței și Marii Britanii că va examina cu atenție problema și că va dizolva orice sarcină sub acoperire .

La 2 februarie 1868 , ambasadorul Austro - Ungariei la Constantinopol , bine informat de agenții săi și mai ales de cei ai serviciului de spionaj turc , a declarat că în România , pe malurile Dunării , se formau șete care așteptau doar o ocazie favorabilă pentru a traversa fluviul , precizând că acestea erau organizate de ofițeri ruși . 55 • Încă la începutul lunii februarie 1868 , Sehpffer , agent consular francez la Roustchouk , a relatat la Paris că la Zimnicea , Călărași , Oltenița și Brăila se pregăteau șete care urmau să fie formate cu scopul de a provoca dezordine în Bulgaria . De asemenea , a afirmat , la fel ca și „ Trompete . Carpaților ” , că recent două șete trecuseră Dunărea , una la Bogata , cealaltă lângă Grindu . 56. Câteva zile mai târziu , Poarta și - a anunțat reprezentanții de la curțile europene că în diferite părți ale României se aflau șapte șete , însumând 450 de oameni , care așteptau momentul potrivit pentru a traversa Dunărea . Ambasadorul turc la Viena a invitat guvernul austriac la București . Marele Vizir a cerut , de asemenea , reprezentanților diplomatici de la Constantinopol să îndemne puterile garante să intervină la București . În cele din urmă , Poarta solicitase direct guvernului român să ia măsurile necesare .

Confruntat cu o astfel de campanie , Ștefan Golescu , prim - ministru și ministru al Afacerilor Externe , a adresat la 16 februarie o scrisoare (stil nou) reprezentanților diplomatici ai Înaltelor Puteri la București , în care și - a exprimat uimirea că în țările lor continuau să se răspândească știri false conform

cărora la București se formau tehte ostile Turciei . Funcționarii diplomatici își ceruseră să „ convingă guvernele lor de adevărata realitate ” , având în vedere că aceste zvonuri „ au un scop ascuns și premeditat , constituind chiar o amenințare la adresa… ” .

63 VI. Diculcscu, **op.** cit„ p. **475-4/G.**

M *J(or;y.1Mnmu* aa *67>11zapc1>ama ucmopu.<i>,* V, p. 74.

65 A se vedea raportul lui Prokesch în opera de artă, **Y,** p. 78. Vezi și V. Paskaleva, *llo.1umu-,.ama Ha Aecmpwi u 6'b/1Zapc1>omo-1tal.ţuo11a.ino aeu:HCeHue om KpUMC1>amaeouna* ao Oceo6o *:Heaenuemo* llberatlon), dans «lfaeCTRR Ba M&cTHTYT BoTee-JleecKR ·, Sofia, 1959, nr **3,** p. 114 mp.

" Volr son rapport dans *J(or;yMenmu aa 6'b11zapc1>ama ucmopwi,* p. **200-201.**

„securitatea statului român.” Circulara se încheia cu asigurarea că fuseseră luate noi măsuri pentru a preveni orice tentativă de traversare a Dunării de către Cheta înarmați **57•**

Mai mult, Turcia începuse **să** concentreze trupe pe malul drept al Dunării. A. G. Golescu, agentul român la Poartă, urma să verifice veridicitatea acestor informații și, dacă acestea corespundeau **realității** , să protesteze împotriva măsurilor nejustificate. 58• Mai mult, Ștefan Golescu a avut interviuri pe această temă cu agentul austriac la București, care a susținut că guvernul român încerca să răspândească zvonul că tulburările din regiunea Dunării erau invenții ale austriecilor, cu scopul de a-și acoperi propriile intenții față de Poartă 59 și de a justifica formarea în Imperiul Otoman a unei legiuni poloneze ajutate de guvernul Austro-Ungariei. 60• La Paris, C. Crețulescu, agentul diplomatic român, a fost primit în audiență de o oră de marchizul de l'foustier, care a susținut că era bine informat despre șete. bulgari antrenați în România. Crețulescu a calificat această veste drept falsă și răuvoitoare, adăugând că, după toate aparențele, Franța nu vedea cu ochi buni politica antiotomană a României ·

Pe 24 februarie/6 martie, „Trompeta Carpaților” a susținut că întreaga presă europeană relatează despre Cheta bulgari antrenați în România; doar „ L'Indépendance belge ” și „La Liberté”, cunoscuți sub numele de rusofili, au contestat acest fapt. Pe 14/27 martie, „ Trompeta Carpaților” a publicat, potrivit „Telegraful” din Sibiu, care **la** rândul său preluase informațiile din ziarul austriac „ Osten”, statutul organizației secrete bulgare , în 15 articole .

În fața acestor atacuri, presa neoficială românească nu a rămas pasivă. Pentru a -și combate adversarii cu propriile arme, „Românul” a reprodus pasaje din ziare străine care nu dădeau crezare **unor** astfel de știri. Adăuga că „conform anumitor ziare germane, zvonurile despre staționarea bulului chetasului fuseseră lansate de susținătorii fostului principe domnitor ”.

67 Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, vol. 126, dosar **101/1867,** f. **175 - 180.** Vezi și Arhivele Statului-București, ***Casa Regală,*** verso. **3·1/1868,** f. **1-2.**

6a Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, ***loc. cil„*** **f. 175.** Aceleași directive au fost comunicate și **lui** Creulescu, agentul român **la** Paris.

oe ***J(orresponde11zen des J\.aiserlic/1-1\. unigliflen 111inislerium des Aussern,*** Viena, **1868,** I, **2,** p. **66** sqq., apud Tr. lonescu-Nișcov, ***op. cil„*** p. **385.**

10 De îndată ce agentul nostru diplomatic, **D.** Brătianu, a telegrafat din Viena, vezi Arhivele Statului - București, ***Casa Regală,*** doi. **35/1868,** f. 2.

și ***Ibidem,*** **f. 2.**

Vezi , de exemplu, numărul din **19/31 martie, care** citează , conform Le Courrier Français, știri referitoare la formarea noilor ***lc/elas bulgare*** în România.

Cuza, care a căutat să provoace un conflict între români **și** Poartă. El citează, de asemenea, „ L'Independance helge”, care în numărul său din 1 martie susținea că guvernul francez și organele sale de presă au dat crezare zvonurilor false, precum și „ La Liberte” din 28 februarie , care scria că marchizul de Moustel fusese informat

despre acest lucru de către un deputat al opoziției române. 63 În „Romanul” din **1** martie , B. P. Hasdeu, un prieten binecunoscut al lui Rakovsky și al mișcării de eliberare bulgare, într-un articol intitulat *,, Misticismul* dreptei *", a atacat* afirmațiile lui P. P. Carp în Cameră pe tema *cetelor.* „Românul” din 2 martie a reprodus cu satisfacție concluziile revistei săptămânale „Ost” din Viena: „Romanul-foileton al bandelor bulgare, chipurile organizate pe Dunărea românească, și-a atins scopul, monopolizând o vreme atenția publicului **,** dar astăzi nimeni nu mai crede în el. Deși la mijlocul lunii martie atacurile ziarelor conservatoare încetaseră în mare parte, „ Românul ” a continuat să le combată, acuzându-le că și-au luat informațiile din presa străină **.”**

În ziua în care Ion Brătianu a trebuit să recunoască existența unei organizații bulgare la București, a declarat că îi era imposibil să o interzică, de îndată ce o organizație similară, care avea legături cu Rusia, exista chiar la Constantinopol. **65.** Astfel, conchide VI. Diculescu, „România a luat oficial sub protecția sa activitățile emigranților bulgari.” **86.** În legătură cu această chestiune, Ion Brătianu a declarat în ședința Camerei Deputaților din 24 martie: „Să știți, domnilor, că nu a existat în România niciun bulgar înarmat și, cu toate acestea, întreaga Europă, pe baza unei simple scrisori trimise de aici și a unei simple întrebări a unui deputat, întreaga Europă, spun eu, a afirmat că țara noastră este controlată de bande bulgare conduse de ruși, că suntem aliați cu rușii, că demolăm Imperiul Otoman **1> 67.**

Controversa dintre „Românul” și presa conservatoare a continuat, ziarul arătând prin extrase din presa franceză că formarea *cetelor bulgare* și transporturile de arme din Rusia erau pure invenții. În sprijinul acestor acuzații, a reprodus un pasaj din „Journal de Debats” din 5 aprilie care relata că la Varna „ tot ce se scrie la Constantinopol este crezut orbește” (aluzie la rapoarte diplomatice și corespondență din ziare) împotriva României, împotriva principelui domnitor și împotriva...

83 **• Românul • din 26-27 februarie.**
" • Românul • din 10-12, 16 și 17 martie .
„După cum a raportat la 6 martie de către baronul von Eder lui von Beust, apud VI. Diculescu, op. cit. p. 475.

88 *Ibidem,* **p. 476.**

87 • Românul • din 25-27 martie .

guvernul său, deoarece acestea sunt considerate instrumente ale politicii rusești. Am inventat multe (...) am inventat *cetele* ... »[15]

Publicarea acestui gen de știri în „Românul" a provocat, firește, o reacție din partea „ Țerra". În numărul său din 20 aprilie , acest ziar a susținut că ***șetele*** au existat într-adevăr , și că acest lucru a reieșit nu doar din declarațiile presei străine și din conținutul notelor diplomatice, ci și din propriile investigații . „ Există fotografii ale unor grupuri care reprezintă voluntari în uniformă; croitori din București care au preluat comenzi pentru uniforme destinate tocmai acestor grupuri; medalii care au fost bătute pentru a le fi distribuite; în sfârșit, nu numai că aceste brățări au existat, dar încă există, așa cum se arată în „Le Journal des Debats" din ***14* aprilie** ..." Informații din acest ziar și din „Constituționalul " din 5 mai [1969] confirmă existența ***șetelor*** în ***România*** .

După încheierea campaniei de presă conservatoare, a avut loc la rândul său o nouă intervenție a Porții , la care AG Golescu a fost autorizat **să** răspundă, pe **12 mai** , că au fost luate toate măsurile pentru interzicerea incursiunilor șetelor *,* dar că venirile și plecările indivizilor izolați cu acte de putere nu pot fi împiedicate . ***70*•** Poarta s-a declarat mulțumită de acest răspuns. În ciuda tuturor lucrurilor, în Franța, comunicată de Crețulescn la **2** iulie **1868, au continuat** să circule zvonuri despre formarea șetelor și despre o iminentă proclamare de independență din partea României. 71·

6. Comunitatea ***bulgară*** din București. În ciuda „ măsurilor " anunțate, guvernul Golescu, al cărui ministru de interne era Ion Brătianu, nu a făcut nimic pentru a încetini formarea *chetelor. Acest lucru s -* a datorat în mare parte faptului că opinia publică românească simpatiza deschis *cu* mișcarea de eliberare bulgară. La o lună și jumătate după incursiunea lui Filip Totiu, Iorgu Caragiale a compus și a jucat *la* Brăila piesa intitulată Bătălia bulgarilor *sub* ***comanda*** *voievodului Filip* ***Totiu*** *împotriva* ***turcilor, piesă*** care a fost jucată și în alte orașe .

Pentru cei aproximativ o sută de foști membri ai Legiunii Bulgare din Belgrad, aflați acum la București, reprezentarea unei astfel de piese însemna un îndemn de a urma exemplul lui Panaiot Hitov și Filip Totiu. Aceste piese, apelurile revoluționare ale „ НарОАНОСТ ", protestele „ Romanului " împotriva atrocităților otomane comise împotriva populației civile pașnice din Bulgaria în timpul raidurilor celor două ***Cete,*** toate acestea stârniseră în rândul tinerilor o entuziasm care îi făcea să simtă nevoia unei organizații capabile să-i conducă eficient. Căci CC8. B. era practic suprimat, iar ***Societatea*** de ***Binefacere*** era deschis împotriva oricărei activități revoluționare și, în special, împotriva formării și intrării în Bulgaria a ***Cetei. Cu siguranță, cea*** mai presantă problemă era cea a resurselor financiare, destul de substanțiale, necesare pentru echiparea și înarmarea acestora , precum și pentru întreținerea lor odată ce intrau în Bulgaria . Să nu uităm că, doar pentru întreținerea chetei lui ***Panaiot*** Hito-v și a **celor 30 de oameni ai săi,** se cheltuiseră nu mai puțin de **6055 de *„*** groși ***" 13 - din*** **28 aprilie** , data traversării Dunării, până **pe 20** august , data sosirii acesteia în Serbia.

În ceea ce privește starea de spirit a emigranților bulgari din România, în februarie 1868, Zaprianov , profesor în **Giurgiu** și membru al CC8.B., scria în „ НаронНосТ " despre entuziasmul și dorința de luptă a tineretului bulgar aparținând păturii nevoiașe a emigrației , în contrast cu indiferența negustorilor , bancherilor ,

&S · **Romanul** 1 din ***31 martie*** .

antreprenorilor și fermierilor bogați . El invoca necesitatea unui efort comun al acestor două categorii sociale , dintre care unele ar participa direct la lupta pentru eliberarea Bulgariei , în timp ce altele ar asigura fondurile necesare pentru crearea , în diferite orașe din România , a unor societăți sau comunități care ar organiza apoi tehete similare cu *cele* din **1867** .

Ideea a fost reluată în mai 74 , iar în iunie a luat naștere societatea propusă de Zaprianov , pe temeliile puse la București de același Ivan Kasabov, care fusese sufletul ***Comitetului Central Secret*** Bulgar . Numele acestei organizații a emigranților bulgari era „ E'hJirap1w o6^e('TBO " (Comunitatea **Bulgară**) 75. La scurt timp după aceea , **au fost** organizate filiale în unele orașe de provincie 16.

73 D. T. **Stra^imiro\·,** ***op.*** **cil., p. 400.**

7' D. Kosev, K'b.w ***ucmopUR,ma*** **.. . , p.** 17.

75 **Al. Burmov,** ***Bo.nzapc„omo*** *uu^^it^wo* **...** , **p .**

76 Vezi Circulara trimisă **de cei șapte membri ai** ***Comunității*** **către BulgMK-urile celorlalte orașe din România, invitându-i** să **formeze** filiale până la **întocmirea statutelor , în Arhivele Bibliotecii Naționale Chiril și Metodiu din Sofia, fond 5** , **nr.** **4**, f. 3.

acapara din nou majoritatea emigranților, animați de aspirații revoluționare. Scopul său real era de a strânge fondurile necesare pentru înființarea de cete care urmau să treacă apoi în Bulgaria. Evident, pentru a-și camufla adevăratele scopuri, noua organizație s-a dat **drept** o societate culturală filantropică · Conducerea Comunității Bulgare a ***fost asigurată de un comitet format din șapte persoane***, liderii politici eficienți fiind Ivan Kasabov și D. Tzenovitch . Mai degrabă decât dintr-o convingere profundă, câțiva bulgari bogați, care gravitaseră anterior spre ***Societatea de Binefacere,*** dar erau dezamăgiți de atitudinea sa excesiv de conservatoare și de supunerea excesivă față de politica țaristă, s-au alăturat Comunității ***Bulgare. Numele*** lor sunt menționate în „Jurnalul" Comunității, fondată la 9 iulie **1868** , în scopul strângerii de fonduri. Să-l menționăm pe Constantin Ciocan, un comerciant bogat și fost membru al ***Societății de Binefacere,*** care a donat **100 de** napoleoni, o sumă considerabilă în comparație **cu cei 20** de napoleoni donați de Dumitru Tzenovitch, un bancher cu un capital de **30.000** de ducați. Să-l menționăm și pe comerciantul G. C. Solakoglu, 77 care a donat 50 de florini de aur etc. 78• ***Comunitatea Bulgară*** era o organizație juridică, formată cu știrea guvernului român. În „Jurnalul" Comunității se găsesc numele majorității membrilor săi și simpatizanților cunoscuți. Nume **cu** rezonanță românească, precum Anton Alexandru, P. Panaitescu și alții, aparțin în general **către** bulgarii asimilați, așa cum a făcut și Constantin Ciocan, deși nu este exclus ca organizația să aibă adepți și printre români. Faptul este cert, desigur, pentru C.A. Rosetti și alții. Mai mult, pe originalul „Jurnalului", unul dintre membri a notat cu creionul că negustorul Constantin Ciocan era în contact cu Boerescu și Kogălniceanu. Știm, de asemenea, despre sprijinul acordat Comunității de către C.A. Rosetti și ziarul „ Românul" 79•

Comunitatea ***bulgară*** a oferit sprijin financiar pentru instruirea , echipamentul și acțiunile dincolo de Dunăre ale ***Cetei,*** conduse de Hadji Dimitar și Stefan Ka^adja, precum și pentru cea a lui Filip Totiu, care urma să-l servească și să-l sprijine pe primul în scurt timp · ***Cheta lui*** Hadji Dimitar a traversat Dunărea pe 6 iulie 1868, iar trei zile mai târziu, pe 9 iulie, membrii ***Cominaüté-ului bulgar*** s-au adunat pentru a strânge fonduri, întrucât în vistierie

" Les commerçants de la famille Solakoglu avaient soutenu la révolution de 1848, ce qui explique leur actuelle orientation, voirC. Veliclii, ***bulgarii din Țara Românească..*** . p. 273.

'? C. Vellchi, ***C.A.Roselti fi Comunitatea bulgară*** (C. A. Rosetti et la Communauté bulgare), dans ***Omagiu acad. P. Constantinescu-Iafi,*** București, 1965, p. 527—532.

79 *Ibidem,* p. 531-5:12.

al Comunității „ nu **mai** erau bani " 80· Cu această ocazie a fost scris „ Jurnalul " **menționat mai sus** .

Totuși, Unitatea ***Bulgară*** nu a avut un caracter revoluționar 81• De fapt, ea nu făcea decât să continue 0.0.SB, de la care moștenise aproape în întregime pozițiile ideologice dualiste, exprimate în cunoscutul „ Memoriu " din 1867.82 În schimb, ziarul Comunității, „ НарОАНОСТ ", avea **un** stil mai înflăcărat, iar Comunitatea însăși nu ezita să practice acțiuni revoluționare atunci când acestea puteau fi utile **cauzei** . Atitudinea sa în timpul acțiunii chetei ***lui*** Hadji Dimităr este caracteristică pentru ideologia și modul de acțiune al acestei organizații. Comunitatea a contribuit, fără îndoială, la echiparea și înarmarea **sa.83** Și, în acest scop, Kasabov a tipărit **la** București o proclamație revoluționară adresată poporului bulgar și semnată, pentru un efect mai mare, de „ Guvernul Provizoriu Bulgar al Balcanilor ". Comunitatea Bulgară i - a înmânat, de asemenea, lui Hadji Dimitar textul unui nou memorandum către Sultan, care susținea soluția dualistă la problema bulgară , precum și o scrisoare către ambasadorii Marilor Puteri la Poartă. Aceste materiale au fost găsite de turci după distrugerea chetei. Ultimele două documente **85** se refereau la Memorandumul din 1867 , iar scrisoarea

către ambasadori explica de ce s-a recurs **la această metodă de luptă** . De asemenea **,** sublinia speranțele pe care poporul bulgar le-a pus în sprijinul Marilor Puteri. Din aceasta reiese clar dublul joc al comunităţii bulgare , în sensul că, în absența celui mai mic Bigne favorabil din partea Sultanului pentru soluția dualistă a problemei bulgare, aceasta a întreprins imediat acțiuni mai radicale.

^ **Ibidem, p. 530. Pentru alde llnanciere furnizate de bulgarii din Ploiesti, vezi Ivan Kasabov,** *op. cit.,* **p. 102.**

^ **Volr Al. Burmov,** ***Xaa:JtCu J(u.uumpoBama trema u*** *B'bMapc'IComo* ***06U,feCTn80*** 6 ByKYpew. **(La tcheta de Hadjl Dimltăr et** la **CommunauU** *bulgare* **de București), dans •** 0 **Tel** \ Ilaucail ·, **X , Sofia** , **1sqq.8 ;** J1eecw *e Ha'lO.J1HtZma ucmopu.R* na *B* ue a *p* c 'IWUf, *peeo.1uou,uo1reH* ***u,eHmpaJ1,e1f,*** 1>0MUmem **(V.Levski aux prmJers temps de l'bistoire** ***central relugation)*** **care considera acest organ cultural** *, dar* Si **autorul philatlon** *;* **avea scopuri politice .**

^ **Al. Bunnov,** *B'bJieapc1romo* HaU,UOlla.Jl,HO ..., **p. 36-38.**

^3 **Această lipsă este certă, deşi D. Seludko, Kaca6o6,** ***M a*** **u,** ***u u*** u **u** ***JleBc1*** >u **(Kasabov, Mazz.ini et Levski), în •** McTopH'lec1m IIperJieJJ: · **IV, Sofia, 1948, fasc. 4.-5, p.** 465 **sqq · alnsi ca AA Nikol&ka, fara fundatie solida, sustine contrariul . Vezi Al. Burmov,** E'h.urapcHOTO ua^uouaJIHO **. . . , p. 37 , nota 27 .**

^ **Textul este publicat în · L'Etoile de l'Orient · din 2-4 februarie 1869. Pentru figuri, vezi aceeași listă în D. Tzenovitcb, în Arhivele Bibliotecii Naționale Chiril și MHode din Sofia, colecția citată.**

Ediții V o k **10 " ale acestor documente în Al. Burmov, *** *EweapcKomo* ***lta^U0H^H0**** .... **p. 37 și notele** 29 **și 30.**

Se poate spune că pentru comunitatea *bulgară,* acțiunea lui Hadji Dimităr a fost ca o transpunere practică a programului său .

7. Incursiunea lui Hadji Dimităr și Stefan Karadja. Asistența oferită de autoritățile române. Cei doi lideri ai *chetei* , care s-a unit curând într-una singură, au beneficiat de o vastă experiență. Hadji Dimităr fusese haiduk în *cheta* lui Panaiot Hitov din anii 1860, după care făcuse parte din alte formațiuni. Hitov îl trimisese la București în 1864 pentru a vedea ce se întâmplă cu Rakovsky, al cărui adept a devenit. După cum am menționat deja , a format o *chetă* la București sub propria comandă și, din nou la instigarea lui Rakovsky, a trecut din nou în Bulgaria. Înapoi în România, a intrat în contact cu alți căpitani de *chete* - Jeliu și Stefan Karadja - și apoi a plecat din nou spre Bulgaria. Karadja trecuse și el prin Bulgaria de mai multe ori cu haidukii săi 86•

Ceta s-a format destul de repede. Dintre cei 125 de oameni ai săi, 32 proveneau din familii de țărani săraci și 15 din familii de mici comercianți sau artizani. Mulți dintre ei fuseseră deja haiduci. Doi fii ai unor emisari bulgari în România țineau pentru prima dată o pușcă. *Ceta* includea și doi soldați: unul dintre ei, Ivan Hristovic, care era de fapt *comandantul militar al Cetei,* urmase o școală specială în Rusia și fusese ofițer în armata rusă de o vreme. Ajuns în România și înrolat în Cetă , a efectuat exerciții militare împreună cu alți membri ai Cetei într-o pădure de lângă Buzău . Al doilea urmase o școală militară în Serbia.

Antrenamentul Chetei , modul în care era înarmată și traversa Dunărea și, în general, toate fazele acțiunii sale au fost descrise pe deplin în memoriile (publicate în 1896) ale unuia dintre oamenii săi, Hristo Makedonski, apropiat de Rakovski, Hadji Dimităr și Stefan Karadja. El însuși avea o experiență destul de bogată, deoarece fusese haiduk, apoi voluntar în armata româna în 1866. Pregătirile pentru Chetă începuseră în iarna anilor 1866-1867. Makedonski indică cu precizie magazinele negustorilor brăileni în curțile cărora se pregăteau munițiile, precum și numele donatorilor și sumele *respective* (frații Cheaparov , Vasil Petrović etc.) 89 . După care toată lumea s-a dus la Țiganca , așa cum am văzut deja .

5* Zina Markova, *Uemam* na Xadtvcu UuMumbp u Cme^ait Kapadstca* (La *tehila* de Hadji Dimităr et de Stefan Karadja). Sofia, 1967, p. 43 mp

17 *Ibidem,* p. 128.

88 ore. Makedonski, *op.* cit,, p. 37

!9 Ibidem, p. 38.

În final, Iakedonski descrie plecarea sa spre Belgrad și întoarcerea membrilor Legiunii în România, după suprimarea acesteia. Acum încep pregătirile pentru *cetele* lui Hadji Dimităr și Stefan Karadja. Unii dintre oamenii lor au comis - diverse ilegalități, dar - adaugă Iakedonski - „poliția românească a fost destul de indulgentă cu noi (...) și a închis ochii la multe lucruri ” .90 Iakedonski oferă și textul (scris de Kasabov) al *Proclamației* către *poporul bulgar,* emisă în numele „ Guvernului Provizoriu Bulgar al Statelor Balcanice ”, care de fapt nu exista, o proclamație distribuită membrilor telietei *pentru* distribuire în Bulgaria.

În momentul considerat cel mai favorabil, au părăsit Bucureștiul spre Giurgiu. Plecarea este descrisă în detaliu de Hristo Makedonski și, întrucât aceste detalii sunt revelatoare în ceea ce privește atitudinea autorităților române, vom reproduce câteva pasaje (cu anumite explicații suplimentare între rude): <c Într-o

zi frumoasă, spre sfârșitul lunii iunie cred, în timp ce oamenii noștri se antrenau, ni s-a spus să ne adunăm cu toții la locul numit „Tabacaria” (adică în cartierul „Tabaci” din București) , unde soseau voievozii (comandanții de *cete)*. Un prânz foarte copios ni s-a servit tuturor celor care urmau să traversăm Dunărea. A fost o solemnitate impunătoare, care i-a electrizat și mai mult pe oamenii noștri și le-a făcut cauza noastră să pară și mai sacră. Am participat cu toții și au venit și mulți alți bulgari, precum și mulți oameni în general, inclusiv chiar și comisarii de poliție români. Voievozii au vorbit, la fel ca și alți bulgari prezenți, iar inimile ne-au bătut mai repede (...) Această solemnitate a fost ca o sărbătoare oficială pentru membrii clietei , ca un ultim rămas bun din partea celor care se ocupaseră de ea ...

<c După -amiaza, spre seară, urma să plecăm spre Giurgiu, un membru al *chetei* lui St. Efan Karadja , Pt Stefan Toptandjiu, originar din Sliven, membru al *chetei lui Hadji Dimităr* , (...), urma să însoțim carele încărcate cu arme și lucrurile oamenilor. Trei căruțe, trase de boi sau bivoli, au fost încărcate și am plecat spre Giurgiu, bineînțeles după căderea nopții . Căpitanul Nikola Matchedonski, care dăduse treizeci de puști oamenilor noștri și care era în serviciul României (adică ofițer în armata românească), ne-a însoțit, escortat de un soldat, până la barieră. La ieșirea din București, s-a dus la oamenii din golf și le-a spus să lase să treacă căruțele, care erau încărcate cu efecte militare pentru Giurgiu (...) Căpitanul

110 *Ibidem,* p. **42.**

și soldatul (probabil ordonanța sa) s-a întors și am pornit spre Giurgiu ."

Makedonski relatează apoi momentul sosirii la Giurgiu, unde *cheta* s-a oprit la cărămidaria unui bulgar pe nume Vâltchu, din Kazanlâk. Bărbații mergeau în grupuri de 10 sau 15, unii în căruțe, alții pe jos , ca și cum ar fi fost negustori sau muncitori . " A doua zi, la Giurgiu , au încărcat o altă căruță cu biscuiți , așa că am plecat spre Petroșani cu patru căruțe ." Makedonski arată că au ajuns la pământul unui bulgar, al cărui nume nu-l dă. De fapt, era pământul prințului Știrbei, arendat fraților Atanas și l\Iiha.il Koloni 91, bulgari de origine. În ceea ce privește armamentul chetei , Makedonski repetă că 30 de puști fuseseră donate de către menționatul căpitan Nikola l\latchedonski 92, bulgar de origine și căpitan în armata română.

Următorul capitol din memoriile lui Makedonski, intitulat ,, *Trecerea* ***Dunării*** " , descrie plecarea țței *din* Petroșani și marșul acesteia de-a lungul malului românesc al râului până la punctul în care urmau să-l traverseze, în punctul culminant al unei insule unde urmau să petreacă noaptea. După relatarea întâlnirii lor cu un bărbat călare , „un român cumsecade, un muncitor ", care „a promis că nu va spune nimănui ce văzuse ", Makedonski descrie popasul pe insulă, unde *țțea* a rămas ascunsă toată ziua. Din descriere reiese clar că locul nu putea fi mai bine ales. Dunărea, lată, dar puțin adâncă în acest punct, este acoperită de sălcii pe malul românesc. Foarte aproape de malul turcesc se afla - așa cum este și astăzi - o insulă numită Gîsca, destul de lungă și acoperită de crânguri de sălcii, astfel încât ascundea vederea spre malul turcesc . Acesta este motivul pentru care *țeta* a ales tocmai acest punct pentru a traversa râul cu bărcile. Chiar dacă cineva i-ar fi văzut, sosirea lor pe insulă nu însemna că trecuseră granița, **întrucât** aceasta aparținea României . Între insulă și malul turcesc, Dunărea este adâncă și îngustă: acesta este talvegul și , prin urmare, și granița . Makedonski notează că *Cheta* a avut „ o discuție aprinsă cu poliția românească, care ne descoperise și voia să ne aresteze ".93 Desigur, nu putea fi poliția românească, ci pur și simplu grăniceri. Dacă voiau să -i „ oprească ", era

[91] Mihail Koloni, un bulgar din Sliven, profesor la București, a devenit tutore al copiilor prințului Alexandru Ghica, pe care l-a însoțit la Atena și apoi la Paris, unde, potrivit Zinei Markova și altor istorici bulgari, a luptat pe baricade. Vezi Zina Markova, ***op. cit.,*** p. 66

[82] Episoadele menționate aici se regăsesc în capitolul „Pregătiri", având ca subcapitole, printre altele, „Prânzul în raionul Tabaci ", „Încărcarea armelor și bagajelor", „La barieră", „ Giurgiu ", „ Petroșani " (pp. 44-47).

93 ***Ibidem,*** p. 49.

astfel încât să existe un **post, că erau numeroși** și înarmați **, cum** este **firesc. <Asta** e - adaugă fakedonski-ul **- Karadja** a aranjat **totul și nu s-a întâmplat** nimic . Pe insulă, adăpostiți **de sălcii, înainte de** a pleca, **au depus jurământul** și **au ales** purtătorii de stindard ai celor **două** chete, **o solemnitate care** a durat **ceva** timp , **întrucât erau 128 de oameni** în **total . 94• Cu siguranță, grănicerii români au toți** YU.

În noaptea de 6 spre 7 iulie , **bărbații** s-au îmbarcat într-o **barcă mare , cu scânduri, navigând cu** cea **mai mare** grijă, deoarece trebuiau **să evite** atât **patrulele** turcești **de pe** Dunăre , **cât și grănicerii români** , **pentru a nu** cauza **probleme guvernului român, care, trebuie menționat** , nu ne- a împiedicat **în niciun** fel **și** , **dacă** ar fi **vrut , ar fi putut să ne cauzeze dificultăți, deoarece** nu **putea să nu fie la curent cu pregătirile noastre și cu tot ceea ce făceam** . 116•

Un foc de **armă , tras** accidental **, i-a alarmat din păcate pe** grănicerii **turci ,** care au năvălit **asupra** tclzetei **chiar în momentul în care** aceasta debarca pe malul bulgar **.** A **avut loc** o **scurtă** încăierare , urmată **de** lupte **cu** detașamentele **de jandarmi** . Turcii până la **vârful** Buzlu dj **a unde , după cum** se știe , **Cheta** , **înconjurată** de **numeroase forțe turcești, a trebuit** să se **predea.**

Din **toate acestea, este clar că autoritățile române - în primul rând poliția și orașul București, precum și** armata **în** general **- nu numai că știau despre, dar au și ajutat pe deplin la pregătirile pentru trecerea** Dunării **. Acest lucru este de înțeles dacă știm** cine **erau** de fapt aceste autorități **: prefectul poliției era Coustantin Ciocîrlan, Corneliu** Lapati **era viceprimar, Grigurie Se11rie și Eugen Carada erau consilieri municipali. Ei bine, toți aceștia erau membri ai Comitetului Român care, împreună cu *O.O.S.B.* , susținea proiectul** „ Coaliției Sacre **", adică** oamenii lui C.A. **Rosetti, care, în plus, luaseră** partea **cauzei bulgare imediat după** trecerea **Dunării**

de către Dietă . Să adăugăm că primarul Bucureștiului era C. Panaiot , ale cărui ziare de opoziție din 1919 aveau legături strânse cu bulgarii . În cele din urmă , ministrul de la Genova era colonelul Adrian, prieten și admirator al lui Nicolae Bălcescu . Dieta a fost susținută deschis ; a fost chiar organizat un banchet de rămas bun , în cadrul căruia până la

94 Makedonski oferă aceste cifre și adaugă că Zahari S. Loianov credea că erau 125 de bărbați . Este adevărat, recunoaște Makedonski, că doi sau trei bărbați au plecat în urma unor certuri dintre ei.

95 Barcă mare pentru transportul pietrelor sau al altor materiale de construcții .

86 Ibidem, p. 51; vezi de asemenea VI. Diculescu, *op. cit.,* p. 477.

97 Hr. :\lakcdonski, *op.* dl., p. 53.

comisari de poliție; arsenalele erau aduse direct de la arsenalul armatei sau de la gărzile civice, apoi însoțite de un căpitan al armatei române până la ieșirea din București, evident conform ordinelor primite. Pe de altă parte, nimeni dintre cei care au întâlnit colibele bucureștene , fie în Giurgiu , fie pe teritoriul Petroșaniului, nu le-a raportat autorităților. Grănicerii insulei au avut aceeași atitudine: așa cum a specificat Makedonski, poliția românească „ a fost foarte indulgentă cu noi ”. Toate acestea dovedesc atât sprijinul autorităților locale, cât și pe cel al guvernului român, despre care vorbește însuși Makedonski și care va reapărea în cursul evenimentelor ulterioare. Ca să nu mai vorbim de alte forme de ajutor din partea locuitorilor din districtul Tabaci, de exemplu, sau de pe malul Dunării. Totuși, merită menționat în special negustorul român Nicolae Crețu, despre care Filip Totiu însuși spunea : „ Acest om, deși român, era foarte atașat de membrii Cetei ***și*** era întotdeauna gata să-i apere în fața guvernului său, chiar și în cele mai grave și periculoase cazuri, pentru că își dorea sincer să vadă eliberarea Bulgariei înainte de a muri. *”98* Până într-atât încât unii istorici l-au considerat un bulgar sau bulgar românizat. Totuși, Filip Totiu, care i-a fost contemporan , a fost mai în măsură să facă această distincție, așa că trebuie să dăm crezare cuvintelor sale.

incursiunea lui Hadji Dimitar ***a fost*** primită cu ostilitate de către ***Societatea de Binefacere , care, informată despre planurile Comunității Bulgare*** încă din luna mai , nu a intervenit, convinsă că nu va găsi mijloacele necesare pentru a echipa și înarma ***chetele.*** Dar când Hristo Gheorghiev a aflat că problemele materiale fuseseră rezolvate fără sprijinul Societății, a început să recurgă la măsuri mai severe. După cum arată Liuben Karavelov în relatarea sa ***Hadji Nicho*** 99, Hristo Gheorghiev a anunțat pregătirile și intrarea în acțiune a ***chetei*** baronului Offenberg, consulul rus la București. Acesta din urmă, la rândul său, a comunicat vestea nu numai lui Ion Brătianu, ci și consulului francez, din biroul căruia autoritățile turce au aflat despre aceasta. Rezultatul a fost că în provincia dunăreană au fost luate toate măsurile necesare și, după unele lupte , forțele armatei regulate turce au anihilat Cheta ***și*** au efectuat și represalii împotriva populației civile, așa cum reiese din corespondența diplomatică.

ts F. **Simidov,** llpo•iymUJ m <!JUAun. Tom10 ooWJoiJa ^**(L'illustre voîevode** Filip Toliu), II, Ruse, **1900, p.** ***363.***

119 I.. **Karavelov.** ***Povestiri*** (Recits), **traducere : en** roumain **de** ***C.*** Velichi, București. **1956. p. 191. Sub** numele **de Hadji Nitcho, dându-se noul** nume de **Karavelov pentru** a-l reprezenta pe Hristo Gheorghiev.

Acțiunea lui Hadji DimițăI **a avut loc** într- o **perioadă în care** relațiile **dintre România** și Poartă erau destul de **tensionate . Sabri, Pașa de Rustchuk, i-a cerut** lui Ion **Brătianu extrădarea lui Filip Totiu, propunându-i un acord reciproc în acest domeniu** . **Însă cererea de reciprocitate nu a fost satisfăcută, iar în** cazul lui Totiu **guvernul român a tergiversat. Pe de altă parte, pregătirile** pentru **acțiunea** lui Hadji Dimițăr nu **ar fi putut avea loc fără știrea** consulilor **străini . Dovada este că** aceștia din urmă **au declarat că pregătirile pentru echiparea partizanilor burghezi se făceau în mod deschis și că „în depozitele statului se** aflau **la dispoziția lor 2.500 de uniforme** ” , precum și **„ arme și** muniții **” sosite din Rusia .**

Așa cum era **de** așteptat , **protestul** Turciei **și al puterilor interesate a fost mai** energic ca **niciodată** . Deși Ion **Brătianu** s -a deplasat imediat **la** fața locului pentru **a face** o **anchetă rapidă** și i - a **trimis o** telegramă lui Sabri **Pașa** pentru a-l potoli **, pe** 9/21 iunie, Marele Vizir Aali Pașa i-a trimis o telegramă lui Carol, pentru a-l avertiza că poziția guvernului **român contravenea** obligațiilor României **față** de **România . Poarta** 10 1 • Marele **Vizir** și - a **exprimat** convingerea **că , chiar** dacă **principele domnitor nu** ar fi **știut** de formarea **chetei și de** trecerea Dunării, aceasta a **acționat în conformitate** cu **autoritățile române** sau chiar fără asistența acestora . Câteva zile **mai târziu , agenții** consulari ai **Franței** și **Angliei au solicitat** informații Ministerului de Interne cu privire la **acțiunea** lui Petro- ^ ani . Cu toate acestea , **Ion** Hr **: Hianu** putea **nega** totul **,** întrucât **cu** puțin timp **înainte de a** se întâmpla , baronul Offenberg , la **instigarea Societății de Caritate** , i - a atras **atenția** asupra acestui **lucru** . Prin urmare, a răspuns

că a primit aceste informații prea târziu și că, deși a telegrafiat imediat prefectului de Y J a ș c a , faptele fuseseră deja stabilite; ('011SOlll1t•s. LP, consulul Austro-Ungariei la **Roustchouk**, a confirmat că șeful poliției din Giurgiu a **trecut** Dunărea pentru a lua legătura cu autoritățile otomane și pentru a le arăta intențiile oneste ale guvernului român. Rapoartele consulului arătau că autoritățile române au efectuat anumite arestări, că a avut loc o percheziție la Petroșani (unde au fost găsite 730 de arme, o cifră cu siguranță exagerată) și că unii locuitori bulgari au fost chiar transferați în sate din interiorul țării. Ion Brătianu i-a asigurat pe agenții consulari că au fost luate măsuri severe pentru a preveni repetarea unor schimbări similare.

1[W] ^oh^^nmu ***au*** *Ui.i2apci>ama ucmopwi,* V, **p.** 84-8G.

101 VI. Diculescu, *op. cit.,* **p. 478-480 ; Archlves de I'Etat - Bucarest'** ***Casa*** Rrgală, dos. 67/1869, I. 3-4; Traian Ionescu-Nișcov, *op. cit.,* **p. 386.**

Cele mai energice proteste au venit însă din partea ambasadei austro-ungare din Constantinopol, care a trimis nu mai puțin de trei rapoarte guvernului său la 21 iunie 1868. Conform acestora, numărul partizanilor care trecuseră în Bulgaria crescuse la 300 și urmau să sosească noi cete din Serbia.

Poarta, văzând interesul Austro-Ungariei în această chestiune, a încercat să convingă toate marile puteri să adreseze un protest comun Bucureștiului. Astfel, pe 27 iulie, Fuad Paș și-a informat reprezentanții din Constantinopol despre pagubele cauzate de Cheta lui Hadji Dimitar, care fusese pregătită în România și care nu ar fi reprezentat decât avangarda unei acțiuni de amploare. Guvernul roman a fost acuzat deschis de faptul că Cheta fusese organizată în plină zi, că primea sau dobândea arme și că uniformele bărbaților erau confecționate în ateliere de stat. Guvernul otoman a cerut o abordare colectivă la București și înființarea unei comisii de anchetă. Îndemnat de ambasadorul său la Poartă, agentul austriac din București a insistat asupra acestei direcții. El le-a arătat tuturor „Proclamația Guvernului Provizoriu Bulgar" din 17/29 iulie, care fusese tipărită la Brăila. Mai mult, alți agenți consulari ai Austro-Ungariei au susținut că prefectul de Brăila, după ce descoperise și arestase un anumit număr de membri ai Chetei, i-a eliberat ulterior pe cauțiune, în loc să-i judece și să-i pedepsească. Agenții diplomatici ai altor state au efectuat, de asemenea, investigații pentru a stabili responsabilitatea guvernului român. Apoi, pe baza unor informații mult exagerate, au trimis, pe 4 august, o notă colectivă guvernului român, după care fiecare consul urma să se prezinte la domiciliul lui Ion Brătianu pentru a primi răspunsul acestuia. Marea Britanie și Franța au răspuns tardiv insistențelor austro-ungare de a protesta mai energic. În general, Brătianu s-a mulțumit în răspunsul său să sublinieze măsurile pe care le luase și le va lua în viitor pentru a preveni repetarea unei situații similare. Toți acești atacatori sunt incluși în nota de răspuns adresată în august 1868 Porții, precum și puterilor străine, de către agenții noștri diplomatici.

Nota, pentru început, arată că guvernul a luat toate măsurile necesare imediat ce a fost informat despre evenimente. Astfel, Ministerul de Interne a fost informat la 5/17 iulie că un anumit număr de bulgari doreau să se întoarcă acasă, dar se spunea că aceștia erau muncitori angajați în mod regulat.
la construcția căilor ferate. Ministrul a dat următorul ordin: „Poliția București și prefecturile județelor Vlașa și Teleorman să-i supravegheze pe acești indivizi." „Sâmbătă, 6-18 iulie, ministerul a fost informat că 100 de bulgari s-au adunat între Zimnicea și Giurgiu și că intenționează să traverseze râul Nanulw. Am telegrafiat imediat prefecturilor ambelor județe și comandanților punctelor de frontieră

. A doua zi , 19 iulie , prefecturile ne - au răspuns (...) că în momentul în care depeșa noastră a ajuns la ele (...) 150 de indivizi au trecut Dunărea în apropiere de Petroșani . ”

Ca ultimă soluție , s-au luat următoarele măsuri : un ofițer superior a fost trimis la graniță , „ dorobanii ” (trupele de informații) din toate districtele riverane Dunării au fost amplasați în punctele principale , două escadrile au fost trimise la Al Paxandria (...) și o companie de infanterie la Giurgiu. Primarii din Zimnicea (...) , unde au fost trimiși doi atacatori de cavalerie , au fost demiși din funcții . Grănicerii au fost desfășurați , au fost organizate patrule , iar prefecților și comandanților militari de - a lungul întregului fluviu Dunăre li s - a ordonat să ia măsuri eficiente pentru a preveni formarea unor grupuri mai mari de bulgari care doreau să traverseze Dunărea și să se întoarcă acasă . Nota sublinia că aceasta se referea și la bulgarii care lucrau la căile ferate . „ Numai bulgarilor cu pașapoarte valabile li se permite să traverseze râul și numai în porturile principale și în grupuri de cel mult trei persoane . Întrucât numărul bulgarilor care doresc să traverseze Dunărea a crescut , angajații zonei de frontieră trebuie să anunțe imediat autoritățile de pe malul drept că trecerea se poate face doar sub supravegherea și controlul lor ... ” . În același timp , toți cetățenii nesupravegheați din departamentele Vlașca și Tleorman care nu au putut oferi garanții suficiente au fost transferați în departamentele zonei montane , unde se află sub supravegherea autorităților administrative . ” 102 • Aceste măsuri , așa cum reiese din documentele interne , au fost efectiv luate .

Nota prezintă apoi rezultatele anchetei preliminare efectuate la Petros Arn . Bulgarii s - au adunat pe pământul prințului Țirbei , așa cum obișnuiau să facă în timpul recoltei . Terenul mlăștinos , acoperit cu stuf și sălcii , favoriza

102 Originalul notei către Arhivele Statului - București, *Casa Regalii,* dOI. 53/1868, f. 1. Arhivele Statului 11 3 - București. *MAI, Dg. Administrativ,* doi. 184/1868, regula 2.

Strângerea și transportul armelor de către aceștia. Relatarea coincide în linii mari cu cea menționată mai sus, făcută ulterior de Hristo Makedonski, dar omițând tot ce se referă la asistența românească. De asemenea, s-a sugerat că mulți membri ai *Cetei* posedau pașapoarte sârbești; unul dintre ei avea un pașaport rusesc. Cu toate acestea, guvernul român nu putea lua nicio măsură împotriva supușilor străini, din cauza „ jurisdicției consulare, consulatele de aici formând un adevărat stat în stat ”. 1114 În cele din urmă, nota menționa arestările care fuseseră efectuate.

În convorbirile sale cu reprezentanții străini la București, Brătianu a declarat că, în ciuda tuturor măsurilor ce puteau fi luate atât de România, cât și de Imperiul Otoman, lupta de eliberare bulgară nu putea fi niciodată împiedicată, deoarece „ nimeni nu merge de bunăvoie la moarte ”.105 Aceasta este ideea pe care nota românească o subliniază în concluzie: „ ... dacă încăierările pot fi provocate de intrigile interesate ale câtorva oameni ambițioși sau de încercările câtorva capete înflăcărate, ecoul pe care îl *găsesc nu denotă mai puțin starea de spirit, anxietatea și neliniștea care chinuie populațiile din Orient. În ancheta pe care am făcut-o la fața locului, am putut înțelege puterea sentimentului de independență care vă domină. Nu mai sunt aceștia doar niște retori sau niște congeneri, ci toți bulgarii, negustorul bogat precum și țăranul sărac,* care *conspiră în adâncul conștiinței lor doar atunci când nu pot face* altfel *. Am constatat că acest sentiment național a atins* un *grad de fanatism* care *nu poate fi comparat cu*

fanatismul religios "106 (sublinierea noastră).

O altă măsură luată de guvernul român în încercarea *de* a satisface Poarta a fost urmărirea și, în cele din urmă, arestarea lui Filip Totiu, mai ales că în august 1868 turcii ceruseră din nou extrădarea sa. Cu toate acestea, deși arestat, Totiu nu a fost extrădat, ci pur și simplu transferat cu domiciliu obligatoriu la Cîmpulung. Turcilor li s-a spus că nu poate fi extrădat deoarece se căsătorise în România. De atunci, supravegherea sa, precum și cea a celorlalți bulgari transferați în departamentul Argeș , a fost pur formală *Și mai* mulți dintre ei s- au întors curând la fostele lor reședințe fără nicio obiecție din partea autorităților române . Dar când Totiu și-a reluat activitățile și turcii au insistat asupra extrădării sale107 ,

iM Archives de l'Etat — Bucarest, *Casa Regali,* dos. 53/1868, f. 3.

1or; Tr. Ionescu-Nişcov, *op. cil.,* p. 387.

108 Voir la partie finale de la note au.x Archives de l'Etat - Bucarest, *Casa Regală,* dos. cite, f. 5-6.

107 Arhivele Statului - București, *Casa* Regală, verso. 59/1868, f. 1-:.!. I bidem. fonduri. MAI *verso.* 157/1868, f. 72.

A fost arestat din nou pe 12/24 decembrie. Totuși, pentru a nu fi 108•

Dezvăluirile presei conservatoare românești, informațiile ma **„Având în vedere exagerările adesea exagerate ale agenților diplomatici austro-ungari,** eliberarea unor persoane arestate - inclusiv a **lui Velison (sau** Veliksiu), **care era acum în libertate** la **București - a determinat** ⁰ **nouă intervenție a Porții, de data aceasta** pe **un** ton **mai precaut : la 30 august/10 septembrie, Aali Pașa** i **-a atras atenția** **prințului** Carol asupra faptului că **ar trebui să ordone aceleași măsuri severe pentru** a pune **capăt odată pentru totdeauna agitațiilor bulgarilor din România** . **Într-adevăr, guvernul otoman - informat, printre alții,** de agenții **diplomatici** acreditați **la** București **și Constantinopol** , " – **ajunsese** la **concluzia că *Chetașii* din Bucăreș** continuau să fie **antrenați și înarmați în România.**

Nicolae Golescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Externe, a răspuns **la această notă** 109 **asigurând Poarta** că au fost luate toate măsurile și **că informațiile provenite de la** serviciul de informații **conservator** românesc erau părtinitoare. Pentru a justifica trecerea **chetelor** în Bulgaria **, nota cita lungimea** frontierei **dunărene, care era foarte greu** de monitorizat **atât** pentru grănicerii români , cât și **pentru cei turci. Pe de altă parte,** mișcări revoluționare **existau și în Imperiul Otoman, nu numai la noi. Cât despre arme, este adevărat că acestea fuseseră importate, dar în scopuri pur defensive și că bulgarii nu puteau beneficia de ele. Răspunsul românesc s-a încheiat cu noi declarații de loialitate** ·

În același timp, prințul Carol și-a dat seama că protestele Porții erau alimentate în mare măsură de atacurile presei străine, pe care încerca să o anihileze. În acest context, **l-a trimis pe Dimitrie Brătianu** la **Paris pentru a face anumite sondaje. Pe** 17 septembrie , **acesta din urmă i-a scris prințului Carol că s-a întâlnit cu toți redactorii ziarelor pariziene, în afară de cei de la „ La Presse"** și **„Il Liberte " și că ziarele franceze ar putea fi favorabile nouă.** Angajase **chiar și un publicist cunoscut, Edmond Texies, care, pentru un salariu de 1.000 de franci pe lună, urma să mențină contactul cu presa pentru a preveni eventuale atacuri. El a propus să trimită un publicist regulat.**

1^ Urmărirea penală a lui Filip Totiu a fost descrisă în detaliu de Tr. Ionescu-Niszjov, **op. *cit.,*** p. **388-393,** deși unele documente referitoare la acesta au fost publicate **de Vl.** Diculescu, **H *oeu*** iJ01t,1JMeumu aa *<P1Mun Tomio* (Nouveaux documents au sujet **ele** Filip Totiu), dans ^ 11aeecTHf! HHcT. aaHcTopnR ·. zbor. 14-15, Sofia, 1964, p. 429 -142 ; Vezi şi **F.** Simido\-, *op.* ***cit.,*** p. :n7 - 3:J8.

109 Archives de l'Etat **- Bncurest, *Casa Rl'gală,* dos.** 67/1868, f. 5-8.

^ L'original de la réponse de N. Golescu se trouve a^ ArcMves de l'Etat – Bucarest, ***Casa Regală,*** dos. cite ; voir egalement ***Memoriile Regelui Carol*** *I,* ***loc. cil.,*** **p.** 68.

corespondență de la Paris către ziarul „ L'Etoile d'Orient ” (din București). Dimitrie Brătianu a mai scris că a încheiat un aranjament special cu ziarul „ L'Indépendance belge ”, „ **care cerea 1500** de franci pe lună. Îi vom telegrafia sau îi vom trimite materiale ”, ceea ce va consolida interesele României. În mod similar, Dimitrie Brătianu a avut o întâlnire cu un funcționar al Ministerului Afacerilor Externe francez, care i-a dezvăluit că Bouree, ambasadorul Franței **la** Constantinopol, îl informase că prințul dorește să obțină imediat independența completă pentru România , lucru pe care el, D. Brătianu, **l-a negat vehement.** Mai mult, prințul Carol notează în memoriile sale că Bourée declarase că era necesar să se profite de afacerea cetelor bulgare pentru a obține demisia guvernului român.112 Același oficial francez îi spusese lui Dimitrie Brătianu că marchizul de J\Ioustier ar fi dorit și el ca ancheta solicitată de turci să fie efectuată în România și că, dacă aceasta nu s-ar fi întâmplat, s-ar fi **datorat** „ rezistenței ferme a lordului Stanley”. În cele din urmă, Dimitrie Brătianu a comunicat că guvernul francez ne reproșează că tolerăm existența comitetelor revoluționare bulgare care țineau ședințe regulate în casa unui
un anume Hadji Vasile **na.**

Dacă măsurile luate de guvernul român l-au mulțumit în cele din urmă pe consulul austro-ungar de la Rustchuk 114, răspunsul lui Nicolae Golescu **către** Safvet Pașa a fost considerat de Poartă drept „ un act de insubordonare care prefigurează declarația de independență ”. Prin urmare, sultanul a luat în considerare concentrarea forțelor armate 115 pe Dunăre și, sub această amenințare, adresarea unui ultimatum prințului Carol, cerând dizolvarea comitetelor bulgare și expulzarea membrilor acestora, în conformitate cu firmanul din octombrie **1866.** În caz de refuz, armatele otomane ar traversa Dunărea, cu riscul de a provoca o conflagrație internațională 116•

Pe 5/17 noiembrie, Prințul Carol, însoțit de Ion Brătianu și A. Golescu, s-a deplasat **la** Giurgiu, sub pretextul inspectării iahtului său care tocmai fusese reparat acolo. De fapt, se pare că Prințul, având în vedere forțele armate turcești masate spre Dunăre, a dorit să **clarifice** situația. Această intenție este confirmată de faptul că Prințul a anunțat această vizită la Sabri

m Arhivele Statului - București, ***Casa Regală,*** verso. 55/1868, f. **1.**
11 2 ***Memorii Regelui Carol*** *I* (an 1868), p. 68.
Statului - București, verso. cit., f. **P..**
nt/{ ***o'K]JMeHmu*** aa 6Mzapc1>ama ucmopwi. VI, p. **207-208.**
Memoriile ***Regelui Carol*** *I,* ***loc. cil.:*** •Însărcinatul cu afaceri al României **la** Constantinopol telegrafează că, conform incendiilor actuale, Turcia a ajuns la o înțelegere cu Franța și Anglia și este gata **să** ocupe România. Trupe și arme au fost deja transportate în partea de nord a Bulgariei .
n• **VI.** Diculescu, ***op. cit.,*** p. **482.**

Pașa, **guvernator al vilayetului Dunării, al cărui** sediu se **afla** la Rustchuk . **Așa cum** era **firesc** , **Sahr i** a solicitat o audiență chiar **pe iaht și** a apărut acolo **într- o ținută strălucitoare** . În timpul **croazierei** pe Dunăre , **prințul Carol i -** a spus **lui Sabri** că România **dorește** să **aibă relații** bune **cu Poarta. El a recunoscut pasivitatea României** în timpul **acțiunii lui** Hadji Dimițăr , **susținând** în **același timp** că acesta **nu era** un **motiv pentru ca Europa să o considere „** un atac **al** României **împotriva Imperiului Otoman** ” **.** De asemenea , **s - a plâns** lui **Sabri** Pașa că **Poarta** alarmase puterile garante **și a** ordonat **întrunirea unei** comisii **de anchetă** la **București** . **Ulterior , Sabri a făcut un pas înapoi , asigurându - l** pe prinț de bunele **intenții** ale Porții **.** Cu toate acestea - **a concluzionat prințul - deși malul românesc al Dunării era bine** păzit **, „ este imposibil** să promiți cu certitudine **că nu** vor fi **găsite** noi **grupuri traversând** râul **. Vor fi** multe insule **și** locuri ascunse **care favorizează** astfel de acțiuni **” . La întoarcere** , Sabri l **- a invitat** pe prinț **să** debarce **la** Roustchouk , chiar **dacă** doar pentru zece **minute , pentru** a **trece** în **revistă** trupele **,** ceea **ce Carola** a **și făcut . La** plecare , **prințul** a fost salutat **de** 21 de salve **de** artilerie **.**

Această vizită **a făcut** o impresie excelentă la **Poartă, cu atât mai mult cu cât pe 16/28 noiembrie guvernatorul Nicolae** Golescu **a** demisionat **, fiind** înlocuit **de un** cabinet și **un** consultant liberal **sub președinția** lui Dimitrit Ghica , cu **Iihail** Kogă **Inceanu** ca ministru **;** Cazul t r e **dt** >s:-; străini **. Situația** părea **să** se

înrăutățească , întrucât pe 17/29 noiembrie A.D. Goleșcu , agentul român la Constantinopol , i - a scris prințului Caruš : „ Acum câteva zile , turcii erau foarte supărați pe noi" și aproape înclinați să - și asume riscurile unei politici de provocare . Se pare că cei mai îndrăzneți vorbeau despre trecerea Dunării , cu riscul de a se expune unui război care ar fi putut duce la o conflagrație generală . " Presiunile din lume - Franța și în special Austro - Ungaria - au contribuit și ele la menținerea acestei stări de fapt și se părea că eram condamnați de toată lumea . Și aceasta deși Poarta , mai previzoare , nu știa că România era atacată. „ De atunci înainte , intrarea Giurgiului , urmată de vizita la Roustchouk , a constituit o diversiune plăcută . Schimbarea guvernului Alteței Voastre Serene a pus capăt lucrării începute de vizita lui Roustchouk . Turcii au fost mulțumiți și aproape toți șefii misiunilor au considerat reconcilierea ca o certitudine virtuală . Scrisoarea Alteței Voastre a avut cel mai bun efect asupra Marelui Vizir , iar copia celei adresate Sultanului l - a încântat . "

De fapt , Carol scrisese generalului , vizirului și sultanului în săptămâna conversațiilor sale cu Savfet Pașa și îi dăduse padișahului niște cai de rasă. La 1 decembrie , A. D. Golescu a raportat că i -a înmânat scrisoarea sultanului și că acesta din urmă era foarte mulțumit de asigurările date de prințul Carol .

În paralel cu aceste intervenții diplomatice , imediat după incursiunea lui Cheta lui Hadji Dimitar , a fost declanșată o violentă campanie de presă împotriva României , în care ziarele franceze și austriece s - au remarcat în special prin numărul de calomnii și exagerări . Ziarele comuniste s -au alăturat , în timp ce presa liberală , ca întotdeauna , a apărat mișcarea revoluționară bulgară .

„Românul" a fost primul ziar românesc care a anunțat incursiunea armatei lui Hadji Dimitar . Acesta vorbea despre o invazie în Bulgaria și despre disensiuni în rândul emigrației bulgare din România , care se soldaseră cu o tentativă de trecere a Dunării. Ceea ce trebuie reținut din aceste dezvăluiri din „ Românul" nu este doar priceperea cu care s -a încercat să minimizeze evenimentele și să răspundă atacurilor presei străine, ci și - și mai presus de toate - concepția lui C.A. Rosetti despre mijloacele de obținere a eliberării Bulgariei . În linii mari , s - a declarat în favoarea căii revoluționare , ca ultimă soluție . Pe de altă parte, nu credea că o cetă , chiar și una mare , ar putea provoca o răscoală generală a poporului . Pentru ca acest lucru să se întâmple , erau necesare o bună organizare internă , suficiente arme , sprijinul celorlalte popoare balcanice și cooperarea a cel puțin unora dintre marile puteri . Numai în aceste condiții bulgarii puteau cuceri Imperiul Otoman ; altfel , orice încercare era sortită eșecului . Rosetti , ca politician realist , a arătat că, dacă se adresa bulgarilor , o făcea ținând cont , pe de o parte , de similaritatea de interese dintre români și bulgari și , pe de altă parte , de îndelungata tradiție de prietenie dintre cele două popoare. Desigur , nu a menționat înțelegerea pe care el și grupul său politic, condus de Eugeniu Caria, Gr. Serurie și Corntantin Ciocârlan , o stabiliseră cu doi ani mai devreme cu grupul bulgar al lui Ivan Kasabov. Grupul românesc se angajase atunci să-i sprijine pe bulgari chiar dacă aceștia ar fi acționat independent și , după cum am văzut , și - a respectat pe deplin angajamentul . Iată cele mai semnificative pasaje din „ Românul " , nesemnate , dar cu siguranță scrise de C. A. Rosetti însuși : „ Instinctul nostru de autoconservare (al românilor - nn) ne obligă să dorim cu ardoare ca sârbii și bulgarii să fie liberi și puternici acasă , astfel încât nimeni să nu se răzgândească " .

ll! Archives de l'Etat - Bucarest, *Casa Regală,* dos. 42/1868, f. 13-16.

ale marilor imperii vecine nu le pot subjuga ." De asemenea (referindu-se aici direct la bulgari), „faptul că am exprimat cele mai fraterne sentimente față de vecinii noștri" și că suntem legați de ei prin „ amintiri străvechi și glorioase " , ne cere să „ le vorbim pe toate tonurile". Faptul că „ nu numai în virtutea propriei noastre voințe, ci și prin tradiție, suntem cei mai sinceri prieteni ai lor (...) această prietenie cimentată de secole ar trebui să ne dea dreptul să le cerem, chiar să ne așteptăm să ne asculte și chiar să ne asculte doar pe noi, să ne asculte mai mult

decât durerea lor , setea lor de dreptate și dragostea lor de patrie.” Departe de a-i învinovăți pentru faptul că s -au ridicat pentru dreptate și libertate, regretăm că durerea și instigările „Câțiva oameni nerăbdători i-au împins într- o mișcare al cărei rezultat nu poate decât să le compromită cauza (...) trebuie să ne spunem că o națiune nu se eliberează prin incursiunile câtorva indivizi constituiți ca Cheta într- o țară străină, ci prin dezvoltarea sentimentului național în propria țară, printr-o răscoală masivă și la momentul oportun a întregii populații și aceasta numai atunci când toate încercările pașnice au fost epuizate.” Dacă, însă, au considerat că ar trebui să ia armele , atunci îi întrebăm : au arme sau muniții în cantitate suficientă, sunt suficient de bine organizați pentru a putea lupta singuri împotriva Imperiului ? Și-au asigurat sprijinul celorlalte popoare balcanice, sprijinul puterilor europene ? (...) Abia atunci ar fi trebuit să intre în luptă.” Aceasta era concepția lui Rosetti, strecurată printre rândurile a trei articole polemice cu presa conservatoare. O expunere directă și sistematică ar fi însemnat un apel direct la luptă și ar fi pus în pericol existența ziarului . Însă Rosetti nu se oprește aici : „ Dacă le vorbim sincer bulgarilor”, afirmă el, „avem datoria să facem același lucru și cu guvernul francez”. Nu ar fi contribuit puternic la această mică revoltă cuvintele rostite de domnul Moustier în Camera Franceză ? Al. Moustier a remarcat că creștinii din Turcia au făcut mari progrese „în educație și în civilizație”, dar că „sunt lipsiți de experiență” și dacă mâine împrejurări neprevăzute i-ar determina să acționeze singuri, am fi martorii celei mai mari dezordini, violențe și nedreptăți . „. Totuși, „Romanul ” nu subscrie **la** această teză și consideră că domnul Moustier nu este bine informat. Dacă în Bulgaria **există** „mici acte de violență ”, acestea sunt doar răspunsul la actele majore de violență comise de pașe, despre care domnul Moustier nu spune nimic. „Cu siguranță, domnul Moustier nu citește „Romanul”, dar poate cineva va putea **să** -l facă conștient de acest respect și
o critică sinceră la adresa națiunii latine de la Dunăre. Dar să citească „Chestiunea orientală” de la Bruxelles, care arată persecuțiile comise în Turcia, cărora numai insurecțiile le pot pune capăt .” Ziarul adaugă că marile puteri nu au luat nicio măsură pentru a îmbunătăți soarta creștinilor din Imperiul Otoman și că grecii din Creta au trebuit să lupte timp de trei ani pentru a obține o administrație mai umană de la turci. Prin urmare, este firesc ca și buarii să fi recurs la insurecție , singura modalitate de a obține o viață mai bună. 119•

Explicând evenimentele din 6 iulie și arătând că în Bulgaria izbucnise o răscoală, „ Românul” subliniază că și în România, o serie de bulgari veniți să lucreze la câmp și pe căile ferate „au pregătit o sută de indivizi”, cu ajutorul fermierului din ținutul Petroșani și „au trecut în secret, câte doi sau trei, pe o insulă unde se credea că au arme, pentru a ajunge apoi pe celălalt mal”. Guvernul a luat măsuri pentru a opri această acțiune și, în acest scop, Brătianu a plecat personal spre Giurgiu. Cu alte cuvinte, „Românul” ascunde cu bună știință faptul că cheleta era formată din 125 de indivizi , 120 dintre ei în mare parte din vechea Legiune Belgrad, dizolvată cu câteva luni mai devreme, și că aceștia se refugiaseră în România. Nu ar fi fost o chetă întreagă cea care părăsise România, ci mici grupuri de câte două sau trei persoane. Situația ziarului „Românul” era cu atât mai delicată cu cât în numărul său din 10-11 iulie (compus pe 9 iulie , când ziarele bucureștene încă nu aflaseră nimic), în timpul unei polemici cu presa conservatoare, acesta scrisese printre altele: „Degeaba se duce o parte din presa din București, Iași, Bacău etc. să inventeze bande...”.

Este ușor de imaginat violența cu care presa străină și presa opoziției s-au ridicat

împotriva guvernului și în special împotriva lui Ion Brătianu, care deținea atunci trei ministere . O chetă trecuse într-adevăr Dunărea și exista acum o bază reală care putea da naștere la tot felul de exagerări.

Faptul că guvernul nu a publicat o declarație a oferit ziarelor conservatoare oportunitatea unor atacuri și mai violente.

mc **Românul** t, **12, 17 și 19 iulie 1868. Rosetti atacă în mod similar Turcia și puterile occidentale în numerele din 22, 23 și 24 iulie.**

120 **Cât priveşte numărul exact de oameni ai** chetelor, **vezi Sf. Velikov şi** N. **Fermandjiev, I>Ufe** aa yqacmHu!fume 6 - *remama* Ha *Xaa;w:u /f.UMumop u Cmerjian K apaa^a* **(A nouveau sur I» p^tlcip^U a la** *tcheta* **de Kudjia8) en c186a** Dimitar dans c186 Dimitar HcTolpa'le Iperne^. XXIV, **Sofia, 1968, nr. 2, p. 82-87.**

Confruntat cu o controversă atât de acută, era firesc ca guvernul să publice un comunicat de presă, cerut insistent de opoziție . Și într-adevăr, un comunicat a fost publicat pe 18 iulie în ziarul oficial „Monitorul ", reprodus ulterior în mai multe ziare , recunoscând că 150 de bulgari , majoritatea foști membri ai Legiunii Bulgare a Serbiei , trecuseră Dunărea pe la Petroșani , pământ al prințului Ști rbei arendat Koloni -ului bulgar. Operațiunea nu a putut fi observată deoarece fermierul, ale cărui unele căpițe de fân fuseseră incendiate, adusese un număr mare de gărzi. A fost închiriată o barcă, condusă de un „ căpitan " grec și , profitând **de** faptul că malul era împădurit și acoperit cu stuf, bulgarii au putut trece pe o insulă și apoi pe râul turcesc. Pentru a ascunde originea românească a armelor, comunicatul specifica că lăzile în care fuseseră transportate conțineau numele unor negustori maghiari și germani. Guvernul luase măsuri energice; Se știa că i-a arestat pe cei doi frați Koloni - asupra cărora s-a găsit o proclamație - căpitanul de Yaisseau, bulgarul care îl aprovizionase și un bulgar care se afla în România doar de două săptămâni și care părea suspect. În plus, la București și în județele Vlasca și Teleorman s-au efectuat percheziții și s-au făcut arestări ale unor persoane proeminente , fără niciun rezultat. La fața locului au fost trimise unități militare. În realitate, însă, nu s-au luat măsuri severe . De exemplu, deși procurorul găsise în județul Dolj o cantitate de 71.500 de ochele de pulbere de gloanțe, nu s-au efectuat arestări .

Tonul comunicatului și așa-numitele " măsuri **severe** " **anunțate** de guvern nu au putut însă înșela opoziția. Ziarul „Trompeta Carpaților " a lansat imediat un atac, pe care l-ar fi dorit decisiv. Într-un articol amplu de pe prima pagină, sub titlul " Interdicțiile bulgare", acesta a reproșat guvernului că a făcut uniforme și cizme , că a făcut cocarde , că are un comitet foarte activ din care se spunea că ar fi făcut parte chiar primarul Bucureștiului, C. Panaiot, guvernul s-a limitat la a răspunde că acestea sunt calomnii.

1.21 **· Țerra · du** 23 juillet ; **Tr.** lonescu-:!'\işcov, ***op. cit.,*** **p. 393.**

122 Sur d'autres **m e s u r e s** prises **par le gouvernement, voir Hr.** Kapitanov. ***Oma^K^m*** 6 ***PyMUH^ om iipeMunaeaiiemo na ^emama na Xaa^u fluMumop u*** *Cw- tfiau Rapaa::HCa* (L'echo **en Roumanie du passage de la** tcheta **de Hadji Dimităr** et **Stefan Karadja) d** an s · **llaaeCTHR ua HapOAH1JUA0** , **Sofia Ta6u 1969, p. 192- 194^ Detalls c** h **e** z c. \'elicbi, ***lJemama 11.a Xaa;J1Cu Jl.1J.uumop u pyMoH.CKomo 06wecmee11.o*** .MHettUI! **(La** ***tcheta*** **de Hadji Dimităr** et **l'opinion publique roumaine), în** B na.Meni. tta ***Q1'a0CMU1' MuxaUJ& ll.1LMumpo11*** **(Omagiu lui Mihail Dimitrov), Sofia, 1974 ^ p.** 343 **mp.**

MAI MULT , într-un răspuns la un articol din „ Serra **"** care susținea că Rusia îi incită pe creștinii din Turcia la revoltă, **„I** Românul" din **22-23** iulie arăta că toată vina era a Porții, care crease o astfel de situație pentru creștini încât intervenția rusă a devenit posibilă. „Puterile occidentale sunt de vină pentru că nu au obligat Turcia să renunțe la bătaia, jefuirea și persecutarea bieților creștini. Oficialii Imperiului sunt de vină pentru că nu au văzut și nu au oprit aceste crime ..." Acum, fără îndoială, Marele Vizir a cerut extrădarea lui Filip **Totiu123 .**

cele din urmă, **<1** La Presse» din 17 octombrie afirma - declarație reprodusă ca atare de **<1** Țerra» - că o cetă formată din **30 de** bulgari încercase să-i oblige pe grănicerii români din Oltenița să le dea o barcă pentru a traversa Dunărea. În urma refuzului lor și a luptei care a urmat, bulgarii au fugit. După ce au raportat

faptul Ministerului de Război, grănicerii, în loc să fie recompensați, au fost pedepsiți. Vestea, provenită din surse turcești, a fost infirmată de guvernul român **124.** De fapt, acesta din urmă luase anumite măsuri 125, printre care „arestarea lui h-an Kasahov" a stârnit o anumită agitație. 1.-an Kasabov, redactor al ziarului „ Hapo.n;HOCT " și unul dintre liderii „Comunității Bulgare" din București (organizația care pregătise înarmarea și acțiunea cetei), relatează însuși în memoriile sale cum s-au întâmplat lucrurile. El arată că în primele zile ale lunii iunie, cu câteva zile înainte de trecerea Dunării, a fost chemat la Ion Brătianu, care l-a întrebat câte trupe pregătise pentru a trece Dunărea și a începe o insurecție în Bulgaria. La care Kasabov a răspuns că nu știe nimic, dar că ar putea fi vorba de grupuri mici, în număr de **6-7** oameni, hotărâte să treacă **râul** pentru a se răzbuna pe turci. După câteva cuvinte de laudă la adresa lui Brătianu, Kasabov a declarat în concluzie: „Altul în locul lui m-ar fi arestat, iar acțiunea noastră ar fi avut de suferit în mai multe privințe" **128•**

Kasabov scrie în continuare că Brătianu, pentru a arăta că se iau acum măsuri severe, „a ordonat arestarea sa. Arestarea s-a efectuat cu tot **zgomotul** necesar": „ Brătianu m-a chemat la minister și mi-a spus: Când v-am cerut informații despre organizarea țetei care a trecut Dunărea la Petroșani, nu mi-ați spus adevărul, m-ați mințit. Aceste țete au fost o catastrofă pentru noi. Ne-ați promis de la început că nu veți face nimic care să ne poată face rău".

121 Tr. Ionescu-Nişcov, ***op. gene,*** p. **395.**
tzt • Ţerra • du 12 octombrie.
126 VI. Diculescu, ***op.*** *cit.,* p. 478 **mp**

a. România, dar atunci deja mințeați. România vă acordă vouă **și** celorlalți bulgari stabiliți aici ospitalitate fraternă. Dar voi, faceți totul greșit. Ziarul vostru nu încetează niciodată să incite la revoltă, ceea ce ne aduce proteste continue din partea puterilor garante. Am scuzat aceste lucruri spunând că, conform constituției noastre, presa este liberă. Totuși, astăzi am primit două proteste din partea guvernului turc împotriva ziarului dumneavoastră (...) Am predat problema procurorului și judecătorului de instrucție. „Acum vă veți justifica în fața lor și veți rămâne în închisoare." Kasabov relatează apoi că a primit o vizită de la aceste două persoane acasă, că a fost dus cu mașina la poliție și de acolo la închisoarea Dealul Spirii. Dar, întrucât închisoarea nu avea camere speciale pentru jurnaliști, a fost internat la infirmerie, unde a rămas aproape două luni. Deși știa că fusese arestat doar de formă, Kasabov a găsit o modalitate de a fi eliberat. Având libertate deplină de a comunica cu lumea exterioară, l-a contactat pe prietenul său Cezar Bolliac, care era redactor-șef al „Trompeta Cârpa-ților". În urma acestui fapt , Bolliac a scris un articol în care îl ataca pe Brătianu, declarând arestarea lui Kasabov ilegală. „ Redactorul ziarului bulgar", a scris Bolliac, „este aruncat în închisoare pentru un articol (...) în care îi incită **pe** bulgari la ură împotriva guvernului turc (...) Noi (adică **adversarii politici ai** lui Brătianu și Rosetti) le-am spus întotdeauna bulgarilor *:* Sunteți liberi pe teritoriul României ; construiți biserici, construiți școli, construiți ziare; întâlniți-vă, vorbiți și scrieți; dar nu formați o bandă, nu treceți Dunărea înarmați, pentru că avem tratate cu Turcia și nu este drept ca voi, care beneficiați de astfel de recompense aici , să ne răsplătiți binele pe care vi-l facem tratându-ne cu ură. Acum , actualul guvern nu s-a exprimat ca noi. S -a opus permiterii bulgarilor de a avea ziarele lor în țara noastră (o afirmație inexactă *- nn)* și când nu s-a mai putut opune, și-a aruncat redactorii în închisoare, permițând și contribuind în același timp la trecerea Dunării de către bandele bulgare... ^- Ziarul adaugă că arestarea nu a fost efectuată la cererea guvernului turc, ci este, fără îndoială, opera unor oameni *care* susțin politica Tinerei Bulgarii, care își pune speranțele mai degrabă... „în Vest decât în Nord." Și în concluzie: „Protestăm și spunem guvernului: nu aveți dreptul să arestați pe nimeni pentru infracțiuni de presă", deoarece o astfel de procedură contravine constituției țării 127. *A* doua zi după publicare

127 c **Trompeta Carpaților • din 19 august/1 septembrie 1868** (de **fapt, în mod eronat, în loc de 19 septembrie/1 octombrie).**

În urma publicării articolului lui Bolliac, ministrul Justiției a venit la închisoare și, în biroul directorului, i-a arătat lui Kasabov răul pe care acesta îl făcuse României acționând lipsit de tact și compromițând guvernul. După care, liderul bulgar a fost eliberat .

Eliberarea lui Kasabov nu s-a datorat însă doar articolului lui Bolliac, ci și intervenției lui Kiriak Tzankov, căruia Kasabov îi scrisese în același timp. Deși acesta din urmă nu menționează acest fapt în memoriile sale, el a relatat împrejurările arestării lui Kasabov scriitorului Ivan Vazov, care le-a publicat ulterior. În timpul unei audiențe - relatează „Tazov" - acordate de Brătianu, la domiciliul său, lui Tzankov, acesta i-a promis solemn că îl va elibera pe Kasabov și i-a spus că arestarea sa fusese impusă de împrejurări. Tzankov menționează și el acest fapt: când audiența s-a terminat, Brătianu l-a escortat înapoi și , în anticamera aglomerată cu deputați, jurnaliști și diverși avocați, a simulat o mare furie, „ trofeindu-l" și strigând că va expulza pe toți bulgarii care, în loc să-și vadă de treburile lor , complotau împotriva Turciei. Dar aceste cuvinte au fost însoțite de o strângere de mână caldă, care însemna: „Nu luați în serios ce vă spun. Brătianu rămâne prietenul vostru". **„129•**

La 15/27 noiembrie 1868, în mesajul de deschidere al sesiunii parlamentare 1868-1869, prințul Carol a subliniat că liniștea României fusese tulburată doar de „incidentul Petrojani ”. A doua zi (16/28 noiembrie) a fost format noul guvern, sub președinția lui Dimitrie Ghica, cu Mihail Kogălniceanu ca ministru de interne. În timpul dezbaterilor privind redactarea răspunsului la mesaj, atât în Camera Deputaților, cât și în Senat, mai mulți vorbitori au abordat politica externă a României în general și acțiunile lui Hadji Dimițăr în special.

Astfel, în timpul discursului Camerei din 26 noiembrie 1868, B.P. Hasdeu a făcut o interpelare din care vom cita următoarele pasaje : <^ Printre diversele acuzații care, prin mediere străină, au dus la căderea sau mai degrabă la demisia precedentului minister (deoarece încrederea tronului nu l-a deloc trădat, după cum o dovedește mesajul principelui, așa cum guvernul beneficiază de încrederea acestui parlament), cele mai grave, cele care au avut **cea** mai mare greutate au fost mai presus de toate acestea două: presupusa sa participare la formarea bandelor guvernamentale bulgare pe teritoriul României și presupusul tratat de alianță cu Prusia și

12e Ivan Kasabov, ***op. cil.,*** p. 122-125.

121 Voir **Ies** affirmations de Kasabov dans la nouvelle Strada Brătianu (La rue Britianu), par IYan Vazov.

Rusia „în detrimentul Turciei, Austriei ...”. Hasdeu ridiculizează apoi interpelarea anterioară a lui PP Carp, care i **-a** adus o tristă notorietate. Acum, însă, când acțiunile Ministerului Afacerilor Externe sunt în mâinile președintelui Consiliului de Miniștri D. Ghica, iar cele ale ministrului Afacerilor Externe în cele ale lui Mihail Kogălniceanu, Hasdeu a cerut un răspuns clar dacă aceste *chete,* de care opoziția a făcut atâta tam-tam, precum și tratatul menționat anterior, au existat cu adevărat. La care D. Ghica a răspuns că el cunoștea doar cheta *lui* Petroșani, a cărui acțiune este în prezent anchetată judiciară .

În ședința Camerei din 29 noiembrie, Ion Brătianu a ținut un lung discurs în care a abordat, printre altele, problema telietasului *bulgar* , despre care a dat o istorie completă, reducând la nimic argumentele opoziției și ale presei străine. După cum a apreciat un autor bulgar, „a fost unul dintre cele mai strălucite discursuri parlamentare ale sale, care a fost întâmpinat cu aplauze furtunoase ”. Acest discurs a entuziasmat emigrația bulgară, deoarece Brătianu , în ciuda situației interne și externe delicate **în** care se afla România , a avut curajul și noblețea să declare de pe platforma parlamentară că, „în atitudinea României față de Bulgaria, există o limită care nu poate fi depășită”.

În acest lung discurs , Brătianu a afirmat că a supravegheat granița dunăreană cât a putut , depășind chiar limitele prevăzute de constituție. Mai mult: după incursiunea *Chetei* lui Hadji Dimițăr , când întreaga presă străină vorbea despre un număr mare de alți *Chete* gata **să** treacă Dunărea, Brătianu i-a contactat pe liderii bulgari din România și le-a spus: „Ați venit în România, ați găsit acolo azil și ați găsit acolo frați, care v-au primit **la** masa lor și v-au hrănit. Și acum , în semn de recunoștință pentru binele pe care l-ați găsit în ei , vreți să le răspundeți cu ingratitudine?” **Brătianu** a continuat : „Când îi veți vedea pe turci la Giurgiu și pe austrieci la București, nu vi se va umple inima de remușcări? Bulgarii au înțeles apelul nostru și nu s-au mișcat. „Doresc să le exprim recunoștința mea, pentru că și-au înăbușit cele mai nobile sentimente pentru securitatea României.” Declarând apoi că Turcia și marile puteri erau nemulțumite pentru că „ nu voiam să fim călăi”, Brătianu a adăugat: „Suntem un stat mic, inimile noastre sunt mai aproape de cap și nu ne putem compara cu noi înșine **...”**

„i” • Momtorul oficial •. Partidul IP **, nr. 27 din 5 decembrie** 1868; **vezi și Domnul Kaplanov,** *op. **cit.,*** **p.** 96.

către marile State (...), până la a spânzura și masacra oameni . Nu am putea niciodată să-i trădăm pe bulgarii din România și să-i dăm spânzurătorii (...), pentru că atunci, cu adevărat, România ar pieri. În această privință, ceea ce a declarat ministerul de ieri, ministerul de astăzi va continua, ceea ce am făcut noi vor face și ei, pentru că și ei au inimă și aceleași sentimente, aceleași îndatoriri ca și românii, ca și noi. Atunci toate puterile Europei vor vedea **...** că ceea ce am făcut noi **„** nu au fost nici sentimentele, nici voința unui om, nici a unei nuanțe, nici a unui partid, ci sentimentele și voința unei

națiuni întregi ”.

Mihail Kogălniceanu a răspuns discursului lui Brătianu în numele noului guvern, exprimându-și acordul cu ideile susținute de acesta și adăugând că „dacă a regretat vreodată că nu se află printre deputați, ci pe banca miniștrilor, acum este, pentru că ar fi vrut să-și alăture aplauzele cu cele ale Camerei ”. El a adăugat că România este o țară constituțională și nu poate interzice crearea și activitatea culturală a comitetelor bulgare, care există și în Turcia și Austria.

Și în Senat s-au formulat acuzații la adresa fostului guvern. Astfel, în ședința din 29 noiembrie, D. Costaforu a afirmat că guvernul nu numai că nu a fost indiferent față de trecerea Dunării de către *tcletă,* ci „ chiar a favorizat-o ” și „a cooperat cu ea ”. În schimb, Al. SihJeanu a răspuns la cuvintele lui Costaforu, conform cărora *tcleta* „a fost organizată cu știrea ministerului anterior și chiar sub egida unui înalt funcționar ”, că și el putea afirma că tcleta a fost organizată de opoziție, cu scopul de a discredita guvernul. A doua zi, senatorul Plagino a relatat că, aflându-se întâmplător la Giurgiu la scurt timp după trecerea chetei, a întrebat un „înalt funcționar al prefecturii ” cum se face că nu s-a simțit nimic înainte de trecerea chetei. La care acesta din urmă a răspuns **râzând : „Pe** Dumnezeule, nu am fost noi cei care am procurat căruțele cu care au fost transportate armele de la Giurgiu la Petroșani, nu am fost noi cei care am făcut cele 1.500 de pâini ? ” [131]

Nu este surprinzător faptul că presa străină, și în special ziarele maghiare și austriece, au continuat să atace România mult timp. Astfel, **<c** Pester Lloyd **l)** din 5 ianuarie 1869, scria, sub titlul *București, 27 decembrie :* **<c** În aceste zile a avut loc o ședință extraordinară în casa lui

^**31** • Monitorul Oficial • din **10/22** decembrie **1868, p. 1359.** Vezi și •Românul t**din 1** decembrie **1868.**

1\Dl. Brătianu, o întâlnire la care au participat doar bulgari . S-a discutat planul unei insurecții în Bulgaria și s-au stabilit mijloacele prin care aceasta putea fi pusă în aplicare acum, în ianuarie. Același ziar scria în numărul din 6 ianuarie 1869 că „Hadji Dimițăr a fost la București doar 12 zile, dar în acest scurt timp a vorbit doar cu Brătianu, care vrea cu orice preț să devină Cavour al României”. **13** [2]

Până la sfârșitul lunii noiembrie 1868 , tribunalul din Giurgiu îi adusese în fața justiției pe „ complicii” susținătorilor lui Hadji Dimităr, dar noul guvern a continuat să prelungească procesul. Pe 26 ianuarie 1869, acesta încă nu se terminase. În ziarul „Românul” din ziua respectivă , avocatul apărării inculpaților, Ghiculescu, a încercat să pună problema într-o cu totul altă lumină, și anume că familia Cheta venise din Bulgaria și se adunase pe o insulă din Dunăre, de unde se întorseseră în patria lor. Argumentul său se baza pe rapoartele oficiale ale comandanților trupelor otomane care au luptat împotriva Whetașilor în iunie și iulie 1868. Însă ipoteza lui Ghiculescu era de nesuportat, deoarece chiar și „Românul” din 15 februarie 1869, în polemica sa „ Țerra ”, nu a negat trecerea Dunării prin țela lui Hadji Dimităr, ci doar prin această țetă-fă, în timp ce „'ferra ” **i** -a acuzat și pe alții .

Procesul s-a încheiat în ultimele zile ale lunii februarie 1869, odată cu pronunțarea sentințelor. Fusese necesară prelungirea acestuia pentru ca tulburările politice să se potolească puțin și să se poată aplica pedepse mai ușoare. În cele din urmă, Vasile Koloni, N. Bakaloglu și George Anghelovitch au fost condamnați la șase luni de închisoare, Todor Mărgineanu, D. Economu și Gh. Karnabatu la două luni. Alți doi inculpați, care nu s-au prezentat la proces, urmau să fie judecați ulterior , dar nu au fost.

Sentința a fost publicată în ediția franceză a „Monitorului Oficial”. După rechizitoriul procurorului, fără îndoială pentru a atenua gravitatea cazului, s-a afirmat că sediul principal al Comitetului Central Bulgar se afla în Bulgaria și că acesta avea doar ramificații în Serbia și România. Trecerea Dunării s-a efectuat la ordinele și cererile adresate Comitetului Român.

Autoritățile nu au observat concentrările bărbaților Cheta , momentul fiind foarte bine ales. Aceștia erau...

132 • **Românul · din** 10, 13 **și** 14 **ianuarie 1869** , c Țerra • din **11 ianuarie 1869** și • **DemenU • în • Monitorul · din aceeași zi.**

131 • Monlleurul Român · din 6 **ianuarie** 1869, **p.** 27.

1" · Țerra · a scris pe 10 **septembrie** despre **rapoartele lui Hadji Dimităr la consulul rus la București și despre Filip Totlu.**

1u • Monitorul Român · din 25 **februarie** 1869.

de fapt, la mijlocul lunii iunie, adică la recoltă, când bulgarii vin de obicei să lucreze în România. „Așadar, nimeni nu s-a mirat”, spune sentința, „să vadă aceste coloane de muncitori agricoli trecând în costume bulgărești și purtând lopeți. Nu este acesta un obicei vechi de secole? În fiecare vară împrumutăm din Bulgaria și Serbia forța de muncă care ne lipsește. Prin urmare, a fost ușor să adunăm un număr atât de mare de oameni la adăpostul recoltei. I. Vasile Koloni, agent activ al Comitetului Bulgar, asupra căruia s-au găsit un număr mare de proclamații care chemau bulgarii la arme , a fost sufletul acestei acțiuni **.”** Brutarul român Teodor Iargineanu asigurase pâinea necesară, biscuiții țărănești și tutunul. Penko din Karnabat era cel care expediase proviziile la Petroșani; asupra lui s-au găsit bani aparținând Comitetului. N. Bakaloglu primea ordine din Serbia prin emisarii săi. Armele au fost distribuite cu generozitate și s-au găsit mai multe în cufere. Documente, scrisori și telegrame legate de insurecție au fost găsite asupra lui D. Economu, Penko, Ioan Grudov și alții. Gheorghi Anghelovitch găsise un căpitan și închiriase o navă, despre care se presupunea că va încărca mărfuri. Ajuns la locul stabilit în același timp cu oamenii chetei **,** căpitanul nu a mai putut face nimic și a fost nevoit să facă traversarea. Datorită vegetației abundente a insulelor Dunării și a priceperii lui Anghelovitch , întreaga operațiune a putut fi realizată fără ca cineva să observe barca .

Este cert că guvernul turc nu a fost mulțumit de sentință, de unde și noua sa cerere de extrădare a lui Filip Totiu **136•** : Dar dificultatea cu care a fost descoperit și regularitatea cu care a evadat de fiecare dată dovedesc cât de mult a fost ajutat. Mai mult, această complicitate a autorităților **137,** precum și simpatia și sprijinul populației pentru patrioții bulgari, sunt confirmate în diferite moduri. Puținii oameni din ***cheta lui*** Hadji Dimităr care au evadat au declarat-o **138,** liderii mișcării de eliberare bulgare au recunoscut-o 139, primii autori care au scris despre ***chetă*** au specificat-o **140,** presa străină a publicat-o, presa și politicienii din România au afirmat-o **141•** Fără ajutorul populației bucureștene, printre care trebuie menționat și Nicolae Crețu, care a ajutat atât de mult...

13 **Trin.** Ionescu-Nişcov, ***op. cit.,*** p. **395** mp.

137 **Hr** ***., op. cit., loc. cit.***

13e Ivan Kasabov, ***Mow.e~_cno.WHU ..*** . (Mes souvews), apud **Tr.** lonscu-Ni^ov. ***op. cil.,*** p. **404.**

139 **ore.** Makedonsk.i, ***loc. cit. ;*** F. Simidov, ***op. cil.,*** p. **363.**

uo 1 Românul • du **30** noiembrie **1868.**

m. **F.** Simldov, ***loc. cil.***

Printre bulgari, fără brutarul T. Mărgineanu din Giurgiu și fără multe alte persoane devotate cauzei bulgare, mișcarea lui Hadji Dimitar a întâmpinat obstacole foarte mari **în** realizarea acțiunii sale · În cele din urmă , anumiți membri ai migrației bulgare **,** dorind să informeze publicul românesc asupra luptei lor pentru independența patriei lor , au publicat articole **142** sau au descris broșuri, dintre care o vom menționa doar pe cea a lui Anghelaki Savitch **143. Putem,** așadar, observa cât de favorabilă a fost atmosfera în care s-a desfășurat acțiunea lui Hadji Dimitar . Aceasta marchează sfârșitul unei întregi etape a mișcării de eliberare națională a poporului bulgar, condusă de emigrația bulgară, pentru care guvernul român, anumite personalități politice și mai ales masele au creat condiții favorabile de activitate.

Trebuie adăugat că pentru presa conservatoare, șetele bulgărești au constituit un excelent mijloc de a ataca politica externă a guvernului, în timp ce pentru ziarele liberale și în primul rând pentru „Românul” lui C.A. Rosetti, al cărui redactor-șef era Eugeniu Carada, acestea au reprezentat continuarea unei vechi tradiții de susținere a mișcării de eliberare bulgare. Chiar dacă cele două protocoale ale „Coaliției Sacre ” din 1866 nu fuseseră semnate, acestea simțeau încă solidaritate cu partea emigrației bulgare care urmărea acest scop. C.A. Rosetti și Eugeniu Carada simțeau foarte puternic această identitate de interese pe care primul, așa cum am menționat deja, a proclamat-o chiar într-unul din articolele sale. De fapt, o schimbare avea loc în politica externă a României. De la guvernul Crețulescu, și mai ales sub guvernul Ștefan Golescu, avusese loc o răcire a relațiilor României cu Austro-Ungaria și Franța, în paralel cu o apropiere româno-prusacă și româno-rusă . 144 Această inversare a politicii externe românești explică și atacurile presei austriece și franceze, precum și ale presei conservatoare de aici, în special ale ziarelor „Țerra ”, „Trompeta Carpaților” și „Pressa”. Atacurile presei austriece au devenit deosebit de violente începând cu martie 1868 , odată cu adoptarea legii privind organizarea armatei române , când au fost emise anumite ordine de înarmare în Prusia și în alte țări. Acesta este motivul pentru care problema Cetei bulgare a fost ridicată în ianuarie-aprilie 1868. Înlocuirea lui Ștefan Golescu

162\" auzi în special •H apO.IUIOCT ı iulie și august **1868,** sub conducerea lui Ivan Kasabov, pe tema bătăliilor din ***tclleta*** lui Hadjl Dimițăr.

m A. Savici, ***Insurecțiile bulgare*** din ***1869*** **sub** comanda lui Hadji Dimitár și Stefan Karadja, Brăila, **1871** .

1" A se vedea **pe** acest subiect ***Istoria României.voi.*** citat, **p.** 574-577.

de către fratele său Nicolae Golescu, considerat mai moderat și care, pe lângă Președinția Consiliului, deținea și Ministerul Afacerilor Externe, a pus capăt campaniei presei conservatoare , care în mai, iunie și în primele zile ale lunii iulie - până la incursiunea lui Hadji Dimităr - nu a mai atacat guvernul român pe această temă.

Apoi, după această perioadă de relaxare, a urmat a doua ofensivă conservatoare, care avea să se încheie doar cu căderea guvernului, o ofensivă la fel de violentă ca prima, deși situația se calmase și guvernul luase efectiv anumite măsuri pentru a evita noi incidente. Ofensiva conservatoare s-a desfășurat atât la nivel parlamentar (interpelarea lui PP Carp), cât și, mai ales, prin intermediul presei. „Țerra”, „Trompeta Carpaților” și alte ziare conservatoare au prezentat propriile argumente, dar erau convinse că acuzațiile lor vor câștiga în virulență dacă vor fi confirmate de presa străină. De asemenea, au citat pasaje ample care conțineau exagerări în care ei înșiși nu credeau, dar care îi absolveau de orice responsabilitate, mai ales că aceste știri vor dobândi o aparență de veridicitate prin faptul că nu erau infirmate.

Articolele publicate în „I Românul” sunt importante din mai multe puncte de vedere. Făcând ecou imensei majorități a poporului român, care simpatiza cu cauza poporului bulgar, ziarul lui C.A. Rosetti a putut evidenția natura justă a acestei lupte, din care acțiunea *Cetei lui Hadji Dimităr* a fost unul dintre cele mai strălucite episoade. A dezvăluit opiniei publice atât din România, cât și din străinătate, situația reală din Bulgaria, a demascat adevărații vinovați și a putut răspunde nu numai ziarelor străine, ci și reprezentanților politici și diplomatici ai marilor puteri. Rosetti - trebuie subliniat - a afirmat că toate tulburările din Bulgaria, inclusiv acțiunile Cetelor , trebuie considerate o *adevărată mișcare națională,* că membrii acestora luați

prizonieri au dat dovadă cu toții de *„caracter, fermitate și patriotism" în toate răspunsurile lor (fapt reprodus, conform „Românului", chiar și de „Țerra") și că activitatea cetelor* poate fi caracterizată drept „o manifestare a unor tinere bijuterii animate de dragostea de patrie". De asemenea, este necesar să subliniem interesul ideilor avansate de C.A. Rosetti pentru soluționarea problemei orientale și în special pentru calea prin care trebuie realizată eliberarea Bulgariei. El a arătat pericolele prezente și viitoare care o amenință și a considerat *în iulie* 1868 că eliberarea Bulgariei nu se putea realiza prin incursiuni ale *cetelor,* deoarece o revoltă generală presupune în mod necesar *existența*...

premisă a unei organizații revoluționare interne puternice, a unor arme suficiente și a unui sprijin solid din partea popoarelor vecine. Exprimarea acestor idei tocmai în perioada în care Levski se afla în România este deosebit de semnificativă și importantă.

În cele din urmă, faptul că în 1867-1868 presa străină - franceză, austro-ungară, turcă etc. - a fost intens preocupată de problema bulu e **are** , făcând din aceasta unul dintre punctele diplomației europene **16,** a reprezentat un ajutor eficient pentru cauza Eliberarea Bulgariei .

Fondată de Ivan Kasabov, care putea conta pe sprijinul nu doar al prietenului său C.A. Rosetti, ci și al lui Golescu, Brătianu și Kogălniceanu (și, prin intermediul acestora, al guvernului român), Comunitatea Bulgară se afla *și* **sub** influența României, la fel ca anterior Comitetul Central *Secret Bulgar* , ***a cărui*** linie *o* urma , cu mici diferențe. Acesta este motivul pentru care, la fel ca acesta din urmă, nu s-a îndreptat spre Rusia, ci spre țările occidentale, în special spre Franța. Această tendință reiese dintr-o scrisoare deschisă publicată în „ HapoA **-HOCT”** [146] către ziarul bucureștean „Steaua Orientului”, de către Hadji Dimităr și oamenii săi, aflați pe atunci în Balcani, cerând ca „Europa (...) să-i ia sub protecția sa” pe bulgarii care doreau să scape de influența țaristă, o influență atât de dăunătoare lor ca și celorlalte popoare ale Europei. De fapt, scrisoarea fusese compusă de Ivan Kasahov, deoarece la acea vreme (septembrie 1868) *cheta* lui Hadji Dimităr fusese de mult distrusă. [147] • În iunie 1868, în timpul vizitei la București a prințului Napoleon (nepotul lui Napoleon I) , Comunitatea ***Bulgară i -*** a înmânat **un „** Memorandum” similar cu cel din 1867, iar ziarul **„** Hapo, D. HocT ” a făcut în articolul său principal o comparație care explica clar de ce Comunitatea se îndrepta spre Occident și în primul rând spre Napoleon 1848. Într-un timp foarte scurt - se scria - „Franța a făcut atât de mult pentru poporul român”, în timp ce țarismul **„ nu a reușit** să facă aproape nimic , timp de secole, pentru eliberarea sau cel puțin pentru îmbunătățirea soartei poporului bulgar” *148* • **Era evident că Comunitatea Bulgară** dorea **să** urmeze *calea* revoluționarilor români (1848). **Din** octombrie *1868 ,* **ziarul** a început o adevărată campanie antițaristă. Citim acolo că dacă *Ceta* din Hadji Dimițăr a fost trădat, vina aparține cel puțin indirect baronului Offenberg, că țarul doar și-a promis sprijinul, dar nu a făcut nimic, că bulgarii stabiliți în Rusia erau nemulțumiți de soarta lor; ziarul a susținut acțiunile revoluționarilor polonezi. Un atac și mai violent a fost lansat împotriva „ agenților lui Iosco” - o expresie folosită pentru a descrie oamenii din *J(o6po-* âeme.ana J(pyJ1cuna- **)** - când aceștia au trimis un memorandum Conferinței de la Paris din **1869** (o conferință convocată pentru a rezolva problema cretană). Această atitudine arată că ziarul și organizația nu au ratat nicio ocazie de a ataca Rusia. De fapt, memorandumul celor 4 notabili bulgari **149,** scris la **29** decembrie **1868,** a cerut Conferinței de la Paris mai mult sau mai puțin **ceea ce** ceruse memorandumul CCSB în **1867** și ceea ce ceruse însăși Comunitatea ***Bulgară . Acum, Kasabov a atacat acest memorandum pur și simplu pentru că Rusia a venit cu ideea, iar*** Societatea ***de Binefacere*** a pus-o în practică. De data aceasta, critica lui Kasabov a fost nefondată și chiar „Romanul” și „L'Etoile d'Orient” au considerat cererea Societății *de* ***Binefacere drept justă.*** „Romanul” a considerat că memorandumul fusese scris de oameni patrioți . și politicieni iscusiți, pentru care meritau felicitări. Problema bulgară este prea puțin cunoscută și de

16 Pentru presa engleză, a se vedea A. Monedjikova, ***Hemama Ha Xaa^u ^u- Mum'"bp u Cmerjian KapaiJ:>1ea u anzvăzova Karateodorova, Bistra Tzvetkova et V. Paskaleva. ao1.-yMenmu*** (La tchetfl. de Hadji Dimităr CT et **I e** HR diplomatic documentes et de Stefan **KaradjaCT** anglais) **l1ncTHTYT BoTeB-JleBCHB,** » Sofia, 1956, fasc **.**

III Vezi nr. **42** din 11 octombrie 1868.

it7 Al. Burmov, ***BtMapcwmo tta^^n^H0*** ..., p. **40.**

Ibidem , p. 39.

aceea nu primește nicio soluție. Mai mult, „L'Etoile" i-a răspuns lui (< HapOAHOCT)) (< care a protestat împotriva termenului „notabil" deoarece implica existența unei aristocrații bulgare 1>, că prin acest cuvânt nu trebuie înțeleasă o nobilime, ci pur și simplu persoane cu un anumit confort sau reputație în domeniul lor de activitate .

atitudinii antițariste a *comunității bulgare* . În **1866,** o astfel de atitudine din partea lui Ivan Kasabov și a liderilor *CCSB* se datora în mod clar influenței revoluționarilor din 1848 , care erau ostili țarului Nicolae al II-lea pentru că acesta înăbușise revoluția din **1848.** Dar mai târziu, atitudinea lui Brătianu, Rosetti și a influentului grup *CCSB* s-a schimbat, ducând chiar la o apropiere de Rusia. Din toamna anului **1868 încoace,** orientarea antirusă a lui Kasabov și a grupului său poate fi explicată mai ales prin influența lui Teofan Rainov. Acesta din urmă, stabilit la Constantinopol după ce **studiase** la o școală comercială din Viena, fusese recrutat de serviciul de spionaj al marelui vizir Aali Pașa. Cu toate acestea, deși stipendiat și plătit generos de Poartă, Rainov, care avea și legături cu Occidentul și era mai presus de toate un patriot, nu a trădat cauza bulgară. Pentru a justifica cumva banii pe care îi primea...

Vezi **memoriul publicat în · L'Et9ile d'Orlent · din 19/32 ianuarie 1869, unde se menționează** existența sa **în Bulgaria în numărul din 6/18 martie 1869.**

150 **Vezi același ziar din 13/25 februarie 1869.**

De la Poartă a lucrat pentru a ține organizațiile bulgare din România departe de Rusia, în primul rând **membrii** Societății *de Binefacere.* Rainov i-a dat bani lui Kasabov pentru a susține ziarul „ Hapo.n;ttocT " și tot aici Kasabov și grupul său au fost incitați împotriva Rusiei .

Totuși, această campanie - și campania anti-rusă a ziarului în general - a determinat un număr mare de emigranți bulgari să părăsească *comunitatea bulgară.* Bulgarii din Odessa chiar au protestat deschis și au încetat să mai sprijine financiar ziarul. Acest lucru l-a obligat pe Kasabov să publice în „HapogHOCT " articolul lui Kisimov intitulat „ Să rămânem necinstiți, dar să judecăm corect ", un articol pe care inițial îl refuzase și pe care a trebuit să-l publice până la sfârșit, deși nu fără a-l însoți de comentarii răuvoitoare. Abandonată treptat de toți cei care aveau mai multă sau mai puțină simpatie pentru Rusia, *Comunitatea* s-a dezintegrat curând, „mai ales că nu constituise niciodată o organizație omogenă, întrucât unii dintre cei mai influenți membri ai săi aveau legături de lungă durată cu *Societatea de Binefacere.* Acesta a fost cazul negustorilor Konstantin Ciocan, Spiru Konstantinov și alții, în timp ce Ivan Kasabov, Kiriak Tzankov, D. Tzenovitch etc. fuseseră întotdeauna adversarii săi. Cert este că acest ultim grup a rămas izolat și, de la începutul anului 1869, nu s-a mai auzit nimic despre *Comunitatea Bulgară,* o organizație care putea fi considerată practic lichidată la începutul lunii februarie a acelui an. 15:! Mai mult, majoritatea emigranților se convinseseră în cele din urmă că ideea creării unui stat bulgar pe baze dualiste era o prostie politică. Această schimbare de opinie s-a datorat în mare parte articolului lui Liuben Karavelov, publicat în ziarul sârbesc „ Za.stava " și apoi retipărit, din motive tactice, în „Ha po^HOCT " 15a.

Grupul Kasabov-Tzankov-Tzenovitch a apărut din ziarul „TnnaH I) (Tomba) **ia** ", al cărui redactor era Tzankov, un grup care includea tineri cu

idei radicale și pe cei care urmau să formeze în curând partidul revoluționar. Hristo Botev și pictorul polonez, Henric Dembitzki 155, care au emigrat la București, au ilustrat cu mare grijă.

[151] Pentru detalii , vezi Al. Burmov, *op. cit.,* **p. 51** și următoarele.
[152] Despre campania titsaristă, rezultatele acesteia și **desființarea** organizației , vezi Al. Burmov, *vol. op.,* **p.** 40-4·1.
U3 : ianiu Sloianov, *op. vol.* I, **pp. 165,** nr. **3427.**
1M Jvan Undjlev, Cvela Cndjleva. *Fiul lui BomeB, OCUPAT de doi* **(Hristo Botev, Viață** și recenzie), Sofia, **1975,** p. **187** mp.; Casa lui Stoianov, *op. cit.,* I, **p. 449.**
JM Tatiana Silianovska **D** i m **i** t **ro** va , *RapuKamypume ua XenpuK Re.ii6uifKU B • T^nau* • (Les caricature de Henrik Demhicki dans • TinaH»), dans *C6opuui> Xpucmo Bome6* (Recueil de Hristo Botev) ; **-'Eu.** Dimitrov, *Cb'lU1te1tUR ua Xpucmo BomeB* (CEuvres de Hristo Botev), III, Sofia, **1940, p. 448-449.**

articole talentate îndreptate împotriva „celor vechi". Din martie 1869, acest grup a început să se numească *M.1ta0a BM2apuJ1.* (Tânăra Bulgarie) și „HapoJmocT " s-a proclamat organul grupului **156•** *M.;iaiJ **a** BMeapu11.* era de tendință pro-occidentală și anti-țaristă, urmând astfel exemplul ***CCSB*** și al ***Comunității Bulgare,*** cu excepția faptului că ideea dualismului, deși acceptată, nu mai era trâmbițată cu forță, cei de la „ T'Lnau " nevrând niciodată să audă despre acest compromis. După cum se poate observa, influența liberalilor români și, în general, a revoluției din 1848, cu toate devierile sale ideologice ulterioare, a continuat. Kasa-bov a rămas în contact cu Brătianu, Rosetti și anturajul lor. Kiriak Tzankov, de asemenea, și-a menținut legăturile cu Cezal' Jolliac, Brătianu și alte personalități politice românești. Mai mult , poate tocmai datorită acestor legături, *Maharashtra B'b.uapua s* -a autointitulat și ***Partidul Liberal.***

În mai 1869, Ivan Kasabov și grupul său au luat legătura cu figuri politice occidentale proeminente, precum Mazzini, Garibaldi, Bakunin și alții. Scopul acestor contacte era speranța că vor prelua apărarea Bulgariei și vor exercita influență, prin prestigiul lor, asupra guvernelor marilor puteri. Trebuie subliniat faptul că ideea acestei acțiuni a fost sugerată în mare parte de politicienii români, în special C.A. Rosetti, Eugen Carada, Grigore Serurie, Valentineanu etc.; nu trebuie uitat, în acest sens, că Eugen Carada pregătise o insurecție în Austria și Italia în numele lui Iazzini și că Valentineanu servise ca ofițer în armata lui Garibaldi . **157•** În februarie 1869, proclamațiile lui Mazzini erau încă circulate la București. **158•**

Aceasta explică de ce în octombrie 1869 <1 HapOAHOCT ^ (numărul din 11 octombrie) arăta că poporul italian, care suferise și el jugul străinilor, intenționa să ajute poporul bulgar. Aceeași ediție a reprodus o scrisoare de la Mazzini către polonezi, însoțită de un comentariu din ziar în care se lauda revoluționarul italian . În aprilie și mai 1869 au apărut alte articole în

Al . Bnrmov, ***op. gene,*** p. 45.
157 M. Theodorian-Carada, ***Efemeridele*** (Ephemerides), Bucurcşl i, 1930. p. 55. 65, 69. Cf. C. Velichi, ***Relațiile romftno-turce...*** p. 858; **O.** Hmezeanu ct C. Veüchi, ***Date noi priotnd pătrunderea ideilor Internaţio11<1lei* l-a *in Romdnia şi ln rlnduril^ emigra- ţiei bulgare din ţara noastră*** (Nouvelles donnees sur la penetration des idees de la Ieee Internationale en Roumanie et parmi l'emigration bulgare de notre pays), dans • Romano-slavica •, XI, Bucureşti, **1965,** p. **25.**
l^ c Românul ^ din **20** februarie 1869. Vezi manifestul lui Iazzini adresat popoarelor Orientului datat «Lugano, ianuarie **1869** • în s l'Etoile d'O **ri** ent • din **25 februarie** /7 martie **1869.**
11•1 Yoir Ie uumero de •**l fapo^HOCT** • din 11 octombrie 1869, citat de **O.** Kosev, ***op. geană,,*** p. **::!6.**

Chiar mă simt 1". În plus, însuși numele lui ***JLzaOa B^AwpuR*** — similar cu „Tânăra Polonia ", „Tânăra Serbia " și altele — era „ mazzinian ".

Cei doi delegați ai emigrării, Teofan Rainov și Raitcho Grăblev, reprezentându-l pe dl. ***.ttaoa Bu,wpuR,*** au sosit la Geneva pe 3 iunie/15. Au avut o primă întrevedere cu Hertzen, dar acesta le-a spus că nu este preocupat de problema bulgară și le-a recomandat să vorbească cu Bakunin. Acesta din urmă le-a făcut promisiuni mărețe și i-a sfătuit să meargă la Paris pentru a obține sprijinul lui Napoleon al III-lea. Acest demers nu a avut loc, dar în schimb, prin intermediul lui Bakunin și Hertzen, cei doi delegați bulgari au intrat în *cercuri* „ mazziniene ", s-au dus la Londra și au fost primiți de Mazzini. Acesta din urmă, printre alte sfaturi și directive, s-a pronunțat împotriva dualismului - o formulă ce conservă instituția monarhică - și i-a îndemnat să rămână fideli propagandei republicane. *161.* I-a asigurat de sprijinul lui Garibaldi, care era dornic să vină în ajutorul bulgarilor angajați în lupta pentru libertatea lor. Alături de Mazzini, Garibaldi le-a scris chiar și bulgarilor din București, exprimându-și dorința ca fiul său să meargă la București pentru a discuta cu ei. Aceasta explică faptul că în septembrie 1868 ziarul (c Țerra >) scria, conform *(C* L'International)): «Zvonul că Menotti Garibaldi a sosit aici este prematur, dar se confirmă că sosirea sa este iminentă. Se asigură că va prelua comanda insurecției din Bulgaria .» Câteva zile mai târziu, pe 21 septembrie , <c Țerra > scria că, potrivit ziarelor franceze independente și neoficiale, Menotti Garibaldi era așteptat la București și că un nepot al lui Garibaldi, Riccioti Garibaldi, precum și ginerele său Bidischini, sosiseră deja aici pentru a prelua comanda Chetei slave *16^.* Din care se poate deduce că relațiile dintre bulgari și Garibaldi erau mai vechi. După întoarcerea la București a lui Teofan Rainov, Societatea ***Bpamcn,a*** *JJ^6oe* („Iubirea frățească ") i-a trimis o scrisoare de mulțumire lui Mazzini *163*•

Grupul Jl1 ***Jla*** da ***BMcapun*** sau ***Bpamcn,a*** v7KJ6oe (cum era adesea numit, după sala de adunări cu același nume, unde se întâlneau simpatizanții partidului „ Tineretul ") , în ciuda meritelor sale incontestabile, nu a reușit să creeze unitatea acestui partid, realizată în mare măsură, dar pentru scurt timp, de către *comunitatea bulgară* **.** Cu toate acestea, atitudinea ostilă față de Rusia țaristă și comunitățile sale...

160 **D.** Hurezeanu et C. \'elichi, ***op. vol.,*** p. 25.

161 ***D.*** Seludko, ***loc.*** *go.;* Al. Burmov, ***op. cit.,*** p. 48-51; **D.** Kosev, *Mișcarea **națională revoluționară bulgară și societățile democratice din Occident în** al treilea **sfert al secolului al XVIII-lea*** (1850-1870), în Studii istorice , II, Sofia, 1960, p. 328-329.

162 ' Teren • din 21 și 25 septembrie 1868.

163 D. **Strasimirov,** ***op. cit.,*** p. ***442--1-!3;*** **D.** Kosev, ***op. vol.,*** p. 26-27.

Orientarea către puterile occidentale a avut aprobarea doar a unei mici fracțiuni din emigrația bulgară. „ J yHaBCRa aopH **1)** a contestat dreptul lui **„** Hapo; D.HOCT **1)** - organul grupului - de a se numi „ziarul poporului ", deoarece nu vorbea în numele tuturor **„** tinerilor **".** Cu toate acestea, grupul a reușit o vreme să conducă mișcarea de eliberare națională 164 și chiar a luat anumite inițiative cu adevărat revoluționare, așa cum a făcut și ***Comunitatea Bulgară.*** De exemplu, la inițiativa lui D. Tzenovitch și cu fondurile acordate de acesta în numele ***Comunității*** , Vasil Levski a făcut cele două călătorii în Bulgaria în 1869 **165•**

În ciuda slăbiciunilor sale, grupul Jlf ***Jiaaa BMwpuR,*** format în jurul sălii de lectură Hpamcn ***din***

Jlo 6oe (deși nu a fost niciodată o organizație în adevăratul sens al termenului, caracterul său de grup nu poate fi negat) **166,** a fost cea mai avansată fracțiune a „ tineretului ”. Acesta este motivul pentru care atât Karavelov, cât și Levski s-au atașat de acesta, chiar dacă le împărtășeau doar parțial ideile. Mai mult, pe lângă cauzele menționate mai sus, activitatea și ideile acestor doi revoluționari au contribuit, de asemenea, în mare măsură, la dezintegrarea grupului. De fapt, din toamna anului 1869, mișcarea de eliberare națională bulgară, al cărei centru se afla la București, a făcut progrese și a intrat într-o nouă fază.

În concluzie, această mișcare poate fi împărțită în două perioade majore, separate de toamna anului 1869. În prima perioadă (1866-1869), de care ne-am ocupat până acum, avem de-a face cu **o** mișcare condusă de câteva organizații - *CCSB*, ***Comunitatea Bulgară,*** J}i/Aaaa ***lh.12apua,*** *Societate* **Bpamc>La** JJ10606 - toate caracterizate, în general, de o ideologie burghezo-liberală și dintre care ultimele trei reprezintă, de fapt, extinderea și noile forme dobândite de *CCSB* după ce se distanțase de grupul lui C.A. Rosetti. Toate, cu mici excepții, au avut același program politic și au fost inițial influențate de ideologia liberal-burgheză a României și, mai precis , de grupul Rosetti , ținând cont, desigur *, de anumite* limitări : de exemplu, una dintre ideile acestui program, și anume dualismul cu Turcia, nu a făcut niciodată parte din concepția românească .

IH **Al. Burmov,** *op. vol.,* **p. 56-57.**

165 Al. Burmov, *E. U. P., 1869-1876 (Le Comité central revolutionnaire bulgare,* **1869-1876), Sofia, 1943, p. 35-37. Despre banii dați lui Levski, vezi arhivele lui D. Tzenovitch de la Biblioteca Națională Metoda Cyrille din Sofia, fondul II -7447.**

166 I-Ir. Gandev. *Vasil* **Levski, ideile sale politice și actul său revoluționar, Sofia, 1946 ,** *p* . 37; **D. Seludko,** *op. cit.,* **p. 475; D. Kosev, op. cil., p. 29. Vezi și suma de fond a Arhivelor Bibliotecii Naționale Cyrille et Methode de Sofia (Ies sommes versees p.:ir Tzenovitch).**

IV. COMITETUL CENTRAL REVOLUȚIONAR BULGAR (CCRB) DIN CARESTUL BULGAR

1 Consolidarea **Partidului** „ Tineretului ” . Anul 1869 a marcat **o nouă perioadă în** istoria **mișcării** de eliberare națională **bulgare** , căci de atunci **încolo** , **în** locul oamenilor cu nuanțe burghezo - **liberale** care **o** dominaseră de **la** moartea lui **Rakovsky** , **au apărut** democrații revoluționari **Vasile** Levski **,** Liuben Karavelov și Hristo Botev . Aceștia **din urmă** s **- au** stabilit definitiv **la** București .

Hristo **Botev** a sosit la **București în a** doua jumătate **a** lunii noiembrie **1867** , **în drum** spre **Odessa** . **Călătoria sa** depindea de banii **pe care îi va găsi mai întâi la „ Societatea pentru Bunăstare ” . Cu toate acestea , cei 20 de franci oferiți de Hristo Ghergi au fost departe de a fi suficienți . Așa că Botev a plecat la Brăila , unde urma să meargă la sfârșitul lunii decembrie . Dar** nici el nu a găsit ajutorul cerut **și** , **pentru a** se întreține **, a început să lucreze ca tipograf** și corodor **pentru** compatriotul său **O. Panitchkov** , **care** tipărea **ziarul** { (, [(yHaBCI>a 3opa I)) de **Dobri** Voinikov . Botev era **în permanență în contact** cu membrii **cetei** lui Stefan Karadja **, care trecuseră** Dunărea cu **Hadji** Dimităr **în iulie 1868** .

Hristo Botev s -a născut pe 25 decembrie 1817 / 7 ianuarie 1818 în orășelul Kaloer, de la poalele Balcanilor. A studiat la Karlovo , apoi la Kaloer . Datorită legăturilor tatălui său - profesorul Botlo Petkov , care studiase în Rusia - cu Naiden Gherov , consulul rus la Plovdiv , Botev a plecat în 1863 la Odessa , unde a primit o bursă pentru a urma liceul. Spre sfârșitul celui de -al doilea an de liceu, a fost exmatriculat pentru că a neglijat orele de curs pentru a participa, la schimb, la cursurile facultății din Odessa . Cu toate acestea , a mai rămas la Odessa un an cu un grup de revoluționari polonezi, după care, în toamna anului 1866, a fost găsit ca profesor în satul Zadounaevka, locuit de bulgari care fuseseră strămutați acolo după războiul ruso-turc din 1828-1829. În martie 1867, s-a întors la Kalofer pentru a-și înlocui tatăl bolnav . În toamna aceluiași an , Botev și- a părăsit pentru totdeauna orașul natal cu intenția de a - și continua studiile la Odessa . Pentru detalii , consultați monumentul . bibliografia lui Ivan el c,•eta Undjiev. Хрисmo Bome8, .?1Cusom u *iJe.n,o* {Hristo Botev. lui ,·ie şi opera lui), Soria. 1975 (de acum înainte citat: Undjiev. Hrisfo Boim).

Trebuie spus că, de fapt, Bo tev ar fi putut ajunge la Odessa până la capăt , cu oarecare efort . Dacă a rămas în România , sunt de părere biografii săi , nu a fost doar din cauza dificultăților financiare . Anii 1867 și 1868 au avut în vedere , așa cum am văzut , ani de mari realizări pentru emigrația bulgară în România . Botev se afla în Bulgaria în timpul raidurilor lui Ceta Panaiot Hitov și Philip Totiu și , alături de compatrioții săi , vibrase la isprăvile lor , pentru care atribuiau meritul 0.0.SB. Botev a fost atras de organizația care declanșase aceste două acțiuni și îi cunoștea personal pe oamenii care urmau să treacă în Bulgaria în 1868 sub comanda lui Hadji Dimițăr . Își scria câțiva ani mai târziu : „ Toți cititorii noștri își amintesc de anii memorabili 1867 și 1868. Dar numai cei care se aflau în România atunci , care au văzut cu ochii lor și au luat parte la entuziasmul revoluționar , care au trăit acele momente impresionante de speranță care au stârnit atunci emigrația noastră pot spune cu adevărat că forțele impulsive au pierit pentru a aduce sfârșitul primei perioade de « aspirații evolutive ». Bristo Botev trăise aceste momente , și nu ca un simplu observator . Imediat după trecerea în Bulgaria a lui Badji Dimităr și a lui Stefan Karadja , acesta se pregătise să le urmeze exemplul cu o altă Cetă condusă de Voievodul Jeliu , unde urma să îndeplinească funcția de secretar . Dar lipsa banilor necesari pentru înarmarea Cetei , precum și măsurile luate de guvernul român în urma protestelor Turciei , Austro - Ungariei și Franței , au împiedicat realizarea acestui proiect . "

În septembrie 1868 , Botev a venit la București cu trupa de teatru condusă de Dobri Voinikov, apoi în toamnă s - a înscris ca student la Școala Națională de Medicină , dar nu a putut participa la cursuri din lipsă de bani.3 A apelat în zadar la Hristo Gheorgbiev și Naiden Gherov . Nimeni nu a vrut să știe nimic despre acest tânăr care fusese dat afară din Liceul din Odessa, care adoptase ideile marilor revoluționari ruși, care frecventase cercurile revoluționare poloneze din Rusia și din Brăila . ei și viitori membri ai cetelor . În această situație disperată , când Botev rătăcea fără ...

2 Cite par Cndjiev. *!lrislo Botev,* p. 125.

3 Yoir sa dem:rnde dans P. Constantinescu-Iaşi, *ln.scrierea lui llrislo Bolev ca student al Facullăfii de medicină din Bucure.^li* (L'inscription de Hristo Botev a la Faculle de Medecine de Bucarest), dans *Studii istorice româno-bulgare* (Etudes historlques rou- mano-bulgares), București, 1956, p. 61 – 62. Pour le reste de la bibliographie, voir Undjiev, *Hristo Bolev.*

Fără adăpost și fără mâncare, l-a întâlnit pe Vasil Levski [17], care venise și el *la* București. Nu plecase în Bulgaria cu Cheta *lui Hadji Dimițăr* , pentru că nu credea în „ tactica Cheta”, convins că fără o pregătire prealabilă serioasă în Bulgaria nu puteau face mare lucru.

Mai mult, așa cum au arătat istoricii bulgari Iv. Undjiev și *Al.* Burmov, succesiunea de încercări eșuate ale *Cetei* a condus destul de natural la ideea organizării poporului prin comitete locale. Atât Rakovsky, cât și O.O.SB , și chiar membri ai *Societății de Bunăstare* se gândiseră la înființarea unor

17Vasil Iano s-a născut în Karloo în 1837. La moartea tatălui său, meșteșugar modest

astfel de comitete, dar Levski a fost singurul care *a* acordat organizării interne importanța excepțională pe care aceasta *o avea de fapt* . El a ajuns la această convingere puțin *câte* puțin, examinând realizările și experiențele Cetei . 5• Trebuie remarcat faptul că *C.* A. Rosetti a scris și el în „Românul" că ***Ceta*** nu va realiza nimic fără o organizare internă puternică și fără *o* alianță *cu* unele popoare yoisin, punct de vedere de care *Lenki* era conștient.

La București, în septembrie, Levski l-a întâlnit pe Botey și în noiembrie, poate tot la începutul lui decembrie, amândoi săraci, au locuit împreună în această moară abandonată despre care poetul va vorbi mai târziu6, și unde cu siguranță și-au confruntat identitățile. Amândoi frecventau partidul „tinerilor", reprezentat la acea vreme de Comunitatea Bulgară, pe atunci

de către grupul M.1 aiJa B'b.1t2apUR, (Tânăra Bulgarie), ai cărui principali lideri erau Ivan Kasabov, redactorul ziarului „ HapOAHOCT ", K. Tzankov, redactor adjunct, D. Tzenovitch, T. Rainov etc.7, chiar dacă împărtășeau doar unele dintre ideile acestora și în niciun caz dualismul cu Turcia. Mai mult, Levski nu avea de ales, deoarece numai această organizație îi putea oferi mijloacele și inițiativa pentru realizarea planurilor sale. Astfel - relatat în manuscrisul său Kiro Tule§kov - Dumitru Tzenovitch i-a spus lui Levski că, „în loc să-și piardă timpul în sala de lectură Bpamc^a.,710606, ar fi mai bine să meargă în Bulgaria și să facă acolo propagandă revoluționară". La care Levski, primind cu bucurie această sugestie, dar adăugând că pentru aceasta are nevoie de bani pentru călătorie, Tzenovitch i-a dat 30 de lire turcești .

11 decembrie 1868, Levski a plecat cu vaporul din Turnu Măgurele și, via Constantinopol, a ajuns la Plovdiv; apoi a vizitat orașele Karlovo, Sopot, Kazanlăk, Sliven, Tărnovo, Loveci, Plevna și Nikopol. De acolo, pe 24 februarie 1869, s-a întors la Turnu Măgurele. Aceasta a fost o călătorie informativă, în timpul căreia Levski nu a întreprins nicio măsură organizatorică. Pentru a face acest lucru , ar fi avut nevoie de un fel de mandat de la o organizație cunoscută, cu sediul la București, de proclamații etc. Gândindu-se la proclamațiile cu care forța operativă a lui Hadji Dimitar trecuse Dunărea, proclamații redactate în numele „Guvernului Provizoriu Bulgar al Balcanilor", dar care în realitate fuseseră compuse și tipărite de Ivan Kasabov la București, Levski a încercat să -l contacteze în acest scop .

Nici Botev nu a avut de ales decât să se alăture grupului format în jurul jurnalului umoristic „ T'hnaH ", care a început să apară la 1 februarie 1869 și care era similar ca concept cu cel al *Tânărei* Bulgarii, având în vedere prezența lui Kiriak Tzankov și Dumitru Tzenovitch . *10* • Colaborarea lui Botev la „ *T'bIIaH* I " nu a fost pur literară, ci a avut și un caracter politico-social , întrucât ziarul era „organul partidului revoluționar în curs de formare " 12 • Din februarie până la sfârșitul lunii aprilie, Levski s-a pregătit în România pentru o a doua călătorie în Bulgaria. Ivan Kasabo'r a tipărit proclamația conform dorințelor sale, în turcă și bulgară, prevăzută cu sigiliul.

7 **Al. Burmov,** ***BMzapc1>o ttalfU01UutHo*** . . . . **, p.** ***45.***
8 **Undjiev,** ***Vasil Levsl.:i,*** p. **110.**
9 ***Ibidem,*** **p** . **118-119** .
io **Al. Burmov,** ***op.*** cit **„** p. **45-46 .**
11 **Mihail Dimitrov, dans** ***C'b'luttenUJf, 11a Xpucmo Bomes*** **(reuvres de** Hristo **Botev), edition de** ***1945,*** **articol lntroductif, p.** 14.
12 **Maniu Stoianov,** ***op.*** cil" I, **p.** 449.

9 - cca. 76 *12!J*

către (Guvernul I Plenipotențiar **I).** Se poate spune că în textul proclamației se **simte influența lui Levski** . Deși conține și ideile lui Kasabov, proclamația nu mai face o afirmație de dualism și, ceea ce este cel mai important, specifică faptul că trebuie făcute pregătiri pentru o revoltă, iar aceasta bazându-se doar pe forțele proprii ale poporului bulgar . Cu proclamațiile sale în bagaj, Levski a plecat spre Bulgaria la 1 mai 1869, dar de data aceasta prin Turnu Lăgurele-Nikopol. În timpul acestei călătorii, care a durat până la 26 iulie 1869, Levski a format primele comitete revoluționare, punând astfel bazele organizării interne a Bulgariei .

A doua zi după plecarea lui Levski spre Nicopol, pe 2 mai 1869, celălalt mare revoluționar bulgar, Liuben Karavelov, a sosit la București. El fusese invitat pe 9 aprilie de Hristo Gheorghiev să preia conducerea unui ziar menit să apere interesele Societății *de Binefacere și, mai presus de* toate, să răspundă la

[13] **Undjiev,** *Vasil Levski,* p. 123 **și urm.**

[14] Liuben **Karavelov s-a născut în** 1834 **la Koprivstica, părinții săi fiind negustori de vite** înstăriți **. Și-a petrecut primii ani în orașul său natal, apoi la** Plovdiv. **A călătorit** mult cu tatăl **său** , **care dorea să-l facă negustor, și a** cunoscut îndeaproape **viața** poporului **bulgar** . În **1857** , **Karavelov a plecat în** Rusia pentru a se înscrie **la o** școală militară , **dar nu a avut succes în** această **demers. A** rămas la Moscova și a urmat **Facultatea** de **Arte ,** fiind **susținut** de **bogatul** negustor **rus** Kokare. În 1861, Karavelov **a publicat un** studiu **despre** folclorul **bulgar** , apoi **mai multe povestiri scurte** , **făcându-și totodată un nume** ca un jurnalist **talentat .** A **fost** urmărit penal de **poliția rusă pentru că a citit** scrierile **lui** Hertzen. **În** Rusia, Karavelov s - a raliat **ideilor slavofililor** și **revoluționarilor** democrați **ruși .** La începutul lunii **februarie** 1867 **, Karavelov** s **-a stabilit la** Belgrad , probabil **în legătură** cu **evenimentele politice** importante din Balcani și **cu planurile contelui Ignatius ,** schițate mai sus **. A desfășurat o activitate intensă printre imigranții din Gars și a intrat în contact cu Omladim . În 1867** , **a** format împreună cu imigranții **un comitet** bulgar **,** compus **din** 12 membri, al cărui scop era **să** antreneze *chila* înarmați **din rândul** slavilor **pentru a trece în Bulgaria, în scopul** de a ajuta exilații români **aflați sub comanda lui Panaiot Hitov și Filip Totiu** . **Comitetul** era în **contact** cu **Blaznavac, ministrul de** război . Când guvernul **sârb** , presat de **Rusia, a renunțat** la **războiul împotriva** Turciei și **a UE, iar** legiunea bulgară a fost suprimată, **Karavelov a intrat în conflict cu acest guvern. Și-a adunat oamenii la Zaitehar și** a început o campanie în **ziarul rusesc, al** cărui corespondent **era** , pentru o acțiune antiotomană comună **a** tuturor **popoarelor slave.** Încercarea **lui** Karavelov de a **introduce** Serbia **în Bulgaria, la 20 iulie** , a **fost împiedicată de** autoritățile sârbe, iar în 1868 **Karavelov** a fost **expulzat din Serbia** . Ajuns la **Novisad,** Karavelov a continuat să- și trimită ***corespondența* către ziarele rusești. Pe** 29 mai, **în** urma asasinării prințului **Mihail** , Karavelov **a fost arestat și închis la** Pește, de unde a fost **eliberat** abia după **203** zile **. Întrucât nu** mai avea niciun scop **în Serbia ,** a obținut un **pașaport sârbesc și a acceptat invitația** Societății de Binefacere de *a* se stabili **în România** . El însuși **a scris** : „**Am** ajuns mai întâi în **Serbia, unde** nu am fost **tolerat ; am** mers **în Austria, unde am** fost primit **și** mai rău (...) și aruncat **în închisoare;** aproape că mi- am pierdut **viața acolo. „ Vaincnant sunt** \ ' ciiii **;i** București ->,\', M. Arnaudoy, **.1»6eii *Hapa6e.io6, OKU6om, ae„io, enoxa 1s:;i - 1MY*** (Liuben **Karavjov, viața** sa **,** opera sa, **timpul** său - 1834-1879), **] 30**

Articole din „ HapOJl:HOCT ” și „ T'hnaH ”. Încercările lui Gheorghiev de a angaja alți editori - inclusiv V. D. Stoianov (care studiase la Praga cu fonduri de la *Societatea* ***de Binefacere)***, cunoscutul istoric Marin-Drinov, Vasil Drumev și alții - eșuaseră. Mai mult, Hristo Gheorghiev fusese obligat să-l invite pe Karavelov în ciuda opoziției lui Naiden Gherov, care dezaproba ideile lui Karavelov și activitatea sa la Belgrad. Prin urmare, Gheorghiev a luat anumite măsuri de precauție: editorul urma să fie subordonat unei comisii formate din trei membri , aleși dintre acționari și oameni de încredere ai **„** vechiului” partid **.**

La momentul sosirii sale **la** București, Karavelov era un jurnalist, scriitor și politician experimentat bine-cunoscut.16 Deși a părăsit Serbia în conflict **cu guvernul** Gara8anin și cu prințul Mihail, s-a bucurat de simpatia și admirația diferiților politicieni ai opoziției, jurnaliști și membri ai Omladinei. Era convins că poporul bulgar se poate elibera cu ajutorul poporului sârb și credea în necesitatea și posibilitatea unei federații balcanice sau cel puțin slave .

Karavelov nu-l cunoștea doar pe Kasabov, ci și pe Teofan Rainov și Botev. Din documente reiese clar că acestea i - au arătat ce se *întâmpla* cu Hristo Gheorghiev și care era politica Societății de Binevoie . *Karavelov* a scris programul pentru ziarul **„** Telec'TBO ”, lăsându-l pe Hristo Gheorghiev să -l publice, apoi a plecat la Novisad pentru a-și aduce cărțile . La întoarcerea la București , el

Sofia, 1964, p. 288). Să adăugăm că Liuben Karavelov a rămas **la** București și că este singurul ideolog revoluționar bulgar care a avut norocul să-și vadă țara eliberată și visul împlinit. **Despre** activitatea lui Karavelov în **Rusia și** Serbia , vezi Mihail Dimitrov , Jbo6en Rapa6e/106, 6uo2paif>wi (Biografia lui Liuben Karavelov) **,** Sofia, 1959, cap. 3, pp. 39-90 și 91-144. Vezi și Krumka Sarova . Jtw6eii Kapa6eaoo *,* u 6'bf(,2apc1 > omo oc6o6oiJume.f(,no d6U:Heeu.ue - **1860 - 1867** (Liuben Karačelov și mișcarea de eliberare **bulgară** - **1860-1867**) , Sofia. 1970 .

este **„. I.** Dimitrov, **op.** cit.**,** p. 183.

18 Ideologia lui Liuben **Karavelov** a **făcut** obiectul unor discuții îndelungate **în** istoriografia bulgară , discuții la care au participat **și** bulgari din alte țări . Unii l-au considerat un liberal burghez care a devenit revoluționar abia în perioada 1870-1874 , și nu un revoluționar democrat ; alții l - au **considerat** un revoluționar democrat mai mult sau mai puțin consecvent . De fapt , Karavelov și- a încheiat cariera politică ca liberal cu idei avansate . Poate cea mai exactă evaluare este cea a lui **D.** Kosev , care l -a definit ca : „ cel mai **ezitant** revoluționar democrat , cel mai indecis și cel mai inconsecvent ” . • a întregii istorii a mișcării de eliberare bulgare (D. Kosev, R'b.4' **ucmopwima** ua pe6011,101.fuo1momo 06U :>1cenue 6 Ba1wapW1 npea 1867-1871 , **Sofia** , 1958 , p. 91). Pentru diferite evaluări ale ideologiei lui Karavelov , vezi lucrările lui Mihail Dimitro și ale altora, în bibliografia publicată la sfârșitul **cărții** lui N. Kondarev , HdeoaozuR **na Jho6eH**

o „notificare" în care făcea cunoscut faptul că a încheiat un contract cu Hristo

trouva son programme imprime, mais avec de nomţ>reuses n;iodifi- cations. Sur ce Kara.yelov resilia son engagement a la Societe *de IJ.ienfai,sarwe* et publia dans le numero du 6 juillet de ((HapOAHOCT ı;

Gheorahiev pentru publicarea ziarului „TeleCTBO", că a scris „ programul conform convingerilor mele" pe tema problemelor bulgare în general, dar că la întoarcere a constatat că „programul s-a schimbat și s-a îndreptat către mama domnului Hristo (Gheorghiev) și a companiei. Nu am fost niciodată instrumentul străinului și nu am trădat niciodată poporul. De aceea, dezavuez acest program și îi avertizez pe toți bulgarii să nu mi-l atribuie" 17•

Totuși, pe **25 iulie** , ziarul a fost publicat. Sub titlul bulgar „OTe11ecTBO" a apărut traducerea în limba românească a acestuia din urmă, „Patria". Ziarul, care avea un caracter politic și cultural, era publicat săptămânal. Era tipărit pe patru coloane, două în bulgară și două în românește. După ce se specifica că L. Karavelov nu va mai edita „OTe11ecTBO ", primul număr al ziarului sublinia că românii sunt cei „în a căror țară găsim cea mai mare libertate pentru noi înșine".

Întregul grup de tineret a primit cu ostilitate ziarul „ TeleCTBO", care se plângea că fusese calomniat de „tinerii bulgari" din „Trompeta Carpaților" și numit „moscovit".18 La rândul său, „ TeleCTBO " a menținut polemici cu „IlyttaecHa 3opa", care apărea la Brăila, și în special cu „Ceo6oAa", ziarul lui Karavelov, care a început să apară câteva luni mai târziu la București.

Între timp, Karan^lov a plecat la Odessa pentru a procura o tipografie și, de asemenea, pentru a-i convinge pe bulgarii de acolo să-i sprijine pe „ tineri" în chestiunea viitoarei „Societăți Literare Bulgare". A existat astfel o confruntare de forțe, prestigiu și autoritate între cele două grupuri , iar cel tânăr a fost cel care a câștigat. De fapt, a doua decizie a avut loc la întâlnirea de la Galați din **25** septembrie , la care Levski nu **a participat, dar a trimis** *un* număr destul de mare de delegați din orașele Bulgariei. Aceștia, susținuți de delegații comitetelor bulgare din orașele României, au împiedicat Societatea de *Bunăvoință* să se asigure de majoritatea pe care era aproape sigură să o obțină și care i-ar fi permis să-și impună propriile statute și, în consecință, să pună mâna pe averile noii organizații . Întâlnirea de la Gafați a fost decisivă. Ultimele sale sesiuni au avut loc la Brăila , unde, între **26** și **30** septembrie **1869**,

17 1\1. Dimilrov, ***op. cit.,*** **p. 186.**

18 • 0Te'leCTeo •, **supliment la nr. 4 din 15 august 186\J.**

Au fost puse bazele **„ Societății Literare Bulgare"** , embrionul viitoarei Academii de Științe a Republicii Populare Bulgare. Levski, împreună cu grupurile de tineri din jurul sălii de lectură Bpamc1r, la adresa ^710606, au semnat o scrisoare prin care L. Karavelov și D. Tzenovitch primeau mandatul de a-i reprezenta la adunarea de la Galați.

Din Odessa, unde se afla, Karavelov a trimis ziarului „ I yrnec1rn 3opa " un articol împotriva „bătrânilor" care doreau să achiziționeze noua „ Societate Literară", articol care a apărut în numărul din **10** august **1919,** adică cu două zile înainte de întâlnirea de la Galați. În același timp, în „ T'hnaH" a apărut o caricatură care ridiculiza activitatea „ bătrânilor" [20].

Conflictul dintre Karavelov și partidul „ bătrânilor” era la apogeu; dar patriotul bulgar nu știa că, imediat după plecarea sa spre Odessa, Hristo Gheorghiev l-a informat pe consulul rus la București că unul dintre prietenii săi apropiați fusese văzut cu manifeste antițariste aduse din străinătate, fapt care l-a determinat pe Offenberg să-l denunțe pe Karavelov poliției din Odessa. Spre încântarea acesteia din urmă , persoana desemnată să conducă ancheta nu a fost altul decât bulgarul Ivan Kiselski, fost voluntar în Războiul Crimeii, care devenise locotenent-colonel în armata rusă. Deși Ki^lski l-a apărat pe Karavelov, diplomații țariști l-au plasat imediat printre dușmanii Rusiei , ceea ce i-a adus urmărirea penală cu care avea să se confrunte ulterior.

Karavelov a părăsit Odessa în jurul datei de 10 septembrie și s-a întors la București. Acolo - arată unul dintre cei mai buni biografi ai săi, Mihail Dimitrov - a început acțiunea care a marcat o perioadă memorabilă în viața sa și, trebuie să adăugăm, în istoria emigrației și eliberării bulgare. Acestea au fost ziarele „ Ceo6oAa ” (Libertate) și „ HeaaeHc11MocT ” (Independență), scrise de el (C) și care pot fi considerate pe bună dreptate astăzi adevărate monumente ale luptei poporului bulgar pentru a se elibera de sub jugul turcesc. [22]• Într-adevăr, pe **7** noiembrie **1869** , „ Ceo6oAa ” a apărut pe opt pagini și într-un format care avea să rămână același pe întreaga durată a publicării sale. Ziarul a început cu **un** editorial intitulat (C Către cititori)): (C Noi, bulgarii din România, trăim într -un stat liber, unde fiecare om are toate **drepturile)**

[19] **N. Traikov,** Eome6 **u** E0Jt2apct<o 1'Hu:JIC061W iJpyaicecmBo **(Botev et la Sot'Îc.\tl' litteraire bulgare), dans le recueil** *Hrisfo Bolev,* **Sofia, 1949, p. 240 sqq; Undjicv, \"asil** Lwski, **p. 130 - 131.**

[20] **N. Traikov,** *op. cit„ loc. cil.*

[21] **M. Dimitrov,** *op. cil.,* **p. 207 - 209. De fapt, Ies manifests avaient ete apportcs de Snisse par Teofil Rainov, qui a servi d'intermediaire cntre Bakounine et Kara\•elov.**

[22] *Ibidem,* **p. 206.**

libertatea de a-și exprima ideile și dorințele . **Tocmai** din acest **motiv** ne - am numit ziarul „ Libertate” . Scopul „Libertății” este de a apăra interesele bulgare, de a arăta poporului bulgar calea pe care ar trebui să o urmeze pentru a - și atinge mai ușor împlinirea morală și independența politică . Mai mult , „ Libertatea ” își va folosi toate forțele pentru a se asigura că poporul bulgar își cunoaște vecinii și este cunoscut de aceștia . Pe lângă articolele politice , „ Libertatea ” a publicat : corespondență din Bulgaria , Serbia , Austria , Bosnia , Datca etc .; știri și relatări **despre** viața poporului bulgar ; date statistice despre Bulgaria ; articole istorice ; rapoarte ; bibliografii Pt **23** .

În al treilea număr , ziarul scria , printre altele : „ Trăim într - un stat care poate fi numit o a doua Elveție . România , în virtutea **constituției** sale liberale , permite tuturor naționalităților , fără **nicio restricție** , să facă comerț și **să** muncească acolo **fără** nicio restricție . Într -un cuvânt , România este o țară care are înscrise în definiția sa cuvintele « Libertate și Cultură » . De asemenea , noi , bulgarii , avem toată libertatea de a ne dezvolta naționalitatea , de a ne îmbogăți literatura , de a ne apăra identitatea etnică , de a ne face vocea auzită în tot ceea ce îi privește pe bulgari . Observăm că guvernul român nu numai că ne oferă nouă , Birourilor locale , toată libertatea de a ne organiza așa cum dorim , dar ne ajută **și** inițiativele pe cât posibil ” . 24 •

Karavelov nu a fost obligat să apeleze la grupul M ^ aaa ***Bt.Kapux*** *pentru a* acoperi costurile **de** tipărire ale ziarului : sumele necesare i - au fost furnizate de fostul său coleg de studiu N.G. Popo vit c.b. , fiul comerciantului și filantropului bulgar Grigore Popo viteb , tom ; doi dintre adepții săi . 25. Dumitru Tzenoviteh a dat , fără îndoială , și el bani , cel puțin la început .

Karavelov ar fi dorit ca ziarul să pătrundă nu numai în Bulgaria , ci și în Constantinopol , precum și în Rusia , Serbia și în alte părți . De aceea , după apariția primelor **numere** , a **dispus**

publicarea următoarei notițe în ziarul rusesc „ România ” : „ Partidul Tineretului Bulgar din România are mai multe ziare care susțin în popor dragostea de libertate și independență . ”

23 • CaoGofla », I, nr. 1 din 7 noiembrie 1869.
24 «Ceo6o^a », I, nr. 3 din 19 noiembrie 1869.
„ Ainsi ^e l'a affirme plus tard Karavelov dans • CeoCona · du 25 decembrie 1871 ; lTndjiev, \"asil Leoski, p. HJ
- 6 Al. Burmov. *Jboôeu hapane.toe u Coadattanemo Ha E'bjizapcKUJi peeojiH>ifuoHen t^Hmpa.wn KOMumem e Bynypeuf* (Liuhen Karavelov și constituirea Comitetului Central Revoluționar Bulgar de la București), în » IhaeCTiiH Hai HHCTHTVTa an iivoi 14 - 15, Sofia, 1964. p. 122.

pandantiv (...). În noiembrie a apărut un nou ziar al partidului „tânăr”, al cărui nume emoționant este „La Liberté” 11 , sub titlul lui Liuben Karavelov, care a trăit în Rusia și cunoaște Germania ... 1> 27•

Cu siguranță, nici pentru majoritatea „tinerilor ” , nici pentru Hristo Gheorghiev publicarea ziarului lui Karavelov nu a fost o surpriză. Dar dacă „tinerii ” au primit-o cu entuziasm, „ TetiecTBO ” s-a grăbit să-l calomnieze pe Karavelov emigranților. Astfel, Karavelov și ziarul său au fost acuzați de „ cosmopolitism ” 28, ceea ce însemna indiferență față de patria și poporul bulgar; în mod similar, mai târziu, „ TetiecTBo ” le -a recomandat concetățenilor săi să se ferească de „spiritul ucigaș ” al acestui ziar care nu face decât rău poporului și așa mai departe 29. Apoi, Hristo Gheorghiev a intervenit la „ Tipografia Națională ” a lui C.N. Rădulescu, care, având caractere slave, tipărea atât ((0Te11eCTBO)) cât (< Cao6oAa ». Drept urmare , la 8 iulie 1870, respectiva tipografie a refuzat să mai tipărească <c Cao6o)J;a » de acum înainte. Ziarul lui Karavelov nu a avut altă opțiune decât să contacteze singura altă tipografie din București cu caractere slave, cea a lui A. Andritch, unde ziarul a fost tipărit până în aprilie 187130•

Însă Hristo Gheorghiev nu s-a limitat la atacurile sale din <c 0Te"lecTBo 1>: a mers până acolo încât l-a denunțat din nou pe Karavelov consulului rus, prezentându -l ca un om **periculos** și un dușman al Rusiei. Acesta din urmă a informat, la rândul său, autoritățile din Odessa și, ca urmare, ziarul <c CBo6oAa 1>, a cărui publicare în Rusia fusese inițial autorizată, a fost interzis în această țară, spre marea supărare a lui Karavelov care, **necunoscând** motivele acestei măsuri, și-a multiplicat intervențiile. 31• În România, în schimb, ziarul s-a bucurat de o largă circulație și a consolidat legăturile în cadrul partidului „tânăr ”. În România, din vara anului 1868 până în 1869, partidul **Jellal** a continuat să se consolideze , **iar** prestigiul său să crească . Prezența la Bucarest a lui Levski, Karavelov și P. Botev, pe de o parte, și publicarea ziarului **„CBo6oAa** ” , pe de altă parte, i- **au demonstrat din plin** puterea.

2. Comitetul *Central Revoluționar Bulgar (0.0.RB)* **din** București . Modul exact în care a luat naștere acest comitet - cea mai importantă organizație politică nu numai a emigrației bulgare în România , **ci** a întregii mișcări de **eliberare**

27 ***Ibidem,*** **p. 206.**
28 · **0TelfeCTBO •din 21 noiembrie 1869.**
29 ***Ibidem*** **din 1 mai 1870.**
și **al. Stoiano, op.** *cit.,* I. p. **450 -** 151.

a1 M. Dimitrov, op. *cit.,* p. 207 sqq.

Bulgară - a fost o problemă dificil de rezolvat pentru istoriografia bulgară. Discuțiile au continuat timp de peste douăzeci de ani fără a se ajunge la concluzii definitive, ceea ce demonstrează eforturile depuse de istoricii bulgari și de cei de alte naționalități . Care sunt problemele care apar? În primul rând, data formării comitetului: în primăvara anului 1869, toamna aceluiași an sau în 1870? S-a pus chiar întrebarea dacă comitetul a existat înainte de 1872. Și dacă a existat - ceea ce, potrivit majorității istoricilor bulgari, este fără îndoială - cine l-a creat? Care a fost rolul său în crearea și conducerea organizației revoluționare din Bulgaria? Acestea sunt principalele probleme despre care s-au scris numeroase lucrări, pe care nici măcar nu le-am putea recapitula aici; ne vom mulțumi, prin urmare, menționând câteva studii unde cititorul va găsi o bibliografie completă a problemei 32, să expunem concluziile la care a ajuns marea majoritate a istoricilor bulgari, cu anumite contribuții personale în plus.

Înapoi la București, la sfârșitul lunii august 1869, Levski a încercat să-i convingă pe liderii „tineretului” de noua cale pe care trebuiau să o urmeze cu toții. Le-a arătat „necesitatea unei pregătiri solide a maselor, înainte de a trece la orice răscoală”.

Întreaga dificultate provine din faptul că, tocmai pentru cea **mai importantă organizație** politică **a emigrației bulgare în România și contrar** a **ceea ce se întâmplă pentru** *CCS* **B., Societatea de** *Binefacere* **și** *Comunitatea Bulgară,* **nu** suntem **în** posesia **actului de constituire. Acest lucru este destul de firesc, în cazul nostru , întrucât** arhivele Karavelov , **unde se afla, fără îndoială, acest act, s-au pierdut în mare parte după moartea lui Levski. În al doilea rând, unii istorici contestă faptul că CCRB din** București - **al cărui program** a **fost publicat , ca măsură de precauție, mai întâi la Geneva, apoi în jurnalul lui Karavelov „ Сеобоµ;а ” (care a apărut la București în** octombrie **1810) . În cele din urmă, în** jurnalul **„B'LJil'apctm l'Jiac ” (încă în 1810)** a existat **înainte de 1872, argumentând că emigranții, chiar și cei dintre ei care** erau revoluționari , **vorbeau despre comitete sau chiar „ guverne** provizorii **”** care, de fapt, **nu existau. Astfel, proclamațiile lui Kasabov, la dispoziția lui Hagi Dimitar sau Levski** , **în timpul celei de-a doua călătorii** a acestuia **din urmă** în **Bulgaria** , **au fost** scrise **în numele „ Guvernului Provizoriu Bulgar** al **Balcanilor ”. Se spune** că **nu a existat. Să menționăm, de asemenea** , **că istoricii maghiari nu au putut să se pună de acord asupra bazei** constituirii **primelor comitete** ale **organizării interne revoluționare a Bulgariei. Despre aceasta, vezi Al. Burmov,** ***„EaJ1wp c 1>u peBOll10lfUOHe11 l/e1tmpa.aen 1>0.Mumem-*** **1/J68 = 1876” (Comitetul Revoluționar Central Bulgar - 1868-1876), Sofia, 1943; idem,** ***ObwecmBJIBa.a nu el(enmpa.aen peBOA10-*** **11uonen** ***l>OMumem*** 6 **By1>ype?'f npea 186.9- 1872 eoaunu (Comitetul Central Revoluţionar al liulgarc a existat în anii 1869- 1872 , 1872, 1872) , în c . HCTOpHR • . BPI (K 6 By1.1Jpettf , Bacu.1** ***JleBcr>u, u 6'bmpeumama peBO.A/OlfUIJUna*** **opeanuaaiţwi (C · .CRB al** Bm·arest. **Vasil , organizaţia revoluţionară şi revoluţionară), organizaţia internă** "HcTop1tt1ec1rn llprrJ-ieµ; **"• XXIX, Sofia 1973, nr. 3; Ivan Undjiev,** *azilul Levski.* **Să menționăm că în prezent, singurii autori care încă neagă existența** CCRB **înainte de 1972** sunt **D.** Kos cv și K. **Kosev , a căror opinie pe această temă nu este împărtășită de niciun** alt **istoric din Bulgaria sau din altă parte.**

„să fie ”; totuși, o astfel de acțiune nu era posibilă, potrivit lui, decât printr- o „ organizație revoluționară internă ” **33.** Până la sfârșit, ideile sale au fost acceptate de Liuben Karavelov, Dumitru Tzenovitch și grupul care gravita în jurul lor, chiar dacă fiecare dintre ei menținea anumite idei personale cu care ceilalți nu erau întru totul de acord. Levski și Karavejov, ambii democrați revoluționari, aveau fiecare convingerile lor, dar ceea ce îi despărțea era nesemnificativ în comparație cu ceea ce îi unea. Astfel, Levski dorea ca țara sa, odată eliberată, să devină o republică, în timp ce preferințele lui Karavelov se îndreptau spre o federație balcanică, sau mai degrabă sârbo-bulgară. În orice caz, dacă existau unele puncte în care niciunul dintre ei nu ceda vreodată în fața celuilalt, acest lucru nu i-a împiedicat să meargă mână în mână. Cu siguranță, așa cum sublinia contemporanul lor Kiro Tulechkov 34, atât Levski , cât și bulgarii din Bulgaria doreau să aibă o organizație într-unul dintre statele vecine și, din acest punct de vedere , tradiția creată de ***0.0.8.B.*** - și nu numai de acesta - a fost cel mai puternic și, prin urmare, acesta a prevalat .

Având în vedere opiniile exprimate până acum în istoriografia bulgară, credem că putem fi de acord cu concluziile lui Ivan Undjiev care, după ce le-a analizat pe toate, afirmă - așa cum fac majoritatea istoricilor din țara sa - că ***Comitetul Revoluționar de la București*** s-a format în toamna **anului 1869,** în strânsă legătură cu lunga ședere a lui Levski în România (o ședere de aproape un

an: august **1869** - mai 1870) și cu fondarea ziarului „ CBóona **”.** Am putea aproape preciza că ... Comitetul s-a format în octombrie **1869.** La scurt timp după aceea, au fost fondate filiale în provincii, unele mai devreme , altele mai târziu, formate de foști membri ai CCSB, care văzuseră în ea o organizație revoluționară, precum Danail Popov la Turnu Măgurele sau Zaprianov la Giurgiu. Șefii comitetelor locale sunt cunoscuți în principal din adunarea din aprilie **1872,** mai precis din procesele-verbale ale ședinței, care s-au păstrat.

Crearea Comitetului Revoluționar a fost rezultatul acțiunii conjugate a lui Liuben Karavelov și Levski. De fapt, mai degrabă a primului, așa cum crearea organizației revoluționare interne a Bulgariei a fost opera lui Levski, întreprinsă în timpul **celei de-a doua** călătorii a sa în Bulgaria, deci înainte de formarea ***Comitetului de la București.*** Dacă Undjiev consideră că Vasil Levski și Dumitru Țenovitch au făcut cu siguranță parte din comitetul condus de Karavelov,

33 Al. Burmov, Vasil **și** începuturile CCRB, în Polonia , Sofia **,** 1938 , nr. **1 , p . 152.**

34 Citat despre Undjiev, ***Vasil Ltvsky,*** p. **138.**

„velov”, este permis să presupunem că și alți lideri ai tinerilor au devenit membri ai comitetului, chiar dacă nu există dovezi directe în acest sens, deoarece nu există dovezi pentru primii doi. Trebuie ținut cont de faptul că „Ttnan”, ziarul „tineretului”, își încetase apariția în iunie 1870 și că „HapofluocT” a suferit aceeași soartă după o lună [18]. Acum, putem crede că cei care publicau aceste organe de presă pentru tineret și care, Karavelov în primul rând, au început lupta împotriva *Societății de Bunăstare,* brusc și complet (. ffa c e s Dacă o astfel de presupunere este strict admisibilă pentru K. Sabov , prea atașat ideilor sale dualiste, considerăm argumentele lui Al. Burmov ca fiind întemeiate în ceea ce - i privește pe T. Rainov, G. Jivkov și Ivan Karevski 37 , la care , în opinia *noastră* , trebuie absolut adăugat și **Kiriak** Tzankov . În concluzie , considerăm că „ C. Bo 6 o n a ” a apărut în noiembrie 1869 ca organ al Comitetului Revoluționar Bulgar din București *38*•

Organizația nu a pierdut **niciun** moment și și - a publicat programul . Ca măsură de precauție , acesta a fost publicat mai **întâi în** străinătate . Cunoaștem legăturile **care** l - au unit **pe** Karavelov cu Bakou nine și apoi cu *Internaționala pentru* Libertate și Libertate de la Geneva , precum și cu " (Hapontoe.noene) " , care în 1869 era organul secției USSP . La congresul său din 1871 , s - a decis că vom lupta pentru independența României , a RbiP , a RulgariP , a ... 39 . Aici a trimis Linben Karavelov propunerea comitetului , care , din cauza **Primului** Război Mondial , Uniunea pentru Țările Europei de Est își întrerupsese activitatea ; programul a fost publicat în revista " **Hapontoe.noe** " în august 1870 , cu modificări detaliate făcute în spiritul " secției ruse " a Primei Internaționale .

Apoi, programul a apărut în bulgară în numărul din 14 octombrie al revistei „ CB o 6ona ” („Oll ll es ” dacă ar fi fost tradus din „ H aponttoe p;eJIO **I”).** Acesta afirmă că poporul bulgar va lupta împotriva dușmanului său politic.

„ este **guvernul** turc . ” Penultimul paragraf suna astfel : „Vom folosi mijloace pașnice împotriva guvernului turc (...) și vom recurge la arme - arme de foc și

18M. Stoianov, *op. cit.,* **I.** Sofia, 1957, **nr. 88833 și 8838.**

puști - doar în cazuri extreme." Ziarul sârb „Zastava", care a publicat programul, a omis acest pasaj.

pentru a evita un conflict cu Poarta . Guvernul român , în schimb , a permis apariția programului în întregime de către Karavelov , în ciuda asigurărilor pe care acesta le dăduse Porții - și despre care am vorbit deja - după incidentele din 1868. Cam în aceeași perioadă , Comitetul a tipărit pamfletul la București . „ B'bJirapc1rn r„-rnc ”, sau programul Comitetului , a fost publicat , cu note , pe 24 de pagini. Această publicație a mers chiar mai departe , **pronunțându-se** asupra altor modalități de rezolvare a problemei bulgare , asupra dualismului pe care îl respingea categoric , asupra problemei autodeterminării Bisericii Bulgare etc. 41 •

Karavelov ar fi dorit, în mod firesc, ca problemele legate de eliberarea Bulgariei să fie cunoscute și publicului românesc . De aceea, a adăugat curând un supliment la ziarul său . în limba românească Jangue , intitulată „ Libertéa ”. În primul număr al revistei „Libertéa", Karavelov scria: „Poporul bulgar , care este legat de poporul român printr -o prietenie veche de secole, are cel mai viu interes să arate acestui popor fratern suferințele sale și să- i comunice tot ceea ce ține de propria sa soartă (...) . Organul nostru , « CBo6oAa » , a făcut toate sacrificiile posibile pentru a avea și o ediție românească, pentru a putea îndeplini mai bine scopul pe care și l- a propus , și anume de a propaga frăția între popoarele creștine din Orient și în special între bulgari și români ” 42 •

ediție (sau un supliment) în limba românească a **ziarului** era necesară și pentru acei bulgari stabiliți de mult timp în România și care uitaseră mai mult sau mai puțin limba bulgară, dar care își păstraseră memoria țării lor de origine și doreau să lucreze pentru cauza **acesteia** . Mai mult , dacă procesul de asimilare a acestor bulgari fusese atât de rapid, se datora tocmai faptului că în România nimeni nu exercita presiuni asupra lor în această direcție și, prin urmare, nu existaseră reacții de autoapărare din partea lor. La această împrejurare s-a referit Karavelov când a scris în jurnalul său : „ Luați ca exemple orașele Buzău , Alexandria, Ploiești, Giurgiu, Craiova etc. Cine își imaginează că va găsi bulgari în aceste puține orașe **se** înșeală pe sine și pe alții (...) . Singurii care se recunosc drept bulgari (...) sunt refugiații care au venit în România în ultimii zece ani , fie pentru a face comerț acolo, fie pentru că au fugit din patrie din motive politice . ” 43. În mod similar , (< 0Te'IeCTBO)) a recunoscut că la această dată (în 1869) „ coloniștii bulgari de **la** începutul secolului sunt români ” 44. Tocmai din cauza acestei situații

Vezi comentariile din Undjie', **op.** ***cil.,*** p. 155 **și următoarele.**

u • Libertatea •din **7** ianuarie **1870.**

Citat din jurnalul lui Karavelov de **M. Arnaudov, op.** gene, p. 2!J1.

"• **Ore'leCTBO** • **din 27** ianuarie **1870."**

că ziarul în cauză era bilingv. Conducătorii „HapoguocT” înțeleseseră și ei această necesitate; cu toate acestea, în primul an de existență, până la numărul 40, ziarul a apărut doar în limba bulgară, după care a început să apară și - și aceasta până la sfârșitul existenței sale - în limba română, sub titlul „Naționalitatea”. Mai mult, unele dintre cele 57 de ziare

„(Caoóna » și « HeaaaucnMOCT », cele două ziare politice publicate de Karavelov în România , au fost , fără îndoială, printre cele ale lui Hristo Botev, cele mai importante ale mișcării revoluționare bulgare . S-au bucurat de o mare popularitate, fiind citite nu numai în România și Serbia, ci și în sudul Rusiei , Bulgaria și până la Constantinopol, deși intrarea lor atât în Rusia, cât și în Turcia fusese interzisă de la început (mai precis din mai 1870). Iată ce scria autorul S. Bobtchev, care se afla pe atunci la Constantinopol: „Caoóna ” era poate mai mult al său decât orice

alt ziar (străin) autorizat la Constantinopol . Îmi amintesc cum eram astăzi , pe vremea asta . Eram absolvent **al** Facultății de Medicină , iar colegii mei erau atât de electrizați de ideile și articolele lui Karavelov , încât nu le - am putut **satisface** curiozitatea . Setea de a avea ,, Caoóna" depășea orice măsură . Așteptam cu nerăbdare **sosirea** poștei austriece și atunci ... oh , atunci pentru noi a fost o sărbătoare. " 46 • Tocmai din acest motiv , citirea „ CBo6ona " era pedepsită cu închisoarea în Imperiul Otoman . •• Deși interzis în Turcia , ziarul - sau cel puțin cele mai importante articole ale sale - era tradus în turcă **pentru** uzul Marelui Vizir și al ambasadorului francez la Poartă. În mod similar, Karavelov a fost urmărit la București **de** o întreagă *bandă* de spioni plătiți de Porți .

cu siguranță la curent cu viața politică a României, iar acest lucru era evident din sprijinul pe care liberalii români (A. Rosetti , Ion Brătianu , Nicolae Golescu și alții, precum și ziarul **Românul**) îl acordaseră cauzei bulgare . Emigranții bulgari , cu posibila excepție a celor care gravitau în jurul Societății de Binefacere , aveau o mare simpatie pentru **„ Romanul "** , care reflecta fidel aspirațiile cetățenilor .

4& Laura Fotiade, ***Contribuții la studiul literaturii româno - bulgare în*** *perioada* **1850-1877** . ***Activitatea publică și literară a lui*** *G.* **S.** ***Rakovs în România*** **(Contribuții la studiul relațiilor literare românești în perioada 1850 — 1877. Activitatea jurnalistică și literară a lui G.S. Rakovski în România), teză de doctorat în manuscris, p. 31 — 49.**
[46] • Hayna », I, Sophia, 1881, p. 28, citat de Boian Penev, ***Нсторин На noeama ÔMzapcKa jtumepamypa*** **(Istoria noii literaturi bulgare), IV, partea Sofia, 1936, p. 1265.**
[47] • Ceo6oqa » din 19 februarie 1870.

și Jutta de Eliberare a Poporului Bulgar. Astfel, la scurt timp după incursiunea lui Hadji Dimiță.r, ziarul „ HapO,l HOCT **I)** scria: „«Românul» este citit de fiecare bulgar cu cea mai mare satisfacție și cu recunoștință pentru înțelegerea sa fraternă față de bulgari." 0• De aceea, „ Ceo 6o , la " **se** simțea atașat de liberalii români, fapt subliniat de mai multe ori în conținutul său: „Brătianu, Rosetti și prietenii lor sunt cei care lucrează pentru interesele publice, pentru progresul și fericirea oamenilor **. "** În același articol, Karavelov scria: „Suntem convinși că Brătianu și partidul său fac astăzi ceea ce este necesar atât pentru români, cât și pentru toți supușii creștini ai lui Abdul-Azis și François-Joseph" ...). Cât despre noi, bulgari și sârbi, recunoaștem că Brătianu și partidul său sunt acei oameni de elită cărora trebuie să le întindem mâna și pe care trebuie să îi ajutăm în orice fel, **întrucât** interesele lor coincid cu ale noastre. Ajutându-i, vom ajuta, de fapt, și poporul bulgar și poporul nostru românesc. „frați, conștiința umană, progresul umanității și libertatea noastră comună." În concluzie, Karavelov scria: „ Suntem convinși că niciun bulgar sau român cu o conștiință adevărată nu poate gândi altfel." 49•

În același articol, Karavelov ataca politica guvernului conservator și a principalului său susținător, Cezar Bolliac, care în ziarul său „Trompeta Carpaților" exprimase opinii nefavorabile despre bulgari, vinovați de faptul că votaseră pentru opoziția liberală la alegerile din mai 1871 de la Giurgiu.50. Atacându-i pe bulgari și din alte motive, Bolliac a primit în cele din urmă o lungă scrisoare deschisă cu cererea de a o insera în ziarul său. Aceasta, semnată „un bulgar", a fost publicată doar parțial - partea sa cea mai interesantă - restul fiind **„** doar insulte sau laude adresate lui Bolliac **".** Acesta din urmă a scris o introducere, în care arăta că i-a apărat de mai multe ori pe bulgarii din România, atunci când interesele și drepturile lor civice au fost implicate, de exemplu când au vrut să-și construiască școli și biserici. Dar s-a opus atunci când au vrut să formeze bande armate pe teritoriul țării noastre, deoarece aceasta era o încălcare a neutralității României și otrăvirea relațiilor noastre cu Turcia. Articolul

48 « НарОАНОСТ • du 28 juillet 1868, cite par Nikolai Jetchev, *Despre legăturile bulgaro-romdne din secolul al XIX -/ea ln domeniul presei* (Sur Ies relations bulgaro- coumaines dans le domalne de la presse au x1xe siecle), dans • Romanoslavica •, X VII, București, 1970, p. 616.

48 • Cso6oAa • din 15 aprilie 1871. Vezi și Hr. Kapitanov, *lly6.AU1.fUCmu^* H4 *Jl 6en Kapase.l&OB Ha pyM'bncrtu eaurt s secmnurt «Jlu6epmamea» (Les* publl- cations *en langue roumaine de Lluben Karavelov dans le journal • Libertatea • . Kapase.Aos (Studies and articles on Lluben Karavelo3* , p .

60 *Istoria Romdniei* (Hlstolre de la Roumanie). IV, p. 563.

a lăudat cheta *lui* Hadji Dimităr și a subliniat **identitatea** de interese dintre poporul roman și poporul bulgar. Pms 11 a continuat cu lăudarea democrației și republicanismului , într-un spirit destul de antidinastic . ,, Trompeta . Carpaților" a răspuns arătând că bulgarii , după ce au fost bine primiți în România, au organizat , ca orice recunoaștere, chete .

Din scrisoarea adresată lui Bolliac *reiese* clar că autorul acesteia era un om cult și un patriot, ale cărui idei erau cele ale liderilor „ Tinerilor Bulgari ". Se pot observa asemănări de stil și idei atât cu scrierile lui Botev , cât și cu cele ale lui **Kövelov** . Scrisoarea ar putea fi **opera unuia** sau a altuia . În orice caz , Karavelov l- a acuzat pe Bolliac că a falsificat scrisoarea pentru a-i defăima pe bulgari. 31 • „OTeqecTBo" a intervenit în controversă vorbind împotriva lui **Ja Jettre** și **afirmând** că aceasta nu putea în niciun caz proveni de la un bulgar adevărat. 32 • Cu toate acestea , „ Libertatea " a publicat, conform „Trompeta Carpaților " , ,, interesanta descriere a călătoriei de la Ruse la Yarna întreprinsă în ultimele zile de domnul Cezar Bolliac 1 >, descrieri care erau, de altfel, substanțiale și obiective ale realităților bulgărești. Însă — a subliniat Karavelov — aceasta nu însemna că ziarul bulgar era de acord cu poziția actuală a **lui** Bolliac , care , cândva un spirit progresist și un adevărat democrat , prieten al lui Rakovsky și al bulgarilor , începuse acum să sprijine Partidul Conservator . 53 Acesta a încercat să - i compromită pe bulgarii din **România** , acuzându - i că **au** făcut „ revoluția de la Ploiești " , că au atacat Sala Slătineanu din București în timp ce colonia germană sărbătorea aniversarea regelui William și, în general, că promovează idei anarhice. 34

La venirea sa la putere, guvernul Lascăr Catargiu a luat măsuri severe împotriva opoziției liberale. Camera Deputaților și Senatul au fost dizolvate , primarul Bucureștiului a fost demis. Brătianu s-a retras la moșia sa din Florira, C. _.\. Ros e tti și C. Rada au plecat în Franța. Consulul prusac îi indicase deschis drept autorii incidentului lui Slătineanu pe bulgarul Kara Yelov și pe sârbul Rzelac, corespondent al ziarului

61 • Cao6ona » din 27 iunie și 8 iulie **1870.**

62 ***Pentru*** întreaga problemă, vezi Nikolai Jetchev, * Un articol necunoscut al unui *revoluționar* democrat bulgar într-un ziar românesc* (Daus • *McTopHiecKH* nper ^ ep ». **1964,** nr • 0 **3,** p. **9:1-98.**

53 Această clarificare se explică prin faptul că Bolliac scrisese un articol favorabil **către** Turcia în •Trompeta Carpaților •. Vezi și t 0TeneCTBO • din **19** iulie **1870.**

M. Vezi articolul *Tulburările **de** la Ploiești, opera bulgarilor* (Neliniștile din Ploiești. Opera bulgarilor), semnat • un bulgar •, în • Trompeta Carpaților », nr. **834** din **1870.** Vezi și răspunsul lui Karavelov în • **Ceo6o^a** », nr. **33** din **8** iulie **1870,** precum și **Hr.** Kapitanov, *op. cit.,* p. **:307.**

„ Zastava.” De fapt, acuzația consulului german se baza pe o scrisoare anonimă în care se spunea că sârbii și bulgarii atacaseră Sala Slătineanu în seara banchetului, la instigarea lui Brătianu. În realitate, așadar, scrisoarea nu era îndreptată împotriva bulgarilor, ci împotriva lui Ion Brătianu și era opera adversarilor săi politici K. Ziarul „ DyttaB ”, care apărea în limba rusă, cerea pedepse severe pentru vinovați. Temându-se de represalii, N. Popovich și D. Tzenovitch s-au retras din ziarul „CBo6oga ”, lăsând toată responsabilitatea pentru evenimente lui Karavelov.

De fapt, plecarea celor două personalități menționate anterior a fost consecința măsurilor luate de guvernul român. Pentru a tempera presa de opoziție, guvernul Lascăr Oață-giu, care nu putea încălca direct libertatea presei, așa cum era prevăzută de constituție, a făcut-o indirect printr-o prevedere conform căreia niciun ziar nu putea fi tipărit decât cu propria tipografie. Drept urmare, Andriț a refuzat să mai tipărească ziarul lui Kara-elov, iar acesta din urmă, în absența unei alte tipografii la care să se poată adresa, a fost obligat să suspende, la 17 octombrie 1871, publicarea ziarelor „ CBo6o^a ” și „ Libertatea”.

În urma evenimentelor din România, care duseseră la înlocuirea guvernului liberal cu unul conservator, Poarta ceruse, de asemenea, noului guvern român să ia măsuri împotriva ziarelor bulgare. Rezultatul acestei cereri apare în ziarul turcesc neoficial în limba bulgară, publicat în Rusia, „ flynaB ”, unde citim, printre alte știri, că prințul Carol a ordonat interzicerea, începând cu 1 mai , a tuturor ziarelor rătirice, precum și a ziarului revoluționar bulgar „CBo6oAa ” . „ Dar nu știm”, adaugă „flynaB”, „ **dacă** ziarul a fost interzis temporar sau definitiv”. Ziarul rus a numit partidul liberal al lui Brătianu, Rm;etti și Kogălniceanu „anarhist”, susținând că acești politicieni „ au făcut din principate sediul unor comitete revoluționare”56 (bulgare - evident). În realitate, „ CBo6oaa ” și „ Libertatea ” își încetaseră apariția cu o lună mai devreme, în urma măsurii menționate anterior a guvernului român, care lovise toate ziarele de opoziție, cu excepția „Românului”, care avea propria tipografie. Ziarul turcesc „Băsăret” din Constantinopol a cerut chiar interzicerea ziarului „ 0TeqecToo ”. Acest ziar, de fapt, a continuat să apară, deși nici el nu avea propria tipografie, dar

•s • 3acTa.sa · din 30 aprilie **1871.**
•e , fl^M · din 9 **mai 1871. Despre toate aceste măsuri,** vezi Hr . **Kapitanov,** *cit*., **pp. 288-289.**

El se afla, însă, sub protecția consulatului rus. Până când **ziarul** bulgar filo-turc „ Typuh ” , scris de **N.** Ghenovich , cu caracter cvasi-oficial, a anunțat cu satisfacție întreruperea ziarului „ Ceo6o^a ”, pe care, de altfel, o plănuise cu un an mai devreme.

Chiar și după atacurile lor asupra conservatorilor, „ Ceo6o;ua ” și „Libertatea” ar fi putut continua să apară în tipografia lui Andritch (ca și „ OTCHCCTBO ”) , dacă Andritch însuși nu ar **fi fost** în conflict cu Karavelov. **De** fapt, el îi acuzase pe Karavelov și pe bulgari în general că **abuzează de** ospitalitatea românească organizându-și cetele pe teritoriul românesc și punând astfel România **într-o** poziție delicată. Karavelov a replicat tăios în „Ceo6oaa ” , iar acum Andritch îi plătea înapoi cu propriii săi **bani** .

se punea doar problema tipografiei , **Karavelov** a plecat la Belgrad **în** aprilie 1871, a obținut o sută de **ducați de la** prietenul său Stoian Boskovic57 și și -a cumpărat propria presă.58 . Până la mijlocul **lunii septembrie** se întorsese **la București** și își instalase tipografia **în** locuința sa de pe Strada Vergului (**acum** Calea **Călărașilor)** .59 . Cele cinci **luni** petrecute la Belgrad pot fi explicate **și** prin negocierile sale **cu** sârbii **în vederea unei acțiuni antiotomane comune, în care revoluționarul bulgar** intenționa să atragă și organizația internă bulgară a lui Levski . Dar, în afară de o proclamație către bulgari , tipărită **la** Belgrad **la** 23 **iunie** 1871 , în numele Comitetului Central **Revoluționar**

Bulgar (SO) , singurul rezultat al acestor planuri a fost ajutorul financiar acordat de guvernul sârb lui Karavelov , astfel încât acesta să adopte în ziarul său anumite poziții favorabile politicii sârbe .

O altă problemă care a dat bătăi de cap istoricilor bulgari este cea a relațiilor dintre CCR B din București și organizația revoluționară din Bulgaria condusă de Levski. De fapt, lucrurile nu sunt foarte complicate , deoarece nu trebuie să se caute cu orice preț în aceste relații relații de subordonare sau dependență totală . Mai degrabă, trebuie să existe colaborare și asistență reciprocă. Pentru a crea comitete în insulele bulgare , Levski nu a avut nevoie de directive din partea CCRB din București .

[67] Hr. Kapitanov, *op. cit.,* p. 291.

[68] În toamna anului **1871,** Liuben Karavelov a creat o colecție intitulată „Cărți pentru copii" și a publicat prima broșură, „Cunoștințe ***despre*** Cer și Pământ", după care a fondat „Societatea pentru Răspândirea Cunoștințelor și a Cărților Utile în rândul Poporului Bulgar ", care ținea sesiuni regulate la Școala Bulgară de pe Strada Călărașilor.

p. 242 - 243.

[80] Cu privire la conținutul său, ***ibidem,*** p. 232-237.

ci pur și simplu al sprijinului său: exact asta dezvăluie faptele. Când Levski și-a extins organizarea internă și a simțit nevoia unui centru organizațional chiar în Bulgaria, a ales el însuși orașul Loveci, deoarece de acolo avea cele mai bune legături atât cu Bucureștiul, cât și cu comitetele din Bulgaria. De aceea a numit comitetul Loveci „ Primul " **secțiunea** 0.0.RB **>) și că le-a cerut prietenilor săi din București să comande și să-i trimită o sigiliu cu acest acronim, după modelul pe care li l-a dat. În mod similar, când organizația internă se dezvoltase,** 0.0.RB **i-a trimis lui Levski, în a doua jumătate a anului 1871, doi auxiliari: Dimităr Ob^ti și Anghel Kăntcbev. Deși nu avea o părere prea bună despre primul, Levski s-a supus prevederilor 0.0.RB și l - a acceptat. Dacă ar fi fost complet independent, l-ar fi refuzat, ceea ce nu a făcut. Acesta este un punct revelator pentru relațiile dintre** 0.0.RB **și Levski. Este adevărat că organizația de la București îl consultase în prealabil pe Levski, dar acesta a întârziat** să răspundă **.**

Odată consolidată organizația sa, Levski s-a gândit să-i dea statute, statute care, de fapt, erau necesare și pentru CORB. **Redactarea a fost finalizată în toamna anului 1871, iar documentul a fost trimis comitetelor pentru ca acestea să ia act de el și, eventual, să propună amendamente în vederea unei discuții generale cu toți reprezentanții organizațiilor. La început, Levski ar fi dorit ca această adunare să se țină în Bulgaria, dar acest lucru ar fi fost foarte periculos. De aceea a avut loc** la **București** 61, **pe** 29 aprilie **1872 (la locuința lui Karavelov, strada** Vergului **), unde s-au întâlnit delegați atât din comitetul bulgar, cât și din cel român.** Cu **această ocazie, cunoaștem câteva dintre orașele din România unde** CORB **avea filiale, precum și numele unora dintre liderii acestora, delegați la adunare. Astfel, din Giurgiu au venit Dumitru Ivanov; din Ploiești, Raitcho Grăblev ; din Alexandria,** Ilia **Sirokov; din Zimnicea, Venko Nabotkov și T. Altanov; din Brăila, Pavel lkonomov; din Galaţi, G. Karlovski (de fapt, Gheorghi Kazak, cunoscut deja** de: **mişcările revoluţionare din Brăila din 1841-1843); de Turnu Măgurele, Danail Popov, mâna dreaptă a lui Levski, și A. Brăslianov ; de Bechet, P. Iordanov. Comitetele Turnu Severin, Craiova și Calafat l-au delegat pe Karavelov drept reprezentant. Majoritatea delegaților erau negustori și, după cum se vede, filialele românești ale** CORB **erau destul de numeroase.** [62]

11 A se vedea protocolul sbnce, avec Ies noms des delegues, dans BacUAJleBcxu aoxyMeHmOAH-O WJCJie **iJ** C m B **o** (Vasil Levski, l'heritage documentariaire), edition jubiliaire, Sofia, **1973, p. 168** (publicat de Kirila Văzvăzova-Karateodorova și Nikolai Ghentchev).

ia *I bidem,* p. **169.**

Adunarea a discutat și a votat statutul, conform căruia întreaga mișcare revoluționară bulgară - din Bulgaria și România - se afla sub conducerea unui Comitet Revoluționar Central având sediul „ oriunde și nicăieri ” (dar , de fapt, la București) . Comitetul în funcție a demisionat și a fost ales unul nou , cu Liuben KaraYelov ca președinte și **Kiriak** Tzankov ca vicepreședinte ; Olimpie Panov era secretar , D. Tzenovitch ca casier, Vasil Levski și Panaiot Hitoy ca membri . Conform articolului 2 din statut (Capitolul II) , orice membru al Comitetului Central , „ oriunde s - ar fi aflat , putea reprezenta întregul Comitet , dacă avea un mandat în acest sens ” . Un astfel de mandat i - a fost dat doar lui Levski , astfel încât acesta reprezenta întregul CCRB din Bulgaria . Apoi, o comisie formată din Karavelov , Tzankov , Levski și T. Poev a prezentat un proiect de program conform căruia scopul CCRB era eliberarea Bulgariei prin revoluție , morală și armată , fiind permise toate mijloacele pentru a o duce la bun sfârșit . Nu vom analiza acest nou program în sine63 , dar este totuși important să subliniem că se reflectă două curente revoluționare : curentul moderat al **lui** Karavelov și cel radical **al lui** Leyski . Comitetul urma să aducă arme în Bulgaria și , în termen de trei sau patru ani , să pregătească cu atenție răscoala. **La** scurt timp după adunarea **din** 1812 , organizația revoluționară a făcut un salt puternic înainte , cu atât mai mult cu cât cursul evenimentelor a adus pe scena istoriei noi forțe și noi idei .

3. Începuturile activității revoluționare a lui Hristo Botev . Neputând **urma** cursurile Școlii de Medicină din București , Botev a ajuns în februarie 1869 la Alexandria , un oraș mic în care locuia un număr mare de bulgari și unde a predat timp de aproape cinci luni . După aceea s - a mutat la Galați , iar de acolo la Ismail .
dar de data aceasta la o școală de stat , unde a predat până la începutul lunii martie 1871. Între timp , a trimis câteva poezii la Cso6oga , care le - a publicat în numerele 5, 34 , 36 , 37 și 39 (iulie - august 1870) . Aceste poezii i - au atras atenția lui Karavelov . La Galați , Brăila și Ismail , Botev a cunoscut și a frecventat mai mulți revoluționari ruși , inclusiv pe Nechaev , mereu în mișcare , și în special pe Nikolai Meledin , care a rămas destul de mult timp la Galați , unde prietenii săi români - care erau și ai lui Botev - îi obținuseră un pașaport fals pe numele lui Alexandru Florescu . Botev a primit de la aceștia numeroase cărți, printre care și „ Manualul *comunal”* .

113 ***Ibidem,*** p. 170-176 (programul și statutul **CCRB**).
" D. Kosev, *Jle1>l(UU no 1t0Ba ucmopUll 1ta B?..AZapUll.* p. 203.

nist în traducerea capitolului 65 al lui Bakunin , pe care Botev i - a citit-o lui Ismail . În primăvara anului 1871 , Botev locuia la Galați , în casa lui Velikko Popov , profesor la școala bulgară din oraș , unde se afla mereu în compania revoluționarilor de confesiuni neerlandeze , bulgare , **poloneze** și române . Botev și Popov au format împreună cu ei un comitet al „ Comunei Bulgariei ” și au trimis o telegramă de felicitare Comunei din Paris în aprilie 1871. Este interesant de observat că o copie a acestui elegant mesaj a fost păstrată printre actele lui R.oumain , Ion Ionescu - Căpățînă , și i - a oferit lui Jieu **prima** publicare a acestui text . Pe *de* altă parte , Ivan Klintcharov , *unul* dintre *biografii* lui Botev , a afirmat clar că printre membrii „ Comunei ” din Galați *se* aflau și români , așa cum susținea și *Petru* Constantinescu - Iași

66. **Întotdeauna** atunci Bote scria acest Simbol de Credință al municipiului bulgar :

„ Cred **într-** o singură forță , comună omenirii pe întreaga suprafață a globului : aceea de a face bine . ”

Și într - o singură organizație (• comisie a societății , care va salva toate popoarele de chinurile și suferințele lor seculare prin muncă frățească , libertate și egalitate .

Și în spiritul luminos și risipitor de viață al rațiunii , care întărește sufletele și mințile tuturor oamenilor , pentru succesul și triumful comunismului prin revoluție .

Și în unicul și indivizibilul **UJH,** cel mai interior dintre toți oamenii , care va poseda toate bunurile în comun **.**

Mărturisesc un comunism unic și luminos : x :, care **va** pune capăt tuturor **relelor** societății **.**

Aștept trezirea poporului și instaurarea regimului comunist în întreaga lume .

Gălăți , 20 de ani , 1871 .

„HRISTO BOTEV”.

[16] **N.** Traikov, *BomeB eÂ^exca»apM u llaMauji* (Botev **a** Alexandria et **a** Ismail), în colecţia *Xpucmo BomeB,* Sofia, 1949, p. 74 - 95; L"ndjiev, *Hristo Botev,* p. 223.

.. Ivan Klintcharov, *Xpucmo BomeB,* Sofia, 1910, p. 343; P. Constantinescu-Iaçi, *BomeB u npo2pecuBHomo OB^^eH^ ePyMZHtM,* (Botev et le mouvement propwslste de Roumanie), dans le recueil *Xpucmo BomeB,* Sofia, 1949, p. 219. Le telegramme **â la** Commune de Paris a He publie par Vasile Hristu dans le journal bulgare « HapoA » du **8** septembre 1945 et par Mihail Dimitrov dans son edition des reuvres de Botev, **li,** Sofia, **il** 945, p. 364.

*[7] Hristo Botev, *C^6panu nuuHenuR,* I, Sofia, 1975 (ediția **M.** Dimitrov), p. 23.5.

Acest Simbol *al Credinței* urma să fie manifestul și programul grupurilor coruniste, „ comunele ” pe care Botev și Popov intenționau să le înființeze în alte orașe din România.

Biografii lui Botev nu exclud posibilitatea ca acesta să fi publicat unele articole sau corespondență în ziarele bulgare care au apărut în 1869-1871 la Brăila. În orice caz, ceea ce este mai sigur și mai important sunt **publicațiile sale** în „Cso6ona ”, unde Karavelov, așa cum am menționat deja , a publicat unele dintre poeziile sale . Dar când „ Cso6ona ” **a încetat temporar** să mai apară (aprilie 1871) , Botev a considerat că emigrația bulgară din România nu poate rămâne fără un ziar de niciun fel . Aceasta **explică** publicarea la Brăila , în 1871, a „Il,yMa Ha 6'bJirapcKHTe eMHrpaHTH” (Cuvântul emigranților bulgari) . Ideile exprimate în articolele celor cinci numere publicate de acest ziar dezvăluie în termeni clari ideologia care l - a călăuzit pe Botev ca revoluționar democrat . În problema eliberării Ungariei , ideile sale sunt apropiate de cele ale lui Lenki . Merită menționate celebrul său articol ,, Lacrimile lui Riclieules ” , scris **despre** Comuna din Paris , precum și polemicile sale publicate în ,, Il **yMa** ” ss .

Poliția **țaristă** îi urmărea de mult timp pe Meledin și pe alți revoluționari ruși , **prieteni** ai lui Botev , și ceruse poliției ruse să -i aresteze și să- i extrădeze . După îndelungi insistențe , Lefeledin a fost arestat pe 25 aprilie 1872, iar această arestare a dus la arestarea lui Botev la Galați, probabil la sfârșitul lunii . Ivan Undjev , ultimul și cel mai bun biograf al lui Lefeledin , scrie : „ **Cunoaștem** părerea consulului rus **la** Galați , Romanenko , despre Botev și Popov, considerați cei mai apropiați prieteni ai lui Lefeledin și adepți ai ideilor sale . Este foarte

posibil ca același consul rus să fi fost cel care a cerut poliției române să - l aresteze pe Lefeledin .
”

, deși a fost arestată la Meledin, poliția româna nu a extrădat-o și a lăsat -o să treacă Dunărea . Cât despre Botev, unele surse arată că a fost arestat - pe motiv că „ era comunist ” - și închis în închisoarea Focșani . Dar, în ciuda tuturor cercetărilor, nimeni nu a reușit vreodată să găsească dosarul procesului său în arhivele românești. Cercetătorul român Nicolae Ciachir presupune că Botev nu a fost judecat, ci doar arestat și supus unei anchete , o ipoteză pe care Undjev o consideră insuficient susținută. În opinia noastră, este foarte posibil ca ipoteza...

tu **L'analyse des ^ticles de < ^yMa · chez Undjiev,** *op. cit.,* p. **243** mp.

„Ibidem, p. **319.”**

Afirmația lui N. Ciachir este corectă, și aceasta dintr-un motiv suplimentar, și anume că Botev a putut fi eliberat deoarece Karavelov și Tzenovitch s-au oferit garanții pentru el. Acum, dacă eliberarea pe cauțiune nu este posibilă pentru persoanele judecate și condamnate, întrucât acestea trebuie să-și ispășească pedeapsa, după care sunt eliberate fără alte formalități, este posibilă pentru inculpați, atâta timp cât ancheta continuă. În opinia noastră, Undjev are dreptate când consideră că Botev a fost arestat la cererea consulului rus la Galați. Dar autoritățile române au reușit să prelungească ancheta, așa cum s-a dovedit, până când a fost eliberat pe cauțiune, apoi, după un anumit timp, când lucrurile s-au calmat, au oprit orice urmărire penală. K. N. Derjavin, un alt biograf al lui Botev, consideră că autoritățile române nu au avut nimic de reproșat și, dacă l-au reținut o perioadă de timp, a fost doar pentru a-i face pe plac consulului rus la Galați .

De fapt, Levski, care venise la București pentru întâlnirea din 29 aprilie , a insistat ca Karavelov să garanteze pentru Botev. Cu toate acestea, nu a putut să-l vadă, deoarece Botev a sosit la București după ce „ Apostolul ” plecase în Bulgaria.

Sosirea sa a avut loc în iulie 1872. A locuit mai întâi cu prietenul său Kiro Tuleskov, apoi amândoi s-au mutat la Karavelov, lângă tipografia acestuia din urmă, unde Botev a fost angajat ca asistent și colaborator. Într-adevăr, Botev a scris mult în ambele jurnale ale lui Karavelov. **71** • Se poate spune că CCRB se apropia atunci de vârful activității sale: Karavelov și Botev au scris în „ CBooga ” și „I” „Libertatea ”, răspândind idei revoluționare în rândul emigranților, în timp ce Levski și-a consolidat vasta rețea de comitete revoluționare în Bulgaria.

4. Prăbușirea Organizației Revoluționare din Bulgaria. La 1 iunie 1872, Levski s-a întors în Bulgaria, distribuind Statutul și Programul tuturor comitetelor. Deciziile luate de CCRB la București au contribuit la întărirea și extinderea organizației. Din păcate, creșterea numerică a acesteia nu a fost însoțită de formarea unor cadre bine pregătite sau de apariția unor noi surse financiare; acesta este motivul pentru care Levski a apelat la ajutorul menționat anterior. În același timp, în ceea ce privește propaganda revoluționară, el s-a preocupat în primul rând de demascarea terorii turcești, pentru a sensibiliza masele și a obține mai mulți bani de la acestea. În cele din urmă, pentru a putea conduce...

70 Vezi pe această temă *ibid.,* **p.** 311 **și următoarele.**

71 Despre articolele publicate de Botev în jurnalele lui Karavelov, vezi *ibid.,* **pp.** 324 **și următoarele.**

Pentru a o organiza mai eficient, Levski a împărțit-o în ramuri, pe regiuni revoluționare: Târnovo, Sliven, Loveci etc., dar nu a reușit să ducă această operațiune la bun sfârșit.

Între timp, Obsti, abia recunoscut drept principalul consilier al lui Levski, a dat dovadă de indisciplină și aroganță. Ambițios din fire, s-a grăbit să-l calomnieze pe Levski, acuzându-l de tendințe dictatoriale și a reușit să câștige de partea sa opiniile unor organizații. Levski nu a reușit să scape de el și, după mai multe încercări , s -a adresat Comitetului de la Rucharest , cerându-i să obțină misiunea lui Obsti și a altora . El a avertizat **Comitetul** că, altfel, se va demisiona și va continua să lucreze sub autoritatea noii persoane numite de **Comitet.**

Comitetul Central din Bucătărie a procedat cu discernământ : a dat rațiune acestui lucru . Levski și Ae au trimis un delegat special în Bulgaria care a adus în atenția comitetelor decizia luată de Comitetul Central , și anume că Levski era liderul și că oricine nu - l asculta trebuia să se dea la **o** parte . Din păcate , această rezoluție a Comitetului Central a venit prea târziu , după ce Obsti comisese acțiunea ale cărei consecințe se presupunea **a** fi atât de grave .

Grăbit de lipsa banilor , Dimităr Obsti a procedat în maniera baidukilor : a decis să atace **cea** de -a 8-a **poștă** turcească, care transporta o sumă mare de **bani** . Levski a fost **de** acord în principiu cu acest proiect , dar a considerat că acțiunea trebuia amânată până în ziua în care organizația va avea oameni perfect antrenați pentru a o duce la bun sfârșit . Asta i - a recomandat lui Obsti . Dar acesta nu s - a împăcat, a format o mică ceată și, pe 22 septembrie, a atacat **trăsura** poștală turcească din trecătoarea ' Ara.bakonak , reușind să pună mai mult de 120.000 de „ groși ”.

La ancheta care a început , martorii oculari au mărturisit că autorii erau soldați turci recent eliberați din serviciul militar, iar din lipsă de probe, autoritățile turce au închis cazul . Însă Obsti și oamenii săi au început să se laude cu isprăvile lor - suma era într - adevăr considerabilă - astfel încât turcii au descoperit cu ușurință cine erau adevărații vinovați . Curând , în octombrie 1872 , aproape toți , inclusiv Obsti , au fost arestați . Pentru a evita acuzația de brigandaj și pentru a da întregului proces un caracter politic , Obsti și tovarășii săi au început să facă declarații care compromiteau întreaga organizație . Turcii au împins apoi ancheta mai departe și până la final Obsti a mărturisit totul . Guvernul otoman a aflat astfel de existența organizației în Bulgaria și că aceasta era condusă de Levski . Comitetul Central de la București , pe de o parte , și Levski , pe de altă parte , au luat imediat măsurile cerute **de** împrejurări . Vski , prin intermediul unor curieri speciali , a anunțat toate organizațiile locale să își pună **la** punct arhivele și pe toți cei care aveau subordonați direcți 150 cu Ob^ti să-și părăsească locuințele. El însuși a început să monitorizeze organizațiile pentru a se convinge că aceste măsuri au fost respectate. Între timp, autoritățile turce au arestat un număr mare de membri ai organizației și i-au închis. 31 Sofia 72•

La București, Comitetul Central, care nu era foarte la curent cu situația din Bulgaria, i-a ordonat lui Levski să atace închisoarea din Sofia pentru a elibera prizonierii. Dar a doua zi, realizând fără îndoială că o tentativă izolată de acest fel era sortită eșecului , și-a schimbat ordinul și a ordonat lui Levski să declanșeze imediat o revoltă generală, în speranța că Serbia și Muntenegru vor veni în ajutor. Motivele acestei din urmă decizii au fost, pe de o parte, dorința de a demonstra opiniei publice bulgare natura politică a acțiunii și, pe de altă parte, faptul că, dacă exista o nouă întârziere, exista riscul de a vedea întreaga organizație distrusă și de a pierde încrederea maselor pentru totdeauna.

Levski, însă, și-a dat seama imediat că ambele măsuri erau riscante: atacul asupra închisorii era imposibil de pus în aplicare, iar revolta nu putea fi declanșată fără acordul prealabil al tuturor comitetelor regionale și locale din Bulgaria. Cât despre ajutorul din Serbia și Muntenegru, Levski l-a considerat pe bună dreptate, cel puțin la vremea respectivă, absolut iluzoriu.

Totuși , pentru a nu încălca prevederile Comitetului Central, Levski a cerut comitetelor să se pregătească activ pentru revoltă și, în același timp, să își comunice opinia asupra acesteia Comitetului ***Central*** *de la* ***București*** . Majoritatea organizațiilor din Bulgaria, conștiente de imposibilitatea declanșării imediate a unei revolte, au răspuns în acest sens la ***O.O.RB.***

În momentul atacului asupra Arabakonakului, Levski se afla în sudul Bulgariei. Deși toată lumea îl sfătuise să fugă în România, care nu l-ar fi predat niciodată, sau cel puțin să se ascundă o vreme, el a continuat să facă turul principalelor comitete, începând cu cel din Loveci, și a decis să traverseze Dunărea abia după aceea pentru a delibera cu ***0.0.RB.*** Levski credea că, dacă măsurile pe care le indicase ar fi fost luate, o mare parte a comitetelor ar putea fi salvate și dorea să liniștească prin exemplul său personal organizațiile care nu fuseseră descoperite. Atunci trădarea a început să dea roade. În drum spre București, Levski a ajuns la Loveci, dar nu a reușit să -l contacteze pe casierul comitetului, preotul Krăstio, a cărui casă era sub supravegherea poliției. El a concluzionat că trebuie să fi trădat unele dintre secretele organizației.

72 D. Kosev, *op. cit*.. **p.** 204 **și urm.**

Se presupune că Levski a aranjat să se întâlnească cu el la hanul din satul Kakrina, al cărui proprietar făcea parte din organizație. Dar preotul Krastio le-a raportat probabil turcilor prezența lui Levski la han: înconjurat de forțele de poliție, el

.o Sofia .[19]

La proces , Levski nu a spus niciun cuvânt despre activitățile altor membri ai organizației și și - a asumat întreaga responsabilitate pentru fapte . Judicați de o instanță specială alături de Dimităr Obsti, ambii au fost condamnați la moarte , iar ceilalți 60 de membri ai organizației au fost condamnați la diverse pedepse cu închisoarea sau la deportare . Pe 6 februarie 1873 , **Levski** a fost spânzurat la Sofia, unde se află acum monumentul său. Organizarea pe regiuni revoluționare , concepută **și implementată** în mare parte de el, dovedindu-se cea mai bună, a fost păstrată până la revolta din aprilie 1876 .

Figura lui Levski este, alături de cea a lui Botev, una dintre cele mai importante figuri ale Renașterii bulgare . Oamenii **îl** numeau „ Apostolul ” deoarece călătorea constant prin orașele și satele Bulgariei pentru a organiza și consolida comitetele revoluționare locale .

5. CCRB după moartea lui Levski. Între timp, Poarta descoperise că CCRB își avea sediul la București și că președintele, Hait Karavelov, trimisese o notă severă guvernului român , cerând extrădarea sa ca autor moral al atacului asupra trăsurii poștale turcești , adică ca infractor de drept comun.

În această situație , guvernul lui Lascar Catargiu a interzis ziarele „ Cso6o)J;a ” și „ Libertatea ” **la sfârșitul** lunii noiembrie **1872.** Însă, deși Karavelov atacase violent conservatorii și, în conformitate cu ideile sale republicane, chiar și prințul Carol, raliindu-se mișcării antidinastice din România, guvernul nu a mers până

19 IV. Undjiev, Vasi/ Levski, p. 309 mp

la a - l extrăda pe acest revoluționar , care se bucura de un mare prestigiu la București. Dimpotrivă, l-a notificat pe Kiriak Tzankov, vicepreședintele Comitetului, care, temporar, l-a ascuns pe Karavelov în casa aceluiași negustor **român** , Nicolae Crețu , care îi ajutase anterior pe Filip Totiu și Hadji Dimițăr . Acest lucru era pentru a-l împiedica să fie găsit de poliție dacă aceștia, însoțiți de un reprezentant al autorităților turce, ar veni să - l aresteze. În mod similar, arhivele Comitetului au fost duse la **domiciliul** lui Vasa Jivanovici , prietenul lui Karavelov. Jivanovici era pe atunci secretar al agenției diplomatice sârbe din București, iar locuința sa nu putea fi percheziționată de poliție.

Odată ce arhivele Comitetului au fost salvate, prietenii români și bulgari ai lui Karavelov au început să-i găsească un ascunziș mai sigur, întrucât agentul turc ar fi putut cere poliției române să facă o razie la domiciliul lui Nicolae Crețu, care era cetățean român. Mai întâi s-au adresat consulului rus, care nu mai era aceeași persoană pe care o atacase Karavelov, Offenberg, ci Zinoviev. Acesta din urmă a refuzat însă să-l ia pe Karavelov sub protecția **sa , susținând că** era prieten cu nihiliștii ruși și cu emigranții polonezi. De asemenea, era un adversar al Societății ***de Binevoie, o*** organizație prietenoasă cu Rusia , formată din mari negustori bulgari din România.

La rândul său, consulul sârb la București, Petronievic, a refuzat să-l adăpostească pe Karavelov, deoarece bănuia, **având în vedere** convingerile sale republicane notorii, că ar fi în contact cu asasinii prințului și cu cercurile antidinastice din Serbia. **74** După cum afirmă Stoian Zaimov, conform spuselor soției lui Karavelov și ale lui Kiro Tuleăkov, și după cum reiese și din memoriile lui Nikola Obretanov, revoluționarul bulgar a scăpat întotdeauna din încurcătură datorită complicității autorităților române. Prefectul de poliție, după ce l-a chemat pe Karavelov în biroul său, l-a informat că marele vizir a cerut extrădarea sa, pentru a-l aduce în fața tribunalului extraordinar de la Sofia care îl judeca pe Dimitri OMti pentru lovitura de stat de la Arabakonak. Guvernul român nu a vrut însă să-l predea turcilor și, prin urmare, Karavelov a trebuit să-și transporte tipografia undeva în afara centrului orașului și să plece imediat spre Serbia, Austria sau Rusia, după cum considera de cuviință. La adresa de pe Strada Vergului nr. 33 , unde funcționase până atunci tipografia, urma să lase pe cineva care să **spună** poliției că Karavelov locuise într-adevăr acolo și că tipografia sa fusese acolo , dar că plecase după ce lichidase totul. Potrivit lui Obretenov, Karavelov era fără un ban la acea vreme, dar prefectul l-a asigurat că va acoperi toate cheltuielile. După o oră, a fost invitat să ia loc într-o mașină care l-a dus la Craiova, iar de acolo la Turnu Severin, de unde, cu acordul autorităților române, a putut trece în Serbia, la Kladovo.

Tipografia și bunurile personale ale lui Karavelov au fost duse la cunoscutul han Fiduki, de pe strada Moșilor (în clădirea care acum poartă o placă comemorativă). La fostul sediu de pe strada Vergului era prezent doar Kiro Tuleăkov , care a răspuns poliției și trimisului turc, întrucât fusese ținut la cunoștință . Din păcate, arhivele lui Karavelov și

11 **Referitor la aceste evenimente, vezi** M. **Arnaudov,** JI 106en Rapaae.Aoa **p. 392** -393.

76 Nikola T. Obretenov. Cno,1ie1tu aa 6'1>.11zapcr.u.me 6'1>cma1tUJf, **(Amintiri despre „ revoltele bulgare), ed. M. Arnaudov, Sofia, s. d.** . **p.** 181 — 182.

Membrii comitetului au fost vânduți de o rudă a lui Jivanovici (împotriva dorinței sale) unor spioni turci și predați comisiei care investiga procesul lui Levski și Oboti. Însă, conform unor mărturii, dușmanii lui Karavelov l-au acuzat că și-ar fi predat el însuși dosarele, agravând astfel și mai mult situația lui Levski.6

Karavelov nu a rămas mult timp la Belgrad, deoarece dificultățile au fost rapid aplanate la București, unde s-a întors la începutul lunii februarie 1873 și, potrivit unuia dintre biografii săi , datorită bunelor oficii ale lui Iihail

Kogălniceanu78 . Odată întors în România, Karavelov a reluat publicarea revistei sale, dar aceasta a trebuit să -şi schimbe numele, numindu -se acum „ HeaaBHCJilMOCT ”. » (Independenţa).

Între timp, după arestarea lui Levski şi în timp ce Karavelov se afla la Belgrad, Comitetul Revoluţionar din Târnovo, luând în considerare CCRB-ul din Bucureşti, s-a autoproclamat Comitetul Central şi a decis, fără nicio pregătire, să declanşeze o revoltă. A trimis delegaţi la Belgrad pentru a vedea dacă Serbia îl poate ajuta. Apoi, deoarece sârbii au răspuns negativ, revoluţionarii din Târnovo au convocat o adunare generală în oraşul lor pentru martie 1873. Întrucât au venit doar foarte puţini delegaţi, s-a decis să se ţină o nouă adunare la Bucureşti de data aceasta . Cam în aceeaşi perioadă, Karavelov a convocat şi el o adunare. Aceasta a avut loc, dar fără a se lua măsuri capabile să scoată CCRB-ul din impas.

În locul lui Levski, Comitetul de la Târnovo l-a numit pe profesorul Atanasie Dzunov, unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai săi. Din păcate, activitatea sa a durat doar o lună, deoarece în timpul unei vizite la Haskovo a fost arestat. Cu toate acestea, a reuşit să-şi salveze organizaţia. A fost înlocuit de Stefan Stambolov, care nu a putut face faţă unei sarcini atât de grele. Urmărit de turci, a plecat la Constantinopol şi, de acolo, s-a refugiat la Odessa.

În august 1874 **, adunarea generală a** CCRB s-a ţinut în sfârşit la Bucureşti, la sediul tipografiei Karavelov , din Moşilor, la care au participat şi zece delegaţi din Bulgaria. A fost ales un **nou** Comitet Central , sau Hristo Botev a intrat pentru prima dată în funcţie, în locul lui Pana iot, Hitov.

71 ***Al* . Arnaudov** . **op .** cit **. ,** p **.:** 393 .

77 Sosind **la** Belgrad în primele zile ale lunii decembrie , Karavelov - potrivit biografilor săi - ar fi plecat pentru o perioadă la Paris, vezi **Af** . ^ **naudov** , op . cit . , p **. 394** şi **A1.** Dl mitrov, op . cit . , p . **210** .

78 La 5 **februarie** 1873 , N.S. **,** Antass a fost **informat** că Liuben Köve - **Jov se** afla la Belgrad, **vezi** AI . **Arnaudov** , loc . **cil** . Cu toate acestea , trebuie **menţionat că** Mihail Kogül **-** nkeanu nu **era ministru la** acea dată **şi** că guvernul Lascar Catar nu demisionase în ianuarie **1873** , aşa cum susţinuse AI . Arnaudov .

În concluzie, principala caracteristică a CCRB după moartea lui Levski a fost indecizia, ezitarea și absența unei linii ferme bazate pe ideologia revoluționară, precum cea care îl animase pe Levski. Motivele acestei stări de fapt au fost formulate cel mai clar de Botev însuși, care, într-o scrisoare către prietenul său Ivan Drasov, a scris : „Panaiot Hito greșește când ne consideră pe toți vinovați. Cauza acestei letargii (în textul original, «somn» -nn) este amărăciunea celor care și-au asumat sarcina de a conduce emigrația, dar care, în realitate, o adorm pentru ca aceasta să nu se trezească.” Cu alte cuvinte, Botev i-a considerat responsabili pentru această indecizie pe membrii Comitetului, și în special pe Karavelo. De fapt, atitudinea sa poate fi explicată prin convingerea că poporul bulgar nu ar putea ieși din situația sa actuală fără ajutor străin, printr-o revoluție. 79

6. Sfârșitul carierei lui Karavelo ca jurnalist revoluționar.

Situația a devenit mai clară când, în „HeaaBlH:UMOCT *1*” din 12 octombrie 1874, Karavelov a declarat că se retrage din jurnalism, adică din lupta națională și revoluționară prin presă. În acest ultim număr al ziarului său, a publicat un mesaj către „frații săi bulgari” în care, anunțând că părăsește mișcarea pentru care luptase timp de cinci ani, le cerea iertare tuturor celor pe care îi atacase în ziarul său.80 Pe *15* ianuarie 1875, a început publicarea revistei „ Hamie ”, care a devenit organul „ Societății pentru Difuzarea Cunoștințelor Utile Poporului Bulgar”.81 *Conform* statutului său, această societate nu admitea nicio interferență în problemele politice. Karavelov a declarat că nu va publica articole de natură politică sau care să atace în vreun fel un guvern sau o figură politică.

Această declarație și noua poziție a lui Karavelov au fost, fără îndoială, o lovitură grea pentru Comitetul Central și pentru organizația revoluționară. Karavelov a abandonat lupta exact în momentul în care situația politică începea să devină favorabilă. Aceasta era dominată de situația financiară disperată a Porții, a cărei datorie publică în 1875 se ridica la suma enormă de cinci milioane de franci și jumătate din bugetul acesteia era consumată de plata datoriilor și a dobânzilor aferente. La aceasta s-a adăugat seceta din anii 1874 și 1875, când țăranii au scos stuful de pe acoperișuri pentru a-și hrăni animalele, când artizanii și micii negustori erau exploatați de cămătari, în capul cărora intrase ...

111 **D.** ***Kosev, op.*** cit., p. **211 - 215.**

așa · El::iaencuMOCT •du 12 ***octombrie*** **1874.**

s1 ^I. Stoiano\-. op. *cit* .. **I.** p. **-161.**

Toată lumea credea că salvarea nu putea veni decât prin distrugerea puterii turcești prin revoluție. Această imagine tragică reiese foarte clar din presa vremii. Radicalizarea maselor a crescut și mai mult în timpul revoltelor care au avut loc în Bosnia și Herțegovina. Mai mult, chiar și ziare străine, precum „Levant Herald”, afirmau că revoltele țărănești din unele zone **ar fi aproape inevitabile.82 Aceasta era** situația **pe care** cineva **de statura lui Karavelov nu putea să nu o înțeleagă. Știm astăzi că, dacă ziarul său a încetat să apară, aceasta s-a datorat și dificultăților financiare ,** 83 **dar motivul fundamental al deciziei sale a fost convingerea că poporul bulgar se poate elibera doar cu sprijinul unei puteri străine. Această convingere l-a apropiat de partidul „bătrânilor” care, din această perspectivă , contau pe Rusia. Karavelov, la rândul său, era ferm convins că statul în cauză nu putea fi decât Serbia.** Cunoștea **situația din acea țară, locuind** acolo **mult timp și menținând încă multe legături cu ea, dar nu putea înțelege profund ideile politicienilor sârbi. După cum am menționat deja, când i-a cerut lui** Letski **să declanșeze imediat revolta, a afirmat că se putea conta pe sprijinul Serbiei și Muntenegrului. Aceasta era direcția în care dorea să orienteze activitățile O.O.RB** , **pe care de fapt o conducea atunci și unde ar fi vrut să exercite puteri dictatoriale. Călătoria sa** la **Belgrad imediat după execuția lui Levski, precum și faptul că în iulie** 1874 **a scris într-un articol din** „ **HeaaBiiciiMocT** ” **că „pentru popoarele balcanice, totul stă în acordul dintre lideri”, pledează în favoarea acestei opinii. Refuzul său de a edita ziarul de atunci încolo se datorează aceleiași cauze: dorința de a ajunge la un acord cu politicienii sârbi, nemulțumiți de linia adoptată de „HeaaBHCHMOET”. Într-adevăr, conform documentelor** publicate **de** Mihail **Dimitrov , este cert că Liuben Karavelov a primit o subvenție de** 400 de ducați pentru publicarea **ziarului său. Venirea la putere în Serbia a guvernului conservator Marinkovic a avut ca efect reducerea subvențiilor, întrucât** „ **HeaaeHCHMOeT** ” **, în loc să promoveze**

lupta în comun cu sârbii, a împins mai degrabă spre pregătirea unei revolte în Bulgaria. Este adevărat că în 1871 **<(HeaaB HClIMOCT » a**

82 D. Kosev, *op. gene,* p. 215.

[83] Referitor la ziarul său, „By^HJHHH" (Mă trezesc), care își încetase apariția din lipsă de fonduri, Botev a scris că „HeaaBMCMMOCT" își va înceta în curând apariția din același motiv. Karavelov însuși i-a scris lui Panaiot Hitov încă din 16 iunie 1873: „În toamnă voi arunca totul și voi pleca la Belgrad." Mai mult

ducați, pe care îi avea la Belgrad, vezi L'ndjiev, *„Hristo Rote",* **p. 451.**

a început să își revizuiască din nou subvențiile, deoarece Serbia se pregătea din nou pentru un conflict cu Turcia ***84•***

7. Hristo Botev în fruntea mișcării revoluționare. Dispariția ziarului „HeaaBJICMMOCT " a fost o lovitură serioasă pentru întreaga mișcare revoluționară bulgară, care nu mai avea niciun organ de presă. Firește, toată lumea s-a îndreptat către Hristo Botev, care fusese mâna dreaptă a lui Karavelov. Mai mult, Botev încercase să lanseze un al doilea ziar, „ Byam ^HHK " („ Trezitorul ") , un ziar umoristic, dar din lipsă de bani, au apărut doar patru numere. 85 • În foiletonele sale din „ByAH JI- HHK " , ca și în articolele sale din „ CBo6oAa " și „ HeaaBMCHMOCT ", Botev își expusese ideile revoluționare și condamnase în special dualismul atât cu Serbia, cât și cu Turcia, precum și orice formă de compromis. De mai multe ori, pana sa virulentă se ocupase de instituțiile și politicienii din Bulgaria și de emigrație. În al doilea rând, după adunarea din august 1874, Botev se alăturase comitetului executiv al CCRB . Prin urmare, era firesc să preia conducerea de la Karavelov. Într-adevăr, pe 7 decembrie 1874 , a apărut noul ziar al lui Botev , „ 3HaMe " (Steagul). Articolul programatic al primului număr, care a apărut doar în bulgară, începe cu următoarea deviză, în limba română și cu litere latine *:* „ Dreptul de a vorbi aici, îl dețin de la țară și nu de la dumneavoastră ! Vă rog, așadar, să-mi respectați cuvintele ! Lascăr Costin **."** Apoi Botev a tradus cuvintele acestui deputat liberal în bulgară, subliniind că au fost rostite în Camera Deputaților în 1872, când susținătorii guvernului conservator au făcut agitație pentru a îneca „ vocea dreptății și a patriotismului ". Botev considera că și el avea dreptul să plece în numele patriei sale, care i-o acordase pentru a-și câștiga libertatea. În rândurile următoare, el arată că ziarul său va lucra pentru aceleași idealuri ca și „ HeaaBHCHMOCT **". „3HaMe I"** a apărut până în august 1875 și a reprezentat adevărata voce a Partidului Revoluționar Bulgar, care de atunci încolo a început să fie condus de facto de Botev, deși Karavelov a rămas în fruntea CCRB încă o perioadă.

În „c 3naMe **",** Botev a tratat în întregime chestiunea orientală și a adoptat o poziție revoluționară în raport cu toate evenimentele și persoanele implicate în această chestiune.

84. **J.** Dimilrov, **op.** cit., p. 273 menționează chitanța pentru această sumă dată de Iaravelov la **3** noiembrie **1875.**

M. AI. Stoianov, ***op.*** *cit.* I **,** p. 456—457 **; AI.** Silianovska-Dimitrova, ***HapuKa-mypume na Xenpu;,*** în lucrarea lui ***M6u1fKa 6 «T?>nan1> u «ByiJwinUl>I>*** (Caricaturile lui Henrik Dembicki în Tipan și Budilnik) , în colecția ***Xp ucmo Bome6,*** p. 365 și următoarele.

în general și în problemele bulgare în special. Deși articolele sale au apărut fără titluri (un obicei obișnuit la acea vreme), conținutul unora dintre ele poate fi rezumat aproximativ în acești termeni : [86] *Să aprindem chibritul revoluției* (7 ianuarie 1875), *Poporul bulgar trebuie să-și cucerească singur libertatea* (15 februarie), *Doar o alianță adevărată și fraternă a popoarelor poate pune capăt situației noastre dureroase* (1 mai), *Perioada cetelor și haiducilor în lupta poporului bulgar pentru libertate* (28 iunie), *Revolta din Herțegovina și nevoia ca și Bulgaria să se ridice (26 iulie*) , *Poporul bulgar trebuie să se ridice acum* (2 august), *Frate, nu mai trebuie să*

aşteptăm (23 august).

Articolele lui Bote arată că revoluționarul bulgar era, de asemenea, foarte conștient de politica externă a României. El aproba în special politica dusă de diferitele guverne liberale, care urmăreau obținerea cât mai rapidă a independenței depline pentru România , motiv pentru care acestea încurajau și mai mult acțiunile revoluționare ale emigrației bulgare. Dar înțelegea și, chiar dacă nu o putea aproba întotdeauna, pe cea a guvernului conservator care, respectând libertatea presei bulgare din România și permițând funcționarea organizațiilor revoluționare, trebuia să ia, pentru a salva aparențele , anumite măsuri cerute de neutralitatea țării. Există însă acțiuni ale guvernului conservator pe care Botev le-a condamnat categoric, de exemplu imixtiunea lor electorală.87 De asemenea, trebuie menționat că , beneficiind de o anumită libertate, acordată **tuturor** ziarelor bulgare , Botev susținea uneori teze indefendabile.80

Botev era interesat de politica internă și mai ales externă a României datorită influenței pe care aceasta o avea asupra unei părți a emigrației bulgare . Declară acest lucru deschis, așa cum face întotdeauna când își exprimă opinia despre politica României sau a oricărei alte țări.

Ni se pare că nu există nicio îndoială că Botev a frecventat intens cercurile românești și a citit multe ziare și alte publicații românești, de unde și numeroasele expresii românești care îi presărăsc scrierile : peste 200, conform studiilor **cercetătorilor** .

88 Titlurile relevante sunt cele care apar în ediția citată a lui M. Dimtrov, **II. p.** 38:1 - :181.

„ Mitrov. **II.** p. 65."

Bulgarii 89• El a fost în contact în special cu cercurile liberale, radicale, progresiste ale țării noastre și opinia sa despre soarta României, a exprimat-o foarte liber: „România trebuie ridicată la rangul de regat și trebuie ajutată să -și recupereze granițele naturale, în detrimentul Austriei ": aceasta după ce, câteva rânduri mai sus, declarase că Serbia, Grecia și România ar trebui să recâștige în posesia anumitor regiuni, aflate în prezent sub dominație turcească 90• Această idee a înfăptuirii statului național român, Botev a auzit-o cu siguranță expusă și a înțeles- o prin frecventarea sa asiduă a cercurilor progresiste românești. P. Constantinescu-Iași, în studiul său menționat anterior, a mers până acolo încât a trasat o paralelă între ideologia lui Botev și cea a lui Bălcescu, evidențiind anumite opinii comune sau similare ale acestor doi mari democrați revoluționari, care nu se cunoșteau, însă, direct. Se știe, însă, că Botev a întreținut relații directe cu Bonifaciu Florescu, fiul natural al lui Nicolae Bălcescu. Este, de asemenea, cert că Botev a participat la mai multe ședințe ale Camerei Deputaților și că anumiți membri ai Partidului Liberal i-au făcut o mare impresie. Fără a-i numi, vorbește în mai multe rânduri despre „ patrioții români ". Aceștia luptă pentru independența României, o țară care - spune el - „este capabilă să aducă peste Dunăre **10.000 de** soldați bine pregătiți " 91• Acești patrioți, scrie Botev în altă parte, ciugulesc din ce în ce mai mult suzeranitatea otomană, de exemplu prin încheierea de acorduri politice și economice cu alte țări, fapt pentru care Poarta nu le poate ierta. Cu toate acestea, nu avem nicio dovadă tangibilă a relațiilor dintre revoluționarul maghiar și Boerescu sau Kogılığını, principalii promotori ai unei astfel de politici. L-a contactat Botev pe Lascăr Costin, deputatul liberal de Brăila , ale cărui cuvinte le-a reprodus în motto în primul număr al ziarului său „3ttaMe "? Cine este acest Nicu Boteanu a cărui adresă Botev o notează în caietul său personal ? Întrebări care nu au primit răspuns până în ziua de azi? *92*• În conformitate cu opiniile sale politice, Botev nu a căutat să intre în contact cu principalele personalități politice sau cu guvernele vremii, așa cum făcuse, de exemplu, Rakovsky; pe acestea din urmă, în plus, le considera sub influența

89 A se vedea cercetări importante realizate de Boris Simeonov, en particulier , Py.M:oH<:JMJmo *11.iUR.nue 1Jopxy .ie1>cu1>am ua Xpucmo Bomes* **(L'influence roumaine** sur **le vocalrnlaire** de Hristo **Bote\'),** extrait **de • A Sofianuar e făcultură a** Universității din Sofianu •(Facult . i a , 1966.

90 • „aHaMe" •du *2* 1 deccmhre 1874 (ed. :\I. D **imitrov** , **II** , p . 19 *)* .

91 ***Ibidem*** du 18 ianuarie 1875 *(ibid.,* p. **35).**

92 Ivan Hadjiov, ***Be.ie:xc,;,ume*** *na .-iutt110 me* ifmiep *aru tta Bomeea (* **Note** din persoana lui Botev! caiet), în • lfaBeCTIIH **Ha** llCTOplf1ec1w *;* i.pymeCTBO •, 11, **Sofia,** 1945. **p.** *!12.*

Proudhon, ca reprezentând un complot împotriva libertății popoarelor.

Politicienii de care a fost cel mai apropiat au fost primii socialiști români: Dobrogeanu-Gherea, Dr. Zubcn Codreanu, Dr. Russel, Zamfir Arbore. Aceștia au participat împreună la cercul socialist 93 **, fondat** la București în 1871 la inițiativa lui Nicolae Zubcu Codreanu și care includea nu doar revoluționari români, ci și ruși, bulgari și polonezi. în 1875, Nicolae Zubcu Codreanu era student în anul V la medicină la București. În aceeași zi , au venit la București Gherea din Rusia și Dr. Russel din Elveția, acesta din urmă coleg cu Zubc11 Codreanu la Facultatea de Medicină, la care Botev dorise și el să se înscrie în 1868. Deși în aceste cercuri predomina socialismul utopic , în cunoscuta scrisoare adresată ulterior lui Gheorghi Bakalov, Dr. Russel afirmă, vorbind tot despre Botev: „ L-am devorat pe Marx pagină cu pagină, ca pe un fruct exotic, adus din alte țări ". Dar în aceeași scrisoare, spune undeva: „ Spun noi, pentru că, din câte îmi amintesc, între noi trei - Dr. Zubc11 Codreanu, Botev și cu mine - nu existau contradicții teoretice. " 94• Cercul era, de altfel, mai larg, iar cei care participau la ședințele Societății Studenților Mediciniști erau mult mai numeroși. Printre membrii Societății se numără George Sabin, **C.** Istrati, A. L. Spiroiu, Emil Frunzescu, Gh. Ianicea și alții.

În ceea ce privește relația lui Botev cu Gherea, datele sunt mai numeroase. „Îmi amintesc bine”, a scris acesta din urmă, „doar de Hristo Botev, care ne vizita des; mi-a făcut o mare impresie, atât prin înfățișarea sa, cât și prin inteligența și temperamentul său revoluționar. Îl consideram un camarad de idei, ca socialist și revoluționar, ceea ce eram și noi. Îmi amintesc că am dezbătut diverse probleme teoretice cu el (...). Știam că Hristo Botev era atunci absorbit de pregătirea cetei sale , cu care urma să plece în Bulgaria, și îl cunoșteam ca pe un mare poet, jurnalist și revoluționar bulgar (...). Uneori, Hristo Botev venea la noi acasă cu prieteni bulgari, ale căror nume nu mi le mai amintesc acum. Știu doar că îl cunoșteam pe atunci pe Stambolov, care era prieten cu Botev, Suzilovski și Zubcu Codreanu și care era mereu cu noi. Mai târziu ne-am apropiat atât de mult de Stambolov încât a locuit o vreme cu noi ...”

93 *Istoria hifomaniacilor,* IV , p. 495. 498.

14 G. Bakalov , Pyc *,; ume* npUl!me,m na *B o m* M (Prietenii ruși ai lui Botev), Sofia, 1937, p. 67; U n d j i e \ ". *Hristo Botev,* p. 609.

95 Constantin Dobrogeanu-Gherra, *CorespondenJa* (Conespondance), éd. I. Ardeleanu et i\1 . Sorin, Bucureşti, 1972, p. 345 ; Al. BurmoY, *Xp ucmo BonzeB u HCZOBama* ttema (Hristo Botev ct M *tehda)* Sofia, 197t, p. 628 — 6:1U.

În cercul socialist din București, Botev a recitit *Manifestul* Partidului *Comunist* de Marx și Engels și a făcut cunoștință cu *Capitalul.* Deși Botev nu a fost un adept al lui Marx, influența noilor idei asupra sa este totuși ușor vizibilă. Astfel, în articolele sale din „3HaMe ", Botev vorbește despre proletariat „ care a fost întotdeauna și va fi forța motrice a tuturor revoluțiilor". În alte articole, se dezvăluie ca fiind favorabil Primei Internaționale, afirmând că săracii și muncitorii de pretutindeni sunt frați și suferă „ din cauza țarilor și a capitaliștilor ". Astfel de formulări - și alte pasaje din articolele sale pe care le-am putea cita - sunt exemple frapante ale elementelor materialiste din gândirea sa. Ideologia lui Botev reprezintă punctul culminant al gândirii revoluționare bulgare înainte de eliberare. Dacă adăugăm la aceasta participarea sa activă la lupta revoluționară, precum și admirabila sa creație poetică, este ușor de înțeles de ce Hristo Botev este considerat unul dintre cei mai remarcabili reprezentanți ai poporului bulgar.

Este important de subliniat rolul important jucat în istoria emigrației bulgare de marea întâlnire care, în conformitate cu deciziile luate la adunarea din 20-21 august **1874,** a avut loc la București pe 26 decembrie, cu participarea delegaților din Bulgaria, pentru a examina situația de la sud de Dunăre. Din păcate, nici Panaiot Hitov, nici Stambolov, care trebuiau să prezinte această situație, nu au putut participa. Lipsesc și procesele-verbale ale întâlnirii, în care au fost, fără îndoială, reflectate opinii cu privire la anumite modificări ale statutului. De fapt, nu s- a ajuns la decizii fundamentale , întrucât, de la bun început, Karavelov și Ivan Adjenov au solicitat numirea unei persoane cu autoritate deplină; puteri de a forma și conduce comitete în Bulgaria, de a trata cu guvernele și statele străine și care să dispună de toate fondurile CCRB , administrându-le după cum consideră de cuviință. Conform unor surse sârbești (consulul sârb la București), Karavelov spera ca persoana respectivă să fie el însuși. Însă această propunere a fost susținută doar de câțiva delegați din România, în timp ce delegații din Bulgaria și toți tinerii revoluționari ai emigrației, Botev în primul rând, s-au declarat împotriva unor astfel de tendințe dictatoriale. Prin urmare, nu s-a putut lua nicio decizie importantă , cu excepția convocării unei noi adunări lărgite pentru martie **1875.** Până atunci, conducerea era încredințată unei comisii al cărei președinte era încă Karavelov și ai cărei majoritate a membrilor erau susținători ai săi. Dar, după scurt timp, a avut loc o schimbare în componența comisiei : Toma Panteleev, unul dintre membrii acesteia, s-a retras și l-a lăsat pe Hristo Botev ca înlocuitor al său. 96 • Autoritățile române erau

91 **Undjiev, risto Boteu,** p. **456.**

conștient de diseminările existente în cadrul emigrației, dar a considerat că este înțelept să nu intervină.

De fapt, aceste disensiuni se datorau existenței , și aceasta încă din vremea lui Levski, a două curente: pe de o parte, curentul moderat sau liberal, condus de Karavelov și care, deși în minoritate în **adunare** , avea majoritatea în comisie; pe de altă parte, curentul radical sau revoluționar-democratic, condus de Bot e v. Aceste două tendințe, care ulterior au devenit curente, existau încă din vremea lui Levski, așa cum am spus mai sus, dar acesta din urmă a știut totuși să păstreze unitatea mișcării revoluționare, cu prețul unor concesii, cel mai adesea pur formale, fără concesii asupra substanței ideilor sale revoluționare, pe care le-a aplicat cu consecvență ca lider al mișcării din Bulgaria în virtutea mandatului Comitetului de la București. După moartea lui Leyski , aceste curente s-au accentuat, până la punctul de a da naștere unui adevărat conflict, care a paralizat mai mult sau mai puțin toată activitatea Comitetului.

Comisia bulgară nu a făcut nimic pentru a pregăti adunarea din martie , iar Karavelov chiar l-a împiedicat pe Botev să facă ceva în acest sens . Atitudinea sa nu a fost rezultatul întâmplării sau al unei doze de indiferență, ci al convingerii sale că poporul bulgar nu **ar trebui să** se ridice înainte ca Serbia să declare război Porții . Revoluționarii conduși de Botev - și care la acea vreme se numeau „ Partidul Acțiunii " - erau , de asemenea, **în** favoarea coordonării mișcărilor din Bulgaria și Serbia, dar nu intenționau să se subordoneze **acțiunilor** acesteia din

urmă. Era evident că, aceasta fiind poziția lui Karavelov , acesta nu **mai putea** rămâne în fruntea organizației revoluționare. Până în primăvara anului 1875, contradicțiile dintre el și Botev ajunseseră la stadiul unui conflict **violent** . Tocmai pentru că **disputa nu** era de natură personală, ci **deologică ,** ea **a provocat** O mare agitație în rândul emigranților și s-a încheiat cu înfrângerea lui Karavelov **. Nu** putem intra în toate detaliile problemei , dar se poate spune că, deși Karavelov s -a retras de bunăvoie din activitatea sa **jurnalistică** revoluționară , nu a **făcut -o** . Același lucru s-a întâmplat și cu conducerea mișcării revoluționare : a fost **într-adevăr forțat** să plece de radicali **,** și aceasta pentru că **a vrut** să devieze mișcarea de la cursul ei natural, **făcând** - o să depindă de evenimentele din Serbia. 97. **Tot** din vina lui Karavtlov , adunarea fixată pentru martie 1875 nu a avut **loc .** Aceasta nu **s -** a ținut decât pe 12 **august** , la București, sub presiunea unor **evenimente** externe de mare importanță.

17 Al. **Burmo\', B1,.uapnm pe60.1 101.ţonen J>O.Mumem** 1868- 1876 **(Le** Comi te **cenual** revolu lionnairc bulgare. 1868- 1876), Sofin, l!J43, p. 236.

new Comite central fut elu, dont Karavelov nu a făcut pas partie ***98*•**

8. Comitetul Central Revoluționar Bulgar de la București și tentativa de revoltă de la Stara Zagora. La sfârșitul **lunii** iunie 1875, o revoltă antiotomană a izbucnit în Herțegovina; în august , aceasta s-a extins în Bosnia . Ajutorul acordat acestor mișcări de către Serbia, care a început pregătirile de război, nu a însemnat nimic mai puțin decât renașterea Chestiunii Orientale. Succesele obținute de rebeli și situația precară din Turcia au stârnit speranțe vii în rândul bulgarilor . Dar acestea s-au **manifestat** , atât în Bulgaria, cât și în rândul emigranților, în moduri diferite, în funcție de interesele de clasă. Astfel, dacă ***ciorbadjii*** se gândeau doar la strângerea recoltelor și dacă marii negustori din Constantinopol se gândeau doar **să** profite de evenimente pentru a obține unele reforme în Bulgaria, în **schimb** mica burghezie și intelectualii din Bulgaria, deși incapabili să întreprindă nimic singuri pentru moment, sperau totuși într-o inițiativă a mișcării revoluționare. Atitudinea tinerilor și intelectualilor din Pazardjik , pe care o cunoaștem prin mărturia lui Konstantin Velikkov, este caracteristică în acest sens, iar imaginea este cu siguranță valabilă pentru multe alte orașe : „ **Devoram** fiecare veste care ne ajungea din Bosnia și Herțegovina, actele curajoase ale revoltelor ne îmbătau și, în entuziasmul care ne umplea inimile, vedeam întreaga Bulgaria în flăcări și **un** om luptând eroic în fruntea clietelor *sub* steagul libertății și purtându-i numele pretutindeni. Ce bunătate, ce umilință să rămânem spectatori inactivi în fața eroismului lor! O, zile de entuziasm sacru!” ***99*•**

Emigrația revoluționară din România a primit mișcarea din Bosnia și Herțegovina cu simpatie și mare speranță, căci a văzut în ea prologul unei revolte din Bulgaria . Botev, de altfel, în jurnalul său **<1** 3na.Me «, a făcut apeluri repetate pentru organizarea acesteia: <1 A venit momentul să chemăm poporul să se ridice și, împărțind forțele dușmanului comun, să vină în ajutorul fraților noștri și al nostru **<100•** Sau din nou : „ Dacă această ocazie este lăsată să scape, adică dacă Herțegovina este lăsată singură **în** voia sorții sale și dacă revolta se limitează la câteva provincii, <1>

98 ***/IcmopUR*** IUL ***BoJl.2apU1*** (Istoria Bulgariei). **I.p.** 417 - 448.

91. Citat de D. Doinov. ****Haocmp"ne*** Ha ***u,am()>mama*** **rtpu,aa u** ***napacm11ane na pe60.;i10quonnUJ*** noiJeM ***na*** Bam•anume - **1875-20iJ1ma*** (Agravarea crizei estice și creșterea fenomenului revoluționar în Balcani). în colecția ****HocmpUJ na Anpu.ac1r.omo*** * (l"bCmauue) (Istoria Revoltei din aprilie 1876). Sofia, 1976, p. 167.

Ibidem , p. 167.

În **acest** caz, forțele noastre vor fi mereu dezbinate și **va trebui** să ne vărsăm sângele mult timp de acum încolo. **10 [1]** • De fapt, pe întreaga perioadă iulie-august **1875,** articolele lui Botev conțin un apel permanent și înflăcărat **la** revoltă , nu lipsit de un optimism exagerat, de altfel . El prezicea astfel o revoltă generală în toată peninsula balcanică **:** <^ Herțegovina luptă, Muntenegrul (...) îi vine în ajutor, Serbia este gata (...), Albania este agitată, Grecia este pe punctul de a declara război, România nu va rămâne neutră . Ne mai putem îndoi că moartea s-a așezat în Turcia ? (• • •) Auziți, nefericit popor bulgar? Auziți, frați emigranți? (...). Deci, ce să facem? Să tacem? Să așteptăm? Să lăsăm Bulgaria la mila diplomaților ? Asta ar fi o nebunie , culmea necinstei și a inumanității. Aici, este vorba de a protesta că este vorba de o revoltă, de o revoluție. Dar poporul este ignorant, analitic , nu este pregătit. Cine gândește așa este un mincinos. Cei din Berzegovina sunt (...) chiar mai înapoiați decât noi și asta nu-i împiedică să - i împingă pe turci la dezastru,

să scoată Serbia și Londrei din apatia lor și să oblige Uniunea Europeană să se ocupe de chestiunea orientală"[102]. Apeluri similare se găsesc în articolele următoare din „3ttal\ te ". Oricine le citește astăzi, încântând stilul înflăcărat al lui Botev, nu poate să nu tragă două concluzii. În primul rând, Botev manifestă un optimism exagerat - care va fi în curând contrazis de realitate - și, mai presus de toate, crede orbește că poporul maghiar era, chiar în acel moment, pregătit pentru o răscoală. În al doilea rând, guvernul lui Lascăr Catargiu a arătat o mare toleranță față de aceste apeluri deloc voalate la revoltă, care continuau să apară nestingherite în ziarul lui Rott'y și care erau cu siguranță citite de agenții Porții și raportate la Constantinopol. Îndrăzneala lui Botev era cu siguranță iritată de faptul că ziarele liberale românești, precum „Ho 1 rnh m l" și „ Telegraful", publicau nu numai știrile despre desfășurarea evenimentelor recente, ci și proclamațiile rebelilor.

La rândul său, grupul conservator de emigrare, precum și grupul moderat grupat în jurul lui Kiriak Tzankov, au fondat ***Societatea Filantropică Maghiară***, care strângea fonduri pentru rebeli și îl vizita periodic pe consulul sârb la București.

[101] Citat de D. Kosev, *op. cit.*, p. 224.

102 . auaMe o din 26 iulie 1875.

103 • Romanul din 1 :^ și 28 august 1875. Vezi și opinia lui Petronievilch, consulul Serbiei la București, care a afirmat că guvernul român consideră siropul de nivel drept Leul insulelor ...·cbez N. Citr, *p.* cit. 14, op. cit.

104 D. Doinov, op. *cit.*, p. 168.

Revolta din Bosnia și Herțegovina a zdruncinat și OCRB din letargie. Botev și Stambolov au convocat o nouă adunare generală pentru 12 august 1875. Între timp, l-au chemat la București pe Nikola Obretenov, care conducea Comitetul Revoluționar de la Ruse, și i-au dat instrucțiuni să informeze toate comitetele din Bulgaria să-și trimită delegații la adunare.

În acest scop, Botev a redactat o proclamație „ Către toți prietenii noștri din Bulgaria", semnată de CCRB din București și datată 30 iulie 1875. Aceasta spune, printre altele: „ Cei din Herțegovina ni s-au adresat nouă, bulgarilor, și în numele interesului comun, în numele umanității, în numele libertății și al viitorului Peninsulei Balcanice, ne cer să ne ridicăm și noi și cu forțele noastre comune să răsturnăm guvernul turc, dușmanul nostru comun, cauza și sursa tuturor relelor și a tuturor umilințelor. A venit vremea, fraților, să vă ridicați și voi, fiecare cu ce are ... " Această proclamație a fost distribuită în Bulgaria de Obretenov. El a fost, de altfel, se pare, singurul delegat din Bulgaria care a venit, ceilalți temându-se de autoritățile turce de la granița dunăreană, care deveniseră foarte vigilente.106 • În schimb, au venit mulți delegați din comitetele românești. Adunarea, prezidată de Panaiot Hitov, s-a deschis în casa lui D. Tzenovitch, apoi s-a ținut într-o cameră a hanului Gabroveni, situat pe strada cu același nume și care există și astăzi. 107 • Acesta a ales un nou Comitet Central format din cinci membri, și anume: Hristo Botev, Ivan Drasov, Dr. Tchobanov, care era medic în armata română, Dr. Sopov și D. Tzenovitch. Karavelov nu a mai fost ales, nici adeptul său Kiriak Tzankov. De remarcat a fost alegerea moderatului D. Tzenovitch, probabil pentru a nu rupe toate legăturile cu Karavelov. Adunarea a decis să procedeze imediat la răscoala din Bulgaria 108. În acest scop, delegații au convenit asupra unor măsuri

importante . Astfel, D. Tzenovitch urma să meargă la Belgrad 109 pentru a stabili contactul cu rebelii din Herțegovina și pentru a vedea clar care va fi atitudinea Serbiei; Hrii; Misiunea lui Botev era să meargă la Odessa pentru a obține fonduri de la bogații negustori bulgari din acel oraș, să-l cheme pe Filip Totiu la București și, mai presus de toate, să procure arme; pentru aceste prime frafe, a primit 100 de ducați austrieci. S-a recomandat chiar ca 12 membriR, eon-

ios Vezi Ia proclamatie chez N. Obretenov, Cno.Mmu • • • **, p. 203 - 206 .**

ICHI **Pentru evenimentele de la Nicopol, vezi Hristo Botcv,** Co'lUtte/tUJi **(capre), și M. Dimitrov, II. p. 213. Indjiev,** *Hristo* **Bolev, p.** 541, **consideră că au fost mai mult de** doi.

Io7 N. Obretenov *op. cit.,* **p. 206 - 207 .**

ioe D. Kosev, *op. cit.,* **p. 224; D. Doinov,** *loc. cit.,* **p. 173.**

iou Al. Bnrmov, *op. cit.,* **p.** 151.

Soldații, conduși de Stoian Zaimov, au pornit spre Istanbul pentru a da foc orașului. Numărul mare de case din lemn și străzile înguste din anumite părți ale orașului ar fi putut face posibilă această operațiune , care ar fi avut un impact moral **puternic** .

Adunarea a fost prezidată de Panaiot Hitov , tocmai datorită marii sale autorități în materie de chete , precum și a faptului că era în contact cu guvernul sârb , de la care primea o pensie . Guvernul menționat dorea să-și coordoneze mișcările cu cele ale bulgarilor și să nu rămână în urmă . La propunerea lui Panaiot Hitov , adunarea a decis ca acesta să părăsească Belgradul și să organizeze o chetă foarte mare (de 1.000 de oameni) cu care să facă o incursiune în Bulgaria. Când totul va fi gata, va anunța acest fapt CCRB-ului, care avea atunci patru sau cinci **oameni** în Bulgaria pentru a da semnalul răscoalei . În același timp , Comitetul Revoluționar din București va organiza două sau trei Chete care *vor* trece în Bulgaria . Dacă , însă, sârbii vor întârzia să declare război și mai ales dacă nu- **i** vor permite lui Hitov să treacă granița sârbo - ungară cu Cheta sa , *atunci* acesta din urmă va trebui să se întoarcă la București pentru a prelua comanda Chetei *până în* 110 .

Comitetul a decis ca principalele măsuri stabilite să fie aduse la cunoștința emigranților printr - o publicație tipărită, ceea ce a fost realizat.111 S - a specificat, printre altele , că ziarul „3nume" era organul Comitetului Revoluționar din București , care avea nevoie de voluntari pentru șete *și* bani, sarcină ce era în sarcina doar filialelor din orașele românești să o îndeplinească . Conform calculelor comitetului, care desemnase în detaliu oamenii și localitățile în care urmau să se îndrepte , au fost numărați 605 ducați austrieci . Acum avem informații conform cărora filialele 0.0.RB din orașele românești au acționat în conformitate cu această indicație . •

În cele din urmă, șapte „apostoli " - așa cum le plăcea revoluționarilor să se numească , în memoria lui Levski - urmau să viziteze cele mai importante orașe din Bulgaria , anunțând vechile comitete din vremea lui Levski că revolta era în curs de organizare și că va avea loc în curând . Fiecare dintre ei a primit 150 de ducați austrieci.113 • Dacă luăm în considerare banii cheltuiți pentru

[110] **Vezi lucrările verbale** ale **adunării la** D. T. **Stra§imirov, * Arhivele** *știrilor* **bulgare *,** Sofia , 1908, **p. 306-307.**

[01] D. T. **StraSimirov.** *Нсторип na Anp^wmmo nc^nue* **(Histoire de l'insurrtt- tion d'avril), I. Plovdiv, 1!J07.** p. 171 - 172.

112 Undjiev, Hrislo Botw. **p. 5t-t.** Comitetul **adunase la Slatina** 30 de **oameni pe care îi păzise timp de o lună în așteptare. Arhivele Bibliotecii Naționale** din **Sofia, f.** 80 **, II A.** 7342.

113 *Ibidem.*

pregătirile pentru revoltă, este clar că organizația dispune de fonduri considerabile.

Cât despre armele necesare, Stambolov s-a gândit mai întâi să **ceară ajutor din România.** N. **Obretenov relatează în memoriile sale că Stambolov și el s-au dus la casa lui Ion Brătianu, căruia i-au încredințat totul. Brătianu s-a declarat gata să le furnizeze 2.000 de puști, dar** cu **condiția ca acestea să fie transportate în Bulgaria într-o singură noapte ,114 ceea ce era foarte dificil. Cu siguranță, Brătianu nu le-a impus bulgarilor această condiție pentru a-i face să renunțe la arme, ci pentru că spionii turci erau atât de numeroși încât, dacă transportul chetei** ar **dura mult mai mult, totul ar fi fost cu siguranță descoperit.**

În drum spre Odessa, Botev a trecut prin Brăila, de unde, pe 22 august 1875, i-a scris lui Drasov, la **București, o lungă scrisoare din care vom reproduce câteva pasaje: „Sunt încântat că am făcut acest ocol** la **Brăila. Imediat ce am coborât din tren, am întâlnit un prieten, venit special să mă întâmpine și să se înțeleagă cu mine. Era** cineva **care făcuse parte din ceta** lui Hadji **Dimițăr** și **care acum servește pe pământul lui S. Beron.** Când **i-am vorbit despre misiunea mea și i-am explicat situația , s-a entuziasmat atât de tare încât a fost gata** să **dea chiar și cămașa pe care o purta. I-am spus că cei din Bulgaria au nevoie de patru sute de ducați pentru praf de pușcă și muniție,** iar **mi-a răspuns că se va întoarce mâine pe pământ ca să ia acești bani** și **să mi-i dea (...), ca poimâine să-i primiți ." Apoi Botev a făcut aranjamente pentru trimiterea banilor la Dunăre** și **l-a rugat pe Drasov să trimită o scrisoare de mulțumire generosului donator, pe nume Makedonski. „Acesta are o mie de ducați și este gata să-i sacrifice pentru a înarma de unul singur o cetă** și **a prelua comanda ei . " „... Pe drum", continuă Botev, „am întâlnit un român care face parte** din **autoritățile superioare și am învățat multe de la el.** J ... **guvernul de aici se va preface că nu vede nimic " 115• Acum, asta înseamnă în primul rând că autoritățile române erau la curent** cu **pregătirile** 0.0.RB

În aceeași scrisoare, Botev vorbește și despre Comitetul Bulgar al lui **Kiriak Tzankov, însărcinat cu colectarea de fonduri de ajutor pentru victimele revoltei din Bosnia și Herțegovina. Acest Comitet, arată Botev, îi includea și pe „medicii bulgari ".** Aceștia **sunt cu siguranță doctorii Atanasovitch și Protitsch, profesori** la **Facultatea de Medicină a Universității din București. Aceștia sunt**

ne N. **Obretenov, op.** *cit.,* p. 268.
Ili **În textul original** :·. . **se va uita la degetele lui** l.

s-au dus la Davila (Dr. Carol Davila — *nn)* care le-a spus să ia măsuri și să nu doarmă [20]. "

, adresată lui Mihail Grekov de la Niko Laev pe 30 august, poetul este și mai optimist. „Revoluția este gata, fondurile se strâng și în 5-6 zile veți auzi " că toată Bulgaria este sub arme. Bucureștiul este în frământări . (... ..) Voi lua puști din Odessa (...). Panaiot (Hitov - nn) va trece cu 2000 de oameni prin Serbia. Din Odessa am luat Filip (Totiu - nn) să vină în România cu alți căpitani de cete (...). Dar în Bulgaria ^ O ! Toată lumea se va ridica în masă. Le-am dat 1000 de ducați pentru muniție și apă. Am trimis 15 emisari să dea semnalul (pentru răscoală - nn) » 117•

În timp ce Botev se afla la Odessa, O.O.RB - și în primul rând Drasov - au luat cunoștință de anumite situații care deveneau din ce în ce mai clare. În primul rând, la adunarea din 12 august, comitetele locale din România au dat dovadă de o anumită rezervă, unele dintre ele fiind încă în contact cu KaraYeloy. Influența acestuia din urmă a persistat, astfel încât dizgrația sa a făcut o impresie proastă în aceste orașe. În al doilea rând, răscoala din Bosnia și Herțegovina, despre care ziarele - și în special „HaMe" - vorbiseră atât de **mult**, a produs de fapt în Bulgaria o agitație care l -a lovit chiar și pe consulul rus la Ruse. Cu siguranță nu a fost atât de puternică pe cât susținuse N. Obretenov, care, informându-l pe consul cu mare exagerare, îi spusese că 30.000 de **oameni** erau gata să se ridice · Într-o scrisoare a CCRB, trimisă după revoltă aceluiași comitet local din **Ruse,** se spune că atunci când am vorbit despre speranțele „ pe care le aveam în Serbia, Fontenegro, România și **Rusia",** dumneavoastră (adică comitetul din Ruse - nn) ne -ați asigurat că poporul este capabil să se elibereze. Ne va fi suficient să avem câțiva propagandiști care să meargă printre oameni și să le spună să-și unească forțele. Asta am și făcut " (cu alte cuvinte, CCRB i-a trimis pe acești propagandiști în Bulgaria nn) .

În cele din urmă, CCRB a înțeles că Botev va fi întârziat în Rusia mai mult decât era necesar și că nu mai exista nicio speranță că va primi nici stipendii, nici bani pentru revolta atât de iminentă. Ajutorul din partea Rusiei, precum și din partea Serbiei, era doar vorbe goale. Prin urmare, pentru a nu rata ocazia favorabilă și pentru a evita slăbirea entuziasmului revoluționar , CCRB le-a cerut adepților săi din Bulgaria să...
să declanșeze răscoala cât mai repede posibil; le-a stabilit chiar și data de 6 septembrie 120.

Pentru a-și spori puterea, CCRB îi cooptase , încă din **20 august,** pe Kiriak Tzankov și Ivan Kavaldjiev. Tzankov a fost cel mai apropiat colaborator al lui Karavelov; din februarie publica un ziar săptămânal - politic, literar și comercial - în limba română, intitulat „Balcanul ", care era tipărit cu tipografia lui Karavelov, Calea l-Ioșilor. Acest nou ziar, care se ocupa în general de chestiunea orientală, își propunea : „ să fie reprezentantul aspirațiilor și intereselor bulgare în rândul popoarelor vecine și, mai ales, în rândul românilor " . Apariția acestui ziar fusese salutată de mai multe gazete românești, inclusiv chiar „Albina Pindului !". **Tzankov** era în același timp angajat la societatea lui Evlogbi Gheorghiev , care de la moartea fratelui său Hristo, în primăvara anului 1872 , conducea *Societatea de Binefacere.* Ceea ce CCRB , în special Ivan Drasov, dorea în absența lui Botev, reiese clar din scrisoarea primului către Panaiot Hitov: „Toți cei de aici suntem de acord că ei (adică *Societatea de Binefacere* - nn) trebuie să participe (la pregătirile pentru răscoală sau cel puțin la eforturile

[20] Vezi scrisoarea lui Bote către **Draso** în lucrarea citată a **lui M.** Dimitrov, II, **Sofia,** 1945. **P- -HO -** 41 **L**
u7 în **același volum** , **p** . 111-412 . **Ia** Iettrc : **i Grckov**_
11 l\L Dimitrov, **Xpucmo EomeB,** Sofia. 1948. **P** -134 - 135.
11• II s'agit des 15 · apotres ·. Pour la Icttre, vezi Undjiev, **op. cil.,** p. 555.

de a procura fonduri și bani - n . II), deoarece fără ei vom reuși doar cu mare dificultate să ne atingem scopul ." CCRB deoarece nici Tzankov, nici Evlogbi Gheorghiev nu doreau o răscoală. Astfel, ziarul **<c** 3uaMe **1>,** de asemenea lipsit de condeiul lui Botev, a pus capăt apelurilor sale la revoltă. Mai mult, CCRB nu a putut organiza *cetele planificate* în România, întrucât Filip Totiu și Botev nu se întorseseră la București, iar răscoala a izbucnit în absența lor. Nici Panaiot Hitov nu a mers cu acești **2.000** de oameni din Serbia în Bulgaria, la fel cum puștile din Rusia nu au ajuns niciodată. Tot ce a reușit Botev a fost să convingă câțiva bulgari din Rusia, ofițeri în armata rusă, să demisioneze și să vină în Bulgaria pentru a prelua comanda revoltei. Dar cei puțini care au ajuns au ajuns prea târziu, după ce tentativa de răscoală fusese înăbușită. Aceștia au luat parte, în schimb, la acțiunile ulterioare, puse la cale tot la București.

120 *Ibidem,* p. **557.**

121 Nikolai Jetcbev, vol . *op.,* p. **616** mp.

iu Al. Burmov, ***Rpuaama*** Ha ***B'bJl,ZapcKwi pe60J1,101.țuo1-te1-t 1μmmpa.aen Ko.uumem npea ecenma Ha*** **1875** ***z. Criza Comitetului Central Revoluționar Bulgar*** din toamna anului 1875 şi constituirea Comitetului de la Giurgiu), în • HcTopuqecim Tiper^e^ ·. **Xlll,** Sofia, **1957,** nr. 2, p. **50** mp

12a Vezi scrisoarea către D. **T.** Straimirov, ****ApxU6 na 6'0.n.zapcliomo 6'b3pa:>1c-*** âatte*, I, p. 232, citat de Undjiev, *op. cit.,* p. **559.**

Întârzierea lui Bote s-a datorat faptului că acesta, luând la cunoștință situația reală, **a decis** să meargă la Constantinopol pentru a-l convinge pe contele Ignatiev, ambasadorul rus la Poartă, să implementeze o intervenție militară în Balcani. Diplomația rusă a considerat că momentul pentru intervenție în Bulgaria nu era favorabil. 124. La 1 septembrie 1875 , contele Ignatiev i- a telegrafiat lui Zinoviev , consulul rus la București, că „ tinerii " din România au decis să înceapă răscoala pe 4 septembrie . Trei Ceta trecuseră deja Dunărea . Explicați-le bulgarilor nebunia și pierderile acestei tentative sortite eșecului . 125. Deși burghezia superioară și chiar burghezia mijlocie a urmat fără rezerve sfatul consulului rus, care era în conformitate cu interesele lor *de clasă* , *Comitetul Revoluționar Central din București* nu a renunțat la declanșarea *răscoalei* . 126 .

În aceste condiții, tentativa de răscoală din Stara Zagora și din alte părți ale Bulgariei, care a început la **16** septembrie 1875 , a fost **imediat** înăbușită. **Nu** are rost să relatăm aici evenimentele sau să analizăm cauzele eșecului . 127. Trebuie ***însă*** subliniat ***că*** organizația revoluționară internă a Bulgariei (adică vechile comitete din vremea lui Vasil Levski , în măsura în care acestea mai existau) s-a dovedit incapabilă să mobilizeze țărănimea și să o conducă în luptă, la fel cum nici cei cincisprezece „apostoli" trimiși de 0.0.RB nu erau acolo și abia au primit o singură condamnare, ca mulți alți bulgari , „ să ***scape*** peste Dunăre în sfânta și ***sfânta*** Românie liberă , leagănul renașterii noastre politice " , așa cum a scris Zabari Stoianov , cunoscutul memorialist bulgar, autor al unei lucrări devenite clasice dedicate răscoalelor poporului său. [128] •

m. Undjiev, *op. cit.,* p. 552.

126 A. În primul rând. (Extras din *istoria* mișcării de eliberare națională a Bulgariei în *anii* 1960 *și* 1970). *dans* „ *Ironie* : *Revoluția* bulgară ", vol. 16-17 , 1966 , p . 296-297 .

12# D. Doinov, *op. cit.,* p. 190.

127 Despre răscoala de la Stara Zagora , vezi D. Doinov, *op. cit.,* **p.** 192 și următoarele și D. Kosev, *op. cit.,* p. 225-229.

128 Zahari Stolanov, ***Ha*** *aanuc^u no 6'b11zapc^ume ncmauUJJ* (Extras din note despre revoltele bulgare), Sofia. 1972, **p.** 41.

V. ROMÂNIA ȘI LUPTA DE ELIBERARE NAȚIONALĂ A BULGARIEI ÎN ANII 1876-1878

1. *Comitetul de la Giurgiu* 1 și Revolta din aprilie 1876 2 • **Situația deosebit de critică în care se afla Imperiul Otoman nu putea scăpa observatorilor** politici la fel de perspicace **precum cei ai** *Societății de Binevoie.* **De aceea,** un

1 Cea mai bună lucrare din Comitetul Giurgiu este articolul **deja** excelent al lui Al. Burmov, ***Rpuaama 6 B'b.t2apc1m„<i peeo.tHJlfU01ten 1fe1tmpaJ1e1t*** i;o.11umem ***npe3 eceHma Ha* 1875** ***zoaw-ta u Co3aa6anemo ua I'HJpU6CKUJt*** Comitatul central 1feumpaJ1e1; **în** toamna anului **1875 și** ridicarea Comitetului Giurgiu), ***loc cil„*** p. **40 - 64.**

2 Prima lucrare de amploare asupra acestei revolte a fost cea a istoricului bulgar D. T. Straimirov , ***„JfcmopUJt ua AnpUJlcKomo 6'bcmanue"*** (**Istoria** Revoltei din Aprilie), Plovdiv, ***1907* , *în trei volume, o monografie considerată și astăzi una dintre*** cele mai bune realizări ale istoriografiei bulgare, datorită în primul rând bogatei sale documentații. În ciuda anumitor interpretări ideologice și a lipsei unei metodologii specifice **istoriografiei** burgunde , ea a servit drept bază pentru lucrările ulterioare. Este de la sine înțeles că de atunci au apărut o serie întreagă de memorii, cărți de amintiri, documente și alte materiale, precum și - și acesta este cel mai important - un număr mare de studii care au dat interpretarea științifică adecvată **acestui** eveniment important. Printre publicațiile documentare, merită menționată lucrarea în trei volume intitulată „ ***AnpuACi;omo*** 6ocma1t1te **1876** ***2. C6op1tU1' om ao^Menmu" (*** Revolta din aprilie **1876.** Colecție de **documente),** publicată la Sofia între **1951** și **1955** sub conducerea lui A. I. Burmov (documentele turcești din **primul** volum sunt publicate în traducere bulgară de Boris Nedkov). Să menționăm apoi colecția de studii publicată de Academia Bulgară de Științe cu ocazia celei de-a **90-a** aniversări a revoltei, ***„A np UJ1cKomo 6'bcmauue*** 1876-1976" (Revolta ***din aprilie* 1876-1966),** Sofia, **1966.** Printre cele mai recente lucrări în acest domeniu, merită menționată lucrarea lui Hristo Gandev, ***„Anpu.t1C1'omo fl'bCmanue*** 1876 ***z".*** (Revolta din aprilie din **1876),** Sofia, **1974,** importantă atât pentru analiza operei lui Stra^imirov, cât și pentru bibliografia selectivă de surse și lucrări dedicate **revoltei** , precum și ***HcmopUJ1, na AnpUJ1c1>omo 6'bcmanue*** 1876 ***z.*** (Istoria Revoltei din aprilie din **1876)** de K. Kosev, N. Jetchev și D. Doinov, Sofia, **1976.** Nu vom menționa celelalte lucrări, pe care cititorul le va găsi în bibliografia extinsă pe această temă publicată în **1966** de Biblioteca Națională din Sofia sub conducerea lui K. Văzvăzova-Karateodorova și A. Vältcheva, ***Anpu.t1C1'omo 6'bcmanue* 1876 *z.i. llpenopo'l UTne.AHa 6u6.Auo2paifJUJ1, no c.Ay'l au*** 90 ***zoauumunama na 6'bcmanuemo*** Revolta din aprilie din **1876.** Bibliografie de referință **cu** ocazia celei de-a **90-a** aniversări a revoltei). Să menționăm și bibliografia recentă publicată de aceeași reacție și care include și articole din presa străină despre ecourile insurecției: ***B'banoMuttameMH c6opnu1' no C.Ay'l au cmozoauwnunama om AnpU.Ac1'omo 6'bcmanue*** u ***Borru6ama orema*** (Colecție publicată **cu** ocazia comemorării centenarului).

Cu câteva luni înainte de tentativa de revoltă din Stara Zagora, reprezentanți ai clasei de mijloc superioare conservatoare din București, la care, așa cum am arătat deja, apelase Kiriak Tzankov, au fondat *Societatea Filantropică Bulgară* (BwrapcKO MeJiOBeKOJiio- 6irno Hai'TOHTe ^**CTBO**) , cu scopul declarat de a ajuta

victimele revoltei . al Bosniei și Herțegovinei. Însă adevăratul scop al fondatorilor era să folosească toate forțele de emigrare, și în special forțele revoluționare, pentru interesele lor de clasă . Organizația îi includea pe Evloghi Gheorghiev, K. Koloni, Dr. Atanas O'iteh, Dr. Protitsch și alții, adică pe liderii cunoscuți ai vechii *Societăți de Binefacere,* dar și personalități încoronate cu prestigiu revoluționar precum Liuben Karavelov și adepții săi , inclusiv Kiriak Tzankov [3]. În realitate, revoltele din Bosnia și Herțegovina, precum și tentativa de răscoală din Stara Zagora, au confirmat impresia că momentul decisiv era aproape. Și Serbia și Muntenegru, sigure că vor fi ajutate de ... **În** ciuda avertismentelor contrare din partea diplomației țariste, au început să se pregătească deschis pentru un război de eliberare. La rândul lor, membrii Comitetului *Revoluționar Central Bulgar* , împreună cu Bote, care se întorsese la București, au început să analizeze cauzele eșecului de la Stara Zagora, pentru a nu pierde un moment atât de propice și pentru a implementa o **nouă** strategie . Din păcate, în timpul dezbaterilor privind acuzațiile au fost lansate din ambele părți, ceea ce a dat naștere la disensiuni în tabăra revoluționară. Exact asta aștepta partidul „ bătrânilor ”, condus de Evloghi Gheorghiev. Profitând **de discordia** care domnea în tabăra adversă și de eșecul acțiunii de la Stara Zagora, ferm hotărât, de altfel, să preia controlul **asupra** întregii mișcări de eliberare, a știut să atragă unii dintre liderii emigrației, precum cei menționați mai sus și, de asemenea, pe Dumitru Tzenovitch, precum și pe cei mai cunoscuți căpitani ai *Cetei* , precum Panaiot Hitov și Filip Totiu, reușind astfel să înțeleagă prestigiul Comitetului **Central** Revoluționar . Acesta din urmă, Bote, a demisionat, iar cum el era sufletul ...

Revolta din aprilie și răscoala **din** Botev). I. Soria, 1976. Vezi și Iono . \ lite v , ***LJ ^nrrcclion*** d' *Ari* ***i i*** *l'* ***opinion*** *publique européenne,* Sofia 1976 (carte publicată și în germană, engleză, română și rusă).

Cât despre lucrările în limba română, să amintim mai întâi ample Hude de Petru **C o** nstantinescu - Iași, *Răscoala din aprilie și ecoul ei ln România* . p n bl **i** ee in colectia sa *Studii istorice Roman-Bulgarian* (Studii istorice româno-bulgare), **București , 1956 ,** pp . **13i-170;** lucrarea se referă aproape exclusiv **la** repercusiunile Revoltei din Aprilie **în opinia publică românească. Un** studiu bazat pe documente, intitulat Răscoala antiotomană bulgară *din aprilie* **1816 ,** a apărut în 1976 în • **Revista** de istorie •, volumul 29 , București, **1976.** 11° **3,** pp. 373-39 **(autorul** prezentei lucrări.

s Hr. **G** și **ev** . **op. cil** . . **p.** 95 - 96.

Comitetul a început să se dezintegreze. Atunci Evloghi Gheorghiev a început să le explice unora dintre membrii taberei revoluționare că, conform ordinelor rusești , răscoala urma să fie organizată de grupul său; altora, că răscoala va începe în momentul în care Serbia va declara război Porții, forțele emigrației trebuind să se regrupeze în acea țară. Pe cei pe care nu i-a putut convinge și care au protestat împotriva acestor înșelăciuni, Gheorghiev - care exercita o influență notorie în cercurile politice românești și care lucra concertat cu consulatul rus - a fost amenințat cu expulzarea. Acesta este motivul pentru care un anumit număr de revoluționari au părăsit Bucureștiul și s-au stabilit la Giurgiu. Acolo, în pace, puteau fi mai bine informați despre ceea ce se întâmpla în Bulgaria; pe de altă parte, scăpau de atmosfera de discordie și intrigi creată între ei de „ bătrâni ”. Astfel, se poate spune că la București deveniseră stăpâni ai situației.

Foștii membri ai Comitetului Central de la București, stabiliți acum la Giurgiu, lucrau mai intens ca niciodată pentru o nouă răscoală. Primul stabilit acolo, venind din Rustchuk, a fost Nikola Obretenov, urmat la scurt timp de Stoian Zaimov, Panaiot Volov, Gheorghi Benkovski, Gheorghi Ikonomov etc., astfel încât la 11 noiembrie 1875, data primei conferințe a Grupului *4,* erau prezenți toți liderii care au pus bazele Comitetului ***de la Giurgiu*** **,** pe care au continuat să -l numească central și revoluționar. St. Stambolov a fost ales președinte al Comitetului, iar St. Zaimov secretar . 5• Misiunea Comitetului era de a pregăti și declanșa o insurecție generală în Bulgaria. Acest fapt reiese, printre altele, dintr-o scrisoare a lui Obretenov, din Giurgiu, către mama sa care locuia în Ronsciuk: „... Spuneți - le țăranilor să pună deoparte hainele și armele pe care le mai au, pentru că vor avea nevoie de ele în primăvară; orice s-ar întâmpla, nu vom lăsa Turcia în pace: fie vom muri cu toții, fie vom elibera Bulgaria. ” 6•

Întrucât serile din camera lui Obretenov, petrecute în lungi discuții între cei doisprezece oameni, riscau să atragă atenția poliției, doi negustori din Giurgiu, D. Gorov și Ivan Stoianov, au închiriat pe cheltuiala lor, la marginea orașului, o casă unde veneau să locuiască toți revoluționarii noștri, motiv pentru care au numit-o „ cazarmă ”.7 • Aici s-au dezvoltat

' **N. Obretenov, *op. cit.,* p. 246.**

s **Sf. Zaimov,** *Mu* H4AO *mo. Emioau* ***npxy <(3anucitume^ na 3*** a . r: ***ap*** *u Cmo!l1tol1* **(Le passe. Etudes sur Ies** 1 **Note • de Zabari Stoianov), Sofia,** 1895, **p. *?:i,* apud Undjiev, *op. cit.,* p.** 576.

Undjiev, *vol. op.,* p **.** 673.

1 **Totuși, lipsa banilor era atât de mare încât membrii Comitetului nu aveau întotdeauna suficientă** ***mâncare ,*** cf. *Anpu.ic^ ncmanue* ***1876.*** *Copnu1t om aor;y-.Mtnimu* **(denumit în continuare:** *An . Boem. /1or;y.wenmu),* **vezi [*p* . 53.**

planurile insurecției care, în opinia lor unanimă, urma să izbucnească în Bulgaria în primăvară și care trebuia pregătită în detaliu. Cei doisprezece membri inițiali ai *Comitetului de la Giurgiu -* cărora li s-au adăugat alții - au acționat în cel mai mare secret, deoarece nu aveau încredere, în primul rând, în compatrioții lor, plus Gheorghiev, și în al doilea rând în nenumărații spioni ai lui Asim Bey, guvernatorul vilayetului având sediul în Rustchuk. Aceste două pericole s-au dovedit reale. Astfel, documentele contemporane au putut dovedi spionajul efectuat de Evloghi Gheorghiev prin intermediul Dr. Ciobanov și, temporar, al lui D. Tzenovitch, precum și o tentativă a turcilor în decembrie 1875 de a-i prinde pe revoluționari și de a-i duce în secret, noaptea, la Rustchuk, peste Dunăre. Acest ultim pericol a fost evitat de procurorul de la Giurgiu, în condiții dramatice , pe care Nikola Obretenov însuși le-a menționat ulterior , după eliberarea Bulgariei, arătând sprijinul pe care l- *a găsit* în rândul autorităților române. Iată ce spune Nikola Obretenov despre asta: <(Oricât de secret am acționat, spionii turci aflaseră ceva. În ziua de Crăciun , Gorov a venit să ne felicite, dar a găsit un sergent de poliție la ușa noastră, care i-a lăsat pe toți să intre, dar pe nimeni să iasă. Gorov, pe care îl numeam „consulul bulgar”, nu ne-a putut ajuta cu nimic, pentru că a fost arestat la fel ca noi. Când l-am întrebat pe sergent de ce suntem ținuți în arest, ne-a răspuns că primise aceste ordine de la „șeful poliției”. Apoi Stambolov și Dragostinov s-au dus să depună o plângere la șeful poliției. Șeful poliției i-a respins, s -au dus la procuror și s-au plâns de conduita șefului poliției. Procurorul s-a dus mai întâi la acesta și i-a spus că îl va aduce în fața justiției. Apoi a venit la noi acasă, l-a trimis pe sergentul de poliție și ne-a spus să

dispărem o vreme pentru a nu crea un incident diplomatic, deoarece România era la acea vreme vasal al Turciei. Am aflat mai târziu că sergentul de poliție din... Giurgiu era armean și că fusese cumpărat de spionul turc Hadji Boboz, tot armean, pentru a ne aresta și a ne preda poliției turce din Roustchouk, punându-ne să traversăm , noaptea, Dunărea înghețată . 8• Acest pasaj este foarte interesant. Observăm, printre altele, că spionul turc nu avea încredere în autoritățile române, ci că lucra cu un simplu polițist cumpărat de el, care urma să-i permită să-i aresteze pe revoluționari și să-i facă să treacă granița clandestin. Ar fi fost normal, având în vedere așa-numita neutralitate a României .

[8] N. Obretenov, *op. cit.*, p. 249 — 250.

ca acești revoluționari, supuși turci, odată descoperiți, să fie predați imediat lui Asim Bey din Roustchouk, și aceasta cu asistența tuturor autorităților române. Arestarea acestor revoluționari cu scopul de a-i duce în secret la Roustchouk atestă în termenii cei mai clari convingerea turcilor că cel puțin o parte a autorităților române îi proteja pe rebeli, ceea ce reiese și din atitudinea hotărâtă a procurorului.

Neafectați de sprijinul acestor autorități, revoluționarii și-au continuat treaba în pace. Singura precauție pe care au luat-o a fost să nu facă nimic, să decidă ceva sau să consemneze ceva în scris. Acesta este motivul pentru care planurile lor au putut fi reconstituite doar prin mărturiile supraviețuitorilor imersiunii. Mai mult, nici măcar nu au putut lua decizii foarte detaliate, eforturile lor fiind îndreptate către pregătirile pe care trebuiau să le facă pe teren în timpul celor patru luni în care au detronat. Bulgaria a fost împărțită în patru regiuni revoluționare: Târnovo, Sliven, Vraca și Plovdiv. Fiecare urma să fie organizată de un „apostol ”, ajutat de doi sau mai mulți deputați. Acțiunea a fost desfășurată exclusiv în numele ***Comitetului*** *de la Giurgiu* ***și*** avea scopul de a duce *la* o revoltă în masă a întregii populații bulgare, astfel încât nimeni să nu poată pretinde că astfel de operațiuni au fost opera unor agenți străini. Nu exista nicio perspectivă de bătălii deschise împotriva armatei otomane , care avea un număr mare de oameni și arme moderne. Mai mult, în cadrul *Comitetului de la Giurgiu* doar Gh. Obretenov și Gh. Izmirliev, foști junkeri în armata rusă, și N. Slavkov, fost subofițer în aceeași armată, aveau vreo pregătire militară.

să ia legătura cu fostele comitete Levski. Insurgenții și populația care se alăturase acțiunii lor urmau să se concentreze în tabere sau locuri bine fortificate, spre care să se deplaseze bătrânii, femeile și copiii, pentru a sublinia clar caracterul de masă al mișcării . Din munți, detașamente armate, operând rapid, urmau să dezarmeze populația otomană, a cărei viață, proprietate și onoare urmau să fie respectate dacă se supunea. În aceste regiuni erau planificate acțiuni ofensive. Calea ferată Adrianopol-Belovo urma să fie întreruptă în mai multe puncte pentru a preveni mișcările trupelor; de asemenea, legăturile telegrafice. Liderii regiunilor erau obligați *să* mențină un contact strâns unii cu alții, în timp ce unii membri ai Comitetului...

' Toate aceste intrebari au fost analizate in detaliu de B. Tcholpanov, B'bcm4- Hu^ecx:a cmpamez11.1 ***u malimU1 " a*** npea anpu.A ***1876*** i!Od. (Strategie et tactique de l'insurrection d'avrll ***1876*** **),** in colectia orasului Anc676161emoil. acum ***C6opiiuK*** *A. B.),* p. **87 — 116 .**

urmau să rămână în România pentru a se ocupa de proviziile de pomană. Acestea ne sunt cunoscute din contractul încheiat în jurul datei de 15 ianuarie 1876, între negustorul din Gimgiu D. Gorov, menționat mai sus, și negustorul Rosenfeld, contract în baza căruia **acesta** din urmă se angaja să livreze primului „ 500 de puști de modelul «Spahis» cu baionetă, luate din arsenalul armatei române, inclusiv 200 de gloanțe și **1.000** de capsule per pușcă, pentru suma de 500 de lire turcești , din care am primit un avans de 200 de napoleoni **” 10• Aceiași membri urmau** să reprezinte Comitetul *de la* Gimgiu în fața emigrării, autoritățile și agențiile diplomatice române după izbucnirea insurecției . De asemenea, urmau să pregătească și să trimită în Bulgaria, pentru a sprijini insurgenții, câțiva *Cheta* antrenați și înarmați de emigrația bulgară din România.

Întrucât deciziile Comitetului erau ținute secrete, emigrația bulgară a aflat de pregătirile pentru o nouă răscoală abia la începutul primăverii anului următor (1876), cu excepția lui Botev, care era în contact constant cu Comitetul, în special cu Stambolov și Zaimov. 11. Desigur, emigranții în cauză nu erau marii negustori și bogații din „ vechea " facțiune , ci un număr relativ mic de intelectuali și un număr mult mai mare de artizani, mici negustori și bijuterii; săracii urbani. Unii dintre ei participaseră la diverse acțiuni haiduk și ardeau de dorința de a lua din nou armele. Acesta a fost cazul celor aproape o sută de muncitori bulgari care lucrau la construcția liniei de cale ferată Ploiești-Predeal 12, care, printr-o scrisoare colectivă, au căutat o organizație care să-i ajute să formeze o nouă *cetă.* Bulgarii din diferite orașe din România au cerut convocarea unei adunări generale a emigranților, la care să participe delegați din fiecare oraș, pentru a lua măsurile necesare.

10 *Am. 6"bcm. ,7'0,,;y.11e11mu,* **I** , p . **70.** Referitor **la alte arme** achiziționate în **România, vezi** colecția de documente **menționată** mai sus , **I** , p. **79-80, 87, 131, 133, 14, 149 (versiunea** 5-49) . cartușe **), 157, 159, 160, 161, 163, 169, 176-177** , 179-180 **și** așa **mai** departe **.** Brăila și alte insule pentru achiziționarea de arme. Cf. *Boe1111a noa20mo61>au npo6eJK:t1a11e 11a Anpu.ic1'omo* 6oCmaHue **(Preparatifs** et mise en **œuvre de l'insurreclion** d'avril), ouvrage collectif sous la r **e** – **dacUon de I.** l\lite\', **Sofia, p. 116** mp

n U n **dj** i **ev ,** *Ilristo llotev,* p. **680 - 684.** Totuși, unii revoluționari aflaseră spre **sfârșitul** lunii ianuarie **1876** că mai mulți foști membri ai CCRB-ului **din București se aflau la Giurgiu,** unde pregăteau o nouă acțiune.

12 *Documente privind istoria Romdniei. Ră:boiul pentru Jndependen/ă* (Documents concernant **l'histoire** de la Roumanie. La guerre pour l'independence, **cite** desor- **mais :** *D.l. R., Ră:b. lndep.),* **voi. I, 11e** partie, BucureşU, **1954,** p. **216;** Hr. Gandev. *op. cit,,* **p. 103.**

Această adunare a avut loc, de fapt, la Brăila pe 6 martie 1876 13; s-a hotărât ca organizațiile din Galați, Brăila, București, Ploiești, Giurgiu, Alexandria, Zimnicea etc. să strângă fonduri 14 destinate organizării și trimiterii în Bulgaria fiecare a câte o cetă bine înarmată . Doi cunoscuți căpitani de ha'idouci, preotul Bariton și Nikola Ha'intchenin au fost, la apelul locuitorilor din Tărnovo 15, puși la dispoziția Comitetului Revoluționar al acestui oraș. În mod similar, alți bulgari, agitatori sau membri ai cetelor, au trecut Dunărea, singuri sau în grupuri mici, îndreptându-se spre regiunile Tărnovo și Sliven sau spre satele și orașele din celelalte regiuni. Documente turcești atestă multe astfel de mișcări 16•

Totuși, marea majoritate a celor care doreau să lupte au fost induși în eroare de liderii organizației lui Evloghi Gheorghiev. Pretextele au fost numeroase: unora li s-a spus că, deocamdată, România nu permitea Cetei să treacă Dunărea; altora că se așteptau directive din partea Rusiei; în cele din urmă, cele mai turbulente elemente au fost grupate și trimise în cutare sau cutare oraș, sub diverse pretexte. Aceste partide au mers atât de departe încât nefericiții patrioți, în disperarea lor, au făcut o plângere scrisă la Ministerul de Interne împotriva lui Evloghi Gheorghiev, Dr. Protisch, Dr. Atanasovitch și a altor lideri, cerând să le fie retrase fondurile de emigrare.17 **În cele din urmă** , Evloghi Gheorghiev a lansat ideea că ar fi mai bine să se acționeze prin Belgrad și, în consecință, cei doi „ voievozi " (căpitani de Ha'idouks) de mare prestigiu, Panaiot Hitov și Filip Totiu, au fost aduși la București : aceasta pentru a demonstra emigrației că se luau măsuri în sfârșit . Pregătirile au început, dar în primele zile ale lunii mai, când insurecția era în toi și se vorbea despre trecerea Dunării, „ cei doi voievozi, după ce au primit sume considerabile de la «bătrâni» și «oiete» lor (în

original, HacTo.FITeJicTBo), au renunțat brusc să se pună în fruntea chetelor pregătite și s-au întors în Serbia. ” 18• În rest , clasa de mijloc superioară bulgară din România a împiedicat majoritatea emigranților, care doreau să lupte înarmați, să ia parte la insurecție.

13 *Aveți. frbcm. lf.o"! JMettmu,* **I,** pp. **130, 138,** 165.

H Sur J'argent collecte **a** Brăila, *ibidem,* **I,** p. **78.**

Ibidem , **I,** p. **134 - 1135.**

11 Vezi documentele turceşti despre răscoala din aprilie publicate în vol. **III** al colecţiei menţionate mai sus de Boris Nedkov, p. **29, 30, 39, 40, ilOO** (din Galateni), **111, t28, 142,** il65 etc. (de acum înainte, al treilea volum al colecţiei de susmentlonne va fi citit sub titlul *Documente turcești).*

17 Domnul Gandev, *op. cit.,* p. **98.**

Adică *Ibidem,* p. **103.** Citatul de mai sus se găsește la p. **98.**

Abia mai târziu, după eșecul său, „bătrânii ” au început să recruteze voluntari pentru a-i trimite în Serbia, care declarase război Turciei pe 19/30 iunie, dar fusese rapid învinsă. D. Tzenovitch i-a declarat pe bună dreptate contelui Ignatiev, în februarie **1877** , că, dacă voluntarii bulgari trimiși în Serbia ar fi trecut din România în Bulgaria, „această țară ar fi aproape liberă astăzi **”.** 19• Singurele ***Cete*** care au trecut Dunărea - și despre care vom discuta mai jos - au fost cele comandate de Taniu Stoianov și Hristo Botev.

În același mod, de altfel, dar cu prețul unei trădări și mai grave, a acționat marea burghezie din Constantinopol. Pe de o parte, prin intermediul ziarelor sale , a divulgat acțiunea comitetelor din Bulgaria ; pe de altă parte, a cerut partidului „bătrânilor ” din București - printr-un trimis special care a intrat în România pe la Turnu Măgurele - să împiedice formarea ***cetelor*** și intrarea lor în Bulgaria.20 Marea burghezie bulgară din Constantinopol intenționa să „ lupte ” prin memorandumurile pe care le-a adresat sultanului, memorandumuri care, la instigarea lor , au generat și un anumit număr de orașe bulgărești, deși inutilitatea lor era cunoscută dinainte.

La mijlocul lunii ianuarie 1876, „apostolii ” au pornit fiecare în propria regiune pentru **a face** pregătiri **.** Însă vremea rea, lipsa banilor, dezorganizarea unor comitete , neînțelegerile dintre lideri în unele locuri , lipsa armelor **, atitudinea** ostilă sau chiar trădarea ciorbadjilor **,** arestările efectuate de poliția otomană și alte împrejurări au împiedicat orice pregătiri serioase în regiunile Vraca, Târnovo și Sliven. Cu toate acestea, în regiunea Târnovo , Stambolov a reușit să antreneze câțiva ***cetni*** sub comanda preotului Hariton (trimis de bulgarii din Brăila), a învățătorului Batcho Kiro și a altor căpitani. Deși locuitorii din Târnovo - la cererea lui Stambolo, în timp ce se afla la Giurgiu **21** . instruiseră special un om să meargă la București pentru a cumpăra o cantitate mare de arme, această operațiune a avut doar parțial succes. După cum atestă documentele turcești, unele au fost aduse, dar în cantități mici **22•** Alte arme urmau să fie trimise prin Sviștov **23•** În mod similar, documentele atestă transportul de cartușe prin Giurgiu 24•

19 Arhivele Bibliotecii Naționale Chiril și Metodie din Sofia, II. A 7375 (scrisoarea lui D. Tzenovitch **către** Ignatiev din 9 februarie 1877).

10 ore. Gandev, op. *cit.,* p. 101 - 102 .

11 ***ani.*** trbCm. l(o10!J.wmmu. I. p. 79 (21 ianuarie 1876).

11 *Documente turcești,* III. p. 41 , 44 , 101 .

din ***An.*** trbcm. /(olO!JMeHmu. I. p. 140.

H. *Ibidem,* p. 76.

În regiunea Sliven, „apostolul ” Ilarion Dragostinov nu a ajuns la o înțelegere cu voievodul Stoil, comandantul unei cete de haiduci, și până la sfârșit s-au mulțumit să organizeze o tabără înrădăcinată în munți.

Cât despre pregătirile pentru o răscoală generală a populației, așa cum fusese hotărât la Giurgiu, nu se punea problema.

Cele mai slabe pregătiri au fost cele din regiunea Vraca25 , care era și cea mai extinsă, cuprinzând aproape întreg vestul Bulgariei. Încă de la început, N. Slavkov, adjunctul lui St. Zaimov, a fost arestat26 . Apoi, autoritățile au început să urmărească și să interogheze sistematic fiecare persoană străină din regiune, astfel încât alți patru deputați ai lui Zaimov au fost nevoiți să se refugieze în România sau, așa cum se va vedea mai jos, s-au înrolat ulterior în cheta lui Botev. La începutul lunii aprilie, N. Obretenov și Gh. Apostolov au trecut Dunărea la Bechet. **27** Deși Comitetul de la Vraca transportase și vânduse o cantitate destul de mare de seu în România și, cu veniturile din vânzarea acesteia, cumpărase arme, acestea puteau fi transportate în Bulgaria doar cu o chetă mare, pe care, după numeroase promisiuni, Panait Hitov avea să ajungă să o comande.

Comparativ cu pregătirile făcute în aceste trei regiuni, cele din regiunea revoluționară Plovdiv au fost mult mai substanțiale, deși nici aici nu se poate spune că au fost suficiente. În orice caz, aici s-a lucrat cel mai bine și de aici, de altfel, a pornit insurecția din aprilie, numită și insurecția panaghiuristă. Într-adevăr, planurile elaborate la Giurgiu au suferit aici anumite modificări. În primul rând, „apostolul ” regiunii, Pana.iot Volov, a fost rapid corupt de vitejia remarcabilă a prim-locționerului său, Gheorghi Benkovski, căruia i-a cedat. Este adevărat că în chestiuni organizatorice, precum și în alte privințe, acesta din urmă poseda aproape toate calitățile lui Levski. Știind să mobilizeze masele și să se înconjoare de oameni de același calibru ca el, a format primul comitet revoluționar din Panaghiurist. Spre deosebire de Plovdiv, un mare centru administrativ cu o numeroasă populație greacă și turcă și un puternic aparat polițienesc, Panaghiurist, un oraș de munte, era populat exclusiv de bulgari care cultivau vechi tradiții revoluționare. Volov a dat niște instrucțiuni...

26 Cvetana Pavlovska, *BoeHHama noaeomoe1'a aa 6'bCfflaHue npea* **1876** *eoa* 8'61 *Bpa"4HC1'IUI oxp'be* (Pregătirile militare pentru insurecţia anului **1876** în regiunea Vraca • H H H 6 H 6 H **)** o H CH ,o H . Sofia, 1972. 3, p. 105 sqq.

21 *de ani. e'bcm. /!o1'1}MeHmu,* **I,** p. **123.**

21 *Ibid.* Tot prin Bechet, prin bulgarul Andrei Matev, trecea toată corespondența dintre revoluționari și România și invers.

formațiune militară printre țărani, dar din cei 73.000 **de oameni** apți de luptă, abia 7.000 până la 8.000 de oameni aveau arme și doar 4.500 dintre ei au luat parte la insurecție, deoarece unele sate nu s-au răsculat. Multe dintre puști erau cu silex și fuseseră cumpărate de la populația turcă, care deținea cantități mari de praf de pușcă, precum și praf de pușcă, fabricat de aceștia. Când cererea de praf de pușcă a depășit cantitățile produse, turcii au început să îl falsifice. În plus, un transport de arme din România a fost descoperit de poliția turcă · Pentru a fi informat despre toate pregătirile și pentru a stabili anumite măsuri comune, Benkovsky și-a convocat toți principalii adjuncți la o întâlnire pe 14 aprilie, într-o pădure izolată, cunoscută sub numele de „Oboriste **”.** Cei 300 de participanți s-au autoproclamat „Marea Adunare Națională **” .** Aceștia au analizat pregătirile făcute, au discutat tacticile care urmau să fie adoptate și au decis să declanșeze insurecția pe 1 mai. Întrucât nu au putut ajunge la un acord complet asupra chestiunilor tactice, au numit o comisie care să raporteze rezultatele către Panghiurite. Acest plan este bine cunoscut, deoarece textul său a căzut în mâinile turcilor și a fost păstrat . El a specificat acțiunile care urmau să fie întreprinse de fiecare sat: concentrări în cutare loc, tăierea căilor de comunicație, incendierea orașelor etc. De asemenea, s-a decis la Oboriște că, în cazul în care pregătirile și data fixată pentru insurecție ar fi descoperite de turci, mișcarea va fi declanșată imediat, anunțând de îndată celelalte regiuni.

Exact asta s-a întâmplat. Un trădător, care se insinuase în Oboriște, s-a dezvăluit poliției din Pazargik. Imediat, două unități de poliție cavalerie au fost trimise, una la Panagiauriște, cealaltă la Koprivstica, considerate principalele centre ale insurecției. Incendiul a izbucnit în această din urmă localitate. **29.** La Constantinopol, inițial s-a crezut că **acestea** erau simple încăierări provocate de abuzuri ale poliției. Negep Aga, trimis la Koprivstica pe 20 aprilie, urma să procedeze la arestarea membrilor comitetului revoluționar. Confruntat cu această situație, Todor Kablechkov, președintele comitetului, a decis după o scurtă deliberare să declanșeze rebeliunea prin

semnalul convenit, adică prin tragerea clopotului de alarmă. În câteva ore, rebelii...

. 8 Despre procurarea de arme în această regiune, \ ', **Cvetana** Pavlovska , Boopo ***:1 ca6anemo 11a 'lemll'bpmu llana210pc,;uo„p'bz aa AnpUJ1c10omo 6'bcmanue*** 1816 **(** L' approvisionnement regional view of **the** April 2010 **revolution** enurrection ! 1876 **)** .

19 **Vezi** raportul lui Naiden Gherov, consul rus **la Plovdiv,** datat **22 aprilie în** ***An. ncm. ^o^MeHmu.*** **I.** p. **248-249.** Dar imediat după aceea **,** pe **23 și** 24 **aprilie, el** a specificat **într** -o telegramă că a fost **o** adevărată insurecție, ***ibid., pp.*** **256-259.**

a preluat controlul asupra orașului, iar Negep a fugit. Vestea a fost transmisă la Panaghiuriște, unde Ahmed Aga și trupele sale nu au mai îndrăznit să se predea. Acolo s-a format un guvern provizoriu sub președinția lui Benkovski, care a plecat imediat cu o trupă de călăreți pentru a ridica satele situate la vest de oraș; Panaiot Volov s-a îndreptat spre cele din est. În câteva zile, zeci de localități, inclusiv Batak, Bracigovo și altele, au fost eliberate. Cu toate acestea, Volov a reușit să ridice doar câteva sate, liniile de comunicație nu au fost tăiate și, după scurt timp, bandele armate de bașibuzuci și circasieni au atacat satele bulgare, jefuind și masacrând populația fără a face distincție între satele care se ridicaseră sau nu .

În același timp, o armată turcească, formată din unități de infanterie, cavalerie și artilerie, comandată de Hafăz Pașa, a atacat Panaghiuriște, pe care Benkovski, chemat în grabă, nu a putut să-l apere. Pe 30 aprilie , după două zile de lupte aprige, orașul a fost recucerit de turci și incendiat. În timpul luptelor, care au continuat în munți, Benkovski și alți comandanți au fost uciși ; Kableshkov s-a sinucis în închisoare. Cele mai aprige lupte au avut loc la Perustica, la Mănăstirea Dreanovo din Batak etc. Peste tot, ***ciorbadjii*** au trecut de partea turcilor și i-au ajutat să ocupe poziții favorabile sau chiar să încercuiască satele și taberele insurgenților, așa cum s-a întâmplat în special la Perustica și Batak . La Perustica **32,** ca ultimă soluție, insurgenții, încercuiți de turci, au luptat umăr la umăr, bărbați, femei și copii. Când și-au epuizat munițiile, ultimii apărători le-au ucis soțiile și copiii ,apoi s-au sinucis. La Batak, unde ***țorbadjiții*** au facilitat pătrunderea armatei lui Ahmed Pașa, care promisese să cruțe populația , toți locuitorii satului, în număr de 3.000 de bărbați , femei și copii, au fost decapitați.

În regiunea Sliven, unde arestările au fost masive, luptele au fost conduse în principal de ***cheta*** voievodului Stoil, care a rezistat până pe **12** mai . Mica chetă a lui Taniu Stoianov, formată în România și care intrase și ea în Bulgaria, nu a reușit să ajungă la Sliven , deoarece a fost descoperită și anihilată la Os^n Pazar.

În regiunea Târnovo, Ștefan Stambolov, în loc să preia comanda insurecției, a rămas ascuns până în august în satul Samovedena (care nu s-a răsculat) și a reușit ulterior **să** se refugieze în România. Aici, luptele au fost

30 *Ibidem, I.* **p. 268 - 269, 274 - 275.**
la *Ibidem, I,* **p. 363.**
aa *Ibidem, I,* **p. 288, 295 - 296, 329 - 335,**

condusă în special de preotul Bariton, care a murit eroic la mănăstirea Dreanovo, de Batcho, Kiro Petrov33 și alții. O *Cetă* de aproximativ o sută de oameni formată la Gabrovo, a ajuns în munți, unde numărul său s-a dublat. Împărțită în mai multe grupuri, aceasta a luptat până pe 16 mai , când comandantul său principal, T. Diustabanov, a fost capturat și executat. Până la mijlocul lunii mai, insurecția era controlată peste tot, dar bandele de bașibuzuci, tătari și circași și-au continuat jafurile și crimele.

După cum am menționat deja, emigrația bulgară din România hotărâse prin adunarea de la Brăila ca fiecare comunitate bulgară să înființeze o chetă armată , operațiune care necesita **ceva** timp. Întrucât insurecția izbucnise înainte de data stabilită și fusese înăbușită în mai puțin de o lună, multe dintre comitetele din țară nu au putut îndeplini această misiune.

Situația era cu totul diferită în orășelele de pe malul Dunării, unde în fiecare zi erau aduși noi refugiați. Astfel, comunitatea Bechet a făcut pregătiri, a ales chiar și locul unde urma să fie traversată Dunărea - între RahoYa și Lom - și două sute de oameni au așteptat (în zadar) sosirea lui Panaiot Hitov. În această etapă, N. Obretenov și G. Postolov - cei doi adjuncți ai lui St. Zaimov, comandantul regiunii Vraca, care fuseseră trimiși să organizeze o tehetă și să cumpere arme - au găsit pregătirile la începutul „ Ayrilului ". Dar armele nu au putut fi transportate în Bulgaria și erau în cantitate insuficientă, deoarece vânzarea de seu nu asigurase sumele dovedite : 4.000 de franci, în loc de aproximativ 18.000 . Această sumă urma să fie completată cu cele venite din Craiova (aproximativ 4.500 de franci) și din alte orașe. Printre donatori, găsim un român, pe nume Petrescu, pentru suma de 1.710 franci . Încă în scopul înființării *de chete,* Obretenov și Apostolov au plecat spre Craioya. Acolo l-au găsit pe Tanin Stoianov, hotărât să traverseze Dunărea singur cu cheta sa, **în timp ce** Panaiot Hitov a refuzat să părăsească Serbia. Apoi, Obretenov și A. Postolov s-au dus la București și i-au propus lui Botev să preia comanda operațiunii. Dar, independent de aceasta, Hristo Botev începuse el însuși să formeze o chetă *,* care urma să fie comandată de Filip Totiu. Sosirea sa în Bulgaria ar fi dat un nou impuls insurecției și ar fi prelungit rezistența populară. Întrucât acest căpitan experimentat a refuzat, Botev și-a asumat personal întreaga responsabilitate pentru acțiune .

33 *Ibidem,* **I,** pp. **376 - 379.**

3 „ Nu știm cine este acest Petrescu. Pentru lista tuturor celor care au dat bani, vezi Zahari Stoianov, *Хри.смо Bomes,* **Ruse, 1888,** p. 344-345."

36 **Al. Burmov,** *<l>opMupanemo Ha Bomesama 'Uima* **(Formarea** tchetei lui **Botev), în** · l1cTope<1ec1rn TiperJie;u; **•. XII, Sofia, 1956, lase. 4,** p. **41.**

38 Pentru Ies dHails, v. Undjlev, *risto Boteu,* p. **685-687.**

2. Incursiunea lui Cheta lui Hristo Bote . Toată această agitație nu a putut scăpa nici autorităților române, nici spionilor turci. Pe 28 aprilie , Mihail Kogălniceanu, noul ministru de externe din guvernul format cu o zi înainte de Em. Cronici Epureanu, a fost obligat să sublinieze politica de neutralitate a țării 37; apoi, pe 29 aprilie , să asigure Turcia de dorința României „ de a dezvolta relațiile existente în cadrul celei mai perfecte armonii și înțelegeri totale" 38•

Era evident însă că Asim Bey, guvernatorul orașului Rustchuk, informat de nenumărații săi spioni, avea îndoieli serioase cu privire la „bunele intenții" ale românilor exprimate în notele diplomatice. Corespondența dintre Asim și Kogălnieanu (sursă utilizată pentru prima dată în România de P. Constantinescu-Iași 39) este semnificativă în acest sens. Pe 10 mai 1876, Asim l-a informat pe Kogălnieanu că la hotelul „ **Basarab"** din

Giurgiu, trei sau patru bulgari înstăriți, care locuiau în camerele nr. 1 și 2 ale hotelului, organizau petreceri în fiecare seară și că printre tinerii care mergeau acolo recrutau luptători pentru țchete. Șapte sau opt sute de bulgari astfel înregistrați urmau să fie adunați în satul Petroșani, lângă Zimnicea, gata să treacă Dunărea. În concluzie, Asim Bey i-a cerut lui Kogălniceanu să ia măsuri atât în Giurgiu, cât și în celelalte porturi de pe Dunăre.

În aceeași zi, Kogălniceanu i-a cerut generalului Ghica, agentul român la Poartă, să-l informeze pe Savfet Pașa, ministrul turc de externe, despre insinuările beiului de Rous-tchouk, care - adaugă nota - în ciuda tuturor măsurilor luate de guvernul român, a declarat consulului Austro-Ungariei în acel oraș că, în realitate, respectivul guvern nu lua măsuri energice împotriva antrenării țetei bulgare și a trimiterii lor dincolo de Dunăre. Kogălniceanu a adăugat că, potrivit rapoartelor confidențiale primite de la oficialii săi din zona dunăreană , Asîm nu a ezitat să critice guvernul român, subminându-i astfel prestigiul în rândul acestor aceiași oficiali.

În conformitate cu instrucțiunile lui Kogălniceanu , Ghica i-a trimis lui Savfet Pașa o notă în sensul menționat mai sus, cu numeroase anexe: copii ale ordinelor stricte date de Kogălniceanu căpitanilor staționați la Dunăre și ale ordinelor în același sens transmise de Ministerul de Interne.

37 D.1.R., *Răzb. lndep,,* I. parte , p. 144.

38 Vasile ^laciu, Condițiile interne *ale proclaimedării independentei* Romdniei, p. 39 și urm.

311 P. Constantinescu-laşi, *Roiul Romdniei* **ln** *epoca de regenerare a Bulgariei* (Le rOle de la Romanie **a** l'epoque de la renaissance de la Bulgarle), Iaşi, 1919, p.78 - 81 ; **Al.** Jordan, *lnrluri romdneşti ln literatura shi via/a bulgarilor* (Influences de la Romanie **sur** la literaturature et la vie des Bulgares), Bucureşti, 1941, p. 11.

tuturor organelor administrative ale țării, conform raportului lui Heri- çescu, autorul sondajului efectuat la Giurgiu, în final conform corespondenței dintre Kogàlniceanu și Asîm Bey [40].

Nu exista nicio cancelarie diplomatică care, confruntată cu un astfel de dosar, să poată pune la îndoială politica de neutralitate a guvernului român. Cu o rezervă, însă: aceea că nu se afla foarte aproape de locul evenimentelor. Acum, spre deosebire de Savfet Pașa, care se afla la Constantinopol, Asim se afla la Rustchuk, iar spionii săi răspândiți prin porturile dunărene îl informau destul de precis **- nu fără o oarecare exagerare poate - despre realitate.** La **rândul său, Asim îl informa pe Savfet și acesta era** tocmai scopul **notei** adresate **de Ghica, la cererea lui Kogălniceanu,** Porții . Kogălniceanu dorea să răstoarne delegațiile lui Asim și să-l convingă pe Savfet Pașa **de măsurile energice și repetate luate - chipurile - de guvernul român pentru a împiedica formarea și incursiunea** cetelor.

În ce măsură _:\Rîm se afla în „\Tai" este demonstrat clar de fapte. Într-adevăr, dacă pe 12 **și** 14 **mai Kogălniceanu i-ar fi înștiințat pe reprezentanții Porții că pacea domnea pe malul stâng al Dunării** [41] **și că autoritățile de frontieră exercitau o supraveghere strictă** acolo , nici două zile **mai târziu, pe** 16 **mai , Botev s-a îmbarcat** la **Giurgiu cu o forță numeroasă și și-a introdus clandestin** cheta **în Bulgaria. În mod similar, când,** la **cererea lui Kogălniceanu, un director al Ministerului de Interne, Herișescu, a venit** la **Giurgiu pentru a face o anchetă, evident s-a limitat** la a **vizita hotelul „Basarab". Căci - fără a vorbi despre hanurile orașului - dacă ar fi intrat în micul hotel „Kiselef", cu siguranță ar fi găsit acolo oameni, chete și arme. Dar fie din proprie inițiativă,** urmând **instrucțiunile primite, fie prin iscusința autorităților locale - motivul exact pentru aceasta probabil nu se va ști niciodată - Herișescu nu a făcut nimic în această privință sau cel puțin nu a menționat nimic în raportul său scris, o copie a căruia i-a fost trimisă** lui **Asim.**

Întotdeauna autoritățile locale din Giurgiu au fost cele care, în ciuda vigilenței „coordonate" de Kogălniceanu, nu au crezut necesar să examineze motivele **pentru care școala bulgară din Giurgiu a...**

programe cu așa-zis conținut comercial, fapt care nu se mai întâmplase până atunci la această instituție culturală și care avea pur și simplu scopul de a anunța că ***Cețîi*** erau pregătiți și așteptau în porturile Dunării sosirea navei „Radetzki"

Între timp, ca și în Bulgaria, insurecția izbucnise (primele sale succese fiind amplificate considerabil în presă

„*DIR, Ràsb. Indep.,* 1, 11« part, p. 155-157.
[41] *Ibidem,* p. 154–155.
[42] Zahari Stoianov, *op. cit.,* p. 328 – 330 .

(progresiști români și ruși) și cum, pe de altă parte, pregătirile de război ale Serbiei erau destul de avansate, emigranții bulgari din România , făcând parte din burghezia liberală, au început să se neliniștească. Nici emigrația bulgară din sudul Rusiei nu avea să rămână inactivă. Generalul rus M. Cerneaev, care pleca în Serbia ca voluntar pentru a prelua comanda operațiunilor în iminentul război împotriva Turciei, s-a oprit pe drum la București, unde a avut un interviu cu Kiriak Tzankov. Cu această ocazie, la 1 mai 1876, acesta din urmă și-a reînnoit și extins vechea ***Societate Filantropică Bulgară,*** cu scopul de a colabora la lupta antiotomană. De data aceasta a fost vorba de o acțiune directă și precisă, și anume de a ajuta insurecția bulgară prin înarmarea și trimiterea în Bulgaria a unei ***cete,*** acțiune pentru care era nevoie de oameni, arme și bani . P. Kaliandji, un bulgar din Chișinău, a donat imediat 430 de napoleoni , iar ***Societatea Filantropică*** s-a adresat episcopului bulgar Panaret Rașev, care era membru al ***Societății de Binefacere.*** S-a decis formarea unei ***chete*** de aproximativ 200 de oameni care au plecat în Bulgaria sub comanda lui Filip Totiu. Întrucât Botev și Apostolov doreau același lucru, cele două partide au decis să se unească și să formeze o singură ***chetă,*** în care Botev ar juca rolul de organizator. În această calitate, a primit suma oferită de Kalia.ndji și a început să cumpere ceea

ce avea nevoie *Cheta* . Dar, în cele din urmă, pe 9 mai , Totiu - la fel ca Hitov înaintea lui - având legături puternice cu Serbia și dorind să cucerească această țară, a renunțat să se pună în fruntea Chetei. În aceste condiții, Hristo Botiu a fost cel care l- a înlocuit .

Armamentul Chetei *era* , cu siguranță, o problemă. Comitetul de la Giurgiu a cumpărat 4000 de cartușe la București , dintre care 1000 au fost luate de Obretenov. Armament și echipament erau pregătite și la Craiova și Turnu Măgurele 44; o parte din medicamentele și pansamentele necesare erau oferite de Dr. Ciobanov 45•

Faptul că Tzankov a contactat Societatea *de* Caritate dovedește că aceasta din urmă intenționa să participe la înființarea unei cete, deoarece presa rusă încuraja și ea insurecția bulgară. În acest sens trebuie interpretate declarațiile comerciantului german Ernst Kram, de la compania G. Iacobson din București, care îi vânduse lui Botev aproape 200 de puști importate de la compania Albert Simonis.

n Al. Burmov, *</Jop.-.iupauemo 11a Bome6ama 'lema* (La formation de la *tcheta* de Botev), dans Al. Burmo\·, *Xpucmo Bome6 u 11ew11ama trema* (Hristo Botev et sa *tc/1Cla),* Milion poslhume, Sofia, 19i4, p. 65 sqq. ; Undjiev, *Hristo Bote-o,* p. 688 sqq.

„Despre armele și muniția necesare armatei lui Botev , vezi z. Stoyanov, *op. cit.,* p. 308. Detalii și date suplimentare în Undjiev, *Hristo Boteu,* p. 700. ”

4i Undjiev. *op. cit.,* p. 702.

din Liève. Potrivit lui Ernst Kiaus, aceștia au fost plătiți din fonduri furnizate de Evloghi Gheorghiev. Kiaus a aflat de unde provin acești bani mult mai târziu, când a intrat în bucluc din cauza asta și s-a dus la Ion Brătianu pentru a scăpa de încurcătură.[46]

Pe de altă parte, membrii *Chetei* au putut obține arme pe cont propriu, datorită prietenilor lor români și ajutorului amabil al autorităților române.

Deși Kogálniceanu trimisese o circulară căpitanilor de port, ordonându-le să împiedice formarea *Cetelor* și intrarea lor în Bulgaria, aceștia, la fel ca celelalte autorități, au închis pur și simplu ochii, așa cum s-a confirmat ulterior, după insurecție, de către organizatorii sau membrii bulgari ai Cetei .[47] • Nikola Obretenov, de exemplu, arată cum s-au întâmplat lucrurile la Bechet: „Primarul din Bechet ne -a dat niște puști și săbii. Se aflau într-o colibă , în care le-am forțat intrarea pe la spate, astfel încât se putea spune că aceste arme au fost furate . Ne-am bucurat, de asemenea, de simpatia administratorului vamal și a șefului poliției, astfel încât am acționat cu deplină libertate .[48] • Atât de liber - am putea adăuga - încât spionii turci trimiși de Asimde Roustchouk la Bechet nu ar fi trebuit să fie foarte inteligenți pentru a-și da seama ce se întâmplă și a raporta totul. Iată un extras din documentul **turcesc** care tratează această afacere, publicat de Boris Nedkov: „Conform informațiilor furnizate de agenții secreți trimiși să spioneze, există în orașul Bechet, care are fața spre Rahova , și în satele din jur aproximativ 120 de rebeli care așteaptă ordine de la liderii lor, din Turnu Severin, să treacă Dunărea... "; Textul continuă prin a stabili măsurile care ar trebui luate [49] • Desigur, aceste informații sunt ușor exagerat și lipsit de precizie, dar constituie totuși o dovadă în plus că la Bechet se putea acționa liber, fără teama autorităților române .

Un alt **membru** al ta *tchetei,* ^ drei Matev, arată că în anul 1911 mă aflam în Bechet , caiinacamul turcesc din Oreahovo .

4Ï **Al.** Burmov, **ed. ciiee, p. 632 — 63:3. Vezi și K. Kosev în colecția** ***Hcrrwpwi 11a Anp UJ1c1>omo 6ocmanue*** 1876 **(Istoria Revoltei din Aprilie)** . **Sofia** . **3.976, p. 66.**

47 AI. Burinov, **XpuCTo BoTee npea nop^ena na ciepewenuuqnTe** MY **Sofia, 194.J, p. 113 - 114. On trouvera des donnees detaillees sur ces affirmations chez Constanlin N. Vellchi,** ***Atitudinea lui Mihall J(ogtilniceanu a unor autoriltifi romdnești drn Portun–le dunarene*** **ŞI** a ***maselor populare ln timpul trecerii cetei lui Hristo Botev*** **27** ***aprilie — H iuiiie 1876*** **(L'atlitude de Mihail Kogălniceanu, du autorités roumaine des ports du Danube et des masses populaires loi^s de l'incurslon de la** ***tcheta*** **de Hristo Botev, 27 avril** -1^ JUI? **1876), (cite desormais :** ***A.litudinea lui Mihail Kogălniceanu*** ...**), dans • Romanislavica** ». **IV,** B**ucurești, 1960, p. 251 — 265 (en particulier p. 260 — 364).**

Ibidem, p. **171; vo1r e · galemcnt Nikola T. Ohrclenov,** ***op. cit.,*** **p. 268 - 269.**

teDo c ***u m e n t e turce!fli,*** **p. 690.**

a venit la Bechet și i-a cerut subprefectului să-l predea. Dar, în același timp, „țăraniul din pământul Roniștei, Ghiță Stăncescu, a venit cu mașina lui, mi-a spus despre pericolul în care mă aflam și m-a dus pe pământul lui (...) unde m - a ținut ascuns o săptămână. Acest Ghiță Stăncescu era un român tânăr și generos , care ne-a ajutat mult. I-a dat haine și arme lui Ivanicăi Danchev și pe barcă, când ***s-a îmbarcat sarcina*** , nefiind banii pentru bilete (...), ne-a mai dat 15 sau 20 de napoleoni "[50]•

Când pregătirile erau aproape de sfârșit, pe 4 mai , Botev l-a anunțat pe agentul diplomatic sârb că urma să treacă în Bulgaria cu ***ceta sa*** prin Rahova (Oreahovo)[51]. Pe 11 mai , consulul rus la Rustchuk a comunicat la Sankt Petersburg că două ***cete,*** dintre care una era comandată de Botev, erau gata să traverseze Dunărea[52]. Porturile românești erau pline de bulgari rebeli[53], astfel încât spionii turci din România știau că acolo se organiza o ***misiune*** **.** ***Valiul lui Rustchuk*** a anunțat acest fapt la Constantinopol, în timp ce comandanții

porturilor de pe malul drept al Dunării cereau întăriri. Acolo, pe 9 mai , același *val i-* a scris . Tărnovo pe o ***chetă*** comandată de „meșterul Hristo ” (Hristo Botev), ai cărei membri, înarmați cu puști Winchester, pretind că sunt cultivatori de legume și că merg în Serbia, dar în realitate merg în Bulgaria 54• Pe 10 mai , valiul s-a plâns lui Mihail Kogălniceanu că se recrutează oameni pentru ***tchetă*** la Hotelul Basarab din Giurgiu. Kogălniceanu a ordonat ancheta sumară pe care am menționat-o deja și în trei zile Asîm Bey și Poarta au primit toate asigurările că nu exista niciun fel de ***tchetă în*** Giurgiu . Cât de „stricte "au fost măsurile luate de guvernul român este demonstrat de mărturiile membrilor ***chetelor*** și ale altor bulgari prezenți la îmbarcarea în ***cheta*** lui Botev în Giurgiu și în alte porturi românești . Hristo Botev a plecat din București spre Giurgiu pe 13 mai , după ce a fost dus la gara Filaret de

50 A **p. Burmov, *Хрисmo EomeB u 11ezosama 'U!ma,* p.** 635 - 636 .

st. **Undjiev, *op. cit.,* p .** 6-90 **.**

52 *Ibid.,* p. 695. Vezi și un număr mare de alte detalii din acest volum, inclusiv bibliografia extinsă a aparatului său critic. Rețineți opinia lui Undjtev cu privire la rolul jucat de o mică parte a burgheziei în incursiunea lui Botev, precum și atitudinea lui Filip Totiu și Panaiot Hilov. În cele din urmă, opiniile celor mai renumiți istorici bulgari care s-au ocupat de problema formării și acțiunii *cetei* lui Botev , *op. cit.,* p. 683 **și următoarele.**

63 Pe 11 mai, Sava Ălladenov le -a scris prietenilor despre Turnu Măgurele că acesta trebuie să plece în curând împreună cu *șeful* lui Botev, *An. Boehm... ^o^Menmu,* I, **p.** 368.

64 *de rațe turcești ,* p. 176 **el** 181, **alnsi que Cndjiev,** *op.* ***vol.,* p. 716.**

50 **C. Velichi. *Atitudine față de el Milrail 1-logălniceanu*** ... **Vezi și** Al. **Burmov, *Хрисmo Eome8 npea noe.1 eiJn*** *иfi* **CMpe.^1'HU!f.Ume** *cit.* **(Hristo Botev a lravers le prisme de ses contemporains), Sofia, 1945.**

Gberea, Dr. Russel și alții 56 • Pe 16 mai, s-a îmbarcat - fără ca nimeni să obiecteze - împreună cu unii dintre oamenii săi, care s-au dat drept „ grădinari ” , **plecând spre Serbia** cu lăzi care conțineau uneltele lor (în realitate, aceste lăzi conțineau arme, dar niciun vamăr nu le-a verificat, nici în Giurniu, nici în celelalte porturi unde ***s-a îmbarcat restul echipajului***) . 5< **Pe** 17 mai, Botev a debarcat la Kozlodui. Deși ne-am oprit deja asupra principalelor detalii ale traversării Cetei într-o lucrare anterioară (vezi nota 55, p. 187) , să ne amintim ce a scris Zahari Stoianov despre aceasta , bazat pe cuvintele unui martor ocular: „ În timp ce bărbații își cărau lucrurile de la hanuri sau din port la chei, din *unele* dintre genți apărea ocazional fie țeava unei puști, fie cutia altei arme. Comisarii de poliție le-au atras atenția bulgarilor, dar aceștia și-au dus degetul la gură, exprimând prin cuvinte că au **văzut totul,** dar că sunt gata să -i ajute **.” 58** În mod similar, Ivan Vazov, care se afla atunci la București, a scris mai târziu : „Toți emigranții din București și din alte orașe s-au prefăcut că nu știu nimic (despre ***Ceta*** Botev- ***nn***), pentru a împiedica autoritățile române să afle ceva și să ia măsuri. „Acum, aceștia din urmă știau totul mai bine decât oricine, dar prefecții primiseră ordine secrete de la Brătianu, care conducea afacerile politice la acea vreme, să se prefacă că nu au văzut nimic .” 59

Raidul asupra Cetei lui ***Botev*** nu a putut duce la o răscoală în regiunea Vraca din două motive: în primul rând, pentru că nu fusese suficient pregătită de Sfântul Zaimov și, în al doilea rând, pentru că, cu excepția a 9 sau 10 persoane, țăranii nu s-au alăturat Cetei . Mai mult, turcii au adus rapid numeroase trupe de jandarmi, astfel încât, după o scurtă luptă , ***Ceta*** a fost dispersată, Botev căzând eroic în fruntea **ei** . Anterior, la bordul navei Radetzki , el trimisese telegrame ziarului francez La République Française **și** ziarului elvețian Le Journal de Genève , **pentru** a anunța că alegerile nu fuseseră înfrânte. Pe de altă parte, autoritățile portuare turcești se temeau că noua ***Cetă*** va traversa Dunărea. Până la sfârșitul **lunii mai** , se așteptau ca

66 L^ ndjicv, ***op. vol.,*** p. 722 .

Documente turcești **L7 , p.** 219.

88 Zahari Stoianov, ***op. cit.,*** p. 331 .

59 Ivan Vazov, ***Odinioară*** (.ladis), tradus de c. Velichi în ***prima întâlnire*** *a Apostolilor* ***111*** **(** Apostolul în pericol), București, il **. 970, p.** 245.

f.o \Jndjiev, **l/rfato** ***Botcu,*** p. **726.**

penetrent en Bulgarie par Islaz 61, de meme le 25 mai par Turnu Severin [62]

Cu siguranță, debarcarea tclietei **lui Botev la 17 mai , tocmai în momentul în care Savfet Pașa, ministrul Afacerilor Străine, primea de la generalul Ghica, agentul României la Poartă, toate asigurările cu privire la măsurile energice luate de guvernul român 63, l-a pus pe acesta din urmă într-o situație mai mult decât jenantă** [64] **• Botev, conștient de situație, făcuse totul pentru a nu o compromite.** Astfel **, în scrisoarea pe care i-a trimis-o** lui **Dagobert Englender, căpitanul navei Radetzki - scrisoare care era sortită să cadă în mâinile autorităților austriece, apoi în cele ale turcilor - el a declarat în termeni categorici că trecerea Dunării de către** Cetă **avusese loc „fără știrea autorităților române și în ciuda vigilenței acelei țări, a cărei neutralitate o respecta** ". 65 **Din fericire pentru noi, Poarta nu a putut acționa imediat și energic, deoarece imediat după** debarcarea lui Botev la **Kozlodui (pe 17 mai), în** noaptea de **17 spre 18 mai ,** sultanul **Abdul Aziz a fost detronat și înlocuit de** Murad **al V-lea.**

Se știe acum că răscoala din aprilie a fost pregătită și declanșată de tineri intelectuali, profesori, preoți, de bărbați proveniți atât din medii urbane, cât și rurale , uneori chiar de elemente ale clasei **de mijloc superioare, dar conduse de revoluționari profesioniști, cum ar fi cei care au format** *Comitetul de la Giurgiu* **, majoritatea fiind emigranți și foști căpitani de haidukuri. Totuși, și de data aceasta, aproape două treimi dintre insurgenți erau țărani ,66 în special țărani săraci, dar și țărani mai mult sau mai puțin înstăriți. Ceilalți erau elemente ale populației urbane sărace, artizani, mici negustori. În perioada de pregătire și** la **vestea primelor victorii, elemente ale burgheziei, mici sau mari, li s-au raliat . Dar în timpul primelor eșecuri și mai ales în momentele decisive,**

61 ***Documente turcești ,*** p. 215; ***D. I. R., Războ. Jndep.,*** vezi I, partea **1** , p. 161, **180,** 181.

62 ***Documente turcești,*** pp. **234-237.** Ulterior, au fost raportate și grupuri de așa-ziși membri ai Tcletei **,** ***dar*** aceștia erau în realitate voluntari bulgari **care se îndreptau** spre Serbia.

63 ***DJR„ Ră:b. Jndep.,*** **t.** I, **11e** partie, p. 155 - 157.

se potrivește C. Velichi, ***Atitudinea lui Mihail /\.ogălniceanu*** ... , p. 257 mp **.**
Vezi în special opinia contemporanului K. Tzankov, bazată pe documente (p. 258-259). Vezi și Undjiev, ***op. cit.,*** p. 714-715.

65 ***de ani. 6 cm. flo^. Wttmu,*** I, p. **390 - 400.**

16 ore. Gandev, ***op.*** *cit.,* p. 176.

Acesta din urmă, precum și înaltul cler,67 au trădat, au capitulat și i-au obligat pe ceilalți să facă același lucru. Dacă luăm în considerare insurecția în ansamblu, putem spune că scopurile acesteia au fost cele ale unei revoluții burghezo-democratice, formând a doua etapă a revoluției naționale. Dacă prima etapă - lupta pentru cultura națională și autodeterminare, la care a participat întregul popor - fusese condusă de burghezie, a doua etapă a început cu organizarea mișcării național-revoluționare de către Rakovsky și a atins punctul culminant odată cu insurecția din aprilie . Cursul acesteia a fost zădărnicit de sistemul feudal otoman . Acest lucru a influențat atât ideologia, cât și atitudinea burgheziei bulgare, care până în ajunul eliberării țării a rămas destul de slabă din punct de vedere economic și

politic nereceptivă ; marea burghezie era, în plus, pregătită pentru orice compromis cu Poarta, ceea ce explică de ce nu a contribuit cu fonduri proprii la pregătirea unei astfel de mișcări. Lipsite de orice ajutor din partea burgheziei, care prin legăturile sale politice și posibilitățile materiale ar fi putut contribui substanțial la succesul insurecției, elementele revoluționare nu au fost capabile să - și procure armele necesare și nici să-și pregătească serios acțiunea. Acestea sunt, de altfel, cele două cauze principale ale eșecului acesteia . În fața voluntarilor cu puști cu silex și tunuri cu țevi din lemn de cireș , trupele turcești, de zece ori mai numeroase, bine antrenate și dotate cu arme moderne, au avut o viață ușoară. Cât despre insurgenți, aceștia nu puteau încerca decât să compenseze lipsa de pregătire și lipsa armelor prin patriotismul lor, prin eroismul luptătorilor din Perustica, Panaghiurish și alte locuri. Aceasta este, în ultimă instanță, latura cea mai strălucitoare și mai valoroasă a insurecției .

Deși învinsă, insurecția din aprilie a avut o mare importanță istorică , deoarece a zguduit temeliile sistemului feudal al Imperiului Otoman din România, a deschis calea către eliberare și a pus această problemă în fața conștiinței Europei. Deși insurecția în sine a durat doar o lună (20 aprilie - 20 mai), represaliile turcești au continuat aproape pe tot parcursul verii anului 1876. Au fost mai teribile ca niciodată, fiind ordonate ...

cea mai sângeroasă represiune și i-a pedepsit pe cei care au arătat atât de mult

„

1 insurecție acțiune comisă de o bandă de nebuni și îndeamnă populația să rămână fidelă sultanului. 4n. ***trbcm.-loKy.Meiium.*** I. p. 265 - 266. Cazuri similare sunt raportate în alte dieceze, ***ibid.,*** p. 289 - 290 și 315 - 318.

1 ' D "AnpiMCKomo ncmanue~epi,xna va muri Ha HauuoHnajinama nu peeoAimym- (Revolta din Aprilie - punctul culminant al revoluției naționale).

”

insurecției în întreaga Europă, au forțat guvernul otoman și pe cei care l-au susținut să accepte înființarea unei comisii internaționale de anchetă, formată din doi oficiali ai Ambasadei Britanice, dintre care unul (Baring) era președintele acesteia, consulul Statelor Unite E. Schuyler, jurnalistul Mac Gahan și consulul rus la Plovdiv, contele Țeretelev. Schuyler și Mac Gahan în special, însoțiți de bulgarul P. Dimitrov, au putut vedea totul. Baring primise ordinul de a acoperi Barajul. În măsura posibilului, realitatea, ambasadorul britanic la Constantinopol , Hemi Elliot, declarând textual **:** „ Pentru Anglia, este indiferent dacă numărul bulgarilor uciși este de 10.000 sau 20.000 **,** ceea ce contează este apărarea intereselor Angliei prin menținerea integrității teritoriale a Turciei. **” 69 •** Conform calculelor Comisiei Baring și altor date , aproximativ 30.000 de oameni - bărbați, femei și copii - au fost uciși până în septembrie 1876 **,** 10.000 au fost arestate și trimise în exil, 80 de sate au fost complet arse, alte 200 de sate au fost jefuite, *inclusiv* 300.000 de capete de vite luate. 70 • Pe baza acestor date, *W.* Gladstone a scris două broșuri, inclusiv una intitulată „ ***Ororile bulgare*** *și* ***întrebările*** *Orientului* ” (Londra, 1876), care a fost tradusă în franceză în același an și publicată la Paris **nr.**

Reacția la inspecția din aprilie a fost imensă. Se poate spune că niciodată până acum opinia publică rusă nu s-a ridicat atât de complet în apărarea cauzei juste a poporului bulgar. 72 Toate ziarele , de la cele mai conservatoare, precum „ MocK0Bc1rne Be;o;oMoc- TH ” sau „ rpamgamrn ”, la cele panslaviste precum „ Pyccofl MMP ” și până la cele care profesau cele mai progresiste idei, au publicat articole și corespondență despre insurecție. Trebuie menționate în primul rând cele ale „ **BecTHHR** EBponbl ” **și** „ **HoBoe** epeMH **I”.** Democrații revoluționari și întreaga intelectualitate rusă, condusă de nume precum scriitorii Tolstoi, Dostoievski și Turgheniev, chimistul D. Mendeleev, pictorii Vereșciaghin și Makovski, și-au făcut auzite protestele.

69 ***Ibidem,*** **Jl** *e* n **1.fu *u* nr .** ***1106a 6-o.uapcK,a ucmopUl*** **(Lecții despre noua istorie a Bulgariei), Sofia, 1951,** p. **253.**

70 **Dl. Gandev,** *op. cit.,* p. **169; *Și 6wm.*** *flo* ^. *w n not* , **I, p. 463-464, 509, 521, 533.**

71 ***Dr.*** **Nikola ^lihov, Populația** *Turciei* ***și*** *Bulgariei în* **secolele** *al* **XVII-lea *și*** al *XIX-lea* **,** ***II*** , **Sofia, 1924 *,* p . 319.**

72 G.D. **Todorov, *Col. flUIJl,1'0-no;iumu'U!CJoiama o6yc.tio6.aettocm na Anp11.1 c,o- mo ncmaHue. Oma6YK na Anpu.acK,*** *o* ***m ncmanue*** 6 **PycUSI (Condiționarea social-politică a revoltei din aprilie. Ecoul revoltei din aprilie din Rusia), în *C6opnui> AB*** pp. **117 - 130** .

Tougenev, în special, a scris faimoasa poezie *„Croquet a Winor ”,* o adevărată acuzație la adresa guvernului britanic și *a reginei* Victoria. În mod similar, au fost strânse fonduri de ajutor *pentru victimele* revoltei din *'73* .

În Marea Britanie, sub influența lui Marx și Engels, **au** avut loc numeroase întâlniri în principalele orașe - Londra, Manchester, Glasgow etc. - la care au participat personalități precum Darwin, Eleanor Marx și alții. S-au format comitete muncitorești și studențești pentru **a sprijini** victimele ; Lady Stanford a vizitat locul masacrelor de la Batak *74*•

Guvernul francez, la fel ca guvernul britanic, a respectat inițial o neutralitate strictă în ceea ce privește evenimentele din 1876. Cu toate acestea , sub presiunea opiniei publice și *în urma* asasinării celor doi consuli din Salonic, precum și a uciderii a doi negustori francezi *la* Perugia, o serie de ziare franceze au început o campanie în favoarea poporului bulgar. Politicieni și jurnaliști, *precum Emile Girardin, prin ziarul său „La France”, și Auguste Vacquerie, fondatorul cotidianului „Le Appel ”,* precum și Le ***Figaro*** și alte organe de presă, au informat publicul obiectiv, în timp ce ziarele reacționare - atât cele ale monarhiștilor („Le Journal des Débats”, „La Presse” etc.), cât și cele ale republicanilor moderați - au încercat să scuze Turcia. Pe 8 iunie , Emile Girardin

a scris textual :„ Trebuie să punem capăt odată pentru totdeauna integrității Imperiului Otoman ” . Victor Hugo însuși i- a apărat pe insurgenții bulgari cu un discurs remarcabil în fața Camerei Deputaților .

Evenimentele din Bulgaria au fost comentate pe larg în presa românească , care a înțeles de la bun început tensiunea.

73 Kirila Vi\zvăzova-Karateodorova, ***B0Mapc1>1uim u tty:>ICdU.Jr, nettam om 1876 z ot d u na u A n pu.vcrwm*** o ***8Vcmaiiue*** (Presa bulgară și străină în 1876 și insurecția din aprilie), în ***A C. Buropirn ,*** **K.** 191 — 192. Pentru ecoul și insurecția din alte ***țări,*** vezi p. 160 mp

7t ***Ibidem,*** p. 194 – 195. Despre ce au publicat **ziarele** românești **în** legătură cu ecoul insurecției din Marea Britanie, vezi P. Constantinescu, Iași, ***op. cit .,*** p. 156 – 160 .

75 secunde · D · O

mie eno cm 10o.1 ' AnpwicKomo 8ocmaitue npea 1876 zoduna. (Atitudinea diplomării franceze și a opiniei publice față de insurecția din aprilie 1876), în • HcTop1·1'1ec1rn **Ilp** e **r.ne;J;** •. XXII. Sofia, 1966, Casc. 2.p. 36 - 6-1. Vezi mai ales p. 50 mp. Pentru alte țări, vezi Kirila Vâzvâzova-Karateodorova, ***op. cit.,*** p. 196 și urm.

.

tion de P. Constantinescu-Iaçi, vezi lucrarea în bulgară de Kirila Vazvazova- Karate ^ dor _o,· ^ . _sau p · ***c.il,, P:*** 198 ; care citează , printre altele, un articol de V. Hristu, publicat în.

Ompa&eeHuemo Ha AnpiuicKomo ai>c mov 1876 e. g PyMbiinji (The echo of the insurrec- d ? vril 1876 m Romania), in, " BOPHHO HCTopunecuH CCODHHK" XL IL Sofia, 197.1, fasciculul III, p. 36 - 5t.

domnind în Balcani și începutul unei revolte în **Bulgaria. Aimi , „** Stindardul” din 1 aprilie 1876 , **deci** înainte de începerea insurecției , **scria** că poporul bulgar , **care** se află în aceeași **situație** ca și populația **din Bosnia** și Herțegovina , **devine** neliniștit și că în Bulgaria „ există elemente pentru **o** revoltă și mai favorabilă **decât cea de** anul trecut ” (aluzie la **Stara** Zagora - **11.n.**) . **Ziarul** adaugă că , în cazul **în care** situația nu **se schimbă** , Bulgaria „ nu va întârzia să **fie** în flăcări ” . **În** mod similar , **„** Albina ” **din** 11 aprilie **a publicat** o telegramă **de la** Roustchouk , conform căreia situația din Est **era** din **ce** în ce mai tensionată **și** că, printre altele **,** „ Bulgaria **este** peste **tot** subminată de comitete revoluționare , **iar** revolta va **izbucni** imediat ce **Serbia** va intra în **acțiune ”** .

I. Primele ziare românești **care** au anunțat **imunizarea au fost „** Romanul ” , „ Telegráful ” din București și „ **Telegráful** ” din Sibiu , **toate** din **29** aprilie , **în stil vechi** . **„** Știri directe și particulare ne spun că Bulgaria s - a **ridicat** (...) Insurgenții sunt numeroși **,** bine **înarmați** , bine comandați și ocupă **un** punct strategic important **” ,** scrie „ Romanul **”** , **însă „** Telegraful **Roman** ” relatează despre necazurile și luptele **lui** Tatar Pasar Gök **. A** doua zi **, 30** aprilie , izbucnirea răscoalei **a** fost **anunțată** de **un** număr **mare** de alte **ziare** („ Timpul ” **,** „ Stindardul ” **,** „ Alegatoru **Liber** ” etc.) **.**Știrile au fost reproduse , în **special** din ziare **străine** - engleze **, maghiare** , cehe etc. De atunci și până în toamnă , întreaga presă **românească** a ținut publicul la curent cu **cele** mai mici evenimente legate de răscoală . Încă de **la** început **,** unele **ziare** nu **au** încercat să reproducă **știrile din** presa străină , ci **au** încercat să **găsească** modalități de informare **. mai** direct **și** mai **autoritar** . „ Homanul ” , „ **Telegraful** ” , „ Stindardu ” , „ Constituționalul ” **și** altele au susținut că și - au **trimis corespondenții** speciali la fața **locului ,** ceea **ce** era de obicei **adevărat** . Alte **ziare** au cules **informații** de **la** bulgarii **care** se refugiaseră pe **teritoriul Homaniyei - la fel de numeroși pe cât erau de bine informați - sau de la liderii emigrației bulgare . Spre sfârșitul perioadei , „ Telegraful ” a publicat o serie de articole speciale , ca și cum le - ar fi venit** anumiți respondenți , **dar în** realitate acestea au fost scrise , cel **puțin** majoritatea , la București de Kiriak Tzankov **, fost** membru **al** CCRR < lC ' **Bmarest ;** apoi al Comunității Caritabile Bulgare .

Materialele publice au avut un conținut variat . Pornind de la **informații** simple , presa a subliniat , așa cum era firesc , amploarea focarului . Astfel , Al **- Hinna** a scris că întreaga regiune Philippopolis , Tatar Pazargik , toți munții Munților **Rodopi** până la Ilalkan , **în** centru , **se** aflau în zonă .

insurgenților [77] . În mod similar, ziarele au subliniat ciocnirile dintre insurgenți și trupele turcești. Astfel, în multe ziare românești găsim mențiuni, sau chiar scurte descrieri, ale bătăliilor de la Panaghiuri Ste și Peruată („Telegraful ” din 20 și 21 mai), de la Batak („Românul” din 6 august), de la mănăstirea Dreanovo („ Albina ” din 16 mai). Ziarele nu au omis să expună cauzele revoltei, nici să laude eroismul celor care **și** -au riscat viața pentru libertate , subliniind astfel, în același timp , scopul revoltei : de exemplu, **„** Telegraful ” din 12 mai afirma că insurgenții doreau autonomia **Bulgariei ,** în timp ce „Telegraful Roman” din 1 iulie arăta **clar că scopul** insurecției era „ includerea Bulgariei ” . Întreaga presă a protestat împotriva atrocităților comise de trupele circasiene și de bașibuzici în timpul **represiunii** și mult timp după aceea . **78** În cele din urmă, mai multe ziare au dezvăluit cauzele care au stat la baza revoltelor din **Balcani,** prezentând regimul otoman în culori realiste și condamnând statele occidentale care l-au susținut . **Răsfoind** aceste ziare astăzi, se poate înțelege clar **tendința lor generală,** care **depășește în mod evident** simpla datorie de a informa cititorii . **Într-adevăr** , criza politică împotriva căreia a luptat poporul bulgar nu a fost doar a **lor** sau a poporului român: a fost

cauza tuturor popoarelor aflate sub dominație străină. De aceea a fost îmbrățișată **atât de** călduros. Curând, mai multe ziare au instituit secțiuni speciale ***:* *Necazurile din Bulgaria*** **în** „ Românul”; *Insurecția* ***bulgară*** sau ***Erorile Bulgariei în*** „ **Albina** ” și așa mai departe. Cei mai înfocați apărători ai insurecției au fost, **desigur** , ziarele liberale, în special „ Românul” și „ Telegraful”, precum și ziarele și revistele românilor din Transilvania („ Albina”, „Gazeta Transilvamei ” , „ **Transilvania”** etc.) și ziarele mai mult sau mai puțin independente ; Ziarele conservatoare („ Timpul ”, „ **Pressa” etc.)** au menținut un ton mai moderat. Printre ziarele, altele decât cele menționate, se găsesc materiale referitoare la insurecția din aprilie în „Trompeta Carpaților ”, „Ije Journal de București”, „ Împărți alul ”, „F analul lui Diogen”, precum și în ziarele de provincie:

et « Vocea Covurluiului » de Galați, « Semănătorul » et « Provincialul » de Birlad, «Corespondența provincială» de Piatra Neamț, «Vocea

Călărași et autres.

77 P. Co11sla11llnescu-I:i^i. op. cil., p. 1-12 - **111.**
78 · Romi\n11I · cin 29 **rnni 18/G. "Telegraful** · du **:.10 mal 1876.**

Pe 26 iunie , data la care Protecția FMSM fusese de mult înăbușită, ziarul „Timpul" a publicat un ***Apel al luptătorilor bulgari din Balcani,*** semnat de Hristo Botev (care, de fapt, murise de mult), St. Stambolov și alți membri ai ***Comitetului de la Giurgiu.*** Acest apel, scris în România probabil de Kiriak Tzankov, se adresa tuturor popoarelor în următorii termeni: „Ridicați-vă glasul și brațul în apărarea celor mai sigure interese ale umanității".

Ziarele românești au înțeles că, amplificând succesele insurecției și menținând-o în atenția publicului, și mai ales a diplomației europene, aduceau un mare serviciu poporului bulgar. Aceasta explică anumite exagerări despre extinderea revoltei, numărul insurgenților, armamentul lor etc. Astfel, „Albina" din 8 mai scria că insurgenții erau „deja peste 10.000 de oameni bine înarmați" și echipați cu tot ce era necesar. Același ziar descria prima ciocnire, „pe 8 mai , cu Hafăz Pașa, comandantul unui corp de 2.600 de turci, care a fost aproape în întregime distrus", susținea că bulgarii „obținuseră două noi victorii pe 10 și 11 mai asupra aceleiași persoane" , că „insurgenții bulgari nu numai că au suficiente arme, muniții și bani ...", ci și „că toți călugării sunt înarmați nu numai cu crucea, ci și cu o pușcă și un cuțit" sau că armata de 15.000 de oameni pe care turcii o aveau atunci în Bulgaria „nu ar fi absolut suficientă pentru a zdrobi insurecția". Cât despre „Telegraful", în numărul său din 16 mai, acesta afirma că insurgenții aveau „o cantitate de arme de ultim model, puști capabile să tragă 2,5 focuri pe minut", deși era bine cunoscut faptul că ceea ce le lipsea insurgenților erau tocmai arme moderne. În mod similar, chiar dacă insurecția fusese de mult înăbușită, ziarele continuau să relateze despre diverse bătălii. În schimb, acestea exagerau cu greu atunci când descriau atrocitățile comise în timpul și după represiune. 80. Pe această temă, ziarele românești au reprodus informațiile publicate în presa progresistă occidentală. Declarațiile, discursurile, scrisorile etc. ale unor personalități proeminente precum Victor Hugo („Constituționalul" din 22 mai), Gladstone („Trompet Carpatin", „Curierul" etc.), interpelările din Camera Comunelor („Românul" din 2, 4 și 6 iulie), pasaje din concluziile Comisiei de Anchetă Baring au apărut, de asemenea, în mare măsură în ziarele românești. Unele ziare au publicat declarații generale despre

79 P. Constantinescu-Iași, ***op. cit.,*** **p. 16L**

80 En ce qui concerne les evcnements de Batak el de Perustica, voii' d'amples extraits des journaux • Românul • et • Telegraful • chez **P.** Constantinescu-Iaşi, **op.** *cit,,* **p.** 149 - **152.**

mișcarea pentru eliberarea Bulgariei (Telegraful român **l)** din 20 mai , „Constituționalul •> <lu 19 am.H). Să subliniem, de asemenea, îngrijorarea „Telegraful român" (nr. din 16 mai) și a altor ziare de a ascunde două adevăruri **,** și anume că insurecția **a fost** inspirată și pregătită de organizațiile revoluționare bulgare din România și că de acolo **provenea** așa-numitul armament modern, care ar fi compromis neutralitatea României. Ziarul menționat afirma că acest rol fusese jucat de Rusia și că armele erau „sârbești și rusești". În final, să subliniem că presa transilvană a făcut de mai multe ori paralele între insurecția bulgară și revoluția românească din 1848 și nu a ezitat, în ciuda confuziei , să evidențieze atitudinea **foarte naivă** a liderilor maghiari ca egali cu Imperiul Otoman .

O serie de ziare au denunțat adevăratele cauze ale insurecției și au criticat violent politica de menținere a integrității Imperiului Otoman . Să citām un singur exemplu în acest sens, preluat din ziarul „ Albina " (L' r August. După ce **a** descris atrocitățile comise de turci în Bulgaria și a argumentat că acestea erau consecința inevitabilă a

sistemului politic otoman , ziarul s - a întrebat dacă evenimente similare ar mai putea avea **loc** în Europa și a oferit propriul răspuns **: „** Acești domni , prieteni ai barbariei , au spus : că este o necesitate europeană să **sprijine** Turcia și că, în consecință , oricine este împotriva dominației lor este adversarul acestui mare interes care este echilibrul european și că Europa trebuie să permită Turciei să-și apere **existența** și prosperitatea, spune că **este** necesar, chiar și prin atrocități (...) Cu alte cuvinte, doar ca despoții și tiranii acestei lumi să-și poată desfășura **jafurile** în deplină liniște , astfel încât popoarele **din** calmul Orient să aibă **vite oferite turcilor** pentru gâtul lor! Yoili1 oit a-bonti cultura umanistă în vechea noastră Europă • >.

Nu ne vom opri asupra ziarelor bulgare care **au apărut** în România. Printre acestea, „ lfo1m BL.11rapnn" (Jurnalul Bulgar), scris de Hristo Botev, și „frr,nrapnm r,crnc" (Jurnalul Bulgar), apărute în timpul insurecției și exprimau însăși ideile imigrației revoluționare care o precedase . **Articolele** lui Botev , în special **,** constituie chintesența operei JURNALISTICE / poetice . **Ziarele** bulgare publicate la București au **fost** probabil cele **mai** informative dintre toate **.**

, atitudinea Houmt Ra **'s** față de insurecție nu s-a limitat la activitatea presei **.** Printre numeroasele forme de **solidaritate** ale poporului român cu lupta poporului bulgar , una dintre principale este **refugiul** pe care l-a oferit insurecției **.**

sl Pentru detalii, vezi Kirila Yăzvăzoya-Karatcodoroya, **011. cil., p.** 187 – 189.

Victime ale represaliilor turcești 82• „ **Telegraful** u **l** " **a estimat, pe** 11 aprilie, la 20.000 numărul **familiilor care** și **-au găsit adăpost** în **Houmanic. Detaliind ajutorul oferit de statul român și de** comunitățile **româno -libaneze** , a fost citat **cazul lui D. Anghāl, un mare proprietar de pământ din Iași, care a pus** peste 1.000 de familii **în** situația de **a primi** 40 de bucăți **de** teren arabil **și o** vacă **cu** un **vițel**, **sau aproximativ** 10 **ducați . Dr. Davilla, în colaborare cu „Ei** ta i **n** sj **unmaux " ,** a distribuit **în România o listă de sugestii pentru** principalii **refugiați bulgari** .

În plus , cunoaștem atitudinea **oficială a** guvernului **român** , așa **cum este** specificată **în** circulara din 20 **iulie** 1876 semnată **de : Mihail** Kogălniceanu , ministrul **Afacerilor** Externe **al** României . Prin **intermediul agenților** săi **diplomatici** , acesta a **protestat împotriva** atrocității printr - un lung comunicat **,** reprodus **de** ziarele **românești** , în care **cerea** direct rezolvarea situației din **Bulgaria . Iată** ce este **semnificativ** din pasaj :

începe prin **a stabili bilanțul** represaliilor otomane : **peste** 25.000 de **oameni** uciși **din rândul** populației **civile aflate sub** arme , **plus** 1.000 de copii Ylldus înrobiți , sute de sate **arse etc. Toate aceste** cifre , **subliniază** Kogălniceanu **, sunt** „ **confirmate din belșug atât de mărturiile** a mii **de** bulgari rămași fără adăpost **și fără resurse** , astăzi refugiați în țara **noastră , cât și de** relatările și poveștile pe care le **primim zilnic din cele mai** autorizate surse din Bulgaria **...** " . **Toate** acestea **îngreunează foarte mult poziția României** . „ Am **început deja** să auzim **strigăte de indignare** și **protest din toate părțile,** iar lumea **creștină** orientală ne **acuză** deschis că **am sancționat, prin** ignoranța și **tăcerea noastră, aceste crime comise chiar la** ușa noastră **. Această situație** este plină de **pericole** (...) Mă **întreb ce guvern ar putea rezista în cele din urmă sentimentelor de revoltă** ale **unei întregi populații căreia i s-au masacrat libertatea și coreligionarii,** iar proprietățile lor au fost distruse (**...**) **Și astăzi, când mii** de **bulgari** sunt uciși, **Europa** nu **găsește în puterea sa, în regulile sale** de **civilizație , în** legile **umanității, alte mijloace de a veni în ajutorul acestor** populații nefericite decât printr-o tăcere **insultătoare** . "

82 ***DJR„ Ră:b. Jndep.,*** **I, uc parte, p.** 305. **Printre refugiați se aflau 11.011 școli de bulgari, dar și de români. Despre refuzul extrădărilor solicitate de turci , vezi Arhivele Statului** – **București, fond** ı / .. LJ **.,** ***Divizia administrației*** centrale **, dosar 72/1876 ,** f . **75.**

83 **Archivcs de l'Elat - Bucarest,** ***Jlicrofilme lJulgatia,*** **rouleau 9/717, 716, 711, ele.**

România, oricât de modestă ar fi situația sa , nu a putut să o mențină **mult** timp (...) . „România - continuă nota lui Korrălniceanu - se află „într- o poziție plină de

pericole · Neliniștea continuă să crească în rândul populației noastre; un mare partid politic a apărut și s-a declarat deja categoric în **favoarea** creștinilor; însăși armata română mușcă din fâțâi sub jugul disciplinei sale, în dorința sa de a participa la luptă. De aceea , pentru a preveni evoluțiile viitoare , pentru a preveni răul înainte ca acesta să se răspândească, este în interesul poporului român să împiedice răspândirea răului . **Este** datoria marilor puteri ale Europei creștine și musulmane **să** își folosească toată greutatea, înainte de a fi prea târziu, pentru a se asigura că armatele turcești respectă principiile dreptului internațional și îndatoririle umanității ..."

Am arătat deja situația **delicată în care se afla Houmame** *după* incursiunea **BoteYtete** .

După ce rafinase categoria cu doar câteva zile înainte de totalitatea României , că nu existau Chetați în România și că pe malul românesc al Daubei domnea calmul absolut ,Mihail Kogălniceanu se vedea acum contrazis de fapte. Pentru a scoate în evidență inevitabilul, s -a prefăcut mai întâi că ia niște măsuri. Pentru început , a declarat că oamenii *lui Botev* se îmbarcaseră nu numai în porturile românești de la Dunăre, ci și în porturile **de pe** malul drept al fluviului , astfel încât zăpada nu exista deloc . Autoritățile celor două state riverane. În al doilea rând, a adresat - de dragul formei - o scrisoare de mulțumire șefilor porturilor, fără a-i înlocui sau sancționa. A fost convocat doar prefectul portului Vhrnca , pentru a -l satisface pe Bey Asîm din Homān . **Dacă** nu considera necesar să interzică „ JI O Ba 5'bjII'apI1H ", ultimul ziar al emigrației revoluționare bulgare, fondat de Rristo Botev și al cărui prim număr data din **1** mai 1876 , pe de altă parte Kogülniceanu **considera** necesar să ia încă două măsuri **capabile** să justifice neutralitatea României . Astfel , la 31 mai 1876 , trimite o adresă Ministerului Justiției în care se **arată** . . . că " Recrutarea bulgarilor în bande organizate pentru a trece în Turcia sau Serbia se desfășoară în special sub conducerea așa-numiților L. Karavelov și K. Tzankov · Conform informațiilor pozitive pe care le dețin, acești doi străini dau dovadă de o activitate excepțională în organizarea bandelor și au ramificații extinse cu diferite comitete din țară și din străinătate, astfel încât, într-o anumită măsură, subminează neutralitatea pe care a menținut-o actualul guvern.

M **n. /• n .. Ridi: Mdep., r. Jic** parlie, **p. 29-1. Vezi și comentariile din I'. Comlanl111esru-J:i^1. 011. cil., str. 161 sq.; Vasile** J\laciu, **op.** *cit.,* p. **·12--13.**

impus ... » **85•** Totuși, după tot acest preambul, Kogălnicl'anu nu a cerut să fie aduși în fața justiției, ci doar să fie expulzați. În cele din urmă, a prezentat Camerei Deputaților toate documentele care afirmau neutralitatea României și mai ales măsurile „energice" pe care le luase, documente pe care le-a publicat și el în cursul aceluiași an pentru ca oricine să le poată consulta.

Kiriak Tzankm, care a copiat aceste documente, le-a publicat în 1901, însoțite de comentarii. Iată câteva pasaje: fostul revoluționar moderat arată că, urmând ordinele lui Kogălniceanu „către căpitanii de port, poruncindu-le să supravegheze cu atenție străinii care veneau din Turcia sau se îndreptau acolo prin porturile românești de la Dunăre, bravii oameni **ai** tclzetei din Botswana *au trecut Dunărea „ cu arme și bagaje* " (*în* franceză în text - nn

). „ Când totul a fost gata, Kogălniceanu a trimis o nouă circulară prin care îi mustra pe căpitanii staționați la Dunăre, a trimis niște note patetice pe această temă colegilor săi din ministerele de Interne, Finanțe și Război și cu aceasta totul s-a încheiat.” În general, referitor la notițele lui Asim Bey și la alte avertismente turcești, Tzankov recunoaște că Kogălniceanu a știut să le răspundă foarte abil. Tzankov specifică motivele pentru care publică aceste documente: pentru că arată „într-un mod convingător care a fost atitudinea României în trecutul recent față de acțiunile bulgarilor”. După ce subliniază bunăvoința guvernului român în timpul traversării Dunării de către *chelașii* Filip Totiu, Panaiot Hitov și Hadji Dimițăr (1867-1868), Tzankov scrie despre **„** expulzarea ” sa și a lui Karavelov: „Aceste expulzări nu au avut loc, ci cele două persoane în cauză au fost închise în închisoarea Văcărești pentru câteva zile, după care au fost eliberate, fără nicio…” „consecințe de orice fel.” **86•** Durata detenției celor doi revoluționari este ușor de dedus. În orice caz, la începutul lunii iunie, Tzankov era liber. Probabil că nu a stat în închisoare mai mult de două sau trei zile. Karavelov a mai stat acolo două sau trei zile, deoarece i-a trimis din închisoare o scrisoare lui Tzankov cu privire la niște voluntari care urmau să treacă în Serbia. După cum se poate observa, regimul penitenciar, așa cum era stabilit, îi permitea lui Karavelov să-i scrie, din închisoare, lui Tzankov cu o întrebare direct legată de activitățile pentru care era angajat.

85 C. Vclichi, *Atihidinea lui .Mihail Kogälniceanu* **.. , p. 257-258.**

86 Klriak Tzankov, **O** if> **u1ţ11.<i.11tu** *po.1t'b110-mypcm1 iJ01>y.He111nu no* **.1rrmaa<111emo** *w:z* Xp . *Bomuosama '4ema npea /(y11asa s* 1876 *e.* (Les documcnls orficicles roumalns ct turcs sur Ic passagc du Dannhc par Hristo Botev en l'annee **1876) , dans** *«* **\.Gopmm □a uapoAHii yMO.Teop** . », **XVIII** . **1901.** p. **205-209.**

a fost reținut. Aceeași scrisoare arată că se aștepta să fie eliberat a doua zi. Este datată de editorul său la începutul lunii iunie 1876 [87.] În concluzie, este îndreptățit să credem că Kogălmceanu nu a luat niciodată în considerare în mod serios expulzarea lui Karavelov și Tzankov. Ceea ce conta pentru el era să se înarmeze cu argumente care să confirme „măsurile luate” de el și să întocmească un dosar întreg care să dovedească „neutralitatea României”. (în același scop a înființat comisia parlamentară însărcinată cu examinarea „lucrărilor” ministrului de externe, adică a corespondenței extinse tocmai menționate. Se poate afirma totuși că Kogălnictann a avut grijă să nu prezinte comisia tuturor **clienților** , ci **doar** celor care citeau doar **acele** scrisori 88 .

En rt'•alitt'•, ni Kar<lYt•lo,·, ni Tz.ankoY **rw** s'etaient occupes 1wr.-;01111t·llenwnt (lu passagr clu Danulw par la tcheta de Botev, mais ib :1Yaient, eu ediang·<·, ai11111 Bulgare en ^P• ai1l Bulgari en passanti, ai1l1 Bulgari en d•t. l:H11wlle Sl' JH't^parait ponr la gtH'l'l'P I\araYelo\" etait convaincu qnt> le pri1H·(· :\lihrn 11011Yai1 t·ompter fonnenwut sm· l'aide de la Rnssie, qui :-1•ll:<IT named. Sau, eette tonYiction **11** 't^tait poi11t part:1g"L;e par h· g;oun·rnpmeut roumain. La seule realite, ("L·t ait>nt ho;; -! OOO Yolon!<tire::; russ('s qni, aprC>s aYoir passe par la HuurnaniP, grenupes :1-t; tl'ounti(·nt en Serhie sous le com- rna11dt•nw111 du g('Jll^ral 'rl'heme:wv. l\lais e't'•tait peu de chm;es par **l'<t** pport **mn** fort·l's lili l' Empire ott uman pou **n1** it uneL· guerrerntiser (^ t uneL· t'oppuser) ^t>rbif' II n'Pxistait pas d'accord militaire prevo- **"'"' n** t l't>nil'L•e PH g"lll ITe cll' l'arrn(•e russ(•, c·ornlit ion essentielle pour la Yiduirt•, hiPll qne l'illkl'\'elltion fi1t <Msir l'Opinia Î (•Îe8 a. rnsst• d par lL·s (·omites shn'es de Hui-;sit'.

Totuși , în urma acțiunii sihastrilor, organizația sihastrilor, Hneal'l'8t, a fost reînființată. Acesta este partidul **„** jt mws” care, de când Botev a demisionat și a trebuit **să renunțe la orice activitate** organizată . După ce comitetul sihastrilor Raiut-Pettrshonrg a eșuat în prima încercare de reorganizare de către un delegat trimis în acest scop **,** un al doilea Vladimir Ionine, acesta încearcă să formeze **o** singură organizație, adică să fuzioneze cele două partide: cel al „tinerilor” și cel al „bătrânilor”. Forțat să abandoneze acest proiect, Ionine s-a alăturat definitiv partidului „tinerilor” și a reușit să reconstruiască vechiul Comitet *Revoluționar Central Bulgar,* sub noul nume de *Comunitatea Revoluționară Centrală Bulgară din Bienjaixa HCC* (10 iunie 1876). Titlul acestei așa-numite societăți

^7 **\1.** In 111ilro\', **lly6.11u1111·11111l!a111a** 1111 . **1J0Je11** /,'i1p1wc. 1on (L 'u•n\'l'C jo11r11nlis- **l** iq11 e dl' Li11he11 1,;:ara\'l·lo\'), **Sol'i<1, l!J5** p. 6t:i.

'° C. **\'STEEP, Of•.** de asemenea,, **Ioan 25!).**

Scopul filantropic era, pe de o parte, ascunderea adevăratei misiuni a comitetului, și anume antrenarea și înarmarea detașamentelor de voluntari bulgari care urmau să fie trimiși în Serbia.

Pe de altă parte, Ionin spera să atragă până la sfârșit unii membri ai partidului „ bătrânilor ” și a reușit la început în această întreprindere. Dar când aceștia au aflat de adevăratele scopuri ale organizației, s-au retras. Alți membri li s-au alăturat în locul lor, printre care marele scriitor și poet Ivan Vazov, Olimpie Panov, care făcuse deja parte din vechile comitete și alții. Ziarul „ Hoaa **Bo^rapHH** ”, fondat de Botev, a devenit organul Comitetului, în timp ce „ bătrânii ” și-au fondat propriul ziar, „ **CTapa fi.TiaHHHa** ” 89•

Mihail Kogălniceanu, care a militat atât de ardent pentru independența României, a permis noii organizații a emigranților bulgari să funcționeze liber, astfel încât voluntarii bulgari au continuat să treacă în Serbia. 90. Între timp, guvernul român a elaborat un memorandum care conținea revendicările sale în șapte puncte, pe care l-a adresat Porții și Marilor Puteri la 15/27 iunie. Acceptarea acestuia ar fi însemnat recunoașterea *de facto a* independenței României. Prin urmare, Poarta l-a respins, iar Marile Puteri l-au primit rece. 91 .

La scurt timp după aceea (19/20 iunie), Serbia, fără a cere consimțământul guvernului român, așa cum era obligată să facă prin tratatul din 1868, a declarat război Turciei . România , care persistase ani de zile în convingerea că orice război împotriva Imperiului Otoman era sortit eșecului fără participarea efectivă a Rusiei , și-a menținut neutralitatea, încercând în același timp să încheie o alianță militară cu aceasta din urmă cât mai curând posibil. Deocamdată, guvernul român a mobilizat un corp de armată și a autorizat voluntarii bulgari să treacă în Serbia. Mișcările Cetei se făceau , firește, în grupuri mici, pentru a nu irita Austro-Ungaria și celelalte puteri, dar nu fără ajutorul atât al autorităților civile române, cât și al anumitor ofițeri din armata noastră. 92. Ceea ce nici România, nici Serbia nu știau ***pe*** atunci era că prin întâlnirea de la Reichstadt dintre Andrassy și Gorchakov, cele două mari imperii conveniseră să...

se D. Kosev, *op. gene,* **p. 250.**

•o **Vezi mărturia lui Vazov în memoriile sale, intitulată ·.Jadis ·· traducere de** C. **Velichi, în volumul** *Apostolul ln primejdie,* **ed. citat.** p. 211.

81 V. Maciu, *Acțiunea diplomatică a Romdniei pentru pregătirea proclamării independentei* **(L'action diplomatique de la Roumanie en vue de preparer la proclamation de l'independance), dans le volume** *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din* **I** 907 **(De Tudor Vladimirescu a la revolte de 1907), Bucureşti,** 1973, p. 335.

Vezi **scrisoarea lui** A. **Matev către Kiriak Tzankov din 29 iulie 1876, unde este menționat ofițerul Petrescu, în** Al. **Burmov,** **Bomefl* u ne209ama •rema*, **p. 428.**

Mențin *status* quo - ul în **Balcani** în cazul înfrângerii Serbiei .

Comunitatea *Centrală* ***Bulgară*** a făcut o treabă bună, iar voluntarii au continuat să **meargă** în Serbia, unde până în septembrie **se** adunaseră 2.500 de bărbați . Se spera că numărul lor va ajunge la 10.000 și că astfel se va putea forma o divizie . Bulgară , care urma să fie comandată de generalul Cerneev în momentul în care ofensiva **sârbă** se apropia de Sofia . **Dar** în așteptarea acestui moment , voluntarii bulgari au luptat **efectiv** .

Sperând că **alianța** cu Rusia va fi încheiată **în** curând , Kogălniceanu a trimis **o notă** categorică Porții la 20 iulie / 1 august , în care amenința că va intra direct în război **dacă** aceasta nu va îndeplini **cerințele** memorandumului său din 15/27 iunie . **Din** păcate , câteva zile mai târziu , a **părăsit** Ministerul Afacerilor Externe , unde a fost **înlocuit** de moderatul Nicolae Ionescu , un susținător **al** „ neutralității ” . Cu toate **acestea** , în perioada 26 septembrie - 5 octombrie 1876 , o delegație guvernamentală , compusă **din Ion** Brătianu , **prim** - ministru , generalul Slătineanu , ministru de război **etc.** , **s** - a deplasat **la** Livadia pentru **discuții** în vederea unei **convenții militare** româno - **ruse .** În cadrul discuțiilor , **printre** altele , a fost **abordată** problema organizării și instruirii **Voluntarilor** Bulgari din România . **Nici** țarul , nici Gorceakov nu au **acceptat** această **propunere** .

La **un** moment dat , sârbii au **fost** învinși **de** turci , iar drumul **spre** Belgrad era liber **.** Serbia a fost salvată **doar** de Rusia **,** care i **-** a obligat pe turci să oprească operațiunile militare și să încheie un armistițiu .

3. Războiul româno-ruso-turc. Voluntarii bulgari s - **au întors** în **România,** unde Comunitatea le - a oferit asistență în limita posibilităților . „ **Bătrânii** " au fost mai rezervați , **cele** două părți ale emigrării **nefiind** în cele mai bune relații , ca de obicei . **Pe** 18 **noiembrie** , într- **o sală** din Calea Victoriei , **în fața** Teatrului **Național** , **Birourile au organizat** o ședință amplă sub **președinția lui** Ionine , **pe** care **Vazov** , **prezent** la **acea vreme** , l - a numit ulterior **primul** parlament bulgar . 95. A fost elaborat un nou **program** de **eliberare a** țării , **presupunând** , **printre** altele , **ca** Bulgaria să devină **o** monarhie .

83 V. **martie,** *op. vol.,* p. 337.
şi **N. Clachir, vol. op., p. 158.**
9^ Ivan Vazo\", **op.** *vol.,* p. **250.**

prevalat ideile „ bătrânilor " . **În același timp, o** delegație bulgară, compusă din Dragan Tzankov și Marko Balabanov , a început să viziteze principalele capitale europene pentru a prezenta cauza poporului bulgar în cercurile guvernamentale. Presa românească a relatat în mod regulat despre aceste vizite .

În perspectiva războiului iminent, diplomatul rus Nelidov a sosit incognito la București pe 16/28 noiembrie. El și Ion Brătianu au pregătit convenția pentru libera trecere a armatei ruse prin teritoriul românesc. Convenția a fost gata pe 23 noiembrie/5 decembrie, dar Rusia nu a semnat-o imediat și nici nu a declarat război României , deoarece Gorceakov mai avea o oarecare speranță de a rezolva problema bulgară la Conferința de la Constantinopol . Între timp, România se pregătea de război: extindea concentrarea rezerviștilor, crea noi unități militare și sporea creditele pentru armată. Pe de altă parte, Brătianu nu putea păstra secretă mult timp convenția cu Rusia, deoarece Rusia putea solicita semnarea acesteia în orice moment. Acesta este motivul pentru care a fost ratificată de majoritatea parlamentară în noaptea de 17/5 spre 18/6 ianuarie 1877. La redactarea acestui act de cea mai mare importanță pentru ambele țări, Rusia a tratat România ca un stat suveran, deși nu era unul de drept.
97•

În paralel cu Conferința de la Constantinopol, Rusia a continuat negocierile cu Austro-Ungaria, care s-au încheiat pe 15 ianuarie 1877. Țarul putea intra calm în război împotriva Turciei, Austro-Ungaria asigurându-i neutralitatea sa în schimbul Bosniei și Herțegovinei. La rândul său, Rusia putea recâștiga teritoriile pe care le pierduse în 1856 și se angaja să nu creeze o Bulgarie mai **mare** . Când Poarta a respins faimosul „ Protocol de la Londra " (19-31 martie 1877), Rusia a început să se mobilizeze și a cerut României să semneze convenția . Aceasta a fost semnată pentru România pe 4 aprilie de Mihail Kogălniceanu, care se întorsese la guvernare. Prin această convenție, România s-a alăturat definitiv Rusiei și a rupt, de fapt, relațiile cu Imperiul Otoman. De asemenea, două zile mai târziu, a trecut la mobilizarea armatei și apărarea liniei Dunării, atacată de turci.

Pe 12/24 aprilie, România a declarat război Turciei , iar armata rusă a intrat în România. Pe 25 aprilie/7 mai, CA ^ -setti a cerut prin ziarul „ Românul " ca România să

86 Vezi, de exemplu, • Telegraful • din 9 și 10 octombrie 1876.
17 *Istoria Romdnlei,* IV, p. 598.
H. **V.** Maciu, *op. cit.,* p. **339.**

declara independența. Când turcii au început să bombardeze orașele românești de pe Dunăre, iar artileria românească a răspuns trăgând asupra Vidinului, chiar și conservatorii au renunțat să se mai opună guvernului liberal. În consecință, la 9/21 mai 1877, Mihail Kogălniceanu a proclamat în parlament independența orașului Rou Mania. „Proclamația independenței noastre - a subliniat președintele Nicolae Ceaușescu în *Explicația prezentată la ședința solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Marii Adunări Naționale și a activității centrale a partidului și statului cu ocazia aniversărilor proclamării independenței Statului România, 9 mai 1977* **(Expusă la ședința solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Marii Adunări ; Emblema națională și atuul central al partidului și al statului,** dedicată centenarului proclamării **independenței Statului România, mai 1997) Politica față de puterile străine a marcat categoric caracterul independent al națiunii noastre , inaugurând o nouă eră în dezvoltarea României pe** calea **progresului și** civilizației . **Este bine explicabil faptul că proclamarea independenței noastre a fost întâmpinată cu imensă satisfacție de către întregul popor și cu nemulțumire de către marii puteri occidentale** . De aceea a fost necesar un document suplimentar pentru ca ea să fie cucerită prin lege, arme și de comun acord cu Rusia , **ceea ce era tocmai dorința României. Cu toate acestea, în Rusia** au **existat unele divergențe cu privire la participarea României la acest** război . **Marele Duce Nicolae, comandantul suprem** *al* **armatelor dunărene, a cerut această insistență ca România să participe** la **operațiuni militare, așa cum făcuse și țarul Gortehakov, în lupta împotriva unei coaliții militare** .

Proclamarea independenței **României a fost întâmpinată cu** ***un mare*** sprijin **de către Comunitatea Centrală** Bulgară , **care** nu mai avea niciun motiv să **- și ascundă** dorința < *internă bulgară* **și ea a adresat poporului bulgar un apel înflăcărat** la **lupta** 11x >.

Lt' gTos al armei. **U:-\SP** a traversat **Dunărea** la **Zimnicea în noaptea de 14/26 și 15/27 iunie, în timp ce bateriile românești, situate pe malul Dunării de la Calafat până la confluența cu Oit, mențineau pozițiile turcești de pe malul drept sub foc continuu. Pe 4/16 iunie, generalul al Krudener a intrat în orașul Nicopol, la cucerirea căruia artileria românească contribuise prin**

99 N. Ciarhir, ***op. cit.,*** p. 163-161.
100 Proclamația a fost reprodusă și de unele ziare străine **, precum și** de **ziare** românești. Vezi fragmente din textul acesteia în **D.** Kosev, **op. cit., p.** 19.

focul său precis și intens. Pe 6/18 iulie, generalul Messe i-a cerut generalului Manu să treacă Dunărea, să ocupe orașul și să ia prizonierii în custodia sa. Întrucât acesta din urmă, precum și mai târziu prințul Carol, au refuzat pentru că nu exista o convenție care să stabilească modul de colaborare al celor două armate, generalul rus a atacat Plevna doar cu forțe reduse și a fost respins de turci pe 8/20 iulie. La a doua cerere insistentă a comandantului R;se, Carol a acceptat și pe 16/28 iulie primele regimente românești au trecut Dunărea.[21]

Nu intenționăm să prezentăm aici istoria războiului din 1877-1878. Ne vom mulțumi să evidențiem faptele care au legătură directă cu subiectul lucrării noastre. În ceea ce privește armata română, situația până la trecerea Dunării la cererea comandamentului rus este cel mai bine rezumată de o telegramă a agenției Havas, apărută în principalele ziare din Europa și pe care o reproducem din „ **Românul** ” din 17 iulie 1877 : „ Concentrată încă dinaintea declarației de război, armata română a putut menține linia Dunării până la sosirea armatelor imperiale și astfel să împiedice țara sa să devină teatru de război. Apoi, împărțită în două corpuri dincolo de Olt, armata română a servit drept aripă dreaptă a armatei ruse, neutralizând astfel o formațiune de

21 ***Isloria Romciniei, IV,*** p. **616-618.**

40.000 de oameni până la trecerea Dunării la Svistov. În timpul acestei operațiuni, focul susținut al românilor de-a lungul întregii linii i-a ținut pe turci în frâu, așa cum o atestă însuși raportul justificativ al lui Abdul-Kerim Pașa, care a susținut în apărarea sa că nu știa dacă românii aveau de gând să treacă Dunărea înaintea rușilor sau în același timp cu ei (...). Odată ce trupele imperiale au trecut Dunărea , armata română, prin precisul…" Focul artileriei sale și sprijinul energic al pușcașilor săi, au contribuit în mod similar la investirea orașului Nicopol și capitularea acestui loc fortificat, unde peste șapte mii de turci au fost luați prizonieri. Acesta fusese rolul armatei române până atunci, iar mințile cele mai părtinitoare și mai puțin favorabile față de România trebuie să recunoască, împreună cu Abdul Kerim Pașa, că acest rol era departe de a fi pasiv. În încheiere, vom menționa recunoașterile majore efectuate de detașamentele românești din amonte de Nicopol, pe malul drept al Dunării. La fiecare recunoaștere, românii erau întâmpinați cu entuziasm de popoarele creștine din Bulgaria, care vedeau în ei frați care își asumaseră sarcina de a-i salva de hoardele sălbatice de bașibuzutchi și circași care îi masacrau și le ardeau satele.

4 **Participarea voluntarilor bulgari la război.** Alături de trupele rusești și române, voluntarii bulgari (om>jmeHmi) au luat parte și ei la război. Ideea utilizării corpurilor de voluntari fusese deja pusă în practică, așa cum s-a menționat mai sus, în timpul Războiului Crimeii și al formării celor două legiuni sârbești. În timpul războiului din 1877-1878, inițiativa a venit din mai multe părți. Primii care s-au gândit la ea au fost comitetele slave din Rusia, în special generalul Fadeev, care a prezentat o serie de propuneri într-un memorandum lung către Ministerul de Război în octombrie 1876.102 Aceștia contau pe emigranții bulgari deja stabiliți în Rusia și pe cei care aveau să li se alăture. Cu toate acestea, Rusia era prea departe pentru **aceasta.** Antrenamentul și instruirea unităților de voluntari, precum și experimentele efectuate în Serbia, nu avuseseră prea mult succes · Mai jos În toate rapoartele, România a fost cea care a prezentat condițiile · mai mult Fadeev s-a concentrat și asupra a trei orașe românești - Craiova, Ploiești și Buzău **103 -** ca posibile puncte de concentrare pentru bulgarii veniți din vestul, centrul și estul Bulgariei, precum și pentru cei deja stabiliți în România. Dar pentru aceasta era necesar acordul guvernului român. În legătură cu întreaga situație, Comunitatea Bulgară din România a declarat: „ Dacă aceste detașamente **bulgare nu pot fi** menținute în Serbia, asta nu înseamnă că rămânem pasivi, cu brațele încrucișate, tocmai când a sunat poate ceasul în care se decide soarta patriei noastre (**...).** Vom depune toate eforturile pentru a organiza aici, în România, detașamente bulgare care, în caz de război, vor participa activ la acțiunea comună de eliberare a țării noastre".

Nu vom intra în detaliile **pregătirii** detașamentelor bulgare înainte de **sosirea lor în România:** cititorul va Acest lucru se regăsește în documentele și lucrările deja citate, la care vom adăuga doar unul ^ Faptul că, la **7** ianuarie **1877, ^ A**

. 102. Momentul meu **Mă** aștept cu nerăbdare să încep **. o** anexă (**0** CHOBaHlte) care stabilește organizarea .
Мсторит На BhjKapcKomo oniaiueiiue **(Istoria Corpului Voluntarului Bulgar), Sofia, 1930, p. 393-409 și mai târziu în colecția** *E^mapcno onMvenue. JJoKyMenmu* **<** The **>,** Corpul Voluntarului Bulgar **, Documente) I- III, Sofia, 1936, editat de domnul Iv. Mihov (vezi pp. 1-10), acum citat** *EtiuapcKO om>nvenue* **..**
militare *ruso-româno-* **bulgare In războiul din 1877-** *1878 (* **Russo-Romanian- Bulgarian military actions in the war of 1877-1878), București, 1957, p. 68.**

104 Citat de D. Kosev, *op. cit.,* **p. 260.**

x i. • 1 ,°' J. N ' C ' achlr ' A *contribuit la organizarea detașamentelor de voluntari bulgari în războiul din 1877—1878* **(Contribuție la problema organizării detașamentelor**

„ ... nu e · " **t** 1 " ce **t,**
rl

Maiorul K.G. Stoletov a fost numit comandantul unităților bulgare, al celor șapte batalioane de infanterie și al celor șase escadroane de cavalerie 106 care au început să fie formate și instruite la Chișinău. La **31** martie , **700** de oameni adunați în acest oraș au fost primii voluntari bulgari. Stoletov i-a format în trei batalioane și, până **la 8 aprilie** , aceștia se aflau la Ungheni. De asemenea, a trimis oameni în orașele din România unde existau comunități bulgare, cu misiunea de a-i îndruma pe voluntari spre Ploiești, unde se aștepta să adune aproximativ 6.000 dintre ei 107 • Aceeași acțiune a fost întreprinsă de Comunitatea Bulgară din București, chiar înainte de declarație și mai ales după aceasta, fapt care a provocat un entuziasm care a avut ecou în întreaga literatură a vremii.

Pe **17 aprilie** , Brigada Miloradovici, inclusiv **600 de** voluntari bulgari , a sosit la Ploiești unde, conform

telegramei baronului Stuart către Stoletov, a fost primită „cu entuziasm de către populație ” [108]. Și alte eșaloane plecaseră cu trenul spre Ploiești 109, unde căpitanul Raitcho Nikolov le-a adus echipamentul și armamentul, aflat de mult timp în depozit la Ungheni. El a decis să stabilească tabăra „ la două verste de Ploiești, spre nord-est la podul Teleajen, pe drumul spre Buzău ” [110], nu departe de ținutul Bereasei unde, după **1830, bulgarii încercaseră** să reconstruiască orașul Sliven, abandonat la acea vreme din cauza turcilor. Au început să sosească acolo emigranți bulgari din diferite orașe din România, organizați și trimiși de filialele locale ale Comunității Bulgare din București. Astfel, filiala Brăila a trimis acolo între **30 aprilie** și **7** iunie **307** voluntari **11,** din Slatina **și** Caraeal au venit 156, din Galați 113 **277,** pe lângă cei din Serbia, pentru care avem o listă separată 114 • În general, numai în luna mai 1877 **, în lagărul de la Ploiești au venit 1042** de voluntari 115 • Aceștia au venit în marea majoritate din orașele României, din cele menționate mai sus, precum și din Craiova, Turnu Severin, Bucătării , Ploiești, Călărași, Giurgiu, Alexandria, Buzău etc. Voluntari de alte naționalități, greci și alții, au încercat, de asemenea, să

108 *B"M2apcJ>o onM<renue,* I. p. 75.
107 N. Ciachir, *op. cit.,* p. 86.
188 Vezi telegrama din *B"M2apcKo onu<u\mte",* I, p. 241.
109 Sur leur deplacement par chemin de fer, *ibidem,* p. 194 - 196.
fără *Ibidem,* p. 265.
111 Vezi tabelul cu numele lor din lucrarea citată, p. 262 - 263 (doc. 260) și p. 287 - 288 (doc. 277 și 278); apoi alți 20 pe 9 mai (p. 345), alți 38 pe 12 mai (p. 364), alți 35 pe 20 mai (p. 382), alți 57 pe 27 mai (p. 394), alți 32 pe 27 mai (p. 406 - 407), alți 21 pe 3 iunie (p. 463), alți 31 pe 7 iunie (p. 474).
112 *Ibidem,* p. 299, 353, 359, 369.
11s *Ibidem,* p. 309, 361 - 363, 389.
114 *Ibidem,* p. 267 - 272 (doc. 267).
116 *Ibidem,* p. 431 - ·154 (doc. 436).

să se înregistreze, dar nu au fost acceptați. Este demn de remarcat faptul că în casa din Ploiești unde se afla Marele Duce Nicolae era o gardă formată din voluntari bulgari. Autoritățile din Ploiești au făcut tot posibilul pentru ca voluntarii să găsească condițiile necesare pentru instruirea lor. În total, numărul voluntarilor bulgari s-a ridicat la aproximativ 7.400 de bărbați. Majoritatea erau țărani, muncitori agricoli, grădinari, muncitori în construcții - în general elemente sărace. Fiii marilor negustori bulgari nu s-au înscris, acțiunea fiind chiar boicotată de „bătrâni”. Trebuie spus, de asemenea, că comandamentul rus nu intenționa inițial să-i folosească pe voluntari în luptele propriu-zise , deși instruirea dura de **dimineața** până seara. Chestia era să-i folosească ca ghizi și mai ales ca trupe **de** luptă în teritoriile eliberate, concept care avea să se schimbe curând. Prințul ^adimir Cerkaski a venit apoi la **Ploiești** , care a luat toate măsurile privind pregătirea cadrelor și administrarea teritoriilor cucerite. El a luat mai întâi contact cu voluntarii recomandați de „bătrâni”. Cât despre cei din Comitetul Central, adică „tinerii”, deși aproape că erau inovatori moderați, aceștia erau dezaprobați, fiind considerați - conform lui Ion Vazov, aflat pe atunci la București - drept „comunardi radicali” [117]•

Ziarele maghiare care apăreau în România publicau continuu știri despre lagărul de la Ploiești. Mai mult , din 6 aprilie 1877, un nou ziar a început să apară la București, „CeKHAHeBHH HOBHHap”, un organ al burgheziei liberale, dedicat exclusiv știrilor de război. Curând, ziarele controlate de „vechi” au început **să** se ocupe și de voluntarii bulgari. Cu toate acestea , este deosebit de important de subliniat atitudinea extrem de favorabilă a întregii prese românești - liberală, conservatoare și independentă (**<c** Timpul , „Telegraful ”, „ Românul ”) < **1** România liberă * ' t l are chiar și articole întregi despre bulgari și Bulgaria în general . Să remarcăm, printre altele, relatarea din „Timpul” despre ceremonia de prezentare a drapelului oferit de orașul Samara voluntarilor bulgari. Sub titlul *Legiunea Bulgară,* ziarul, în numărul său din 11 mai 1877, scria: „Ziua de 6 mai va rămâne memorabilă în istoria Bulgariei. Va fi sărbătorită de acum înainte ca o zi de mare sărbătoare (...) pentru că este ziua învierii poporului bulgar (...). Din această zi, poporul bulgar-

[116] D. Koscv, *op. cit.,* p. 26n.

[117] Atmosfera acestei perioade este descrisă în detaliu de Ivan Vazov în memoriile sale, *cit.,* p. *2^2* — 25;>_

gal'e a început să trăiască; din acea zi, viața sa politică, care fusese uzurpată timp de cinci sute de ani prin forță brutală (...) este reînnoită. De aceea, dedicăm prima noastră rubrică relatării evenimentelor din acea zi (...). Ziua de 6 mai este memorabilă și va rămâne veșnic în memoria atât a bulgarilor din Ploiești, cât și a poporului bulgar în general, deoarece în acea zi armata bulgară a primit primul steag al libertății, oferit poporului bulgar de către orașul Samara" **[11 8]•** După multe detalii, articolul descrie ceremonia de consacrare și prezentare a steagului. ((În jurul orei 12:30, un trompetist militar a dat semnalul (...) În mijlocul taberei fusese așezată o masă pe care era desfășurat steagul tricolor bulgar: roșu, alb și albastru-venă (...) Când totul a fost gata la 12:30, Marele Duce Nicolae a sosit în trăsura sa trasă de trei cai negri, urmat de alte cinci trăsuri care transportau anturajul său și corpul diplomatic. Un „Ura” entuziast a izbucnit acolo unde era masată armata bulgară. După care a început ceremonia: Ducele a apucat steagul și a înfipt în el câteva cuie de argint cu propria mână (...) A fost urmat de reprezentanți ai tuturor gradelor, inclusiv câte trei soldați din fiecare companie, care au înfipt fiecare câte un cui în el. Când au terminat (...) Marele Duce a spus: „Frați bulgari, acesta este simbolul vostru , cu a cărui putere veți merge în Bulgaria pentru a-i salva pe frații voștri care gem sub jugul turcilor barbari. Fiți vrednici de el ! ” Au izbucnit urale (...), după care armata bulgară a defilat în fața Marelui Duce.

Este demn de remarcat faptul că presa românească, care în urmă cu un an, în timpul revoltei din aprilie, se alăturase atât de călduros Bulgariei, a continuat acum să informeze opinia publică despre acest popor și despre necesitatea ca acesta să-și recâștige libertatea . În acest spirit, Timpul a prezentat publicului român cartea lui Felix Kanitz, ***„Donau-Bulgarien”.*** Pe 26 aprilie , Timpul arăta că familiile de refugiați de pe malul bulgăresc al Dunării găsiseră azil în România. Apoi, același ziar a început o serie de articole despre Bulgaria, intitulate „ ***Câteva***

cuvinte despre situația economică din Bulgaria", cu aprecieri foarte favorabile asupra poporului bulgar și a calităților cu care este înzestrat. Restul datelor despre situația predominantă la sud de Dunăre se găsesc în toate ziarele românești. La începutul războiului, majoritatea informațiilor se refereau la orașele de pe malul drept al Dunării. Astfel, Pressa și Telegraful descriu momentele critice prin care au trecut Svitov și alte orașe bulgărești în perioada dintre retragerea trupelor turcești și sosirea armatei rusești. Pe lângă știrile de pe front, „ Războiul "

În ziar, din greșeală, • Saratov 1. ·

a publicat o serie de ilustrații interesante despre bombardamentul de la Rustchuk, primele bătălii de la Plevna, trecerea armatelor ruse prin Balcani, priveliști ale Vidinului, Varnei, Nicopolului etc. Cu toate acestea , cea mai interesantă știre pentru subiectul în discuție rămâne cea referitoare la lagărul de la Ploiești. În acest sens, presa centrală românească [22]reproduce adesea materialele ziarului bulgar în limba română „Vulturul", publicat la Ploiești de Ivan Karsovski [23].

Pe 13 iunie , Legiunea Voluntară Bulgară a plecat din Ploiești spre Alexandria și Dunăre. Plecarea sa a fost însoțită, pe lângă statul major, de importante personalități ruse precum Miliutin, ministrul de război, generalul Nepokoi :tchinski și contele Igna Tiev. Iată câteva rânduri calde dintr-o lungă corespondență publicată de „ România liberă " pe 4 iunie (stil vechi), care reflectă simpatia opiniei publice românești pentru voluntari: <c Legiunea Bulgară ne-a părăsit astăzi pentru a merge la Alexandria. Acest corp are în total șase legiuni a câte o mie de oameni fiecare și va forma în curând o divizie sub comanda generalului Stoletov (...). Bravii bulgari par foarte fericiți că se îndreaptă în sfârșit spre Dunăre - acest Rubicon a cărui trecere ar putea exercita o influență puternică asupra destinului nefericitei lor patrii...". **Cert este că** sunt fericiți să-și vadă visul atât de aproape de realizare (... ..) **l).** „ Am ținut în mod special să-l salut pe bravul colonel Kisov, bulgar de naștere și **un** om foarte interesant pentru patriotismul său ardent și caracterul său absolut cavaleresc. A fost o priveliște foarte frumoasă să-l văd înconjurat de fratele său, de fiul său și de nepoții săi, de principalii ofițeri de stat major și de biroul diplomatic al cartierului general . I -am observat, printre alții, pe generalul Ncpokoitchinski (șeful statului major), pe Milioutine (ministrul de război) și pe Ignatiev, cunoscuți de toată lumea. Acesta, călare și în ținută de gală ca **toți** ceilalți, nu purta uniforma corpului diplomatic, ci pe cea a statului major general... » [121.]

Legiunea bulgară a traversat Dunărea pe 21 iunie[24] și a fost atașată armatei ruse comandate de generalul Gourko. După cum a relatat **„România** liberă " , Legiunea a primit botezul focului în

o bătălie care a avut loc între Târnovo și Gabrovo, unde a suferit pierderi considerabile. O mică parte din Legiune a rămas acolo pentru a forma **„** nucleul armatei bulgare" [123,] în timp ce restul au traversat Balcanii cu generalul Gourko și au luat parte la bătăliile de la Kazanlăk și Stara Zagora **124•** Dar în apriga bătălie de la Pasul Șipka Legiunea s-a acoperit de glorie. Ziarele românești au scris ample reportaje despre acest episod între 21/9 și 15/27 august. Astfel, ,, România liberă " a publicat pe 17 august o corespondență din Gabrovo despre Bătălia de la Șipka. Pentru a-și informa mai bine cititorii, ziarul a reprodus parțial informațiile din ziarele rusești și engleze. Se spusese atât de mult despre Șipka încât până la sfârșit a apărut o amplă descriere geografică a acestei trecători, care sublinia importanța sa istorică și strategică. Povestea bătăliilor de la Sipka a fost retipărită în mai multe numere ale ziarului, cu detalii despre generalul Dorosinski, care a murit acolo , despre generalul Stoletov etc. În

[22]« Timpul » du 28 April, du 5 mal. etc.
[23]M. Stoianov, ***op. cit.,*** I, p. 465.

periodice roumaines). București. 1913, p. 329.

F

descrierea bătăliilor, ziarul nu omite să remarce prezența bulgarilor : „ Gurko - scrie „România liberă" - lăsase două escadrile de cazaci și un corp de bulgari la Kazanlăk ." Luptele de la Sipka au fost susținute cu un vitejie și o hotărâre pe care, până acum, „ nimic nu le-a egalat în istoria războiului...". Pe aceste stânci care despart Rumelia de Bulgaria s-a dat o luptă titanică, plină de episoade teribile, care va constitui una dintre cele mai splendide pagini ale războiului ." Referitor la una dintre zilele bătăliei , ziarul scrie : **„ Cele două regimente** (Briansk și Orel), ofițeri și soldați, precum și întregul corp de voluntari bulgari, au luptat fără întrerupere mai bine de 48 de ore. Timp de aproape trei zile și trei nopți, niciun soldat nu a mâncat și nici nu s-a odihnit un minut. Legiunea bulgară a pierdut trei sferturi din efective, regimentele Briansk și Orel jumătate." 125 • „Telegraful" din 23 august **1877 a oferit, de asemenea,** informații ample despre bătăliile de la Sipka, reproducând în mare parte corespondența comandantului arhiepiscop Forbes publicată în Daily News. Când enumeră unitățile rusești care apărau trecătoarea, ziarul menționează și voluntarii bulgari. Adaugă că „ locuitorii bulgari au adus mari servicii trupelor rusești, aducându-le apă de la mare distanță și pe o potecă aflată sub focul turcesc " . Telegraful descrie apoi în detaliu bătălia de la Loveci, unde operațiunile au fost urmărite la fața locului chiar de redactorul ziarului.

[12][1] • România liberă ' du 9 juillet 1877.
1u N. Ciachir, **op.** *cit.,* p. 107 **sqq.**
116 Volr ^galement • România liberă .de**s 12, 23** et **28** aollt 1877.

5 Lupta României pentru independență și eliberarea Bulgariei. În urma solicitării insistente de cooperare cu armata rusă, formulată de Marele Duce Nicolae la 19/31 iulie 1877 către Principele Carol, ultimele unități ale Diviziei a 4-a Române au traversat Dunărea la 12/14 august. La 12/24 august, Divizia a 3-a a început la rândul ei să traverseze râul . 12 Pe 18 august, „ Românul " arăta că această operațiune continua în bune condiții pe podul construit între Siliștioara (pe malul stâng) și Măgura (pe malul drept). În curând, declara ziarul, „restul armatei va urma". Câteva zile mai târziu, la 12/24 august, „Daily News" publica o scrisoare prin care anunța sosirea trupelor române la Ploiești : „ • Autoritățile ruse sunt foarte mulțumite de aspectul și eficacitatea artileriei române · " Sunt folosite doar trupe românești ′ cu o atenție specială acordată

„ Times " laudă armata romană în acești termeni : „ Indiferent ce s-ar spune despre lipsa de experiență militară a armatei române, apariția acestor 25.000 de oameni bine echipați , dornici de luptă, pe flancurile și spatele poziției Phalsbourg, trebuie să li se pară foarte frustrantă turcilor. 128 În mod similar , un corespondent din Ungaria din ziarul La République Française descrie trupele române în aceste pagini : „ Astăzi sunt peste șase mii de români pe teritoriul turc . Acești soldați sunt numeroși . De acum înainte , se poate observa că nu cunosc duratele stabilite pentru câmpul de luptă . Ofițerii sunt mai preocupați ; ofițerii de artilerie formează elita armatei ; frumoasa ținută a regimentului ; românii i - au surprins pe ofițerii ruși , în special veselia „ dorohanților " : acești băieți scunzi cântă non - stop ... " 129 • De asemenea , noua viziune militară germană „ Mulțumesc pentru Wochenblatt " are cuvinte de laudă pentru armata românească 130 .

Pe 20 august , * 1 Rămân ul * a publicat « o veste extrem de îmbucurătoare : primul Carol după comanda armatelor române » » Concentrează-te pe președintele Pevna " , avându - l sub ordinele sale pe generalul Zotov, șeful Statului Major. Această veste a fost apoi răspândită de către toni\ Ies.journ <LUX:[25]

Povestea dintre Carol și Alexandru al II-lea la sediul Gor^ i Studen a fost descrisă în detaliu de

[25] **« Războiul » du 22 août et »Timpul » du 23 août 1877.**

Monitorul și reprodusă de celelalte ziare . „ România liberă ” din 1 septembrie scria că, pentru a da o mai mare coeziune

operațiuni militare (...) Împăratul și Marele Duce l-au invitat pe Prințul Carol să preia comanda trupelor rusești care, alături de trupele române, vor trebui să opereze în fața Plevnei și care vor lua numele de „Armata de Vest”.

Faptul a fost comentat aprins și de presa străină. Astfel, „Dunărea” scria: „Armata română va opera ca un corp independent alături de armata rusă (...) Drepturile prințului Carol ca .... comandant - suprem rămân intacte .” 132. <(Romfmia liberă >) scria cu același nume : „ Armata română a trecut Dunărea. Individualitatea și independența sa au fost recunoscute (...) Luptăm alături de Imperiul Rus ca doi aliați și două forțe prietene. ”

Pe 27 august , trupele române i-au alungat pe turci din redanul care acoperea fortificațiile Griviței **133**, **iar** pe 28 august au început să le bombardeze. „Războiul” evidențiază vitejia armatei române, admirată de țar, care a decorat pe câmpul de luptă 10 soldați români din Regimentul 13 Dorobantzi, regiment decorat și cu Ordinul Steaua Românească de către Prințul Carol 134.

Marea bătălie pe care o aștepta întreaga Românie - cucerirea redutei Grivița - a devenit cunoscută prin informații din surse rusești publicate în „Romftnia liberă” pe 2 septembrie. Pe 3 septembrie , alte ziare au publicat știri mai detaliate. **135**· Bătălia a fost aprigă, dar armata română a dat dovadă de un eroism rar întâlnit. Lupta este relatată în detaliu în „Monitorul”, care descrie asaltul, moartea comandantului Șonțu și a căpitanului Valter Mărăcineanu, precum și pierderile armatei române: <11.100 răniți , 212 morți, cele ale rușilor fiind de cinci ori mai mari » **136**· În comentariul său la acest comunicat, „Românul” arată că pe 30 august au fost cucerite două redute turcești, dintre care una a fost capturată doar de trupele române. Marea redută de la Grivița a fost capturată de două: regimente rusești și 12 batalioane românești. Referitor la eroismul armatei române, Lachmann, corespondent pentru un grup de ziare germane, elvețiene și americane, a scris: „ Focul turcesc a fost foarte puternic (...), cum nu mai văzusem la Solferino sau la Custozza . N-aș fi crezut niciodată să văd atâta vitejie printre trupe care nu fuseseră niciodată sub foc până... ”

132 · România liberă · du **29** juillet 1877.

133 • Războiul · du **30** aoQt 1877 ; *Istoria României, IV,* p. 161.

134 • România liberă · des **30** et **31** aoQt et du 1 septembre 1877.

135 • Românul •, •Telegraful •. • Timpul • et • Războiul • du **3** septembre 1877.

decât atunci (...). Am ferma convingere că armata românească merită să fie pusă alături de orice altă armată din Europa și oricine poate fi mândru de soldații și ofițerii săi, care au dat atâtea strălucite dovezi de vitejie. Nu mai vorbesc despre artileria sa-

"L h"

publică o corespondență despre solemnitatea în timpul căreia soldatul român Grigore Loan le-a înmânat Prințului Carol și Marelui Duce steagul capturat la Grivița. În mijlocul uralelor trupelor ruse și române, a fost felicitat și decorat de cei doi comandanți . În timpul banchetului care a urmat la Cartierul General al Rusiei, Marele Duce a băut „în sănătatea unei armate tinere care, prin vitejia și disciplina sa, a demonstrat calitățile unei armate îmbătrânite în luptă ” [13s.] Ziarul francez „Telegram [mes” a relatat, printre] altele: „Rușii”, i-a scris Prințul Gortcbakov Prințului Orloy, „luptă admirabil (...) Rusia datorează mult acestui principat (...) și este de sperat că nu va uita acest lucru atunci când va veni momentul să stabilească în fața Europei condițiile unei noi stări de lucruri.” 139•

Alte bătălii la care românii au participat alături de ruși au fost cele de la Gorni Dăbnik · Pentru a investi Plevna, armata româna trebuia mai întâi să cucerească poziția Opanez, precum și alte centre fortificate mai îndepărtate care ar fi putut constitui o amenințare pentru spatele forțelor aliate asediatorie; în acest scop, a cucerit Rahova. În cele din urmă, armata româna a luat parte la marea bătălie care a dus la căderea Plevnei. Toate aceste fapte de arme au stârnit cele mai măgulitoare aprecieri din partea presei străine.

Iată, de exemplu, o mostră din numeroasele corespondențe [publicate] în „Daily News”; „Una dintre surprizele acestui război a fost valoarea și vitejia neașteptate de care au dat dovadă trupele [române (] ...) Românii au luptat cu același [curaj] al [disperării] ca și rușii, iar mica armată românească și- a luat [locul printre] armatele europene (...). Consecințele acestui fapt sunt mai importante pentru această țară și pentru chestiunea orientală decât pare la prima vedere (...). Armata românească este considerată acum contează și că va fi necesar să se țină cont de acest lucru atunci când se vor face modificările privind…”

[137] **N. Z. Munteanu, *Mărturii ale unor corespondenți de presă și observatori militari străini despre eroismul armatei române tn războiul de independență* (Témoignages de correspondants de presse et d'observateurs militaires étrangers sur l'héroïsme de l'armée roumaine dans la guerre pour l'indépendance), dans .Analele Institutului de științe istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R. ». București. 1967, n° 2, p. 49.**

[138] **< România liberă », du 13 septembre 1877.**

[139] **Reproduit dans . Românul » du 24 septembre 1877.**

România pe harta Europei (...). Armata românească devine un factor în chestiunea orientală ... » ^•

La rândul său, „Memorialul Diplomatic ” a scris: „ Acești români au adus o mare contribuție în răsunătoarea bătălie care a dus la capturarea Plevnei . S-ar putea spune că, într- un moment critic, au salvat situația din acea zi .”

Ziarul italian „ Il Diritto ” a scris despre sine : „ Ați dovedit acum că sunteți o națiune iscusită, înțeleaptă și, în același timp, entuziastă și curajoasă. Prin urmare, nicio putere nu **va putea** face altceva decât să recunoască misiunea care vă revine pe Dunăre și să **vă** sprijine în orice mod. ” **141•**

Mai multe ziare românești au publicat telegrama adresată de Garibaldi, la 8 octombrie 1877, românilor: „Descendenții vechilor noastre legiuni, românii, luptă astăzi eroic pe malurile Dunării pentru independența lor. Mi se pare că este potrivit să facem să se audă un aplauz din capitala lumii vechi și din întreaga Italie, adresat părinților noștri eroici . Mereu al tău, Garibaldi. Caprera, 8 octombrie 1877 1)142.

Aprecierile comandamentului rus, ale generalilor ruși și ale presei ruse au fost la fel de laudative în perioada dintre căderea Rahovei și cea a Plevnei. Astfel, generalul rus Krîlov, care avusese temporar sub comanda sa unități româno-ruse , afirma în ordinul său de zi: „Luptele care au avut loc mi-au dat o idee excelentă despre vitejia, purtarea și serviciile exacte ale regimentelor de «roșiori», de «călărași» și ale artileriei de câmp . Acest fapt se datorează, în mare parte, distinsului lor corp de ofițeri. Plec cu sincera satisfacție pe care mi-a adus-o onoarea de a comanda aceste trupe de elită . ”143

Cu ocazia cuceririi Rahovei, Principele Carol l-a decorat pe Marele Duce Nicolae cu Ordinul Virtuții Militare. În răspunsul său, acesta din urmă a declarat: „Permiteți-mi să vă repet cu această ocazie că am fost întotdeauna bucuros să recunosc vitejia și solidele calități militare ale armatei române. Victoria de la Rahova aparține în întregime armelor românești ” . În concluzie, Marele Duce adaugă că este „plin de adevărată recunoștință pentru sprijinul inteligent, ferm și devotat pe care l-am primit în toate împrejurările din partea Alteței Voastre cu această ocazie ”.

140 •Știri zilnice • din 3 noiembrie 1877 (stil nou), reprodus de •Romlnul •din 29 octombrie 1877 (stil vechi).

m Citat de •Romlnul •din 21 septembrie 1877.

141 • Romlnla llberi.•14 octombrie 1877 ; •RomAnul • din 13 octombrie 187'? .

iu •Telegraful • din 9 octombrie 1877 .

a comenzii pe care o exercitați asupra trupelor aliate din fața Plevnei „ 144• .

Nu **am** fost **de acord**
a adus un serviciu României, creând o atmosferă favorabilă țării în opinia publică europeană și subliniind necesitatea recunoașterii independenței sale. Și într-adevăr, Pacea de la San Stefano și apoi Congresul de la Berlin din 1878 , deși nu au rezolvat problema națională în **Ralkans,** cel puțin au recunoscut independența de stat a României și eliberarea Bulgariei. România, care timp de decenii a susținut consecvent mișcarea revoluționară pentru eliberarea poporului maghiar, până la punctul de a- și crea vremuri grele , și - a trimis soldații pe **câmpurile** de luptă din Bulgaria, alături de armata rusă și de voluntarii maghiari. Astfel s-a încheiat **un** capitol important al prieteniei româno-bulgare. Momentele de luptă comună dintre cele două popoare au fost evidențiate de mai multe ori de către **liderii lor** .

Președintele Nicolae Ceauși a declarat : „ Cucerirea independenței din 1877, pecetluită de sângele vărsat de soldații **români** în atacurile pentru capturarea redutelor Smirdan, Plevna și Grivița, a deschis noi căi către realizarea idealurilor de libertate și progres ale poporului român . ”

„ Nu pot trece cu vederea ", **a declarat** Todor Jivkov, „vitejia și spiritul de sacrificiu al fiilor României, care, umăr la umăr, alături de fiii Rusiei și ai maghiarilor, și-au vărsat sângele pe pământul României, unde zac pentru totdeauna .”146

6. România și Bulgaria după 1878. Prin Tratatul de la Berlin s - a născut Principatul Autonom al Bulgariei și Rumeliei Orientale , provincie autonomă sub autoritatea unui guvernator numit de sultan .

Consecventă cu atitudinea sa, România a tratat de la bun început Bulgaria nu ca pe o țară dependentă, ci ca pe una independentă, tocmai pentru a o ajuta să atingă această situație. În primul rând, deși Tratatul de la Berlin stipula că granița de nord a Bulgariei - de la gura râului Timoc până la

[1.1] *Ibidem* din 10 decembrie 1877.

[1 4a] R. Păiușanu, *Opinia publică europeană și eroismul soldaților români în timpul războiului din 1877-1878.* în „Revista de studii sud-est europene” , XV, București, 1977, nr. 1, p. 25-35.

[145] Nicoiae Ceaușescu, *Discurs la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale dedicată celei de-a 25-a aniversări a proclamării republicii,* în v°'uTM N 'c°«a e Ceaușescu, *La Romània sur la voie de l'edification dà société socialiste multilaleralement développée,* 7, Editions Meridiane, București, 1972, p. 1064.

[144] Cite dans C. Velichi, *RP Bulgaria,* Bucureşti, 1973. p. 135.

Silistra - ar fi formată din malul drept al Dunării, România a negat ca aceasta să fie fixată pe talveg **147•** În al doilea rând, guvernul român și-a arătat atitudinea prietenoasă față de Bulgaria prin numirea de agenți diplomatici și consulari la Sofia și la Rustchuk, tratând-o astfel ca pe un stat suveran. La 28 mai 1879, fără a anunța Poarta, l-a numit pe Alexandru Stoianovici consul al României la Rustchuk și pe Alexandn1 Sturza agent diplomatic la Sofia; Evloghie Gheorghiev a fost numit în aceeași calitate la București **148•**

Atitudinea cu adevărat prietenoasă a României față de Bulgaria a reapărut în timpul evenimentelor din toamna anului 1881, când, în circumstanțele cunoscute, Rumelia a fost anexată Bulgariei . Desigur, încălcarea clauzelor Tratatului de la Berlin a dat naștere unor complicații diplomatice majore . În aceste momente critice pentru Bulgaria, România, așa cum a **subliniat presa străină** , a fost singurul stat din sud-estul Europei care nu s-a mobilizat și nu a cerut extinderea - teritoriului **său** ·

Întregul public românesc **a aplaudat** crearea statului unitar bulgar. Ziarul românesc „ Telegraful ” din 30 septembrie 1885 relata în corespondența sa de la Sofia și

Pjovdiv că „ entuziasmul este universal și imens ” în țară și că „ toată lumea , bărbați, femei și copii, este gata pentru orice sacrificiu, preferând să piară decât să renunțe la unire ”. În mod similar, „ Românul ” din 30 septembrie relata: „ Armata a urmat exemplul poporului (...) Niciodată entuziasmul nu a fost atât de mare în Bulgaria ca pe 6 septembrie. Trebuie să fii în capitală pentru a-ți face o idee despre entuziasmul cu care a fost primită prima veste a proclamării unirii ”.

Pe 21 noiembrie 1988, Nicolae Ionescu, unul dintre liderii opoziției, a declarat că guvernul a urmat încă de la început o politică de simpatie față de mișcarea din Bulgaria, o atitudine corectă întrucât acțiunea întreprinsă la Philippopoli nu face decât să repete pe cea întreprinsă la București pentru unirea unui popor al peninsulei balcanice, un popor cu care trebuie să avem cele mai bune relații de prietenie.

În ziua de 14/26 octombrie, Spiru Paul, secretarul agenției diplomatice române la Sofia, a fost primit în audiență de Prințul Alexandru al Bulgariei, care l-a rugat să fie interpretul guvernului român al sentimentelor sale de profundă recunoștință pentru

147 C. Velichi, *Înfiin/area repre:entan/ei diplomatice a Romdniei la Sofia* , în volumul *Reprezentante diplomatiee ale Romdniei* , I (1859-1917), Bucureşti, Editura politică , 1967, p. 260 - 261.

1" *Ibidem,* p. 262 - 263.

m *Ibidem,* p. 268 și următoarele.

Atitudinea sinceră și perfect corectă a României față de Bulgaria în momente decisive din istoria acestei țări 150•

După cum reiese din diversele mărturii conținute în documente diplomatice , presă și public la momentul realizării acestei lucrări, legăturile care existau între poporul român și poporul bulgar în perioada premergătoare revendicării independenței de către România au continuat · și consolidează semnificativ tradițiile de prietenie și colaborare în comun comună de eliberare a celor două popoare. Deși obligată să urmeze o politică de neutralitate, România a sprijinit cu toate puterile mișcarea revoluționară de eliberare națională a poporului bulgar,

Faptele la care ne-am referit atestă clar că acest sprijin, bazat pe aceleași interese de emancipare națională , a fost acordată de diversele categorii sociale și politice. Masele populare, elementele avansate ale societății românești , guvernul însuși - toți acești factori au contribuit, prin diverse mijloace , în funcție de mijloacele de care dispuneau, la consolidarea forțelor emigrației bulgare din România, puse în slujba eliberării poporului bulgar • Permițând și facilitând antrenarea și incursiunile teroriștilor înarmați , acordând azil revoluționarilor bulgari, respectând libertatea presei și a organizațiilor politice ale emigrației, România și- a asumat cele mai mari riscuri : acela al unor posibile sancțiuni turcești, al nemulțumirilor și protestelor marilor puteri , sau chiar al unei ocupații străine.

Punctul culminant al colaborării dintre cele două popoare a fost , pentru perioada de care ne ocupăm, participarea comună a armatei române (care lupta pentru independența României) și a voluntarilor bulgari la războiul româno-ruso-turc, contribuind astfel la realizarea unui pas important spre eliberarea Bulgariei. Această perioadă a fost încununată de asistența acordată de România în construcția statului unitar bulgar, tot atâtea mărturii elocvente de prietenie și totodată tot atâtea rezultate esențiale obținute de cele două popoare unite în lupta pentru crearea unor state libere și independente. Referindu-se în declarația sa din 8 mai 1977 la problema pe care am încercat să o expunem pe parcursul acestei lucrări, președintele [26]Nicolae Ceausescu a arătat că... „întreaga luptă de eliberare națională dusă de o singură națiune ... Înaintarea poporului bulgar este legată de colaborarea și ajutorul frățesc al poporului român. Pe teritoriul țării noastre și -au găsit refugiu și s-au organizat revoluționarii bulgari conduși de Hristo Botev. Tot aici, de asemenea, după eșecul insurecției bulgare din aprilie-mai 1876, a avut loc prima...

„Primii, neoficiali, palizi" ai Bulgariei – cum a numit-o poetul revoluționar bulgar Ivan Vazov – care au decis să **treacă** la **o nouă organizare a luptei de eliberare. În** lagărul **de la Ploiești au fost antrenați aproape 6.000 de voluntari bulgari. Comentând toate aceste fapte, fostul președinte al „Sobranie bul gare", Z. Stoianov, i-a scris socialistului român Zamfir Arbore: „Timp de o jumătate de secol, pe tot parcursul unei perioade care a fost teribilă pentru noi, ochii poporului bulgar nu au încetat să se îndrepte spre malul stâng al Dunării; tot ce era corect și avea măreție sufletească, toți cei capabili de inițiativă, toți cei care nu puteau trăi și respira în Bulgaria aservită, au trecut în sfânta Românie." În aceste împrejurări istorice decisive , relațiile tradiționale de ajutor reciproc și prietenie dintre poporul român și cel bulgar s-au dezvoltat, solidaritatea lor în luptă s-a întărit (...)**

[lM] *Ibidem,* p. 270.

„Tot așa, în războiul din 1877, s-a manifestat puternic solidaritatea dintre poporul nostru și poporul bulgar, care gemea sub jugul Imperiului Otoman, precum și frăția de arme cu luptătorii bulgari care au luat parte alături de români și ruși la luptele împotriva inamicului” este1.

Cimentată de-a lungul etapelor istorice ulterioare, tradiția prieteniei româno-bulgare continuă și astăzi; ea se manifestă în relațiile de colaborare dintre cele două popoare și state socialiste, relații care se dezvoltă ascendent în diferite sfere - politică, economică, culturală -, înscriind pagini de cea mai mare importanță în marșul celor două țări pe calea progresului.

161 Nicolae Ceaușescu, *Expunere preuntatiJ la Suiunea solemnii eomnnd a Comitetului Central al Partidului Comunist Romdn, Marii Adunc1ri Na/ionale şi acliDului central de partid !Ji de Stat consacratlJ sc1rbi1toririi centenarului proclamc1rit independentei Rem4niei,* 9 *mai* 1977, Bucureşti, Ed. politică, 1977, p. t8-t9,

INO EX

Abreviations uses: dep. = departament; j,, = jurnal; r. = revue; rv. = riviere; vezi ^ sat.

Ea are 11 ani

TRAVAUX PARUS DANS LA COLLECTION BIBLIOTHECA HISTORICA ROMANIAE

i:TUDES

ELIZA CAMPUS, Mica Înțelegere și Alianța Balcanică, nr. 59, 1978, 207 p.

PETRE DEACON, Les Coumans au Bas-Danube aux xce et xne slecles, n° 56, 1978, 158 p.

LUCIA N BOIA, Relațiile dintre români, cehi și slovaci (1848-1914), nr. 54, 1977, 157 p.

ALEXANDRU DUȚU, Romanian Humanists aud European Culture. A Conlribution to Comparative Cultural History, n° 55, 1977, 196 p.

Colocviul româno-italian „Genovezii la Marea Neagră . în secolele XUI -XlV", București 27 -28 martie 1975. Sub îngrijirea A cad. Ștefan Pascu. Colloquio romeno-italiano „I Genovesi nel J\lar Nero durante i secoli XHI e XlV". Bucarest 27- 28 marzo 1975. A cura dell'Accademico Ștefan Pascu, 1977, n° 57, 171 p.

D. TUDOR, Les ponls romains du Bas-Danube, n° 51, 1974, 175 p.

SERGIU COL U MBEANU, Marile ferme de stat din Țara Românească în secolul al XVIII-lea, nr. 47, 1974, 200 p.

P. CERNOVODEANU, Politica comercială a Angliei în Levant și schimbul ei de mărfuri cu țările române sub ultimul Stuar (1660-1714), nr. 41, 1972, 157 p.

MONOGRAFII

L'Jndcpendance de la Romanie, publiec par Ies soins de Stefan Pascu, XVIII, 1977, 272 p. ; Versiunea spaniolă, 1977, 267 p. ; Versiunea engleză, 1977, 263 p. ; Versiunea rusă, 1978, 265 p. ; Versiunea germană, 1978, 287 p.

I. H. JRISHA N , Burebisla și Ilis Time, XX, 1978, 253 p.

NICOLAE STOICESCU, Vlad Țepeš, Prințul de Walachla, XXI, 1978, 194 p.

ADOLF ARMBRUSTER, Romanul romanilor. Istoria unei idei, XVII, 1977, 279 p.

Pagini din Istoria Armatei Romene, pregătită sub conducerea colonelului Dr. A.S. AI. Gh. Soil, XV, 1975, 242 p.

D. PRODA N , *Snpplex Libellus Val;ichorum sau Lupta Politică a Românilor din Transilvania în secolul al XVIII-lea*, VIII, 1971, 476 p.

Unificarea Statului Național Român. Unirea Transilvaniei cu Vechea Românie, VII, 1971, 367 p.

19 A **Giurgiu on avait falt 40 abonnements, chiffre · qu'aucun autre journal n'atteignait ·. Vedeți scrisoarea lui Nikola Bakaloglu și G. S. Rakovski, în** ***Архun na I'. C. Pa1roec'!>u,*** **IV, p. 253 et V. Traikov,** ***Pa'l>oBc'l>uu 6a.t1r>aHC„ume napoou,*** **p.** 2911.

17 Ibidem, p. **296-297.**

11 . ^^^HOCT — **Viltorulu ·. nr. 10; V. Tra^ov,** ***PaK06CKU u 6aa„aiWKume napoou,*** **p. 252.**

34 Vezi articolul de ziar · **Hapo^HOCT** · citat de **D.** Kosev, ***op. cit.,*** p. 16.

Vezi scrisoarea lui Gr. D. Natchevttch **către** Hristo Gheorghiev, sau toate aceste

greșeli sunt descrise în detaliu în D. T. Stra^imlrov, *op. cit.,* p. 404-408.

ca *Ibidem,* p. 408-412.

37:\1. Dimitrov, *vol. op.,* p. **769** și urm.

În vara anului **1867,** Rakovski Hait a venit din Țiganca **la** București și a locuit **în** via fraților Mustakov, pe dealul Filaretului, în ceea ce este acum începutul Șoseaua. Viilor. Pentru toate aceste evenimente, **inclusiv** înmormântarea lui Rakovsky la cimitir

19 • Țena • din ***30*** aprilie .

70 Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, dosar cit., f. 207.

Arhivele Statului - București, Casa *Regalii, verso* . 45/1868.

72 Valentin Gr. Chelaru, *Iorgu Caragiale **și** bulgarii* (IorguCaragiale et Ies Bulgares), dans • B*nletl*nul Institutului roman din Sofia t, I, 1941, **p.** 278-279. Pour ***Jes*** details, voir Nadej da Dragova, *Trupa luiIorgu Caragiale **tn** riiafa emtgrafiti bulgare **din** Roml2nia* (La troupe de Iorgu Caragiale dans la vie de l'emigration bulgare de Roumanie), ouvrage sous presse.

117 *Memoriile Hegelui Carol* *I,* ***loc. cit.,*** p. 74-76.

121 Ivan Kasabov, ***op. cil.,*** **p.** 107.

În acest caz, avea doar 1 an. Văzându-i înclinația pentru studiu, mama sa l-a încredințat unui unchi, călugăr la Mănăstirea Chilandari de pe Muntele Athos, care i-a promis că se va ocupa de studiile sale. Dar, practic, acestea s-au redus la câțiva ani de studiu la școala din Stara Zagora. În timpul rătăcirilor sale prin Bulgaria alături de unchiul său, tânărul, care între timp devenise diacon, a văzut suferința poporului bulgar de **pretutindeni . Până la sfârșit ,** s **- a despărțit de unchiul său și , în martie 1862, a plecat la Belgrad, unde** s -a înrolat **în prima Legiune a lui Rakov, a cărei ideologie** a **îmbrățișat-o. Numele Levski (din JleBCKH** = **Ion) i-a fost dat în urma luptei împotriva turcilor** *de la* **Cletadella, la care a participat. În** 1863, **Levski s-a întors în Bulgaria ca cleric. Arestat de turci și apoi eliberat la intervenția lui Naiden Gherov, a părăsit definitiv clerul și orașul natal pentru a deveni profesor. În februarie sau martie** 1867, **aflând că Rakovski se afla în România pentru a antrena** chete, **a plecat** la **București și a devenit purtătorul de stindard al** chetei lui Panaiot Hito **, cu care a trecut Dunărea în Bulgaria. În timpul traversării țării de la est la vest prin Munții Balcani, Levski și-a dat seama că poporul nu era pregătit pentru insurecție. A ajuns la Kneajevac, apoi la Belgrad , s-a alăturat celei de-a doua legiuni bulgare** *din* **Belgrad; după demitere, s -a întors la București. Pentru detalii, consultați cea mai recentă biografie: Ivan Undjiev,** Bacun, TleBc,;,u, 600.0paffiUJ1 **(biografia lui Vasil Levski). Sofia,** 1967, **în special paginile** 74 **și următoarele (citate acum: Indjiev, "asil** *J.erisl.:i").*

6 *ibidem,* **p. 10!.**

8 Hrislo Bol e v . *Co6panu wtuH-enun* **((CU vres eompletes), I, Sofia,** 1971, **p. 485.**

35 ***Ibidem,*** p. 151.

37 A se vedea argumentele lui **Al. Burmov** în **articolul său de mai sus** *Jbo6en Kapase1los* **u** *coaaasaH.emo,, .· loc. cit.,* p . 118 - 119.

38 ***Ibidem,*** p. 122.

[38] **Vezi D. Kosev.** *K KM ucmopiui lia peeojiiotfuoHHomo deustceuue* **.... p. 94** și următoarele, **puteți găsi toate** detaliile.

40 Vezi textele din Kosev, *op. cit.,* p. 104 - 105.

81 **Ibidem,** p. **58.**

Al.

128 • Telegraful • **19 decembrie 1877.**

[127] **" Timpul " din 19 august si < Pressa " din 27 august 1877.**

[128] **Reproduce în „Timpul . din 25 august 1877.**

[129] **Reproduce în < Românul » din 12 august 1877.**

[130] **Reproduce în „Timpul” din 14 august 1877.**

[1] 3 [1] Despre această mare bătălie, cunoscută în istoria războiului sub numele de a Treia Bătălie de la Plevna , vezi descrierea detaliată dată de *I.* Focșăneanu și **N.** Clachlr, ***op. cit.,*** p. **127** și următoarele.